

Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

"АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ"

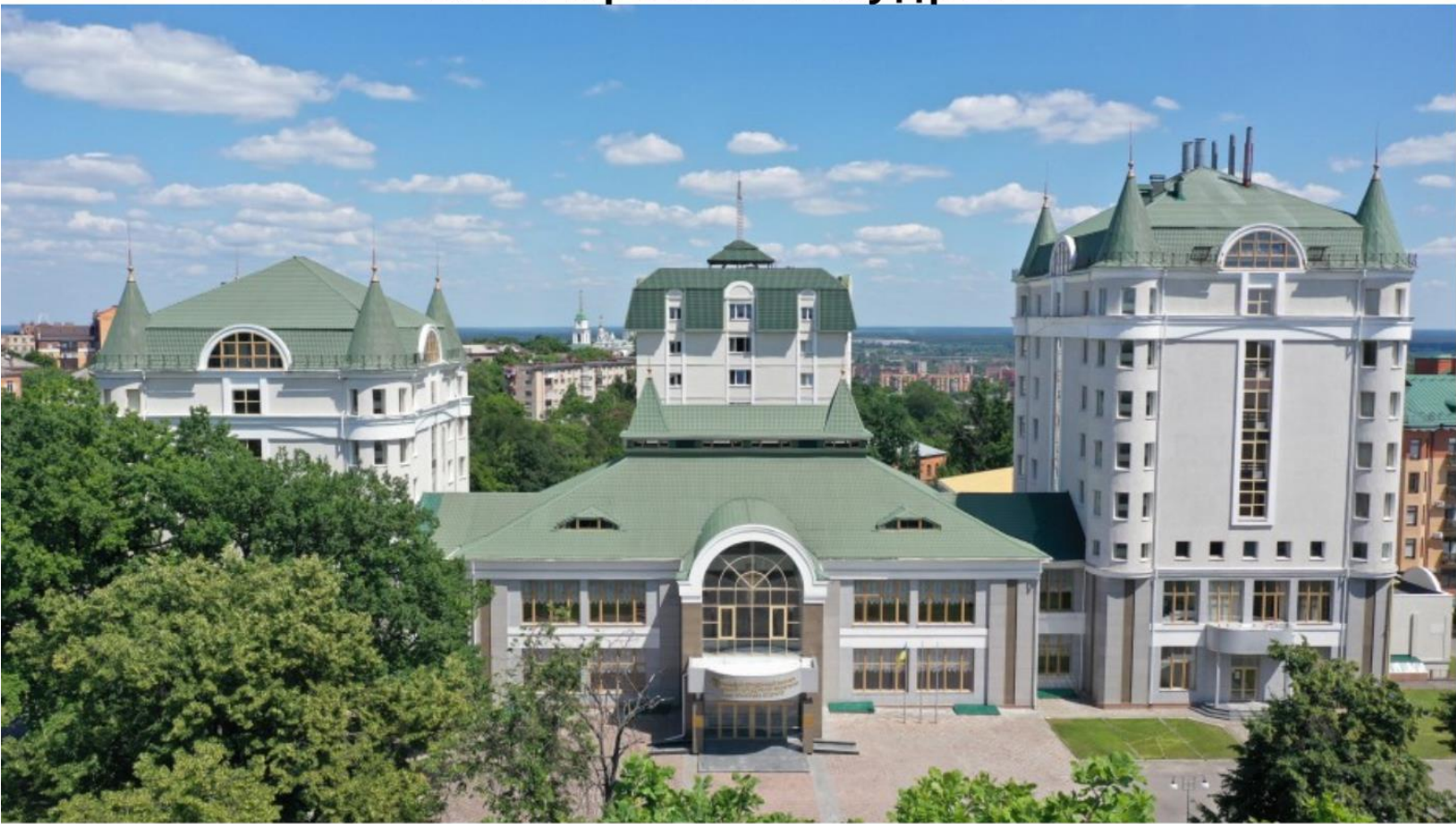

Всеукраїнська
науково-
практична
конференція з
нагоди 20-тої
річниці
заснування
Інституту.

м. Полтава
29 вересня
2022 року.

**Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого**

**«АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ»**

**Матеріали Всеукраїнської
науково-практичної конференції
з нагоди 20-тої річниці створення
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого**

(м. Полтава, 29 вересня 2022 року)

Полтава

2022

УДК: 342.7

Укладачі:

В.М. Божко, доктор юридичних наук, доцент;

П.П. Нога, асистент.

*Рекомендовано до опублікування та поширення через мережу Інтернет вченою радою
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 2 від 26 жовтня 2022 року)*

Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 20-тої річниці створення Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. (м. Полтава, 29 вересня 2022 р.). Полтава, 2022. 333 с.

У збірник включено матеріали, присвячені обговоренню теоретичних та практичних аспектів удосконалення та адаптації правової системи України до права Європейського Союзу. Висвітлено думки учасників щодо законодавчих, правозастосовних та доктринальних проблем сучасної правової системи України, запропоновані шляхи щодо їх подолання. Проаналізовані виклики воєнного стану, які зумовили суттєві зміни в окремих галузях правової системи України.

Для наукових і практичних працівників у галузі права, студентів, аспірантів і викладачів закладів вищої освіти, а також широкого кола читачів.

Відповідальність за достовірність даних несуть автори публікацій.

Точка зору редколегії може не збігатися з позицією авторів.

Видання в електронному вигляді розміщується у відкритому доступі на сайті

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Для опису видання чи посилання на нього слід використовувати пряме посилання на збірник.

УДК: 342.7

© Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Криницький І.Є. д. ю. н., професор, старший науковий співробітник, директор Полтавського юридичного інституту;

Божко В.М. д. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права Полтавського юридичного інституту;

Козаченко А.І. д. ю. н., доцент, завідувач кафедри теоретико-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту;

Гаркуша А.О. к. ю. н., доцент, завідувач кафедри цивільного, господарського і фінансового права Полтавського юридичного інституту;

Тітко І.А. д. ю. н., професор, завідувач кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту;

Нога П.П. асистент кафедри цивільного, господарського і фінансового права Полтавського юридичного інституту.

ЗМІСТ

<i>Аббасова Дарія Лазимівна</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРИМУСОВОГО ГОДУВАННЯ ДО ОСІБ, ЯКІ ТРИМАЮТЬСЯ ПІД ВАРТОЮ: ЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	17
<i>Агаєв Інам Шамир огли, Декусар Ганна Геннадіївна</i> THE IMPORTANCE OF A FOREIGN LANGUAGE IN THE TRAINING OF NATIONAL POLICE CADETS	19
<i>Антонюк Варвара Євгенівна, Декусар Ганна Геннадіївна</i> DEVELOPMENT OF CONSTITUTIONALISM IN UKRAINE.....	21
<i>Асламов Олександр Олександрович, Плахотний Артем Павлович</i> ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ ФРІДРІХА НІЦШЕ НА СУЧАСНУ ПРАВОВУ ДОКТРИНУ	23
<i>Бабіч Дар'я Дмитрівна, Декусар Ганна Геннадіївна</i> INTERNATIONAL ORGANIZATIONS PROVIDING SOCIAL SERVICES TO THE CITIZENS OF UKRAINE DURING THE WAR.....	25
<i>Бакай Валерія Геннадіївна, Логінова Марина Вікторівна</i> ПОЯСНЕННЯ СТОРІН ЯК ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	27
<i>Балабанов Владислав Юрійович, Декусар Ганна Геннадіївна</i> THE CURRENT STATE OF ORGANIZED CRIME IN UKRAINE AND IN THE WORLD.....	29
<i>Батигіна Олена Михайлівна</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	31
<i>Березняк Василь Сергійович, Волкова Ангеліна Олександрівна</i> ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	33
<i>Білаш Олексій Олександрович, Логінова Марина Вікторівна</i> НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	38
<i>Білик Ігор Олександрович, Логінова Марина Вікторівна</i> УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	41
<i>Блінова Ірина Вікторівна</i> ПЕРШІ СПРОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ФОРМУВАННІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД (20-ТІ Р. ХХ СТ.).....	43
<i>Бобир Дмитро Юрійович, Логінова Марина Вікторівна</i> МІСЦЕ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....	45

Божко Володимир Миколайович ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОХОДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	48
Бородавко Андрій Юрійович, Логінова Марина Вікторівна ВПЛИВ БІОПРИНТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	52
Бородавко Андрій Юрійович, Максимова Маргарита Констянтинівна ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ І СУЧАСНА ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВО.....	54
Варламов Артур Олексійович, Декусар Ганна Геннадіївна, PRACTICE OF PUNISHMENT OF MINORS FOR CRIMINAL OFFENCES.....	56
Васильєв Сергій Володимирович ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СУДОВО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ.....	57
Ващишин Павло Валерійович, Завістовський Олег Дмитрович ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК МЕТОД ЗАПОБІГАННЯ ТА БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ: ПОНЯТТЯ, ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ТА НОРМАТИВНО- ПРАВОВА ОСНОВА	60
Вереша Роман Вікторович ОСОБИСТІТЬ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	62
Верещак Едуард Сергійович, Плахотний Артем Павлович, ПРАВОВА ОСНОВА ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ТА ОРГАНАМИ ОБОРОНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	64
Войнов Данило Сергійович, Плахотний Артем Павлович ОСНОВНІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ.....	66
Волик Милана Миколаївна, Декусар Ганна Геннадіївна PREPARATION OF THE TRANSLATOR FOR PARTICIPATION IN A CRIMINAL PROCESS.....	68
Волкова Ангеліна Олександрівна, Царьова Ірина Валеріївна INTERPOL AS AN INSTITUTE OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF LAW ENFORCEMENT.....	70
Волкова Ангеліна Олександрівна, Павлова Наталія Валеріївна АКТУАЛЬНІСТЬ СУДОВОГО ПОЧЕРКОЗНАВСТВА В ГАЛУЗІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗНАННЯ.....	72

<i>Волошин Максим Юрійович, Логінова Марина Вікторівна,</i> ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ.....	75
<i>Галкін Кирило Олегович, Плахотний Артем Павлович</i> ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ.....	76
<i>Гальцова Ольга Євгенівна, Логінова Марина Вікторівна</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЯКА ЗАВДАНА НЕПОВНОЛІТНІМИ.....	78
<i>Гаркуша Андрій Олександрович</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	80
<i>Гнатюк Андрій Юрійович</i> ЩОДО УЧАСТІ ПОНЯТИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	83
<i>Гнедик Євген Сергійович</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	84
<i>Головко Віталій Валентинович, Декусар Ганна Геннадіївна</i> PROBLEMS OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY OF MINORS.....	86
<i>Головко Віталій Валентинович, Логінова Марина Вікторівна</i> ЕКСПЕРТИЗА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	88
<i>Голубєва Аліна Дмитрівна, Логінова Марина Вікторівна</i> НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ВИД ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВ.....	90
<i>Голубєва Аліна Дмитрівна, Декусар Ганна Геннадіївна</i> ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE.....	92
<i>Голубєва Аліна Дмитрівна, Гудим Інга Володимирівна</i> ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	93
<i>Грабовська Уляна Костянтинівна, Агасієва Олександра Вікторівна,</i> <i>Олексенко Володимир Григорович</i> МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ВІДЕОПОСТЕРЕЖЕННЯ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	95
<i>Гринько Лариса Петрівна</i> ОСОБА ПОТЕРПІЛОГО ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВ, УЧИНЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	97

<i>Гриценко Галина Григорівна</i> ПРИМУСОВЕ ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	98
<i>Губанова Ольга Валеріївна</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЄСТРУ МЕДІАТОРІВ В УКРАЇНІ.....	101
<i>Гудим Інга Володимирівна, Антонюк Варвара Євгенівна</i> ЕТИМОЛОГІЧНИЙ ТА ДОКТРИНАЛЬНИЙ АСПЕКТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ.....	104
<i>Гулько Катерина Олегівна, Логінова Марина Вікторівна</i> ЗМІНИ В ІНСТИТУТІ ДОКАЗУВАННЯ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ МОДЕРНІЗАЦІЮ ЦИВІЛЬНО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ.....	106
<i>Гулько Катерина Олегівна, Тимофєєв Володимир Павлович</i> ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ЇМ.....	108
<i>Даваян Каріна Артурівна, Плахотний Артем Павлович</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	110
<i>Данилюк Софія Анатоліївна, Декусар Ганна Генадіївна</i> PREVENTIVE ACTIVITIES OF THE POLICE: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND POSSIBILITIES OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE.....	112
<i>Декусар Ганна Генадіївна, Василенко Андрій Сергійович</i> FOREIGN EXPERIENCE IN ESTABLISHING CRIMINAL LIABILITY FOR ILLEGAL ENRICHMENT.....	113
<i>Дерінгер Максим Андрійович, Логінова Марина Вікторівна</i> ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....	116
<i>Джафаров Рустам Фікратович, Савенко Вікторія Петрівна</i> КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	118
<i>Димніч Павло Вікторович, Логінова Марина Вікторівна</i> ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....	120
<i>Дуда Єлізавета Валеріївна, Нагорна Ольга Олександрівна</i> ДЕРЖАВА ТА ЇЇ ОРГАНИ ЯК УЧАСНИКИ СФЕРИ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	122

<i>Загородній Ігор Валерійович, Логінова Марина Вікторівна</i> УЧАСТЬ ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ У СПРАВАХ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ.....	123
<i>Зеленський Андрій Володимирович, Зеленський Євген Олександрович</i> АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ПІДСТАВ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАКОРДОННИХ НОРМАТИВНО- ПРАВОВИХ АКТАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	126
<i>Івженко Костянтин Сергійович, Декусар Ганна Геннадіївна</i> FEATURES OF THE INTERROGATION OF MINORS.....	129
<i>Ісаєв Артур Сергійович, Декусар Ганна Геннадіївна</i> RESEARCH OF THE CONCEPTUAL FEATURES OF THE FORMATION OF LEGAL LINGUISTICS IN UKRAINE.....	131
<i>Кабальський Роман Олександрович</i> ПРАКТИКА ЄСПЛ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	133
<i>Казьмірук Дмитро Сергійович, Фурса Вадим Вікторович</i> ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ОСОБИ ЯКІЙ НАНЕСЕНО ТЯЖКІ ТІЛЕСНІ УШКОДЖЕННЯ.....	135
<i>Кальчук Ілля Васильович, Декусар Ганна Геннадіївна</i> SELF-PROTECTION OF LABOR RIGHTS BY EMPLOYEES.....	136
<i>Капелюшний Олександр Євгенович, Савенко Вікторія Петрівна</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	138
<i>Карпушин Григорій Леонідович</i> ПРО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПАРКУВАННЯ АВТОТРАНСПОРТУ В ЕСТОНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ.....	140
<i>Карюк Антон Анатолійович, Декусар Ганна Геннадіївна</i> RELATIONSHIP BETWEEN EUROPEAN UNION LAW AND INTERNATIONAL LAW.....	143
<i>Касич Єлизавета Юріївна, Декусар Ганна Геннадіївна</i> COOPERATION OF STATES IN FIGHTING CRIME.....	145
<i>Кисельова Єлизавета Юріївна, Царьова Ірина Валеріївна</i> СКРУТНЕ ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 19 СТ.....	146
<i>Кісільова Вероніка Ігорівна, Плахотний Артем Павлович</i> ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ.....	148

Клець Анастасія Володимирівна, Логінова Марина Вікторівна РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ В НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ.....	150
Клець Анастасія Володимирівна, Максимова Маргарита Костянтинівна ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ І СУЧАСНА ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	153
Козаченко Анатолій Іванович ЕВОЛЮЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА.....	156
Колесник Володимир Андрійович, Плахотний Артем Павлович МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	158
Коломоєць Тетяна Олександрівна, Кремова Дар'я Сергіївна ВІЙСЬКОВИЙ ОБЛІК ЖІНОК В УКРАЇНІ: ПОЛІКРИТЕРІАЛЬНІСТЬ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ У ЗАКОНОДАВСТВІ.....	160
Котляренко Олександр Петрович ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	162
Кочкіна Дар'я Дмитрівна, Павлова Наталія Валеріївна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СФАЛЬСИФІКОВАНИХ ВІДБИТКІВ ПАЛЬЦІВ РУК В ДАКТИЛОСКОПІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ.....	165
Кравцова Надія Геннадіївна ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ДІАДИ «ТЕОРІЯ – ПРАКТИКА» У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДОРОБКУ ДЖОНА ДЬЮЇ.....	167
Криницький Ігор Євгенович ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА: ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	169
Кулик Артём Вячеславович, Логінова Марина Вікторівна ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	171
Купріянов Данило Денисович, Логінова Марина Вікторівна ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	173
Купріянов Данило Денисович, Логінова Марина Вікторівна ДОГОВОРИ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ СПІЛЬНИМ МАЙНОМ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ: ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	175
Куцелал Світлана Вікторівна КРИТИКА У КОНТЕКСТІ СВОБОДИ САМОВИРАЖЕННЯ.....	177

<i>Лаврієнко Мар'яна Миколаївна, Домінюк Ірина Анатоліївна, Іваницький Андрій Миронович</i> ПРАВОВІ МЕЖІ ТА ДОЗВОЛИ НА СВОБОДУ СЛОВА Й ПРАВА НА ПОВАГУ РЕЛІГІЙНИХ ПОЧУТТІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄСПЛ.....	178
<i>Лебеденко Світлана Олексіївна</i> КОДИФІКАЦІЯ ЗАГАЛЬНОВЖИВАНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ЗАКОНАХ УКРАЇНИ.....	180
<i>Литвин Олег Миколайович, Логінова Марина Вікторівна</i> ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	182
<i>Ліліцький Владислав Леонідович, Логінова Марина Вікторівна</i> ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ.....	184
<i>Логінова Марина Вікторівна, Гунько Катерина Олегівна</i> ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	186
<i>Логінова Марина Вікторівна, Ліліцький Владислав Леонідович</i> СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ.....	188
<i>Логінова Марина Вікторівна, Сорокін Роман Олександрович</i> ПРОБЛЕМИ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ.....	189
<i>Логінова Марина Вікторівна, Широкий Богдан Віталійович</i> ЗАХИСТ ДАВНІСНОГО ВОЛОДІННЯ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ.....	191
<i>Логінова Ольга Василівна</i> ПРО ПОНЯТТЯ ПОДАТКОВОЇ ПРОЦЕДУРИ.....	193
<i>Любченко Олексій Олександрович</i> ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ У КОНТЕКСТІ ВІДНОСНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНОГО ПРИНЦИПУ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ.....	195
<i>Любченко Маріанна Іванівна</i> РОЛЬ ЖІНОК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ.....	198
<i>Макаров Арсендій Ілгарович, Логінова Марина Вікторівна</i> ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРИРОДИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ ТА ЙОГО МІСЦЯ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ.....	200
<i>Мамченко Дмитро Вадимович, Логінова Марина Вікторівна</i> ПОНЯТТЯ Й ОЗНАКИ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	203

<i>Масоха Владислава Олегівна, Савенко Вікторія Петрівна</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	205
<i>Мельник Олена Дмитрівна</i> АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУД ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ.....	207
<i>Михайліченко Тетяна Олександрівна, Забуга Юлія Юріївна</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ.....	210
<i>Мозоль Катерина Олександрівна, Плахотний Артем Павлович</i> ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	214
<i>Незеленнікова Уляна Дмитрівна, Царьова Ірина Валеріївна</i> REGULATORY AND LEGAL GUARANTEES OF THE STATUS OF PRISONERS OF WAR IN THE INTERNATIONAL PLANE AND THEIR SIGNIFICANCE FOR UKRAINE.....	216
<i>Нечепоренко Володимир Романович, Плахотний Артем Павлович</i> ПРОТИДІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ.....	218
<i>Новожилів Віктор Сергійович .</i> ТРАНСПОЗИЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ ДИРЕКТИВИ ЄС № 2012/29/EU ВІД 25 ЖОВТНЯ 2012 РОКУ В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВТОРИННОЇ ВІКТИМІЗАЦІЇ.....	219
<i>Нога Петро Петрович</i> ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ПІД ВПЛИВОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	222
<i>Олаз Вікторія Іванівна, Нога Петро Петрович</i> ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В РОЗРІЗІ ПЛАНУ ВІДНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ НА 2022-2023 РОКИ.....	225
<i>Орловська Ірина Григорівна</i> ТРУДОВИЙ КОДЕКС ЧИ ЗАКОН ПРО ПРАЦЮ?.....	228
<i>Пашинський Володимир Йосипович, Панасевич Людмила Анатоліївна</i> ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЩОДО ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА.....	230

<i>Пашкевич Ольга Ярославівна, Логінова Марина Вікторівна</i> ПРИНЦИП РІВНОСТІ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ФІЛОСОФО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	233
<i>Пашков Віталій Михайлович</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	235
<i>Пащенко Олександр Олександрович</i> ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ ПРОЄКТУ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЄВРОПЕЙСЬКИМ ПЕНІТЕНЦІАРНИМ ПРАВИЛАМ.....	238
<i>Перебийніс Юлія Василіна</i> ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	240
<i>Плахотний Артем Павлович, Санакоєв Сергій Дмитрович</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	242
<i>Політова Анна Сергіївна</i> ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: КРОК ВПЕРЕД ЧИ ДВА НАЗАД?.....	246
<i>Полховська Інна Костянтинівна, Лемешко Олександр Миколайович</i> ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР.....	249
<i>Проهازка Ганна Анатоліївна</i> ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	251
<i>Рагімлі Захра Бахлул кизи, Назорна Олена Олександрівна</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	253
<i>Рак Нікіта Вікторович, Плахотний Артем Павлович</i> СТАН ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	255
<i>Расторгуєв Нікіта Олегович, Декусар Ганна Геннадіївна</i> PROCEDURAL PROBLEMS OF ACCESS TO JUSTICE.....	257
<i>Руденко Артем Валерійович, Анісімов Дмитро Олексійович</i> ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ОКРЕМИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	259
<i>Савенко Анастасія Богданівна, Плахотний Артем Павлович</i> ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРНОГО НАСЕЛЕННЯ.....	261

<i>Садовий Ростислав Олександрович, Ділігул Аліна Сергіївна</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.....	262
<i>Санакоев Сергій Дмитрович, Плахотний Артем Павлович</i> СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ.....	264
<i>Сахній Аліна Віталіївна, Кривенко Олександр Васильович</i> ПИТАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ОБЛІКУ ЖІНОК В РОЗРІЗІ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ.....	266
<i>Северин Олег Олексійович, Логінова Марина Вікторівна</i> ПРОБЛЕМАТИКА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ.....	269
<i>Сидоренко Анна Сергіївна</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ ОГОЛОШЕНОГО ВОЄННОГО СТАНУ.....	270
<i>Сидоренко Назар Станіславович, Логінова Марина Вікторівна</i> СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА: ДОСВІД США.....	274
<i>Скрипник Андрій Володимирович</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОКАЗУВАННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО КАРАНОЇ ДТП.....	276
<i>Собильський Дмитро Геннадійович, Плахотний Артем Павлович</i> ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.....	278
<i>Солоп Ілля Олексійович, Логінова Марина Вікторівна</i> ПРОБЛЕМА ОПЕРАТИВНОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ.....	280
<i>Сорокін Роман Олександрович, Логінова Марина Вікторівна</i> ІМУНІТЕТ СВИДКА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	282
<i>Степанюк Анатолій Фомич</i> ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ПОКАРАННЯМ.....	284
<i>Сугак Дар'я Вячеславівна, Декусар Ганна Геннадіївна</i> JUVENILE CRIME.....	286
<i>Судакова Лілія Анатоліївна, Декусар Ганна Геннадіївна</i> FREEDOM AS A CONSTITUTIONAL VALUE.....	288
<i>Таймасханов Халід Сайд-Магомедович, Логінова Марина Вікторівна</i> ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	289

<i>Тарасюк Данило Олексійович, Логінова Марина Вікторівна</i> ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАХИСТУ СЕРВІТУТНИХ ПРАВ У РИМСЬКОМУ ТА СУЧАСНОМУ ПРАВІ.....	291
<i>Тимофєєв Володимир Павлович, Гунько Катерина Олегівна,</i> ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	293
<i>Тітко Іван Андрійович</i> УПУЩЕНА ВИГОДА: ПЕРСПЕКТИВИ ВІДШКОДУВАННЯ В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	295
<i>Тіцька Ірина Григорівна, Логінова Марина Вікторівна</i> ДО ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ.....	297
<i>Топчій Карина Костянтинівна, Логінова Марина Вікторівна</i> СПАДКОВИЙ ДОГОВІР:ІНСТИТУТ КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ПРАВА.....	299
<i>Троцька Марина Василівна, Черкашина Марина Костянтинівна</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВОД ЯК УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЗАГАЛЬНОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ.....	300
<i>Халус Юлія Юріївна, Декусар Ганна Геннадіївна</i> PROVIDING ASSISTANCE TO A CHILD DEPRIVED OF PARENTAL CARE.....	303
<i>Ховпун Олексій Сергійович</i> МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	305
<i>Царьова Ірина Валеріївна, Незеленнікова Уляна Дмитрівна</i> REGULATORY AND LEGAL GUARANTEES OF THE STATUS OF PRISONERS OF WAR IN THE INTERNATIONAL PLANE AND THEIR SIGNIFICANCE FOR UKRAINE.....	307
<i>Цьоменко Аліна Володимирівна</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	308
<i>Чурілова Анна Сергіївна, Приловський Володимир Володимирович</i> ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ЗАГРОЗ КІБЕРНЕТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ЇЇ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	311
<i>Чурілова Анна Сергіївна, Корогод Світлана Володимирівна</i> ПРОГНОЗУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНИХ: ХАРАКТЕРИСТИКА ДАНИХ МЕТОДІВ.....	314

Шевчик Олександр Сергійович ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ДЛЯ ОСІБ ІЗ ФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ ЗАХИСНИКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ.....	317
Шевчук Віктор Михайлович ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ.....	320
Шимко Артем Романович ЕКОНОМІКО-ПРАВОВА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛАЄНСУ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ.....	323
Широкий Богдан Віталійович, Логінова Марина Вікторівна ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ МАЛОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ.....	326
Шурганов Микита Сергійович, Декусар Ганна Геннадіївна ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ: ПОНЯТТЯ ТА РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИВАТНО- ПРАВОВИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ.....	327
Щербина Дар'я Віталіївна, Приловський Володимир Володимирович ГАБІТОЛОГІЯ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	329
Яремчук Вікторія Олегівна ІННОВАЦІЇ У СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗИ ТА КРИМІНАЛІСТИЦІ НА ШЛЯХУ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	331

*Аббасова Дарія Лазимівна,
асистент кафедри кримінального
права та кримінально-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРИМУСОВОГО ГОДУВАННЯ ДО ОСІБ, ЯКІ ТРИМАЮТЬСЯ ПІД ВАРТОЮ: ЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Однією з новел кримінального процесуального законодавства є легалізація примусового годування осіб, які тримаються під вартою.¹ КПК України було доповнено ст. 206-1, яка дозволяє застосування цієї процедури відносно підозрюваного, обвинуваченого на підставі ухвали слідчого судді, суду.

Ініціатори Закону України від 19.07.2022 № 2429-IX, яким було внесено відповідні зміни до КПК України, аргументували, що легалізація примусового годування: 1) вплине на покращення стану здоров'я засуджених та осіб, узятих під варту, які з різних причин свідомо відмовляються від прийняття їжі; 2) сприятиме виконанню рішень і застосуванню практики ЄСПЛ у національній правовій системі (справи «Невмережицький проти України» (заява № 54825/00), «Ciogar v. Moldova» (заява № 12066/02), які стосувались порушення ст. 3 ЄКПЛ у зв'язку з примусовим годуванням заявників)[1].

Водночас у юридичній спільноті дозвіл на примусове годування викликає дискусію: турбота про здоров'я чи інструмент стримування протестів проти неналежних умов тримання або інших порушень прав людини [2]. Це пояснюється тим, що здебільшого в'язні відмовляються від їжі з метою привернути увагу суспільства до певної проблеми, а не для вчинення самогубства.²

Варто зауважити, що відповідно до п. 23 Мальтійської декларації щодо осіб, які оголосили голодування (1991) примусове годування не є етично прийнятним, незалежно від мети, яка переслідується [3]. Примус при здійсненні

¹ До 19 липня 2022 року застосування примусового годування було передбачено лише відносно засуджених і на підставі рішення суду (ч. 3 ст. 116 Кримінально-виконавчого кодексу України). При цьому процесуальний порядок вирішення питання про застосування примусового годування до цього часу залишався не визначеним.

² Наприклад, голодування лідера кримськотатарського народу Мустафи Джемілеєва, який намагався, у такий спосіб, привернути увагу світової спільноти до проблеми кримських татар і беззаконня в СРСР. Джерело: Примусове годування в'язнів – необхідність чи тортури? *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/primusove-goduvannya-vyazniv-neobhidnist-chi-torturi-862521.html> (дата звернення: 17.09.2022). Ще одним прикладом є голодування в'язнів табору «Гуантанамо» (США) як вид протесту проти неналежних умов тримання та інших правил поведінки з ув'язненими. Джерело: 46 Guantanamo detainees join hunger strike. *Boston.com National News*. URL: http://www.boston.com/news/nation/washington/articles/2005/12/30/46_guantanamo_detainees_join_hunger_strike/ (Last accessed: 17.09.2022).

кримінальних процесуальних процедур завжди супроводжується застосуванням фізичної сили та психологічного тиску. Примусове введення в організм людини сумішей, які є заміниками їжі, відбувається проти волі особи. У такий спосіб обмежується право людини на самовираження.

Втім у практиці ЄСПЛ сформовано підхід, відповідно до якого, захід, що є терапевтично необхідним з точки зору встановлених принципів медицини не може вважатися нелюдським і таким, що принижує гідність.³ У справі «Сіогар v. Moldova» (заява № 12066/02) ЄСПЛ визначив, що цей підхід також стосується примусового годування (п.77) [4]. Застосування цієї процедури має відповідати критеріям: 1) наявності медичної необхідності для примусового годування, яке має бути спрямоване на захист життя особи, а не на те, щоб перешкодити їй продовжувати свій протест (п.79); 2) дотримання процесуальних гарантій при прийнятті рішення про примусове годування (роз'яснення особі причин початку та припинення примусового годування, зазначення складу і кількості прийнятої їжі) (п.86); 3) способу примусового годування, який не повинен бути невинувато болісним і принизливим, а також таким, що має на меті придушити бажання особи продовжувати свій протест (п.89) [4].

З позиції біоетики перед лікарем постає дилема. З одного боку, обов'язок зберегти життя та здоров'я підозрюваному, обвинуваченому, які залучаються до проведення слідчих і процесуальних дій, участі у судових засіданнях (для виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України). З другого боку, право людини на приватність, яке гарантує недопустимість втручання в її приватне та сімейне життя. При вирішенні цієї дилеми варто виходити з усвідомлення особою, яка оголошує про голодування, значення своїх дій та передбачення настання можливих наслідків (наприклад, погіршення стану здоров'я, загрози смерті тощо).

У випадку, якщо людина свідомо обирає голодування, має превалювати право на приватність. Це пояснюється тим, що застосування примусового годування жодним чином не впливає на процес доказування (здобуття доказів від підозрюваного, обвинуваченого), оскільки останні завжди можуть реалізувати своє право на свободу від самовикриття (ст. 18 КПК України).

З позиції права також варто зауважити, що передбачений ст. 206-1 КПК України порядок застосування примусового годування до осіб, які тримаються під вартою є процесуально слабким. По-перше, погіршення стану здоров'я та очевидна загроза його життю, які мають бути зазначені у висновку лікаря про необхідність примусового годування, є оціночними поняттями та визначаються на розсуд медичного працівника. По-друге, не деталізовано види примусового годування, тривалість процедури, місце проведення, осіб, які підлягають обов'язковій участі тощо. Це суперечить принципу правової визначеності та унеможливорює реалізацію відповідної процедури на практиці.

³ Цей підхід сформовано ЄСПЛ у справі «Ялох проти Німеччини». Джерело: Case of Jalloh v. Germany (Application 54810/00): Judgment European Court of Human Rights, 11 July 2006. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307> (Last accessed: 30.05.2021).

Отже, примусове годування осіб, які тримаються під вартою, викликає етико-правову дилему і є одним із проявів конкуренції публічного та приватного інтересів у кримінальному провадженні. Вирішуючи питання про необхідність застосування примусового годування, потрібно виходити з індивідуальних прав людини (у тому числі права на самовираження шляхом голодування), за умови усвідомлення такою особою значення своїх дій та передбачення настання можливих наслідків.

Література

1. Пояснювальна записка від 05.11.2020 до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо застосування до засуджених та осіб, які тримаються під вартою, заходів примусового годування» № 4324 від 05.11.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4324&skl=10 (дата звернення: 17.09.2022).

2. Примусове годування осіб під вартою та засуджених: думки стосовно проекту Мін'юсту розійшлися. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/213202-primusove-goduvannya-osib-pid-vartoyu-ta-zasudzhenikh-dumki-stosovno-proektu-minyustu-roziyshlisya> (дата звернення 15.09.2022).

3. WMA Declaration of Malta on Hunger Strikes adopted by the 43-th World Medical Assembly (revised by the 68-th WMA General Assembly. Chicago, United States. October. 2017). Malta. November 1991. URL: <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-malta-on-hunger-strikes/> (last accessed: 17.09.2022).

4. Case of Ciorap v. Moldova (Application no. 12066/02): Judgment European Court of Human Rights, 19 June 2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81136> (last accessed: 17.09.2022).

*Агаєв Інам Шамшир огли,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Генадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

THE IMPORTANCE OF A FOREIGN LANGUAGE IN THE TRAINING OF NATIONAL POLICE CADETS

The article highlights the role of a foreign language in the process of formation and development of competencies and professional skills of police officers during practice-oriented training. The formation of linguistic culture and the correct use of a foreign language by police officers in real life as a means of professional communication is very important for achieving the main goal of the activities of educational institutions of the Ministry of Internal Affairs, they are well oriented in

related fields of activity, the ability to work effectively at the level of international standards.

The purpose of police professional education is the formation and development of competencies and professional and practical skills of cadets in the process of practice-oriented training based on scientific knowledge and methods that allow them to be competent, but to solve specific and expected tasks of police officers. In the fulfillment of the main task of educational organizations - the training of a competent, responsible police officer, oriented in related fields of activity, effective work in the specialty at the level of international standards, the formation of language culture, the development of skills in the competent use of a foreign language in real life as a means of professional communication play an important role [1].

The goal and main task of foreign language teachers is to promote the training of specialists who meet the requirements of modern society. Mastering a foreign language is an effective means of forming a student's personality, it is reflected in the nature and properties of professional activity, when socially conditioned actions and deeds become aware of the norms and values of the native sociolinguistic paradigm and the foreign language paradigm. For a foreign language as an educational discipline, along with its traditional functions - the formation of intercultural competence, raising the level of culture in general and the culture of intellectual work in particular, the development of students' creative abilities, the function of a foreign language as a means of forming a professional orientation, i.e. interest in a future profession and aspiration, is of primary importance. to obtain special knowledge from as many communication channels as possible, one of which is mastery of foreign languages, which provides an opportunity to get acquainted with achievements in the professional field abroad [3].

Knowing a foreign language gives a future police officer the opportunity to get acquainted with foreign experience in law enforcement, learn about the achievements of jurisprudence in foreign countries, opens the way to self-improvement, expands the opportunities for professional growth in specialization in the chosen area [2]. A foreign language is an effective means of forming the personality of a modern specialist as a bearer of the culture of his own country, a model of tolerant attitude towards other peoples and an example of a researcher in his professional field, taking into account world achievements.

In the context of implementing the above-mentioned tasks in practice, the competence approach is considered as a universal method of modeling learning results and their presentation in the form of realistically measurable standards of quality of higher education, including foreign language training at a university. Determining the content of specific qualification criteria in terms of competencies as final and benchmark indicators of training results contributes to solving the task of unification, standardization and objective measurement of the volume and quality of knowledge, abilities and skills acquired in the training process.

In the context of the competence-activity approach to learning foreign languages in the educational organization of the Ministry of Internal Affairs, professional foreign language communicative competence should be considered as an integrative ability of

the future specialist to carry out language activities in a foreign language within the framework of a specific professional field [4]. At the same time, the main condition for the success of such activities is considered to be a high level of foreign language proficiency and readiness for intercultural professional interaction, which is determined by modern international integration processes.

References

1. Bermus A.H. Problems and prospects of the implementation of the competence approach in education. *Internet magazine "Eidos"*. 2005. URL: https://www.academia.edu/41734993/Professional_competency_of_modern_specialist_means_of_formation_development_and_improvement. (last accessed: 17.09.2022).
2. Kyrylov V.B. The Bologna Process: The Single European Space of Higher Education. M., 2005. 242 p.
3. Kysluhin V. Police education in Germany: a good example should be contagious. *Police*. 2011. № 1. 44p.
4. Koryakovtseva N.F. The European language portfolio for Ukraine is a new educational technology in the field of foreign language learning: a scientific manual for the "Theory of Foreign Language Learning" course. M.: IPK MDLU "Rema", 2009. 435p.
5. An exemplary program in the discipline «Foreign language» for the preparation of bachelors (non-linguistic universities). M.: IPK MDLU "Rema", 2011. 345p.

*Антонюк Варвара Євгенівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Геннадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного Університету внутрішніх справ*

DEVELOPMENT OF CONSTITUTIONALISM IN UKRAINE

Professor B.A. Strashun in his interesting article "Constitutionalism-ideal, reality and possible perspective" [1], offering a brief overview of the history of constitutionalism as a phenomenon and concept, makes a very important, in our opinion, conclusion that the essence of this concept is inseparable from the real system of government.

I also drew attention to the fact that the concept of "constitutionalism" is currently consistent with a number of legal phenomena, such as:

- the commonality of principles, procedures and structural mechanisms traditionally used to limit state power
- constitutional means for establishing limitations on state power;
- national, non-partisan unifying ideology;
- political and legal regime, one of the manifestations of which is the introduction of harmony and justice into society;

- the presence of a constitutional form of government, public administration limited by the Constitution;
- self-restriction of the state;
- the rule of law in all spheres of social and political life, which provides for the priority of human rights and guarantees mutual responsibility of the individual and the state;
- the theory and practice of organizing state and public life in accordance with the Constitution or a political system based on the Constitution;
- the principle of the rule of law, which provides for the limitation of the powers of state leaders and state bodies;

These lists can be continued. But the main thing in all these approaches is mainly that the interpretation of the concept of "constitutionalism" is given on the planes of theory and practice of constitutional law [2].

From the point of view of legal axiology, the emergence of constitutional culture is conditioned by the extent to which "constituent relations" are valued in the legal aspect, become generally accepted rules of conduct, regardless of whether they are customs or act as an established rule of mandatory behavior [3]. In the literature, the Constitution itself is often considered a cultural phenomenon only when it is implemented, should be an actual living reality, perceived and recognized, and not a collection of pleasant formulations and reasonable opinions.

The world constitutional development can be represented as a ratio of two ideal types of process: linear and cyclic. The first (based on the Anglo-American experience) is characteristic of stable democracies with strong traditions of civil society and the rule of law [4]. Even in cases of necessary and sometimes radical changes in the constitutions, these changes are carried out through reforms and, while maintaining the continuity and legitimacy of the constitutional process, the possibility of judicial interpretation of constitutional norms is generally recognized).

A classic example of the second type of constitutional process is the constitutional development of France, whose sixteen constitutions (including temporary legislative acts of a constitutional nature) recorded the successive triumph of various political forces that sought to impose their political will on society.

Thus, the peculiarity of the trend of interdependence between the development of constitutionalism and the crisis in law is that the crisis phenomena in law, as a rule, go beyond one country, and, on the contrary, constitutionalism, which always has a specific national character, levels the negative legal phenomena and generates in its constituent elements an updated substantive content. In turn, the crisis in law is a catalyst for changes in various social spheres that determine the development of constitutionalism.

References

1. Savchyn M.V. Modern trends of constitutionalism in the context of globalization and legal pluralism: monograph. Uzhhorod: RIK-U, 2018. 440 c.
2. Batanov O.V. Principles of local self-government as a value dimension of modern municipalism. *Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Management*. Series: Law. 2012. Issue 1. p. 24-32.

3. Batanov O.V. Municipalism as a category of modern municipal law: problem statement. *Journal of Kyiv University of Law*. 2009. № 4. С. 102-108.

4. Mishina N.V. Municipal reform in Ukraine: state and prospects. *Law of Ukraine*. 2018. № 4. P. 126-138.

*Асламов Олександр Олександрович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ ФРІДРІХА НІЦШЕ НА СУЧАСНУ ПРАВОВУ ДОКТРИНУ

Твори Фрідріха Ніцше закладають основу для більшої частини того, що зараз вважається постмодерністським думка. Ніцше стурбований виходом за межі традиційних ідеологічних позицій, включаючи вихід за межі християнської моралі та традиційних концепцій добра і зла. Роблячи це, Ніцше створює власну метафізику, яка долає традиційної дихотомії і зображує дійсність як волю до влади. Його описова та інтерактивна методологія містить мало фундаментальних принципів, але натомість витрачає значні зусилля на дискредитацію прийнятих раніше принципів. Тим не менш, Ніцше часто експериментує зі своєю концепцією волі до влади як всеохоплюючої сили природи і людства. Концепція Ніцше волі до влади є унікальною, оскільки вона применшує владу як панування над іншим і поширює її значення на знання, фізику, мораль, науку, природу, право і навіть життя і світ загалом.

Ніцше дуже мало міг сказати про право, і те, що він сказав, є фрагментарні та спорадичні. Філософія Ніцше, однак, пропонує а основа для теоретизування права. Автори описують як Ніцше працює над тлумаченням двох основних рухів у юридичній думці. Тому пропонуються розглянути, як філософія Ніцше доповнює наше розуміння деонтологічних теорій про право, а також дослідити, як філософія Ніцше допомагає нам зрозуміти право і економіку. Ніцше майже нічого прямо не писав про право. На відміну від Канта, Гегеля та інших, Ніцше не запропонував нічого подібного до філософії права». Його обмежені відступи викладають чіткі поняття про право, якщо читати без нього подальше дослідження, мабуть, відображає суворий австрінський позитивізм відображаючи спосіб концептуалізації права в Європі дев'ятнадцятого століття, коли великі кодифікації Франції та Німеччини були предметом публічної інтелектуальної дискусії. У «Веселій науці» Ніцше задумує закон як сила проти діонісійських спонукань і справжніх звичаїв. У «Про генеалогію моралі» Ніцше натякає на право як на буття необхідне для захисту від заборон. Ніцше, здається, каже, що закон покликаний захищати шляхетних людей від «табуна». У творах Ніцше майже повністю відсутня будь-яка значуща політична філософія. Філософія Ніцше

стосується фізичних осіб, та частіше за все йдеться про «найкраще життя». Ніцше був моральним філософом, можливо, одним із найвидатніших у світі. Хоча Ніцше майже нічого не сказав прямо про право, сучасні теоретики права та філософи називають його прагматиком і постмодерністом [1, с. 90].

Прослідковуючи думки Ніцше, можна підкреслити такі думки, які частково торкаються теми сучасної правової доктрини. Якщо природне право є рабським або стадної моралі, і якщо ми визнаємо, що природний закон є або повинен інформувати зміст позитивного права, то ми повинні зробити висновок, що позитивне право є або має базуватися на стадній моралі. Право призначене насамперед для суспільства і може завдати шкоди людям, які прагнуть до благородної моралі. Оскільки Ніцше розглядав норми, втілені в моралі та праві, як соціальні конструкції. Ніцше віддавав би перевагу правовій системі, яка забороняє і уникає ресентиментів, які сприяли б свободі людини в плюралізмі встановлення без міжособистісних порівнянь. Бачення Ніцше полягає в тому, що ми повинні фундаментально переоцінити право та інші соціальні системи і переорієнтуватися на благородну мораль [2, с. 206]. Він прагне «пояснити», «зробити висновки» та «передбачити» наслідки або ефекти правових норм і процесів. В законі економіки, ми бачили деякі з найдраматичніших прикладів наукового аналізу права в пост реалістичний період. Право та економіка відрізняється від підходів дев'ятнадцятого століття до правової науки тим, що право і економіка застосовує економічну науку до права. Як наслідок, закон не є «автономною дисципліною» в цьому підході, як це було в іншому, більш давньому і нині дискредитованому науковому підході до системи права [3, с. 139]. Підсумовуючи, доцільно буде визнати, що праці Фрідріха Ніцше є фундаментальними філософськими роботами. Його етичні принципи та його розуміння людського стану роблять його важливий філософом, гідним вивчення теоретиками права. Ніцше забезпечує етичну та критичну перспективу науки та розуму пропонує багато чого, щоб допомогти нам зрозуміти, як теоретизувати та брати участь у міждисциплінарних дослідженнях права, саме тому його вклад в сучасну правову доктрину важко переоцінити, а матеріали його робіт потребують подальшого дослідження і до сьогодні.

Література

1. Бліхар В.С., Цимбалюк М.М., Гайворонюк Н.В., Левкулич В.В., Шандра Б.Б. та ін. Філософія: підручник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. с. 90.
2. Горлач М.І., Кремень В.Г., Николаєнко С.М., Требін М.П. та ін. Філософія: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 206 с.
3. Вільчинський Ю.М., Северин-Мрачковська Л. В., Гаєвська О. Б. та ін. Філософія: підручник. Київ : КНЕУ, 2019 139 с.

*Бабіч Дар'я Дмитрівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Генадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS PROVIDING SOCIAL SERVICES TO THE CITIZENS OF UKRAINE DURING THE WAR

The first thing we need to consider is what exactly is meant by "social services". In our daily life we constantly use services, thanks to the competition in the market we can choose the best or the most acceptable services for us.

Social service is provided to a person who has fallen into difficult life circumstances and cannot overcome them on his own. Difficult life circumstances are a special condition of a person, the cause of which was:

1. Partial or complete loss of motor activity;
2. Incurable diseases;
3. Homelessness;
4. Poverty and others;

Complicated life circumstances – circumstances, as a result of which individuals and families cannot independently take care of personal/family life and participate in social life. Every person who finds himself in difficult life circumstances and cannot overcome them on his own has the right to social support from the state.

Each of us should know about our rights and demand their implementation from the state, as it is guaranteed by: the Constitution of Ukraine, international treaties and the law on social services.

According to the legislation, social services can be provided by: state institutions, communal institutions, non-state institutions and natural persons who meet special criteria.

The next question we will consider is which international organizations provide assistance to Ukrainians during the war.

1. UNICEF is a global leader in the protection of children's rights and interests, working in more than 190 countries and territories around the world to protect and support children from birth to adulthood.

Over the next 5 years, UNICEF in Ukraine will focus on achieving the following five general outcomes for children:

- Protection of children in all circumstances. Strengthening social welfare and justice systems to provide protection services, including providing alternative family care and child-friendly justice.
- Education for all children. Expanding access to inclusive and quality schooling and early learning for all children.
- Healthy life from the first years onwards. Focusing on restoring universal child immunization coverage and reducing mother-to-child transmission of HIV.

UNICEF and partners have launched a cash assistance program to further support Ukrainians affected by the war.

During the first phase of the Program, we help families in Ukraine who belong to one of two groups:

- have three or more children under the age of 18, of which at least one child is under the age of two;
- have two or more children under the age of 18, of which at least one child has a disability.

2. On March 15, the Council adopted a law providing for "additional tax incentives to support business during the war." In total, these are about 40 tax and other changes, among the main ones being "the abolition of fuel taxation and the introduction of a preferential regime for entrepreneurs (2% of turnover)".

3. The Red Cross Society of Ukraine is an all-Ukrainian voluntary public humanitarian organization.

The society helps the state in providing medical and humanitarian aid during armed conflicts and in peacetime, participates in the provision of international aid in case of disasters and emergency situations, provides medical and social assistance to the least socially protected sections of the population.

Since the beginning of the escalation of the war, the Red Cross of Ukraine has provided assistance to more than 400,000 people.

4. Saritas, "Merciful Love" is a charitable organization of the Ukrainian Greek Catholic Church, which provides assistance to those in need, regardless of their religion, nationality, or social status.

Activity:

- Work with children, youth and families. Psychosocial support (PSS) for children and parents/guardians in the buffer zone in eastern Ukraine. Child Protection Policy and Procedures;
- Social problems of migration. Assistance to people with disabilities;
- Humanitarian programs. Rehabilitation program for veterans and their families affected by the ongoing armed conflict in Eastern Ukraine;
- Strengthening of social cohesion;
- Charity actions.

The project is implemented with the financial support of the German government.

Therefore, the legislation on social services is based on the Constitution of Ukraine and consists of the Law "On Social Services", other laws and normative legal acts adopted in accordance with this Law, which regulate relations in the system of providing social services, and international treaties of Ukraine on the provision of social services, the consent of which is mandatory has been given by the Verkhovna Rada of Ukraine.

If an international treaty of Ukraine, the binding consent of which has been given by the Verkhovna Rada of Ukraine, establishes other norms than those stipulated by this Law, the norms of such an international treaty shall be applied.

References

1. Activities of the Red Cross of Ukraine in wartime conditions. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3449125-dialnist-cervonogo-hresta-ukraini-v-umovah-vijni.html> (last accessed: 17.09.2022).
2. Business during the war: what support did the government offer and how does business survive. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453> (last accessed: 17.09.2022).
3. Program of monetary assistance from UNICEF "Together". URL: <https://register.unicef.org/> (last accessed: 17.09.2022).
4. Project «Advocacy of sustainable social services». URL: <http://zp.caritas.ua/social-services/> (last accessed: 17.09.2022).
5. On social services: Law of Ukraine dated April 27, 2022 No. 2671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (last accessed: 17.09.2022).

***Бакай Валерія Геннадіївна,**
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПОЯСНЕННЯ СТОРІН ЯК ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сторони в позовному провадженні або зацікавлені особи в окремому провадженні доводять обставини справи за допомогою правових інструментів передбачених Цивільним процесуальним кодексом України (надалі — ЦПК України). Такі правові інструменти в теорії та законодавстві прийнято називати доказами. Відповідно до ч. 1 ст. 57 ЦПК України доказами вважаються будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Серед переліку доказів, якими можна доводити наявність або відсутність обставин справи в ч. 2 ст. 57 ЦПК України, названо пояснення сторін, допитаних як свідки. ЦПК УРСР 1963 р. називав серед доказів виключно пояснення сторін (ст. 27 ЦПК УРСР).

Якщо не вчитуватися уважно в норму кодексу (ст. 57 ЦПК України), то можна помітити її не однозначність. Можна казати, що доказами є просто пояснення сторін, але також можна тлумачити, що показання сторін є доказами лише у випадку допиту їх як свідків в порядку, передбаченому ст. 184 ЦПК України. На мою думку, вірним є лише перше тлумачення статті 57 ЦПК України.

Однак ситуація про двоякість розуміння статті 57 ЦПК України та складність її застосування знаходить своє відображення у рішеннях судів. Якщо проаналізувати рішення судів першої інстанції, розміщених на сайті єдиного державного реєстру судових рішень, то можна відзначити, що частина суддів

визнає доказом пояснення сторін, а інші судді лише у випадку допиту їх як свідків. Багато суддів діють не умисно, оскільки сторони можуть відмовитися давати свідчення. Тоді пояснення стає єдиною можливим засобом доказування. Також поясненнями сторін як доказів судді мотивують судові рішення, бо діють за звичкою, яка склалася у практиці застосування ЦК УРСР 1963 р.

Слід зазначити, що пояснення сторін, а також їх представників як доказів мають специфіку порівняно з іншими доказами (в т.ч. і показаннями свідків), оскільки вони подаються суду особами, заінтересованими у вирішенні справи. Дана обставина викликала різні погляди у науковців на це питання.

Одні вважають, що як докази можуть виступати пояснення сторін, а інші вважають, що пояснення сторін можуть бути доказами лише у випадку допиту їх як свідків. Саме другий підхід відображений зараз у ЦПК України. Більшість українських вчених вважають за доцільне повернути норму про пояснення сторін як доказів, як це було передбачено в ЦПК УРСР 1963 р.

М.І. Балюк та Д.Д. Луспеник вважають правильною новелу ЦПК України з цього питання, оскільки це посилює відповідальність учасників процесу за зловживання своїми процесуальними правами. Проте далі вони вказують, що існують випадки, коли доцільно визнати пояснення сторін як докази [1, 157].

Однак можна погодитись з думкою В.І. Тертишнікова, який пропонує внести зміни у ст. 57 УПК України і визначити всетаки пояснення сторін як самостійний вид доказів. У Науково-практичному коментарі до ЦПК України В.І. Тертишніков наводить наступні аргументи на користь визнання пояснення осіб як самостійного виду доказів: «По-перше, результатом допиту взагалі і допиту свідків зокрема, є показання, а не пояснення.

По-друге, «тотальний» допит, як уявляється, притирічить засадам цивільного судочинства, перш за все, принципу диспозитивності та змагальності...

По-четверте, далеко не всі сторони, треті особи та їх представники побажають, щоб їх допитували як свідків» [2, 180].

Такої ж позиції притримуються С. Фурса, Є. Фурса і С. Щербак. Вони вважають, що «норма у такому змісті, як вона викладена у ЦПК, — це правовий нонсенс» [3, 270].

На мою думку, не передбачення в ст. 57 ЦПК України як доказу пояснення сторін має практичні, теоретичні й моральні проблеми. Проблемним є також строк подання таких доказів як пояснення сторін. За загальним правилом, встановленим у ст. 131 ЦПК України, докази повинні бути подані до або під час попереднього судового засідання.

Якщо інші докази по справі, наприклад, документи, сторони подають в суд і їх долучають до справи, а про показання свідків сторони також повідомляють у позовній заяві чи заяві до попереднього судового засідання, то стосовно пояснення сторін як доказів, на жаль, таких повідомлень наперед не проводиться.

Отже, чи потрібно передбачити в ЦПК України пояснення сторін як самостійного доказу? Я вважаю, що так. Особливо це стосується окремого провадження. Існують випадки коли пояснення сторін є єдино-можливим

засобом доказування. І кожного разу проводити процедуру їх допиту є не доцільним. Також в сімейних справах, зокрема в справах про розлучення допит сторін як свідків видається недоречним і навіть не коректним. Тут достатнім було б застосування тільки пояснення сторін як доказів.

Будучи доказом по справі, пояснення сторін не мають наперед визначеної сили. Пояснення сторін як доказ оцінюється суддями нарівні з іншими доказами.

Якщо розглядати інші країни, то ось законодавстві Польщі ситуація неоднозначна. Згідно зі ст. 299 ЦПК Польщі пояснення сторін теж можуть виступати як докази. Однак суд на свій розсуд, з метою унеможливлення зловживанням своїм правом, може допитати сторони як свідків, попередивши при цьому про кримінальну відповідальність (ст. 303 і 304 ЦПК Польщі) [4].

Підводячи підсумки, можна сказати, що не доцільним є видалення пояснення сторін із засобів доказування. На мою думку, можна внести зміни до ст. 57 та інших статей ЦПК України. Зокрема, ч. 2 статті 57 ЦПК України, виклавши в неї «Ці дані встановлюються на підставі пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, показань свідків». Як альтернативу можна було б запропонувати законодавцю доповнити статтю 57 ЦПК України частиною третьою такого змісту: «Пояснення сторін є доказами в сімейних справах та справах окремого провадження». Однак, мені здається, перша пропозиція є більш вираженою і правильною з багатьох точок зору.

Література

1. Балюк М.І., Луспеник Д.Д. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарії, рекомендації, пропозиції. Харків: Харків юридичний, 2008. 708 с.
2. Тертишніков В.І. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків: Видавець СПД ФО Вап-нярчук Н.М., 2007. 576с.
3. Фурса С.Я., Фурса Є.І., Щербак С.В. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: у 2 т. К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2006. 912 с.
4. Kdekspstepwnicywine z wprwdzeniem. RedkcjAnetFisek. Wydwnictw C.H. Beck 2010. URL: <https://www.beck.pl/> (last accessed: 17.09.2022).

*Балабанов Владислав Юрійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Геннадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

THE CURRENT STATE OF ORGANIZED CRIME IN UKRAINE AND IN THE WORLD

Organized crime today is both a national danger and a direct threat to international security, acquiring a transnational character. In the period of reforms,

which in most cases are accompanied by high social tension and economic instability, this issue becomes especially relevant. Ukraine is in a state of economic and political transformation, which is due to a particularly high level of organized crime.

Organized crime lobbies its criminal encroachments on a complex of the most significant social values such as: human life and health, honor and dignity, inviolability, human security, private property and public order.

The notion of organized crime and history of its development are widely observed in the works of such scientists as: O.M. Bandurka, V.A. Tymoshenko, I.V. Pshenichnyi, S.V. Morozenko.

United Nations specialists note that the dominant form of organized crime is terrorism, economic crimes, and drug crime. The reasons for the emergence of these forms of crime can be considered globalization, social stratification of the population, the lack of a proper balance of the law enforcement system, the rapid development of information technologies, which makes their control impossible. It is these criminogenic factors that help turn previously local crimes into global problems of social reality [1].

Historically, Ukraine has never belonged to the countries with strong and criminally active organized crime. In contrast to the historical and cultural prerequisites for the emergence and centuries-old history of criminal organizations, our state faced only the problems of domestic organized crime [2].

The economic basis of domestic organized crime was formed by the processes of redistribution of state property and market reform of the economy, which occurred due to the lack of an appropriate legal basis, state control, and due to unchecked corruption in the authorities and state administration. The imperfection of the financial and credit system, the legal ignorance of the majority of the population have become the main factors for the development and strengthening of organized crime. Also, the main factors of its rapid spread were the crisis political and social situation and the presence of a large number of gaps in the system of Ukrainian legislation, the lack of working methods of countering the new socially dangerous phenomenon. The lack of interstate coordination of cooperation also affected the development of crime.

Ukraine, the country with the longest borders in Europe (8,215 km), this contributed to the formation and spread of transnational ties and organized criminal groups, because of which our country became the epicenter of international criminal flows.

Today, a shadow market is forming in Ukraine, which is under the control of transnational criminal organizations, the volume of which can be compared with the GDP of such countries as Lithuania, Moldova, and Estonia [3]. According to the latest data, the shadow economy accounts for more than 30% of the gross domestic product. This money is under the control of criminal organizations, that is actually removed from the control of the state.

In conclusion, I would like to note that the theme of organized and transnational crime remains a key threat to the international legal order and national security of both our state and other countries. That is why the fight against it should begin with a certain plan of measures aimed at destroying the "shadow economy" and subsequently start correcting the reforms and strengthening their social orientation; raising the general

standard of living and education of citizens; supporting small businesses and enterprise development and creating equal conditions for starting activities; increased attention to cultural and national values; to provide the population with a minimum legal education.

References

1. Holina V.V., Kolodyazhnyi M.G. World crime: Modern trends and countermeasures. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2015. № 2. P.92-100.
2. Melnychuk T.V. Organized criminal groups with international connections in Ukraine: on the way to transnationalization. *South Ukrainian legal journal*. 2011. № 1. P.219-222.
3. Zharovska G.P. The interaction of the transnational segment of Ukrainian organized crime and transnational criminal markets in the conditions of globalization. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. 2014. № 25. P.199-203.

Батигіна Олена Михайлівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
конституційного, адміністративного,
екологічного та трудового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Після початку воєнних дій на території України особливо гостро постала продовольча криза та питання гарантування продовольчої безпеки. Стало зрозумілим, що Україна - невід'ємна складова глобальної продовольчої системи. Тому актуальними є питання належного правового регулювання продовольчої безпеки України у стані війни.

В Україні відсутнє спеціальне законодавство про продовольчу безпеку, натомість питання продовольчої безпеки регулюються на рівні загального законодавства. Ситуація з галузевим законодавством про продовольчу безпеку стала покращуватися лише в умовах воєнного стану України, коли у екстреному порядку були прийняті нормативно-правові акти за для вжиття невідкладних заходів щодо гарантування продовольчої безпеки на території України та відповідно інших країн світу.

Серед основних запроваджених новел законодавства про продовольчу безпеку в умовах воєнного стану можна виділити:

1. Нормоване забезпечення населення, яке проживає на територіях активних бойових дій, основними продовольчими і непродовольчими товарами (розпорядження Кабінету Міністрів України (далі КМУ) «Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 року № 181-р, «Про утворення Координаційного центру із забезпечення продовольчими продуктами, ліками, питною водою та

пальним» від 28.02.2022 року № 196-р, постанова КМУ «Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану» від 20.03.2022 року № 328).

2. Державна підтримки сільськогосподарських товаровиробників під час проведення посівної кампанії та збору врожаю на період воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення шляхом отримання кредитів за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» (постанови КМУ від 12.03.2022 р. № 274 та від 18.03.2022 р. № 312).

3. Не нарахування штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язань за кредитами та позиками протягом воєнного стану та 30 днів після його закінчення (Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15 березня 2022 р. №2120-IX).

4. Спрощення процедур та розширення можливостей по розпорядженню землею, яка використовується для сільськогосподарського виробництва (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 24.03.2022 р. № 2145-IX). Мова йде про автоматичне поновлення на один рік без волевиявлення сторін договорів оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту, строк користування земельними ділянками щодо яких закінчився після введення воєнного стану, без внесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; про можливість отримання земельної ділянки строком на 1 рік без проведення земельних торгів та без реєстрації в Державному земельному кадастрі; про дозвіл орендарям та суборендарям земельних ділянок сільськогосподарського призначення усіх форм власності на передачу на строк до 1 року належного їм права оренди, суборенди іншій особі для використання земельної ділянки за цільовим призначенням без погодження із власником.

5. Встановлено спрощену процедуру реєстрації сільськогосподарської техніки (постанова КМУ «Про затвердження Порядку відомчої реєстрації та зняття з обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів» від 08.07.2009 № 694).

6. Затверджено план заходів за для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану (розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» від 29.04.2022 № 327-р), серед яких можна виділити удосконалення моніторингу стану продовольчої безпеки та сільськогосподарської інфраструктури, надання національним виробникам харчових продуктів державної підтримки шляхом визначення переліку заходів для забезпечення безперервного виробництва сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, врегулювання питань отримання найбільш вразливими соціальними групами населення адресної продовольчої допомоги, визначення ряду заходів у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

7. Розвиток безповоротної державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників в умовах воєнного стану (*постанова КМУ «Деякі питання надання грантів бізнесу» від 21 червня 2022 р. № 738*), шляхом надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу у сфері садівництва, ягідництва, виноградарства та тепличного господарства.

8. Звільнено від оподаткування ввізним митом товари, що використовуються для забезпечення зберігання, перевезення, завантаження і розвантаження зернових та/або олійних культур (*Закон України «Про внесення зміни до розділу XXI "Прикінцеві та перехідні положення" Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввізним митом товарів, що використовуються для забезпечення зберігання зернових та/або олійних культур» від 27.07.2022 р. № 2445-IX*).

Окрім заходів забезпечення продовольчої безпеки передбачених у національному законодавстві ряд іноземних країн з метою недопущення голоду у світі скасували ввізні мита на українську продукцію (*відповідні угоди підписано Україною з Великобританією, Канадою, США та Європейським союзом*).

На нашу думку, вищезазначені правові новели дозволили ефективніше та швидше використовувати всі можливості для підтримання виробництва сільськогосподарської продукції на належному рівні за для гарантування продовольчої безпеки в Україні та світі.

Березняк Василь Сергійович,

д.ю.н., с.н.с., доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Волкова Ангеліна Олександрівна,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Людське життя є найвищою соціальною цінністю. Право людини на життя становить основу гуманістичних засад діяльності соціального організму. Тому держава має гарантувати кожній людині реалізацію цього права, створюючи умови для гідного та безпечного існування громадян, необхідний рівень правового захисту. Відповідно до цього законодавство України має реалізовуватися відповідно до конституційного принципу, який проголошує права людини на життя, здоров'я, гідність, недоторканність, захист, а також визначає суспільне значення правової та соціальної політики держави. Говорячи про гарантування прав і свобод людини і громадянина в Україні, слід зазначити, що їхня позиція реалізується згідно з нормами міжнародного права.

У зв'язку з актуалізацією проблеми самогубств у останні роки Верховна Рада 8 лютого 2018 р. ухвалила закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння

вчиненню самогубства)». Викладена в новій редакції стаття 120 КК встановила кримінальну відповідальність за схилення до самогубства та вчинення інших дій, які сприяють вчиненню суїциду [1].

Проблема призначення кримінального покарання за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 120 КК України та вивчення його складу, висвітлюються у роботах таких науковців, як О.А. Гусак, В.О. Кірієнко, О.О. Колінько, Л.І. Керик та інших фахівців у галузі кримінального права. Проте більшість авторів висвітлювали лише окремі питання кримінальної відповідальності за доведення до самогубства, тоді як комплексних кримінально-правових наукових досліджень проблем кваліфікації відповідних злочинних діянь проведено набагато менше. Взагалі поняття самогубство означає «вбивати себе», тобто це умисне позбавлення себе життя, де причиною смерті є дії самого потерпілого без тиску з боку третіх осіб, і самим головним моментом є те, щоб дії були спрямовані на самого себе, на те, щоб позбавити себе життя.

Беручи до уваги статистичні дані ВООЗ, можна дійти висновку, що причинами більшості вчинених суїцидів є саме соціальний характер, так само, як і чинники вчинення кримінально-протиправного діяння, пов'язаного з доведенням до самогубства чи замаху на нього. Про це свідчать також узагальнення, розроблені В.О. Кірієнко, відповідно до яких головними чинниками, що впливають на рівень доведення до самогубства, є такі: неналежна профілактична робота (36,5%); хуліганське спрямування особи злочинця (34,2%); психічні аномалії (26,0%); неблагополуччя родини (10,7%); неефективність притягнення до кримінальної відповідальності за статтею 120 КК України (7,7%) [2, с. 8].

Хоча в лютому 2018 року і відбулося ведення змін до статті 120 КК України, але здійснюючи ретельний аналіз чинної редакції даної статті, можна дійти висновку щодо необхідності і подальшого вдосконалення окремих її положень, адже виникають деякі складності створення доказової справи з цієї категорії проваджень. Для того щоб надати злочину за статтею 120 КК України правильної кваліфікації та визначити кримінальну відповідальність за доведення до самогубства, виникає необхідність аналізу нормативно-правової бази, що складається з норм Особливої частини КК України.

Розглядаючи склад цього злочину, зазначимо, що його родовим об'єктом є суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням конституційного права людини на життя і здоров'я. Благом, на яке вчиняється посягання, підтверджується його суспільна небезпечність. додатковим об'єктом слід вважати честь та гідність особи, на які поряд з основним об'єктом здійснюють негативний вплив, має матеріальний склад, тобто є закінченим з моменту доведення до самогубства або замаху на нього [3]. Слід зазначити, що він може мати ознаки продовжуваного кримінального правопорушення, тобто, може вчинятися декількома діяннями, що об'єднані єдиним злочинним наміром.

Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого статті 120 КК України у чинній редакції, є

діяння, наслідки, причинний зв'язок та спосіб (стосовно окремих діянь). Діяння може бути у формі дії або бездіяльності: 1) доведення до самогубства або замаху до самогубства; 2) схилення до самогубства; 3) інші дії, що сприяють вчиненню самогубства. У формі бездіяльності передбачається ненадання харчування, одягу, житла особою, яка зобов'язана за законом піклуватися про потерпілого.

Спосіб може бути різним: 1) жорстоке поводження з особою; 2) шантаж; 3) систематичне приниження людської гідності; 4) систематичний протиправний примус до дій, що суперечать її волі. У зв'язку із зазначеним виникає необхідність детальніше розглянути об'єктивну сторону досліджуваного кримінально-протиправного діяння. Дуже важливо, що способи вчинення є вичерпними лише для доведення до самогубства або замаху до самогубства. Щодо схилення до самогубства та інших дій, що сприяють учиненню самогубства, то тут спосіб може бути будь-яким, на кваліфікацію за статтею 120 КК України не впливає [4, с.302].

Жорстоке поводження визначається як заподіяння потерпілій особі фізичних чи моральних страждань. Пленум Верховного Суду України роз'яснює свою правову позицію щодо розуміння цього поняття в постанові від 07.02.2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи», відповідно до якої «під жорстоким поводженням слід розуміти безжалісні, грубі діяння, які завдають потерпілому фізичних чи психічних страждань (мордування, систематичне заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв, позбавлення їжі, води тощо)» [5].

Під шантажем слід розуміти залякування винною особою потерпілого, заподіяння йому шкоди шляхом розголошення як достовірної, так і неправдивої конфіденційної інформації, яку потерпілий бажає зберегти в таємниці, а також заподіяння іншої шкоди з метою поставити потерпілого в залежне становище або створення іншої сприятливої ситуації для злочинця. Слід підкреслити, що ця інформація може як відповідати так, і не відповідати дійсності, тому важливим є саме характер ставлення потерпілого, те, що він не хоче їх розголошувати.

Систематичне приниження честі та гідності особи передбачає тривалу психічну або фізичну дію, спрямовану на потерпілого. Під таким способом доведення до самогубства розуміють тривалу дію з метою принизливого характеру, що може виражатися в образах, поширенні неправдивих відомостей, цькуванні тощо. Однак виникають сумніви щодо доцільності застосування введеної законодавцем приставки «систематичного» приниження людської гідності. З одного боку, навіть одиничний акт такої дії може довести до самогубства. Варто наголосити, що в цьому випадку йдеться про прямий умисел з боку особи, тобто важливим у цьому аспекті є те, щоб винна особа усвідомлювала, що завдані образи мають руйнівний вплив на потерпілого. З іншого боку, це створить додаткові складнощі із встановленням форми вини на практиці. Отже, це питання досить дискусійне і потребує поглибленого дослідження [4, с.302].

Під систематичним протиправним примушуванням до дій проти волі потерпілого, слід розуміти застосування проти волі особи певних заходів

психологічного чи фізичного впливу з метою спонукання її до вчинення будь-яких дій, може здійснюватися за допомогою насильства, погроз чи інших подібних методів.

Щодо встановлення кримінальної відповідальності за «інші дії, що сприяють вчиненню самогубства», то слід зазначити, що таке визначення об'єктивної сторони не суперечить положенням, передбаченим у пункті 22 частині 1 статті 92 Конституції України, згідно з якими за діяння, які є кримінальними правопорушеннями, відповідальність визначається винятково законами. Такі ознаки сприяють розширеному тлумаченню змісту статті 120 КК України та дозволяють правоохоронним органам підвищити можливість притягнення до кримінальної відповідальності за доведення до самогубства, що відповідає положенням про людину як найвищу цінність та обов'язок держави захищати життя людини. Тому при вирішенні питання про призначення покарання, вітчизняним законодавцям буде корисний міжнародний досвід кримінально-правового регулювання доведення до самогубства, адже якщо брати до уваги кримінальне законодавство західноєвропейських країн, то кримінальним правопорушенням зазвичай вважаються такі дії, як схилення до акту самогубства, сприяння або пособництво в ньому.

Наприклад, аналізуючи законодавство Королівства Іспанії, у частині 1 статті 143 зазначено, що кримінальна відповідальність за доведення до самогубства (карається позбавленням волі від 4 до 8 років), а у частині 2 статті 143 – за сприяння вчиненню самогубства (карається позбавленням волі від 2 до 5 років) [6, с. 79].

Особливістю кримінального законодавства Французької Республіки є те, що в статті 223-13 закріплюється відповідальність за рекламування та пропагування товарів, послуг, засобів чи методів, у результаті застосування яких з'являється можливість заподіяння собі смерті. За підбурювання особи до самогубства передбачено три роки тюремного ув'язнення та штраф у розмірі 45 000 євро, якщо підбурювання спричинило самогубство або спробу самогубства. Кваліфікуючою ознакою є неповноліття потерпілого – до досягнення 15-ти років (покарання – п'ять років тюремного ув'язнення та штраф у розмірі 75 000 євро) [7, с. 111].

Кримінальне покарання винного, який шляхом умовлянь або надання допомоги приводить людину до спроби самогубства, передбачено і в статті 151 Республіки Польщі – від 3 місяців до 5 років (при цьому не містить кваліфікуючих ознак) [8, с. 62–63].

Проаналізувавши законодавство декількох західноєвропейських країн, можна зробити висновок, що присутня різниця формулювання доведення до самогубства між нашою нормативною базою та базою Королівства Іспанія, Французької Республіки, Республіки Польщі, а саме тим, що в нашому законі розширено перелік способів доведення до самогубства, а в нормативних актах інших держав взагалі не зазначено жодного способу доведення до самогубства, що відповідає потребам практики, оскільки жоден спосіб не має переваги над іншим, адже найважливіше – захист життя людини.

Отже, на основі вищесказаного можна зробити наступні, що кримінальне законодавство в частині про доведення до самогубства, а саме стаття 120 КК України, потребує і подальших змін та конкретизації змісту окремих понять, а саме роз'яснити поняття «доведення до самогубства», «схиляння», «сприяння» і тлумачення відповідних визначень. У зв'язку з високою прихованістю даного кримінального правопорушення та його підвищеною суспільною небезпечністю до статті 120 КК України необхідно внести певні зміни та доповнення, що сприятимуть вдосконаленню національного законодавства, а також слугуватимуть якісним забезпечення слідчо-розшукової діяльності компетентних органів державної влади щодо протидії доведенню до самогубства. Також важливо під час призначення покарання урахувувати форму вини у ставленні до суспільно небезпечних наслідків – за доведення до самогубства або замаху на самогубство, що вчинене умисно або з необережності, мають бути різні строки покарання.

Також, розібравши норми кримінальних кодексів різних держав світу даного протиправного діяння, пропонуємо змінити чинну редакцію статті 120 КК України з урахуванням досвіду європейських країн, а саме: 1) змінити чинну редакцію частини 1 статті 120 КК України з урахуванням європейського досвіду та нормативної бази розглянутих країн, вилучивши всі способи вчинення злочину; 2) сформулювати частину 1 статті 120 КК України таким чином: «доведення до самогубства або замаху на самогубство або інші діяння, що сприяють вчиненню самогубства, карається...»; 3) доповнити статтю приміткою, в якій слід розкрити поняття «інші діяння, що сприяють вчиненню самогубства»; 4) внести у частину 2 додаткові кваліфікуючі ознаки: вчинення злочину службовою особою та групою осіб.

Література

1. Про внесення зміни до статті 120 Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства: Закон України від 08 лют.2018 р. № 2292-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2292-19#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).

2. Кірієнко В.О. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання доведенню особи до самогубства або до замаху на самогубство : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків : ХНУВС, 2017. 18 с.

3. Науково-практичний коментар до ст. 120 Кримінального кодексу України. URL: <http://www.jurists.org.ua/criminal-law/1771-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-120-krimnalnogo-kodeksu-ukrayini.html>. (дата звернення: 11.09.2022).

4. Крайник Г.С., Коконос В.А. Доведення до самогубства: до питання кримінально-правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №9. С.300-304.

5. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму ВСУ від 07 бер. 2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).

6. Менчинського В.Л. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія. (переклад на українську мову О.В. Лішевської). Київ : ОВК, 2017. 284 с.

7. Менчинського В. Л. Кримінальний кодекс Французької Республіки (переклад на українську мову К.І. Мазуренко). Київ : ОВК, 2017. 348 с.

8. Менчинського В.Л. Кримінальний кодекс Республіки Польща (переклад на українську мову В.С. Станіч). Київ : ОВК, 2017. 138 с.

*Білаш Олексій Олександрович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

З розвитком економіки та прогресом науки і техніки дослідженням деліктної відповідальності приділяється все більше уваги. Правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана перед другою стороною (кредитором) вчинити певну дію або не вчинити іншою стороною (кредитором), а кредитор має право вимагати від неї виконання свого обов'язку. боржника, що називається позадоговірним зобов'язанням. Це поняття знайшло своє відображення в Цивільному кодексі України, де глава 78 охоплює норми, пов'язані з виконанням позадоговірних зобов'язань різними способами.

Для детального розкриття сутності позадоговірних зобов'язань необхідно порівняти їх з іншими видами зобов'язань, наприклад з договірними. По-перше, договірні зобов'язання виникають під час укладення цивільно-правового договору (зокрема, договірна відповідальність настає за невиконання або неналежне виконання договору), а позадоговірні - якщо між сторонами відсутні договірні відносини. (але деліктна відповідальність також поширюється тими хто має договір з потерпілим, наприклад відшкодування збитків, завданих недоліками товарів, робіт або послуг). По-друге, договірне зобов'язання - це зобов'язання, яке завжди існує між сторонами, а недоговірне зобов'язання завжди є новим юридичним зобов'язанням, а в деліктному зобов'язанні це зобов'язання, покладене на порушника, а не невиконаного. По-третє, договірні зобов'язання є відносними, а недоговірні – впливають із порушення абсолютних прав. По-четверте, договірні зобов'язання регулюються імперативними і диспозитивними нормами, а недоговірні – суто імперативними. Наступним критерієм розмежування є те, що у разі невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань відповідальність може бути у вигляді відшкодування збитків і сплати неустойки, а недоговірні зобов'язання – лише у вигляді відшкодування збитків. У договірних зобов'язаннях на розмір відповідальності впливає вина кредитора, а щодо відповідальності за збитки – лише умисна та

груба необережність потерпілого та матеріальне становище винного (фізичної особи) [3, с.658].

Договірні та недоговірні зобов'язання також відрізняються механізмом захисту деліктних прав. Не слід забувати, що недоговірні зобов'язання виникають із правомірних дій та правопорушень. Поновлення деліктного статусу як самостійного засобу захисту застосовується тоді, коли наглядові суб'єктивні права, що впливають із злочину, не припиняються і можуть бути відновлені шляхом усунення наслідків [5, с.603].

По- друге, договірне зобов'язання- це зобов'язання, яке завжди існує між сторонами, а недоговірне зобов'язання завжди є новим юридичним зобов'язанням, а в деліктному зобов'язанні це зобов'язання, покладене на порушника, а не невиконаного. По- третє, договірні зобов'язання є відносними, а недоговірні – впливають із порушення абсолютних прав. По- четверте, договірні зобов'язання регулюються імперативними і диспозитивними нормами, а недоговірні – суто імперативними. Наступним критерієм розмежування є те, що у разі невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань відповідальність може бути у вигляді відшкодування збитків і сплати неустойки, а недоговірні зобов'язання – лише у вигляді відшкодування збитків. У договірних зобов'язаннях на розмір відповідальності впливає вина кредитора, а щодо відповідальності за збитки – лише умисна та груба необережність потерпілого та матеріальне становище винного(фізичної особи) [3, с.658].

Договірні та недоговірні зобов'язання також відрізняються механізмом захисту деліктних прав. Не слід забувати, що недоговірні зобов'язання виникають із правомірних дій та правопорушень. Поновлення деліктного статусу як самостійного засобу захисту застосовується тоді, коли наглядові суб'єктивні права, що впливають із злочину, не припиняються і можуть бути відновлені шляхом усунення наслідків(5, с.603). Цей спосіб використовується для захисту прав договірних і недоговірних зобов'язань учасників. З недоговірними та договірними зобов'язаннями пов'язані їх загальні об'єкти — юридичні та матеріальні.

Що стосується класифікації, то більшість науковців пропонують класифікувати недоговірні зобов'язання відповідно до їх джерел, тобто за підставами їх виникнення. Зокрема, М.Д. Тедорадзе вказує, що серед причин виникнення їх можна поділити на дві групи зобов'язання, що виникають з одностороннього волевиявлення учасників(публічна обіцянка винагороди, вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення) та зобов'язання, що виникають внаслідок настання юридичних фактів, передбачених законом. Останнє включає так званий обов'язок захищати збереження здоров'я та життя громадян, майна фізичних чи юридичних осіб, загрозу життю, здоров'ю чи майну фізичних чи юридичних осіб, відшкодування збитків, придбання та збереження майна без достатньої правової основи(4, с.104). Так, згідно зі статтею 1163 Цивільного кодексу України фізична особа, життю, здоров'ю або майну якої загрожує небезпека, а також юридична особа, майну якої загрожує небезпека, мають право вимагати її усунення від того, хто її створює [1]. Однак,

крім існування шкоди, для виникнення обов'язку відшкодувати збитки, завдані деліктом, необхідні 1) наявність протиправної дії чи бездіяльності, 2) наявність причинного зв'язку; 3) наявність вини винного, якщо законом не передбачено спеціальних положень.

Обов'язок особи, яка публічно пообіцяла винагороду, полягає саме у виплаті цієї винагороди тому, хто надав результат, указаний у сповіщенні. Частина 3 статті 1144 Цивільного кодексу України зобов'язує особу, яка публічно обіцяє винагороду, визначити у сповіщенні її форму та розмір. Це може бути як певна річ, так і грошова сума. Нагорода може бути виражена також в іншій формі білет на концерт артиста, який оголосив винагороду, надання зустрічної послуги. Підстава для недоговірних зобов'язань має важливе значення не тільки для класифікації, а й для практичного застосування при визначенні правової природи таких зобов'язань. Враховуючи, що будь-які правовідносини виникають у момент або внаслідок настання юридичних фактів, одним із основних критеріїв правомірності діяння є момент його вчинення та відповідність закону [4, с.108]. Зокрема, актуальним є питання про терміни виникнення та припинення зобов'язань. І початок, і кінець суб'єктивного матеріального права пов'язані з його тривалістю. Зважаючи на це, важливо зазначити, що протягом існування такого строку один учасник зобов'язаний виконати, а інший учасник має право вимагати цього. І навпаки, якщо зобов'язання ще не виникло або припинилося, відповідні права та обов'язки не існують [2, с.36].

Залишаються невивченими багато спірних питань на сьогоднішній день, особливо коли виникає або припиняється матеріальне право, коли правочин, що веде до нього, є одностороннім або закон виникає не з правочину, а з, наприклад, законодавства, подій тощо. Загальновизнано, що зобов'язання вважається припиненим, якщо виконано всі умови, визначені у правовідносинах. Така ситуація створює багато проблем для сторін у реалізації своїх прав, особливо там, де виникають недоговірні зобов'язання. Тому, час виникнення та припинення правовідносин у недоговірних зобов'язаннях є надзвичайно важливими для правильного та законного виконання учасниками своїх прав та обов'язків.

Отже, можна дійти висновку, що незважаючи на всебічний вклад вчених у розробку єдиної системи класифікації недоговірних зобов'язань, все ж й на сьогоднішній день ми не маємо такої. Підстави виникнення недоговірних зобов'язань мають велике значення, як стосовно класифікації так і для практичного застосування з метою визначення правової природи зобов'язання.

Література

1. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 13.09.2022).
2. Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 367с.
3. Кузнецова Н.С., Луць В.В. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України : у 2-х т. Київ : Юрінком Інтер, 2013. Т. 2. 1120 с.

4. Тедорадзе М.Д. Підстави виникнення недоговірних зобов'язань за законодавством України. *Митна справа*. 2014. N 5(95). С. 104–108.

5. Борисова В. І., Спасибо-Фатєєва І. В., Яроцький В.Л. Цивільне право: підручник: у 2 т. Х. : Право, 2014 Т. 2. 816 с.

Білик Ігор Олександрович,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Логінова Марина Вікторівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

В даний час судова практика стикається з проблемами своєчасного розгляду цивільних справ, внаслідок того, що можливі ситуації, в яких учасники процесу не вчасно сповіщаються про час і місце судового засідання та зрештою можуть з'явитися нею.

Тому повідомлення учасників цивільного судочинства є важливим і відповідальним процесом. Відповідно «Судові повідомлення та виклики» особи, які є учасниками справи, свідками, експертами та ін., оповіщаються або викликаються до суду за допомогою таких сповіщень:

- наказним листом;

- судовими повістками;

- телефонограмою чи телеграмою;

- з факсимільного зв'язку;

- за допомогою повідомлень з використанням інших засобів зв'язку та доставки, які фіксують судові повідомлення чи виклики, забезпечують вручення його адресату [1].

Основними аспектами, які мають бути у будь-яких видах судових повідомлень, є:

1) найменування та адресу суду;

2) зазначення часу та місця судового засідання;

3) найменування адресата - особи, яка сповіщається або викликається до суду;

4) вказівку, як кого сповіщається або викликається адресат;

5) найменування справи, за якою здійснюється повідомлення чи виклик адресата [2].

У зв'язку з швидкою зміною параметрів сучасності відбувається збільшення обсягів та швидкості поширення інформації, тому застосування інформаційних технологій стало актуальним і у судочинстві.

Найвідомішими інформаційними засобами сповіщення учасників цивільного судочинства є: електронна пошта та SMS-повідомлення.

Під інформуванням осіб, які беруть участь у судочинстві, за допомогою електронної пошти розуміється повідомлення, що містить інформацію про дату та час проведення судового засідання, яке передається електронним шляхом на відстань та доставляється адресату в електронній формі. Воно визначається наявністю та можливістю використання технічних та мережевих засобів.

Питання цивільної процесуальної відповідальності безпосередньо пов'язане із підставами такої відповідальності, що актуалізує таку особливу категорію, як зловживання процесуальними правами. Попри значний інтерес до цієї категорії у юридичних публікаціях, а також у рамках тематики окремих дисертаційних досліджень слід констатувати відсутність на сьогоднішній день комплексних досліджень у рамках спеціальності 12.00.03, які були б безпосередньо присвячені цьому правовому явищу. У цьому аспекті слід відмітити дисертаційне дослідження О.О. Перекрестної «Зловживання процесуальними правами в господарському судочинстві» (2014 р.) [3,4].

Варто зазначити, що для постановлення ухвали про виклик нотаріуса як свідка достатньо заяви однієї із сторін спору, суд не зобов'язаний перевіряти наявність згоди на допит нотаріуса. А ось обов'язок зберігати нотаріальну таємницю покладено на нотаріуса, якому надається право давати свідчення лише за наявності згоди на це осіб, щодо яких вчинялася нотаріальна дія.

При цьому у разі відсутності необхідної згоди не буде мати місце відмова від давання показань з боку нотаріуса — підстави такої відмови передбачені статтею 71 ЦПК України, і ситуація з нотаріальною таємницею до них не відноситься. Адже, нотаріус, по суті, не відмовляється давати показання, він просто не має права цього робити.

Таким чином, нотаріус не виступає відповідачем у спорах, що виникають із цивільних відносин, пов'язаних з нотаріальною дією. Якщо нотаріуса залучено як відповідача до справи, не пов'язаної з оспорюванням процедури вчинення нотаріальної дії або відмови в її вчиненні, нотаріус має право заявити про заміну його як неналежного відповідача.

Отже, попри, в цілому, значну увагу в юридичній літературі до питань учасників цивільного процесу слід констатувати, що окремі правові категорії, пов'язані з їх процесуальним статусом зберігають свою актуальність для наукових досліджень. Аналізуючи дані щодо затверджених тем дисертаційних досліджень у 2010-2014 рр. відповідно до Переліків тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права за відповідні роки, що видаються Національною академією правових наук України можна зробити висновок, що подібна тенденція зберігається і на майбутнє.

Таким чином, слід зробити висновок, що судова практика, що складається з питання належного повідомлення осіб, які беруть участь у справі, однозначно рухається шляхом визнання особи належним чином сповіщеним, якщо відповідні повідомлення направлені на належну адресу реєстрації його за місцем проживання.

Проте, зазвичай, такі повідомлення направляють кілька разів, у своїй суд відкладає розгляд справи, і судовий розгляд затягується. Крім того, наведена

судова практика є переважно практикою судів апеляційної інстанції. Відповідні скарги подають, як правило, відповідачі, основними доводами апеляційних скарг яких є факт неналежного повідомлення, хоча повістки судових повідомлень щодо їх адресу надходили, але повернули у зв'язку з закінченням терміну зберігання.

Література

1. Мельник Ю. О. Цивільна процесуальна правоздатність інших учасників цивільного процесу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 15. С.47-49.
2. Паскар А. Л. Роль суду в попередженні зловживань процесуальними правами учасниками цивільного процесу. *Вісник*. 2015. № 4. С.155.
3. Рябченко Ю. Процесуальний статус учасників цивільного процесу: сучасний стан наукової розвідки. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015. №6. С.148-152.
4. Захарова О. Система процесуальних гарантій в цивільному процесі. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015. № 3. С.47-49.

Блінова Ірина Вікторівна,
к.ю.н., заступник директора музею
з наукової роботи Музею МВС
України НАВС

ПЕРШІ СПРОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ФОРМУВАННІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД (20-ТІ Р. ХХ СТ.)

Дослідження питання забезпечення гендерної рівності в тій чи іншій сфері суспільного життя сьогодні становить особливу цікавість. Адже тектонічні зміни, які відбуваються в політичній, економічній, соціальній сферах доводять той факт, що гендерне забарвлення професій втрачає свою актуальність. Яскравим свідченням цього є той факт, що станом на вересень 2022 року 15% українського війська становлять жінки. Проте беззаперечним фактом є те, що політика дискримінації жінок в різних сферах суспільного життя склалася історично в абсолютній більшості країн світу і полягала в забороні права на освіту, спадкування, участь в політичному житті, заборону на роботу та професію, відсутність виборчого права, повну залежність від батька або чоловіка. Не стала виключенням в даному аспекті і професія правоохоронця.

Перша світова війна, активізація феміністичного руху стали тими факторами, які стимулювали перші спроби європейських країн ввести жіноцтво до штатів правоохоронних органів. Так, вперше це сталося у Франції у 1914 році. Тоді префектом поліції Парижа 12 жінок було прийнято на посади друкарок. Але лише у 1953 році французьки з освітнім рівнем бакалавра змогли на конкурсній основі претендувати на посади помічників офіцерів поліції [1, с. 11]. Фактично в цей же час до правоохоронних органів почали набирати Велика Британія та Польща.

З першими спробами утвердження на території України радянської влади розпочинаються спроби формування на її території радянської міліції. Зазначимо, що саме в даний період має місце одне з найвищих призначень жінки на керівну посаду в правоохоронній структурі. Адже першим керівником Народного секретарства внутрішніх справ (попередник НКВС) радянської України була призначена професійна революціонерка Євгенія Бош, яка обіймала цю посаду з 30 грудня 1917 р. по 4 березня 1918 р. Хоча, варто зазначити, що Є. Бош обійняла посаду не стільки правоохоронну як політичну. Адже Генеральне секретарство внутрішніх справ було створене більшовиками в 1917 році в Харкові на протипагу аналогічному відомству УНР, створеному в Києві.

Зазначимо, що офіційно робітничо-селянська міліція УСРР була створена 9 лютого 1919 року [2]. Проте Інструкція, яка була прийнята згодом і визначала порядок формування органів міліції не конкретизувало стать осіб, що мають право нести службу [3]. На практиці ж набір жінок в міліцію мав місце. Це було викликано необхідністю закрити неукомплектованість штатів чоловіками, яка виникла як внаслідок мобілізації до армії, так і внаслідок відмови від послуг колишніх співробітників правоохоронних органів Російської імперії чи Української держави.

22 жовтня 1920 року в Харкові, який на той момент був столицею УСРР, наказом начальника міліції УСРР було створено перший жіночий взвод міліції у кількості 20 осіб Також було проголошено заклик до жінок-робітниць стосовно несення міліцейської служби. До кандидатів на службу висувалися такі вимоги: пролетарське походження, грамотність, рекомендація профспілковими організаціями або робочими колективами, обов'язкове проходження медичної комісії. Професійна підготовка передбачала знання основних положень Конституції, державного права, історії революційного руху, законодавства, теорії карного розшуку, вогневої та стрийової підготовки [1, с. 8].

Варто зазначити, що в означений період набір жінок до міліції був скоріше вимогою часу, а не практичною реалізацією дотримання принципу рівності. Тому після закінчення активних військових дій розпочинається скорочення штату міліції. І якщо у середині 1921 року українська міліція мала штат, розрахований на 289 000 осіб, то вже станом на червень 1922 року штатна чисельність міліції УСРР, яка перебувала на державному забезпеченні, становила 39 000 осіб [4]. І під скорочення в першу чергу потрапляли жінки. У 1928 році питання прийому жінок на службу в міліцію нарешті було частково нормативно врегульовано з прийняттям наказу начальника робітничо-селянської міліції УСРР № 14 “Про використання жінок в органах робітничо-селянської міліції УСРР”. У документі чітко зазначалося, що використання жінок в органах міліції можливо лише на такій роботі, що не вимагає фізичної сили та міцного здоров'я, а саме: “1. В надвірній міліції: для роботи щодо доручення повісток, проведення стягань, розноски пакетів, вартування на зібраннях, з'їздах та при камерах для затриманих, при особистих обшуках затриманих жінок та помічниками вартових в Управлінні міліції; 2. В розшуковій роботі – агентів розшуку, та для проведення агентурної роботи, особливо, щодо виявлення

притонів, малин, виявлення звідників або звідниць та ін.” Окрім цього дозволялося використовувати жінок “для проведення роботи в галузі дізнань” [5].

Таким чином, на початковому етапі свого утвердження на території України радянська влада використовує жінок для служби в міліції. Проте, основним фактором, який спровокував даний крок радянської влади, було не використання європейської практики або відбиття досягнень руху за емансипацію жінок, а використання жінок як робочої сили там, де у зв'язку з постійними мобілізаціями катастрофічно не вистачало чоловіків, в тому числі, в органах міліції УСРР.

Література

1. Левченко К. Б., Мартиненко О. А. Жінки в органах внутрішніх справ України. К. : ТОВ «Видавництво «Телесик», 2008. 56 с.
2. Вісті Тимч. Роб.-Сел. Уряду України і ХСРД. 9 лютого 1919. № 41.
3. Вісник НКВС УСРР. 1919. № 3.
4. ЦДАВО України. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 21. Арк. 12–14.
5. Збірник секретних наказів Р. С. Міліції УСРР. 1928. № 14–29.

***Бобир Дмитро Юрійович,**
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

МІСЦЕ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Під правонаступництвом у цивільному праві слід розуміти перехід прав та/або обов'язків від однієї особи (правонаступника) до іншої (правонаступника) шляхом одночасної їх втратою правопередником та придбанням їх правонаступником у повному обсязі [1, с. 72].

Саме невизначеність у правовій літературі ознак та правової природи правонаступництва призвела до гострих дискусій, у т. ч. і щодо можливості правонаступництва у будь-яких цивільних правовідносинах, які до сьогодення ведуться у цивілістиці.

Зокрема, дискусійним залишається питання місця правонаступництва у системі громадянського права. Так, згідно з п. 2 ч. 1 ст. 512 ЦКУ (яка, до речі, не має аналогії в жодному із закордонних законодавств), кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок правонаступництва. Зі зазначеної норми видно, що правонаступництво є підставою заміни кредитора у зобов'язанні, тобто, за ідеєю українського законодавця, воно є юридичним фактом, що породжує таку зміну. Розуміння юридичного факту у літературі [2, с. 64], а також той факт, що вольовий елемент (як основа поділу юридичних фактів на дії і події) не є визначальною характеристикою наявності

правонаступництва, призводить до висновку про те, що правонаступництво не може бути ні дією, ні подією, тобто під категорію юридичних фактів це явище не потрапляє. До того ж правонаступництво не може мати місце саме собою, без настання певних обставин. Звісно ж, що у розглянутому разі (при заміні кредитора у зобов'язанні) під правонаступництвом законодавець мав на увазі успадкування чи реорганізацію юридичної особи. Однак і успадкування, і реорганізація юридичної особи своєю підставою мають сукупність юридичних фактів (юридичний склад), що зумовлює їхнє настання. Напрошується наступний висновок: правонаступництво опосередковує зміну кредитора шляхом наслідування чи реорганізації юридичної особи, проте не є її основою (юридичним фактом). З огляду на сказане, п. 2 ч. 1 ст. 512 ЦК України потребує коригування з боку законодавця.

У літературі досить часто правонаступництво називають методом, або принципом цивільно-правового регулювання (останнє досить часто зустрічається в монографіях з проблем спадкового права), або інститутом цивільного права [3, с. 214].

Під методом цивільно-правового регулювання розуміють спосіб впливу на поведінку учасників цивільних правовідносин, заснований на юридичній рівності, яка визнається за учасниками правовідносин, на автономії їх волі (незалежності волевиявлення при вступі до правовідносин, їх змін або припинення), а також на майновій самостійності [4, с. 67]. Специфіка методу цивільно-правового регулювання знаходить своє прояв, зокрема, у цьому, що суб'єкти громадянського права, будучи юридично рівними, наділені як диспозитивністю, і ініціативою. Саме тому цивільного права притаманний метод децентралізації (координації) [5, с. 81].

Принципи громадянського права (від латів. *principium* – основне, вихідне становище окремої наукової системи, теорії, ідеології; основи) – це основні засади, що виражають характерні, докорінні риси громадянського права, т. е. його сутність [5, с. 21], які мають в силу їх правового закріплення загальнообов'язкове значення [5, с. 49]. Адже без принципів неможливо створювати право та вдосконалювати правове регулювання, оскільки незрозумілим буде його зміст [5, с. 26].

Принципи можуть бути як глобальними і такими, що підпорядковують собі цілий ряд явищ, дуже часто не схожих одне на інше і жодним чином не пов'язаних, так і специфічними, які властиві якомусь одному явищу або їх однорідній сукупності. Перші відносять до галузевих та міжгалузевих, другі – до інституційних усередині однієї галузі права. Найчастіше інституційні принципи немає формального висловлювання, що досить ускладнює їх використання. Викладене зумовило існування різноманітних поглядів як у класифікацію самих принципів, і їх конкретизацію [5, с. 8]. Саме тому норми громадянського права не містять вичерпного переліку ні галузевих, ні інституційних принципів.

Цивільне законодавство досить часто оперує поняттям правонаступництва, намагаючись таким чином врегулювати однорідні за змістом правові явища – явища, наслідком яких є припинення права та/або обов'язки в однієї особи та

виникнення того ж за змістом права та/або обов'язки в іншій шляхом його переходу. Ця обставина разом із вищевикладеним дає можливість говорити у тому, що правонаступництво у цивільному праві виступає як інституційний принцип. Такий принцип притаманний, наприклад, інституту реорганізації юридичної особи та спадкового права.

Правонаступництво за своєю суттю є оцінкою та інтерпретацією об'єктивно існуючих елементів предмета цивільно-правового регулювання. Воно відображає категорії та поняття, необхідні для тлумачення та застосування певної сукупності норм цивільного законодавства. З іншого боку, ст. 512 ЦК України сформулювала правонаступництво як юридичний факт, що склало гіпотезу відповідної цивільно-правової норми. Все зазначене, а також те, що правонаступництво є безпосереднім відображенням об'єктивно сформованих фактичних цивільних правовідносин доводить, що правонаступництво є цивільно-правовою дефініцією [6].

Під дефініцією у цивільному праві розуміють коротке визначення поняття, що відбиває суттєві, якісні ознаки елементів предмета цивільно-правового регулювання [4, с. 42]. Проблема визначення та структури цивільно-правових дефініцій присвячено чимало наукових праць. Цивільно-правові визначення, закріплені у статтях закону, набувають нормативного значення як учасників громадянських правовідносин, так правоприменителів. Однак, як вірно зазначає Ю. В. Кудрявцев, «не слід ототожнювати норми-дефініції з цивільно-правовими дефініціями, оскільки перші відіграють провідну роль у системі цивільно-правового регулювання, а другі лише мають характер фактичного твердження» [5, с. 63-64].

На жаль, у вітчизняному праві не знайшла свого законодавчого закріплення така правова дефініція, як правонаступництво, що становить великі труднощі для її праворозуміння та правозастосування

Література

1. Валах В. В. Наследственные отношения в Украине, Российской Федерации, Франции, Германии и США (сравнительно-правовое исследование): монография. Харьков: Бурун книга, 2012. 320 с.
2. Суханов Е. А. Гражданское право: учебник. М.: БЕК, 2000. 816 с.
3. Иоффе О. С. Советское гражданское право. Избранные труды: в 4 т. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. 511 с.
4. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. М.: Статут, 2001. 353 с.
5. Борисов В. І., СпасибоФатєєва І. В., Яроцький В. Л. Цивільне право України: підручник: у 2 т. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 480 с.
6. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 13.09.2022).

*Божко Володимир Миколайович,
д.ю.н., доцент, завідувач кафедри
конституційного, адміністративного,
екологічного та трудового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОХОДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Актуальність окресленої теми дослідження зумовлена низкою чинників. По-перше, відповідно до постанови Верховної Ради України від 8 лютого 2018 року № 2287-VIII «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2018 році» задля консолідації та розвитку історичної свідомості Українського народу, збереження національної пам'яті та належного відзначення і вшанування пам'ятних дат і ювілеїв, 30 травня 2018 року в Україні на державному рівні урочисто відзначається сторіччя з дня формування вітчизняної державної служби. Адже саме в цей день, за часів Гетьманату, в доповнення до Основного закону, що отримав назву Законів про тимчасовий державний устрій, 30 травня 1918 року було ухвалено Закон про урочисту обітницю урядовців і суддів та присягу військових на вірність Українській Державі.

По-друге, актуальність дослідження зумовлена ще й тим, що 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент одночасно ратифікували, а вже 1 вересня 2017 року набула чинності у повному обсязі Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. У преамбулі цієї Угоди зазначено, що Україна взяла на себе зобов'язання забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до *acquis* ЄС та забезпечувати ефективне її виконання.

По-третє, 10 травня 2015 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про державну службу» №889-VIII, який набув чинності з 1 травня 2016 року. То ж уже більше двох років вказаний Закон визначає принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства, а також порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях та досягненнях.

Все вище зазначене зумовлює актуальність порівняльного аналізу вітчизняного законодавства у сфері державної служби із відповідними актами ЄС.

Порядок проходження служби в органах ЄС регулюється Регламентом №31 (ЄЕС), 11 (ЄАЕС), яким затверджено «Положення про посадових осіб та умови наймання інших службовців Європейського економічного співтовариства

та Європейського Співтовариства з атомної енергії» від 18 грудня 1961 року (далі – Положення) [1]. Вказане Положення набуло чинності з 1 січня 1962 року і досі є чинним із останніми змінами, внесеними Регламентом (ЄС) №423/2014 Європейського Парламенту та Ради від 16 квітня 2014 року.

Порівняльний аналіз вітчизняного Закону «Про державну службу» та вищевказаного Положення дозволив виокремити низку наступних принципових відмінностей між ними.

бакалавра, молодшого бакалавра.

Натомість, відповідно до статті 5(3) Положення, для функціональної групи адміністраторів (клас 5, 6) необхідно мати рівень освіти, який відповідає принаймні трьом рокам навчання в університеті, засвідчений дипломом, або, якщо це виправдано в інтересах служби, необхідно пройти професійне навчання еквівалентного рівня. Для найвищої функціональної групи адміністраторів (класи із 7 по 16) необхідно мати рівень освіти, який відповідає закінченому університету, засвідченому дипломом, коли навчання тривало не менше чотирьох років. Якщо ж навчання в університеті тривало три роки, тоді слід мати ще професійний досвід щонайменше один рік та, якщо це виправдано в інтересах служби, пройти професійне навчання відповідного рівня. Для функціональних груп помічників, секретарів та клерків достатньо мати рівень середньої освіти, засвідчений дипломом, та відповідний професійний досвід не менш як три роки, або коли це виправдано в інтересах служби, досвід професійної підготовки еквівалентного рівня.

3) У чинному Законі України «Про державну службу» послідовно віділено засаду, відповідно до якої вступ на державну службу здійснюється шляхом призначення громадян України на посаду державної служби за результатами конкурсу. Більше того, державний службовець з урахуванням його професійної підготовки та професійної компетентності може бути переведений без обов'язкового проведення конкурсу лише на іншу рівнозначну або нижчу вакантну посаду. Натомість у Положенні таких вимог щодо вступу виключно за конкурсом і обмежень щодо переведення немає. Навпаки, у статті 45(а) зазначено умови, за яких службовець, наприклад, із функціональної групи «помічники» може бути призначений на посаду функціональної групи «адміністратори» без проведення конкурсу.

4) Відповідно до статті 33 Положення, перед призначенням кожен кандидат має пройти медичний огляд одним із медичних працівників установи, до якої він працевлаштовується, щоб переконатися, що кандидат фізично придатний виконувати покладені на нього повноваження.

Якщо за результатами такого медичного обстеження буде надано негативний медичний висновок, кандидат може упродовж 20 днів з моменту отримання такого висновку вимагати перегляду свого стану здоров'я медичною комісією у складі трьох лікарів, сформованої органом, до якого працевлаштовується кандидат. Лікар, який дав негативний медичний висновок заслуховується комісією. Якщо її висновок підтвердить результати первинного медичного обстеження, то кандидат повинен буде оплатити 50 % від загальної

вартості медичного обстеження.

Натомість у вітчизняному Законі України «Про державну службу» не зазначено жодних вимог щодо стану здоров'я кандидата, то ж конкурсна комісія не може вимагати від нього надання навіть довідки про стан його здоров'я. Адже вичерпний перелік документів, які конкурсант має подати для участі в конкурсі на заміщення вакантної посади державної служби зазначено в статті 25 зазначеного Закону. Відповідно ж до частини 2 цієї статті, заборонено вимагати від конкурсанта подачі інших документів, не вказаних у цій статті. На відміну, наприклад, від Закону України «Про Кабінет Міністрів України», згідно із частиною 5 статті 9 якого претендент на посаду члена Уряду має подати зокрема й «документ про стан здоров'я».

Однак, відповідно до частини 4 статті 31 Закону України «Про державну службу», рішення про призначення або про відмову у призначенні конкурсанта на посаду державної служби приймається за результатами спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та за результатами перевірки відповідно до Закону України «Про очищення влади».

То ж згідно із пунктом 5 «Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року №171, спеціальній перевірці підлягають відомості щодо зокрема й стану здоров'я конкурсанта (в частині перебування його на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я). То ж для проведення спеціальної перевірки претендент на посаду має подати до відповідного органу медичну довідку про стан свого здоров'я за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я України, щодо перебування на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я.

Щоправда, медична довідка за формою № 133/о, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 30 липня 2012 року №578, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 21 серпня 2012 року за № 1408/21720 «Про порядок проведення медичного огляду та спеціальної перевірки особи, яка претендує на зайняття посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» (та Інструкція щодо порядку заповнення форми первинної облікової документації № 133/о «Медична довідка про стан здоров'я особи, яка претендує на зайняття посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування», затверджена вищеназваним наказом Міністерства охорони здоров'я України від 30.07.2012 року №578) була значно ширшою за змістом, оскільки передбачала, окрім передбачених Постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року №171 відомостей про стан здоров'я (в частині перебування на психіатричному та наркологічному обліках) комплексний медичний огляд пацієнта. То ж вимога щодо подання кандидатами зазначеної довідки суперечила чинному законодавству. Тому наказом Міністерства охорони здоров'я України від

10.02.2017 року №116, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 2 березня 2017 року за №292/30160 «Про втрату чинності наказу Міністерства охорони здоров'я України від 30 липня 2012 року № 578», було скасовано медичну довідку за формою № 133/о. Однак такі довідки, видані до 14.04.2017 року, вважатимуться дійсними та можуть бути використані для здійснення спеціальної перевірки.

Після ж зазначеного терміну кандидатам на посаду державної служби слід буде подавати копії медичної довідки про проходження обов'язкових попереднього та періодичного психіатричних оглядів, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 2002 року №12, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 1 лютого 2002 року за №94/6382, та сертифіката про проходження профілактичного наркологічного огляду, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 28 листопада 1997 року № 339, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 11 грудня 1997 року за № 586/2390.

Узагальнюючи вищевикладене можемо зробити наступні умовиводи. Засади, на яких ґрунтується проходження публічної служби в Україні та органах Європейського Союзу, дуже схожі. Відрізняються вони лише вищим рівнем кваліфікаційних вимог до публічних службовців в Україні та рівнем соціальних гарантій, який є значно вищим в ЄС. Окрім того, в Україні більш формально визначений Закон України «Про державну службу», який значно ґрунтовніше регламентує різноманітні аспекти проходження публічної служби, щоправда це не звільняє від необхідності ухвалення та застосування цілої низки підзаконних нормативно-правових актів, у пергу чергу, постанов Кабінету Міністрів України, необхідності в чому немає на теренах ЄС. Це свідчить про використання різної юридичної техніки про формулюванні вітчизняного законодавства у сфері державної служби та «Положення про посадових осіб та умови наймання інших службовців Європейського економічного співтовариства та Європейського Співтовариства з атомної енергії», затвердженого Регламентом №31 (ЄЕС), 11 (ЄАЕС) від 18 грудня 1961 року. То ж в процесі розбудови України як соціальної та правової держави слід буде запозичити не лише соціально-економічні гарантії реалізації права на публічну службу в ЄС, але й їхні техніко-юридичні прийоми лаконічного формулювання Засади, на яких ґрунтується проходження публічної служби в Україні та органах Європейського Союзу, дуже схожі. Відрізняються вони лише вищим рівнем кваліфікаційних вимог до публічних службовців в Україні та рівнем соціальних гарантій, який є значно вищим в ЄС. Окрім того, в Україні більш формально визначений Закон України «Про державну службу», який значно ґрунтовніше регламентує різноманітні аспекти проходження публічної служби. Щоправда це не звільняє від необхідності ухвалення та застосування цілої низки підзаконних нормативно-правових актів, у пергу чергу, постанов Кабінету Міністрів України, необхідності в чому немає на теренах ЄС. Це свідчить про використання різної юридичної техніки про формулюванні вітчизняного законодавства у сфері державної служби та «Положення про посадових осіб та умови наймання інших службовців Європейського

економічного співтовариства та Європейського Співтовариства з атомної енергії», затвердженого Регламентом №31 (ЄЕС), 11 (ЄАЕС) від 18 грудня 1961 року. То ж в процесі розбудови України як соціальної та правової держави слід буде запозичити не лише соціально-економічні гарантії реалізації права на публічну службу в ЄС, але й їхні техніко-юридичні прийоми лаконічного формулювання текстів нормативно-правових актів.

*Бородавко Андрій Юрійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ВПЛИВ БІОПРИНТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Біопринтинг є новою технологією, що дозволяє подолати дефіцит органів та тканин людини у сфері трансплантології. Ця технологія, крім позитивного ефекту, породжує серйозні ризики, оскільки залишаються невідомими ті негативні наслідки, які виникнуть у зв'язку з її активним використанням. Наприклад, шкода життю чи здоров'ю пацієнта може бути заподіяна внаслідок недоліків цифрового проектування під час створення цифрової моделі органу людини або каркасу цього органу. Тому однією з основних сфер правового регулювання, на яку біопринтинг вплине, є цивільно-правова відповідальність.

На сьогоднішній день ще відсутня судова практика, пов'язана з питаннями відшкодування шкоди, заподіяної життю здоров'ю пацієнтів при використанні технології біопринтингу, оскільки це технологія майбутнього, але вже найближчого майбутнього. Згідно з прогнозами, ефективний біодрук серця людини очікується протягом найближчих 15-20 років. На даний момент вже здійснюється біодрук окремих людських тканин, судин тощо.

Сувору відповідальність, покладена незалежно від вини деліквенту, в американському праві можлива лише за відшкодування шкоди, заподіяної дефектними товарами (product liability)[1]. Як зазначається у науковій літературі протягом останнього часу глобальною тенденцією у сфері product liability є встановлення суворого (безвинного) стандарту такої відповідальності [1]. Тому безвинний, суворий стандарт відповідальності за шкоду, заподіяну дефектними товарами, передбачено, наприклад, у ст. 1 Директиви ЄС.

Викликає інтерес і те, що американські суди, дотримуючись подібної логіки, як правило, застосовують норми щодо суворої відповідальності тільки в ситуаціях заподіяння шкоди «масовим продуктом» (mass product torts)[3], незважаючи на те, що ознака «масовості» не вказана в як передумова до встановлення суворої відповідальності в Restatement (Second) of Torts, а в науковій літературі як цілі для

такої відповідальності вказується створення стимулів у забезпеченні безпеки та розподіл ризиків.

Цікавим є те, що в австралійському праві, що належить, як і північноамериканське право, до системи Common Law, програмне забезпечення розглядається в якості продукту з метою покладання суворо безвинної відповідальності за моделлю відповідальності за дефектні товари (product liability) [4]

Слід зазначити, що наукова позиція, за якою на розробників цифрових моделей медичних виробів (цифрових проектувальників) необхідно покладати суворо безвинну відповідальність, а медичні організації повинні відповідати лише за наявності провини (недбалості), що висловлювалася й іншими вченими. Так, Ерік Лінденфельд прямо вказує, що навіть незначна помилка в цифрове проектування медичних виробів може призвести до фатальних наслідків, тому розробники цифрових моделей повинні нести відповідальність незалежно від їхньої провини.

У законодавстві КНР при виробленні моделі відповідальності медичних організацій враховувався загальнокорисний характер медичної діяльності, пов'язаної з порятунком життя та здоров'я людей, а також юридична природа складаються відносин. Оскільки медичні послуги часто мають експериментальний характер, їх надання відсутня визначеність або гарантованість результату, т.к. він залежить від багатьох чинників, зокрема невідконтрольних медичному персоналу. Тому в підставі для звільнення від відповідальності зазначено, що труднощі в діагностиці та лікуванні пацієнта можуть бути обумовлені загальним рівнем медицини зараз.

Звісно ж, що ця норма у майбутньому може набути серйозного значення при вирішенні питань про відповідальність за шкоду, заподіяну пацієнту у зв'язку з використанням біопринтних технологій у лікуванні. Факт надання пацієнтом добровільної поінформованої згоди на лікування з використанням біопринтних технологій може бути кваліфікований як прийняття пацієнтом на себе ризику можливих несприятливих наслідків, що знаходяться поза контролем з боку медичної організації, наприклад відторгнення організмом пацієнта біопринтного органу. Така згода може розглядатися як обставина, що усуває протиправність заподіяння шкоди і є підставою для звільнення медичної організації від відповідальності за шкоду, заподіяний пацієнтові під час використання біопринтних технологій.

Література

1. Berkowitz N. D. Суворо відповідальність для фізичних осіб? Вплив 3-D друку на закон про відповідальність за продукцію. *Огляд університетського права*. 2015. Вип. 92. № 4. С. 1019—1053.
2. Brüggemeier G. Модернізація законодавства про цивільну відповідальність у Європі, Китаї, Бразилії та Росії: тексти та коментарі. Кембридж: Cambridge University Press, 2011. 111с.
3. Гейбл Дж. К. Огляд юридичних зобов'язань виробників медичних інформаційних систем. *Quinnipiac Health Law Journal*. 2001. Вип. 5. С. 127—147.

4. Нільсен Дж. і Гріггс. Л. Розподіл ризиків і відповідальності за дефектні 3D-друковані продукти: безпека продукту, недбалість або щось нове. *Monash University Law Review*. 2017. № 3. С. 712—739.

Бородавко Андрій Юрійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Максимова Маргарита Констянтинівна,
викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ І СУЧАСНА ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВО

Звертаючись до питання теорії та практики управлінської діяльності державної адміністрації, необхідно відзначити, що в сучасній теорії соціального управління існує декілька представницьких інтересів досліджень. Серед них найперспективнішими є: монографія А.М. Гогольова «Державне адміністрування в галузі податків та зборів: питання адміністративно-правового регулювання» [1], а також робота І.В. Понкіна «Теорія девіантології державного управління: Невизначеності, ризики, дефекти, дисфункції та провали у державному управлінні» [2].

Насправді органи державного управління мають справу з онтологією, розвитком, нелінійною поведінкою та інтерреляціями складних, відкритих, динамічних систем, що мають справу зі стохастичними процесами, з дуже складними дезорганізаціями та дисфункціоналізаціями, що розвиваються нелінійно і складно прогнозовано, часто з нечіткими (або розмитими) множинами об'єктів управління, що володіють інваріантністю та неоднозначними (гістерезисними) та динамічними характеристиками, у тому числі слабоструктурованих та слабоформалізованих об'єктів» [2, с. 12-13].

Предметом дослідження девіантології державного управління як напрямки наукового пізнання (в рамках загальної теорії громадського управління) є відхилення від встановлених норм і стандартів (девіантні) стани та трансформації системи державного управління та держави в цілому, а також процесів державного управління (у тому числі дефекти та дисфункції державного управління), причини та наслідки девіацій у державному управлінні, детермінанти дезорганізації та ентропійних процесів у державному управлінні, причинно-наслідкові зв'язки та наслідки актуалізації та втілення зазначених детермінантів, способи та інструменти штучної дезорганізації державності, детермінанти порядку та негентропії в системі державного управління, невизначеності та ризики в державному управлінні, методи забезпечення резистентності та резильєнтності системи державного управління до негативних факторів, а також різноманіття (пов'язаних із вищезгаданим) відносин,

ситуаційних реакцій та процесів [2, с. 23]. Слід зазначити, що дані проблеми, безперечно, актуальні та потребують самостійного, комплексного монографічного дослідження.

Слід звернути увагу до методологічний посил, що має, на думку автора, визначальне значення щодо досліджуваної проблематики. А саме, на основі аналізу сутності та змісту понять «державне управління» та «державне адміністрування» автор резюмує, що термін «державне адміністрування» набагато ширший за термін «державне управління», т.к. охоплює своїм змістом не тільки виконавчо-розпорядчу діяльність органів виконавчої влади, спрямовану на реалізацію державно-владних приписів, а й правотворчу діяльність законодавчої влади, спрямовану на вироблення таких приписів, а також правозастосовну діяльність судової влади, спрямовану на захист та відновлення порушених прав і свобод людини та громадянина та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили протиправні дії [3].

Відносини залежності приватних осіб від органів та агентів громадської адміністрації чи їх взаємної зацікавленості, коли обидві сторони підпорядковуються закону, який імперативно встановлює процедуру взаємодії та обсяг зустрічних прав та обов'язків. Відносини влади – підпорядкування в класичному їх поданні (одна сторона дає обов'язкові для виконання приписи іншій стороні) у контексті реформ, що проводяться в Україні поступово витісняються; подібна правова зв'язок сторін зберігається головним чином внутрішньоапаратних та деяких контрольних відносинах. Проте зміна форм та методів здійснення державою та муніципальними утвореннями публічних функцій зовсім не означає виключення відповідних відносин із сфери публічно-правового (адміністративно-правового) регулювання та поширення на них цивільно-правового режиму [4].

Таким чином, щодо публічного адміністрування як правової категорії, на наш погляд, під ним слід розуміти врегульовану нормами права діяльність публічної адміністрації (інститутів публічної влади та публічної служби), яка спрямована на реалізацію законних прав та свобод людини та громадянина, задоволення потреб суспільства та держави, виконання нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади та місцевого самоврядування, забезпечення верховенства права, дотримання Конституції та законодавства.

Література

1. Битяк Ю. П., Барабаш Ю. Г., Кучерявенко М. П. та ін. Правова доктрина України: у 5 т. Т. 2: Публічно-правова доктрина України. Харків: Право, 2013. 864 с.
2. Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та ін. Загальне адміністративне право : підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
3. Дзюндзюк В. Б., Коротич О. Б., Мельтюхова Н. М. та ін. Публічне адміністрування в Україні: навч. посіб. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. 256 с.

4. Колесникова К. О. Публічне адміністрування в Україні: огляд літературних джерел. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-3/doc/1/16.pdf> (дата звернення 02.06.2017).

*Варламов Артур Олексійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Генадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

PRACTICE OF PUNISHMENT OF MINORS FOR CRIMINAL OFFENCES

The practice of punishment of minors for criminal offences is conditioned by the application of the main provisions of the criminal law policy of Ukraine in this regard, which are formed on the basis of special ways of implementing criminal liability of specific categories of offenders.

Analysis of the current state of national and world criminal policy confirms that its defining feature is the repressive humanization of criminal law. Current criminal legislation provides for certain features of criminal liability and punishment of minors. However, for persons who have not reached the age of majority, the list of punishments that are applied is very limited compared to adults. Only a fine, community and correctional works, arrest and imprisonment for a certain period of time can be applied to minors, and as additional punishments - a fine and deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities.

The fine is applied only to minors who have independent income, own funds or property that can be levied. But a small part of minors who have officially independent income, so this type of punishment is not effective and is rarely applied.

Punishments such as community service and correctional labor can be imposed only on minors aged 16 to 18. In 2021, correctional labor was not imposed at all, and the share of community service is 9.1%. Arrest consists in keeping a minor in isolation in specially adapted institutions and can only be imposed on minors who have reached the age of sixteen at the time of sentencing [3].

Deprivation of liberty cannot be imposed on a minor who has committed a minor crime for the first time. That is, if a minor at the age of fourteen who does not have an independent income committed a theft, the legislator proposes to apply to him the type of punishment as imprisonment for a term of six months to ten years. Except for cases of particularly serious crimes combined with intentional deprivation of human life.

Thus, it should be recognized that the list of types of punishments that can be applied to a minor is very limited, which does not comply with the provisions of the UN Standard Minimum Rules, as in accordance with paragraph 5.1 of the Beijing Rules, measures of influence on minors should be determined taking into account not only the gravity of the offense committed, but also the characteristics of the personality of the adolescent.

A person who has committed a crime must be sentenced to a punishment that is necessary and sufficient for his or her correction and prevention of new crimes. It can be argued that there is a negative trend that deprivation of liberty for a certain period of time is the most severe type of punishment, among those that can be applied to juvenile offenders, it is imposed by courts several times more than other types of punishment. Thus, in 2021, 16% of minors were sentenced to actual imprisonment, 55% were released from serving a sentence with probation with the appointment of a probationary period [3].

The age peculiarities of minors, the specifics of crimes committed by them indicate the need to develop such measures of punishment, in which the emphasis is shifted from punitive to educational and preventive aspects. The low effectiveness of the use of deprivation of liberty contributes to the avoidance of this type of punishment in relation to minors [1].

Thus, it is necessary to agree with scientists who propose to supplement the norms of the Criminal Code of Ukraine with new punishments that would be designed only for juvenile offenders. It may be advisable to form a separate system of punishments, leaning towards more modernized and newer measures of educational nature, which, first of all, will affect the internal attitude of minors to the crimes committed by them.

References

1. Antipov V. Problems of application of certain types of criminal punishment to minors. *Entrepreneurship, economy and law*. 2012. №8. С. 134-137.
2. Kotaleichuk SP Features of bringing minors to legal responsibility. *Scientific Bulletin of KNUIA*. К., 2018. № 4 P. 76-85.
3. The state of legal proceedings in Ukraine in 2021: statistical collection of the Supreme Court of Ukraine. *Supreme Court of Ukraine: official website*. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/ILE/Statistical%20collection.pdf>. (Last accessed: 17.09.2022).

*Васильєв Сергій Володимирович,
к.ю.н., доцент завідувач кафедри
господарсько-правових дисциплін та
економічної безпеки Донецького державного
університету в внутрішніх справах*

ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СУДОВО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1. В умовах правової глобалізації та міждержавної інтеграції необхідним складовим елементом належної державної правової політики є нормативне прогнозування, тобто моделювання принципово нових принципів, норм, інститутів, підгалузей, бажаних та суспільно корисних відповідно до стану урегульованості реально існуючих правових відносин у суспільстві, у тому числі і у сфері судочинства.

Саме правове прогнозування покликане відшукати шляхи і засоби досягнення цілей суспільства у правовій площині. Адже від правового прогнозування вимагається здійснити вибір найкращого варіанту розвитку подій за наперед заданими критеріями. При цьому правовий прогноз будується на базі інформації про загальні тенденції розвитку досліджуваного об'єкта, яка одержується з перспективного прогнозу [1].

2. Свого часу, ще у 2000 році, з метою визначення правових, економічних та організаційних засад формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави, було прийнято Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного й соціального розвитку України», який, на жаль, як показує практика, не виконує функцій законодавчого акта, що регламентує порядок державного прогнозування соціальних та економічних процесів [2].

У науковій юридичній літературі висловлюються думки, що для покращення ситуації з вдосконалення та підвищення якості прогнозування у правовій сфері: (1) необхідно прийняти галузевий закон «Про правове прогнозування», який покаже основні напрямки, цілі та зміст правового прогнозування та загальний порядок розробки прогнозів України в усіх сферах суспільних відносин, науки, культури тощо (І. Онищук); (2) з метою створення ефективної системи законодавства шляхом встановлення єдиних загальнообов'язкових вимог до розроблення і прийняття нормативно-правових актів, сприяння упорядкуванню та підвищенню якості нормотворчої діяльності, стабілізації й систематизації законодавства, є необхідність прийняти спеціального закону, наприклад, «Про закони та законодавчу діяльність», «Про нормативно-правові акти» (К. Ляпіна), «Про правотворчу діяльність» (Р. Стефанчук); (3) є необхідність доповнити чинні нормативно-правові акти відповідними розділами щодо правового прогнозування.

2. Судова правова політика визначається як особливе політико-правове явище, що формується внаслідок системної, науково обґрунтованої діяльності державних та недержавних органів та осіб, спрямованої на визначення стратегії та тактики розвитку судової системи, удосконалення законодавства щодо судоустрою та судочинства, оптимізацію судової практики з метою забезпечення ефективного функціонування судової влади, побудови правової держави та громадянського суспільства

До правових засобів (інструментів) за допомогою яких реалізується судова політика, слід віднести: (1) концепції та доктрини, що закріплюють певні загальні положення судової політики, що є фундаментом інших засобів; (2) нормативні правові акти, що закріплюють норми у сфері здійснення правосуддя, що не повинні суперечити концепціям і доктринам, а виступають свого роду продовжувачами концептуальних і доктринальних ідей; (3) правозастосовні акти, що приймаються спеціальними компетентними суб'єктами та втілюють у

дійсність судової політики (вироки, рішення, ухвали, постанови, судові накази); (4) роз'яснення вищих судових органів з питань застосування норм права, що належать до судової політики.

Вказані правові інструменти мають безпосереднє значення і для здійснення процесу юридичного прогнозування, формування домінуючої позиції (концепції) розвитку та функціонування як громадського суспільства у цілому, так і щодо окремих державних інституцій.

3. На нашу думку, ефективними способами розробки нормативних прогнозів повинні виступати експертна оцінка та моделювання.

Враховуючи, що на практиці найбільш поширеною є експертна оцінка, проте, такому способу притаманні деякі недоліки як на організаційно-методичному так і на професійному (фаховому) рівні. Так, наприклад, можуть зустрічатися проблеми з відбором експертів, з формуванням експертних груп, з фактами «зацікавленості» в певному результаті, з рівнем проведення самого експертного дослідження тощо.

На відміну від експертної оцінки, практика використання моделювання у процесі правового прогнозування занадто невиразна, тому, побудова моделі об'єкта прогнозування з урахуванням можливих чи бажаних змін його стану в майбутньому потребує використання новітнього наукового інструментарію та сучасних можливостей комп'ютерної техніки (штучного інтелекту).

Формування судово-процесуальної політики держави за допомогою нормативного (правового) прогнозування повинно стати запорукою її (політики) наукової обґрунтованості, ефективності застосування та перспективності у майбутньому.

Література

1. Андріюк В. В. Методичні проблеми нормативного юридичного прогнозування. URL: <http://radnuk.info/statti/249-tiorua-gov/3470-2010-01-20-23-33-53.html> (дата звернення: 24.09.2022).

2. Нагребельний В. П. Прогнозування у законодавчій діяльності. *Держава і право*. 2009. № 45. С.19-22.

3. Онищук І.І. Правовий моніторинг: техніка прогнозування. *Право і громадське суспільство*. 2014. № 1. URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-pomeriv/3-8-2014/item/179> (дата звернення: 24.09.2022).

*Ващишин Павло Валерійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Завістовський Олег Дмитрович,
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК МЕТОД ЗАПОБІГАННЯ ТА БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ: ПОНЯТТЯ, ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА

Корупція один із негативних проявів злочинності у кожній сучасній державі, як держав, що розвиваються так і навпаки розвинених держав. Різноманітні корупційні прояви супроводжують людство ще з початку його існування і доволі довго не визнавалося проблемою національного та у тому числі міжнародного рівня, тому суспільство багатьох країн почало вважати корупцію як складову частину діяльності органів державної влади та як інструмент швидкого вирішення бюрократичних питань тощо. З цього і випливає, що у рейтингу країн світу щодо корупційних проявів в діяльності органів державної влади Україна посіла 117 місце зі 180 [2]. З цього власне випливає актуальність питання боротьби з корупцією, які почали лише віднедавна підійматися на міжнародному рівні. Відповідно з'явилося доволі багато методів запобігання та боротьби з корупцією, одним з таких методів є формування в суспільстві та в діяльності посадових осіб органів державної влади навичок доброчесності.

Виклад основного матеріалу доцільно почати із визначення поняття доброчесності у сфері боротьби з корупцією. Отже, доброчесністю є необхідна морально-етична складова діяльності державного службовця, яка визначає межу і спосіб його поведінки, що базується на принципах доброго відношення до громадян та чесності у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків та розпорядженні державними ресурсами [3].

До того ж, доброчесність передбачає: 1) спрямованість дій на захист публічних інтересів, забезпечення пріоритету загального блага громадян над особистими, приватними або корпоративними інтересами; 2) неприпустимість використання державного майна в особистих цілях; 3) недопущення наявності конфлікту між публічними і особистими інтересами; 4) нерозголошення та невикористання інформації, що стала відома у зв'язку з виконанням державним службовцем своїх обов'язків, у тому числі після припинення державної служби, крім випадків, установлених законом; 5) недопущення надання будь-яких переваг і виявлення прихильності до окремих фізичних та юридичних осіб, політичних партій, громадських і релігійних організацій [4].

Процес формування доброчесності в діяльності органів державної влади з метою боротьби з корупцією є доволі складним та багатоетапним, який складається з: 1) виявлення та оцінки ризиків і розроблення стратегії їх

подолання; 2) створення відповідної належної нормативно-правової бази; 3) створення відповідної системи контролю та нагляду. Вона може включати механізми внутрішнього та зовнішнього нагляду, до яких входять інспектори, комітети з нагляду, аудитори та омбудсмен. Важлива роль у цьому процесі належить депутатам парламенту та уряду. Громадянське суспільство та ЗМІ повинні мати доступ до інформації і право контролювати сектор безпеки, щоб створити дієздатну систему запобіжників і противаг, яка дозволяє уникнути корупції [3].

Правила доброчесності державних службовців можна знайти серед основних положень Закону України «Про запобігання корупції», яким: 1) на законодавчому рівні закріплено чіткі правила запобігання та врегулювання як реального, так і потенційного конфлікту інтересів (обов'язок інформувати керівника про конфлікт інтересів, заборона приймати рішення чи вчиняти дії в умовах конфлікту інтересів тощо); 2) встановлено правила фінансового контролю за майновим станом державних службовців (подання декларації в електронній формі, перевірка декларацій, обов'язок службовців інформувати про відкриття валютних рахунків за кордоном і про значні зміни в майновому стані тощо); 3) окремий розділ закону визначає основні правила етичної поведінки службовців (державні службовці повинні дотримуватись вимог Конституції та законів України, поважати права людини, дотримуватись принципу політичної неупередженості, бути об'єктивними); 4) визначено обмеження щодо поєднання основної діяльності з іншою оплачуваною діяльністю, спільної роботи близьких осіб, роботи в приватному секторі після припинення служби, одержання подарунків (наприклад, заборонено одержувати подарунки, які надаються з мотивів перебування особи на державній службі або подарунки від підлеглих службовців) [1].

Отже, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що визнання існування проблеми наявності корупції у діяльності органів державної влади стало поштовхом до формування новітніх методів боротьби з корупцією, одним з таких методів є метод формування навичок доброчесності. Доброчесністю є необхідна морально-етична складова діяльності державного службовця, яка визначає межу і спосіб його поведінки, що базується на принципах доброго відношення до громадян та чесності у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків та розпорядженні державними ресурсами [3]. До того ж, процес формування навичок доброчесності складається з таких етапів як: 1) виявлення та оцінки ризиків і розроблення стратегії їх подолання; 2) створення відповідної належної нормативно-правової бази; 3) створення відповідної системи контролю та нагляду [4].

Література

1. Про запобігання корупції. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 08.09.2022).
2. Індекс сприйняття корупції — 2020: результати України URL: <https://nabu.gov.ua/en/open-office/biblio/sociologiya/indeks-spriynyattya-korupciyi->

2020-rezultati-ukrayini#:~:text=%D0%97%D0%B0%20 (дата звернення: 08.09.2022).

3. Про розбудову доброчесності URL: <https://securitysectorintegrity.com/uk/%D0%B2%D0%B8%D1%85/> (дата звернення: 08.09.2022).

4. Доброчесність як один із компонентів проходження державної служби URL: <https://od.tax.gov.ua/diialnist/zapobigannya-proyavam-koruptsii-informatsiyni-materiali/print-431465.html> (дата звернення: 08.09.2022).

*Вереша Роман Вікторович,
д.ю.н., професор, заслужений юрист України,
завідувач кафедри кримінального та
адміністративного права
Академії адвокатури України*

ОСОБИСТІТЬ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Питання про особистість суб'єкта кримінального правопорушення з давніх часів вивчали вчені різних напрямів. Формування особистості починається практично від самого народження і відбувається протягом тривалого часу. Це стосується однаковою мірою і особистості суб'єкта кримінального правопорушення. Так, підлітковий досвід кримінальної поведінки залишається на рівні підсвідомості у дорослої людини і є відображенням сутності особи, що формується. Накопичення криміногенного впливу відбувається протягом усього підліткового періоду і в подальшому перевтілюється в уявлення відповідної поведінки дорослої особи [1, с. 302]. І саме у цей період протиправна поведінка стає характеристикою особистісного ставлення до соціального середовища.

Вважається, що антисуспільна поведінка не є похідною від певних особливостей психодинамічної структури особистості – хоча особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, дійсно вирізняється певними особливостями, але ці особливості переважно є результатом конкретного контактного спілкування, тобто конкретного способу взаємодії між особою та середовищем. З огляду на це, для суб'єкта, який входить до певної соціальної групи, усвідомлення приналежності до неї здійснюється через сприйняття власних характеристик як факту певної психічної спільності з іншими членами даної соціальної групи, що сприяє осмисленню особою себе як частини соціуму. На особу, яка вчинила кримінальне правопорушення не можна ефективно впливати, не вносячи корективи в її соціальне середовище, не змінюючи способи її взаємодії з таким середовищем [2, с. 110]. Існує концепція, згідно з якою будь-які біологічні та психологічні особливості суб'єкта кримінального правопорушення є соціально набутими, що дає підстави при визначенні детермінантів формування особистості суб'єкта кримінального правопорушення звертати увагу лише на соціальні фактори [3, с. 267].

Дійсно, значення соціальних факторів при визначенні детермінантів кримінальної поведінки відкидати не можна. Перш за все потрібно відмітити

роль сім'ї у формуванні особистості людини, у тому числі й особистості суб'єкта кримінального правопорушення. Особа формується в родинному колі протягом значного часу, що посилює силу впливу на неї як позитивних, так і негативних сімейних факторів. З точки зору формування системи життєвих поглядів роль родини також складно переоцінити. Приміром, родичі можуть виховати ненависть щодо осіб іншої національності, упевненість у неповноцінності певних рас і т. п. Подібні вчинки з боку найбільш близьких і авторитетних людей формують у особи цілком стійкі життєві установки, серед яких і такі, що ґрунтуються на почутті ненависті та ворожнечі до тих, кого зневажали або звинувачували «старші» представники родини. Ці життєві установки можуть формувати в майбутньому мотивацію кримінально протиправної поведінки, відчуття її виправданості й навіть правомірності відносно певних осіб, адже вони є «ворогами».

На формування кримінально спрямованої поведінки впливає життєва ситуація, яка щодо вчинення кримінального правопорушення особою називається криміногенною. Вважається, що криміногенною ситуацією є такий збіг обставин, за якого формування кримінально протиправного задуму, мети кримінального правопорушення та досягнення кримінально протиправного результату є найбільш вірогідним, коли для цього складаються найбільш сприятливі умови. Такі ситуації ніби мотивують, провокують особу вчинити кримінальне правопорушення. Залежно від того, які джерела формують криміногенну ситуацію, виокремлюють такі їх види: штучно створені самим суб'єктом; такі, що склалися об'єктивно; такі, що виникли в результаті поєднання дій суб'єкта та інших обставин.

Перший вид криміногенних ситуацій виникає в результаті цілеспрямованої поведінки суб'єкта, яка спрямована на створення сприятливих для скоєння кримінального правопорушення умов. Однак дії суб'єкта можуть спочатку спрямовуватися на досягнення зовсім іншої мети – або іншого кримінального правопорушення, або просто аморального, асоціального чи некримінально протиправного діяння. Другий вид криміногенних ситуацій є наслідком недоліків у діяльності державних, громадських та інших органів, суб'єктів господарської діяльності тощо або недбалості окремих осіб. Також вони можуть виникати в результаті необережної або аморальної чи протиправної поведінки потерпілого або свідків, при стихійних лихах, нещасних випадках тощо.

Певна соціальна структура є механізмом установок і програм майбутнього розвитку особистості [4, с. 49–51]. Загальна культура суспільства в цілому, а також окремих субкультур і соціальних груп позначається на поведінці особи і має на неї безпосередній вплив. Кримінальна поведінка особи залежить від стійких соціально обумовлених негативних деформацій особи. Отже, соціально-економічні, політичні та культурні аспекти життя суспільства впливають ззовні на формування механізму кримінального правопорушення, тоді як біологічні та психологічні особливості суб'єкта кримінального правопорушення формують його зсередини, складаючи внутрішній зміст кримінальної поведінки.

Особисті риси і властивості особи призводять до неправильного формування системи цінностей лише тоді, коли вступають у протиріччя з об'єктивною реальністю, коли особа виявляється не готовою нормально існувати (навчатися, працювати тощо) у тих умовах, в яких вона опинилася. Тому для розуміння причин психологічної деформації важливо визначити, у чому конкретно полягає негативний вплив соціального середовища на формування та підтримання у відповідному стані особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Література

1. Buikhuisen W., Bontekoe E. H. M., Plas-Korenhoff C. V. D., Bumen van S. Characteristics of Criminals: The Privileged Offender. *International Journal Law and Psychofarry*. 1984. Vol. 7. P. 301–313.
2. Зелинский А. Ф. Криминальная психология. Киев: Юринком Интер, 1999. 240 с.
3. Попович О. В. Вплив психологічних детермінант кримінальної субкультури на криміналізацію особи. *Вісник Чернівецького ф-ту НУ «Одеська юридична академія»*. 2013. № 1. С. 263–277.
4. Akers Ronald L., Jensen Gary F. Empirical Status of Social Learning Theory of Crime and Deviance: The Past, Present, and Future. *Advances in Criminological Theory* / eds.: T. Francis Cullen, J. P. Wright, K. R. Blevins. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 2006. Vol. 15. P. 37–76.

Верецак Едуард Сергійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університет внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВА ОСНОВА ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ТА ОРГАНАМИ ОБОРОНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови ведення воєнних дій на території України внаслідок збройної агресії Російської Федерації неймовірно вплинули на суспільні відносини, які існували в нашій країні. З впевненістю можна сказати, що зазначені відносини зазнали значних змін. Такі зміни особливо торкнулися сфери оборони та правоохоронної діяльності органів державної влади. Доволі гостро постало питання взаємодії правоохоронних органів та органів безпеки в умовах воєнного стану. З цього випливає актуальність теми нашого дослідження, адже, завдяки діяльності зазначених органів забезпечується виконання основних функцій держави, спрямованих на захист прав та свобод людини та громадянина, територіальної цілісності держави та інших.

Виклад основного матеріалу доцільно почати із визначення поняття взаємодії. Отже, під поняттям взаємодії слід вважати співпрацю певних органів державної влади, тобто суб'єктів взаємодії, між собою в певний проміжок часу для досягнення певних спільних цілей, завдань тощо [3]. Наступне поняття, яке необхідно зазначити для дослідження теми нашого дослідження це поняття воєнного стану, яке визначено відповідним нормативно-правовим актом – статтею 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»: «...це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1].

Важливо зазначити, що взагалі ефективність роботи органів державної влади забезпечується завдяки їхній успішній взаємодії, а під час дії режиму воєнного стану тим паче. Адже, особливо під час воєнного стану необхідно здійснювати об'єднання сил декількох підрозділів органів державної влади, здійснювати вчасний обмін актуальною інформацією про ситуацію в особливо критичних напрямках та інше [3].

До того ж, важливо зазначити, що питання взаємодії органів оборони та правоохоронних органів держави визначено власне в статті 18 вже згаданого нами Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Відповідно до якої під час дії воєнного стану на території нашої країни передбачено порядок взаємодії військового командування та військових адміністрацій з центральними органами виконавчої влади [1], у тому числі з органами Національної поліції України (адже, відповідно до статті 1 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція є центральним органом виконавчої влади) [2]. Взаємодія органів оборони та відповідно правоохоронних органів визначається Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України [1]. Така взаємодія може здійснюватися у доволі різноманітних формах. Прикладом таких форм можна вважати проведення спільних нарад керівників правоохоронних органів та оборони, обмін актуальною інформацією між такими органами, проведення спільних патрулювань території, за визначеним маршрутом (піший патруль чи із застосуванням транспортних засобів).

Отже, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що взаємодія між органами державної влади, у тому числі правоохоронних органів та оборони є запорукою їхньої успішної діяльності [3], особливо в умовах дії на території України режиму воєнного стану. Порядок здійснення такої взаємодії передбачений відповідним нормативно-правовим актом – Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

Література

1. Про правовий режим воєнного стану. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19?fin_d=1&w1_1 (дата звернення: 07.09.2022).
2. Про Національну поліцію. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 07.09.2022).
3. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33679 (дата звернення: 07.09.2022).

*Войнов Данило Сергійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

На разі у світі існує доволі багато спокус, які зазвичай обмежені чи заборонені в обігу. Однією з таких спокус є власне наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, які не зважаючи на кримінальну відповідальність за здійснення незаконного обігу таких засобів все ще поширюються світом у доволі великих розмірах. До прикладу лише на території України за 2019 рік було зафіксовано 28 338 кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин [4]. На разі кожна країна обрала певну стратегію боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів. Але внаслідок того, що наркобізнес поширений в усьому світі та деякі види наркотичних засобів незаконно переплавляються через кордон з однієї країни по всьому світу, то проблеми боротьби з наркобізнесом повинна проводитися країнами спільно. Тому питання боротьби з наркозлочинністю на разі є доволі актуальним.

Виклад основного матеріалу доцільно почати із зазначення головних міжнародно-правових актів, які регулюють діяльність співробітництво країн у сфері протидії нелегальному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Такими нормативно-правовими актами є Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, Політична декларація ООН 1990 р., Всесвітня програма дій з міжнародного співробітництва в боротьбі проти незаконного виробництва, пропозиції, попиту, обігу і поширення наркотичних засобів і психотропних речовин та інші.

Сьогодні ООН має ефективну систему спеціалізованих закладів, що займаються питаннями боротьби з наркоманією, токсикоманією і алкоголізмом. До її структури контролюючих закладів належать: Економічна і Соціальна ради, Комісія з наркотичних засобів, Відділ ООН з наркотичних засобів, Міжнародний

комітет з контролю за наркотиками та ін.. Крім того, активну участь у боротьбі з незаконним обігом товарів, предметів та речовин, обіг яких визначається чинним законодавством беруть регіональні міжнародні організаційні структури (Міжнародна організація кримінальної поліції(Інтерпол), Рада митного співробітництва) [1].

Як зазначалося раніше кожна країна обирає власну модель боротьби з наркобізнесом, тому існує чотири моделі такої боротьби: 1) репресивна (або заборонна) – споживання наркотиків незмінно призводить до негативних медичних і соціальних наслідків як для осіб, які їх споживають, так і для суспільства загалом, а тому вони мають бути законодавчо заборонені й підлягати суворим заходам державного контролю за їх обігом; 2) ліберальна (або незаборонно заохочувальна), оскільки наркоманія – це хвороба, тому особа не може бути за це покарана. Вживати наркотики чи ні – право вибору людини, а якщо суспільство це явище буде сприймати як нормальне, зменшиться чисельність наркоспоживачів; 3) рестриктивна (або збалансована заборонно-обмежувальна) – особи, які зловживають наркотичними засобами, психотропними речовинами, становлять соціальну небезпеку, і до них мають застосовуватися відповідні заходи адміністративного і кримінального примусу. Має бути їм забезпечена висока доступність до всіх видів медико-соціальної допомоги (лікування, реабілітація, ресоціалізація). Саме ця модель державної політики у сфері контролю за обігом таких засобів, речовин і прекурсорів стала культивуватися в більшості країн світу, в тому числі у державах ЄС, США й Китаї [2].

Отже, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що на разі у світі існує доволі багато міжнародно нормативно-правових актів та відповідних служб, які регулюють здійснення діяльності у сфері протидії нелегальному обігу наркотичних засобів, але при цьому трафік заборонених речовин все ще існує та в доволі великих масштабах. При цьому контроль за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів повинна здійснюватися на міжнародному рівні, адже на разі на доволі високому рівні розвинена транснаціональна наркозлочинність, що є негативним фактором для нашого суспільства [3].

Література

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 30.08.2022).
2. Тимошенко В. А. Наркобізнес: національна та міжнародна протидія новим викликам. Київ : Атіка, 2006. 455 с.
3. Ярмакі В. Х. Протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів: досвід зарубіжних країни. Південноукраїнський правничий часопис. Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2021/1/14.pdf>. (дата звернення: 30.08.2022).
4. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2020 рік (за даними 2019 року) URL: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files>

/attachments/13559/Zvit-shhodo-narkotyktiv-ta-alkogolyu-za-2020-rik.pdf. (дата звернення: 30.08.2022).

*Волик Милана Миколаївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Геннадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

PREPARATION OF THE TRANSLATOR FOR PARTICIPATION IN A CRIMINAL PROCESS

One of the participants in criminal proceedings is an interpreter. It is with their help that the right to use their native language is guaranteed to those participants who do not speak the state language at all or do not speak it sufficiently. Domestic legislation has some legislative gaps regarding the participation of an interpreter in criminal proceedings and needs to be improved.

The right to engage, if necessary, interpreters and translators at no additional cost to the interested parties when using a regional or minority language to translate procedural documents during the proceedings is enshrined in the European Charter for Regional or Minority Languages (Article 9), adopted in Strasbourg on November 5, 1992 and ratified by Ukraine in 2003 [1]. As a result of the ratification of the European Social Charter in Ukraine, the Law "On the Principles of State Language Policy" was adopted, which ensures the comprehensive development and use of regional or minority languages and other languages used by the population of the country in state, economic, political and social life along with Ukrainian as the state language [2].

As A.B. Bushev notes, "qualified performance of legal translation requires significant knowledge and skills of the translator, in particular

- 1) knowledge of the source and target languages;
- 2) knowledge of two legal systems
- 3) knowledge of the relevant branches of law;
- 4) special knowledge in the field of science or technology used in court proceedings;
- 5) preparation of the translation itself" [3, p.27].

Court translation as a special type of legal translation should be carried out at a high professional level, so a number of additional requirements are imposed on court translators. These are competence, disinterest in the outcome of the case, lack of criminal record and others. The most important among them is translation (special) competence, which consists of a set of linguistic knowledge, skills and abilities that ensure a high degree of proficiency in the main and target languages, as well as subject terminology, which allows the translator to equivalently and adequately convey the content of the main text by means of the target language, taking into account linguistic and cultural differences.

Translation (special) competence must be objective, that is, documented. Such documents may be: a special diploma of education or other diploma confirming fluency in the language in which the proceedings are conducted and the language of the participant who needs an interpreter; employment record book or other document confirming the experience of translation activities; interpreter's questionnaire; specialist's opinion; indication in the protocol that the person who needs an interpreter understands the translation of this interpreter [4, p.16].

The way to verify the competence of a candidate for interpreter in Ukraine, which is common in practice, is to get acquainted with the documents on his education, copy them and attach them to the case file [5, p.106].

By the way, the term "invitation of an interpreter" was aptly used in Part 1 of Article 128 of the CPC of 1960. In the current CPC, apparently, the legislator sought to universalize the terminology, so he used the cross-cutting term "involvement" in relation to an expert, specialist, defense counsel, translator. In Ukraine, there is no register of certified court interpreters (at the Ministry of Justice or appellate courts), who by virtue of the law would be obliged to appear in court (investigator), by analogy, for example, lawyers from the Centers for Free Legal Aid (CFLA), experts from state forensic institutions or from the Register of certified forensic experts, probation staff. That is, the interpreter's participation in criminal proceedings is voluntary (with his consent), contractual (on the basis of a contract), paid. According to the same principle, other specialists in the relevant fields of knowledge are involved in criminal proceedings under a one-time contract to perform forensic examination (Part 1 of Article 7 of the Law of Ukraine "On Forensic Expertise"), witnesses, specialists (except for forensic technicians who are staff members of the State Investigation Service).

Consequently, the court ruling (investigators - resolution) on the involvement of a certain person as an interpreter without first obtaining his/her consent is not consistent with the current legislation and contradicts the principle of freedom of contract (Article 627 of the Civil Code of Ukraine), that is, it is coercion to conclude a contract. Therefore, subjective ideas about the legal nature of involving an interpreter in criminal proceedings under Ukrainian law are somewhat surprising to some researchers and investigators, who note that "the problem faced by investigators is the ignoring in some organizations and institutions of the requirements to send their employees to the investigator as interpreters" [3, c. 263].

The current CPC literally (and very correctly) does not require the drafting of a resolution (ruling), as did the CPC of 1960 (Article 128), but in the USSR can be found up to 10 thousand decisions on the involvement of an interpreter in criminal cases. Ukrainian scholars advocated borrowing this approach, justified its better name.

References

1. European Charter for Regional or Minority Languages of 05.11.1992. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_014. (Last accessed: 17.09.2022).
2. On the Principles of the State Language Policy. *Law of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>. (Last accessed: 17.09.2022).
3. Markhevka O.V. Grounds and conditions for involving an interpreter in criminal proceedings. *Customs business*. 2014. № 2 (92). P. 259-265.

4. Nychka I. Legal aspects of the interpreter's activity in criminal proceedings under the legislation of Ukraine and Austria. *Bulletin of Lviv University*. 2015. № 36. P. 184-191.

5. Pokreshchuk O., Fursa S. Procedural position of the translator in notarial and other legally significant processes: problematic issues. *Law of Ukraine*. 2000. № 10. P. 87-90.

Волкова Ангеліна Олександрівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Царьова Ірина Валеріївна,
д.філ.н., доцент професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

INTERPOL AS AN INSTITUTE OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF LAW ENFORCEMENT

Today, the level of growth of transnational crime, which encroaches on the interests of several states, represents a danger for the international community. Therefore, there is a need for close and collective cooperation of states, taking joint measures to prevent and fight crime at the international level. International cooperation in this area is the activity of states, the actions of which are aimed at preventing, stopping and solving crimes, searching for guilty persons and bringing them to justice, exchanging useful information and acquired experience. A significant contribution to this sphere is made by international organizations, one of which is the International Organization of the Criminal Police (Interpol), which forms an institute of international cooperation in the field of law enforcement.

Trends in modern crime necessitate the creation of effective international mechanisms for closer cooperation between states in the fight against it. The analysis of these trends and the agreements concluded in this area shows that currently international cooperation in the fight against crime is a complex systemic phenomenon, the content of which, among other things, consists of measures agreed between states to provide assistance in the investigation of criminal cases and the implementation of criminal prosecution and investigation of international crimes, prosecution and punishment of persons guilty of committing them, enforcement of criminal penalties [1, p.1-2].

International criminal activity is determined as one of the separate areas of organized crime, which is defined by the system of professionally organized and conspiratorial criminal groups engaged in interregional or international criminal activity aimed at a certain type of activity (trafficking in people, illegal drug trafficking, arms smuggling), with the aim of constantly receiving profits for this activity, as well as using state structures in their interests. The prevalence of organized crime gave it the opportunity to establish contacts with partners from many other countries.

Each Interpol National Central Office is a coordination and interaction center designed to liaise with the Interpol General Secretariat, regional offices and other Interpol member states, and, where necessary, to assist with investigations conducted abroad, locating and apprehending persons, who are hiding from justice. According to the Statute of the Organization, each state, taking into account its national characteristics, independently determines the body that will act as a national neutral bureau of Interpol (its legal status, organizational structure) [2, p.306-307].

The main directions of international cooperation in combating crimes committed by organized criminal groups are: detection and documentation of facts of money laundering received by members of organized groups and criminal organizations, as well as activities of criminal groups and criminal organizations together with law enforcement agencies of foreign countries; exchange of information with international law enforcement organizations and law enforcement agencies of other states regarding members of criminal groups and criminal organizations that are involved in the commission of crimes and have interstate ties.

According to Art. 2 of the «Statute of the International Criminal Police Organization – INTERPOL», the goals of INTERPOL are:

- to ensure and support the widest mutual assistance between all criminal police bodies within the limits of the legislation of different countries and in the spirit of the Universal Declaration of Human Rights;

- to create and develop all institutions that can effectively contribute to the prevention and cessation of general criminal crimes.

In addition, in accordance with Art. 3 The organization is strictly prohibited from engaging in any intervention or activity of a political, military, religious or racial nature [3].

Therefore, we can draw the following conclusion that the main role of Interpol is to ensure and develop international police cooperation, and the activities of this Organization are aimed at protecting and observing human rights, as well as creating services that contribute to the prevention and cessation of crimes. Ukraine is a state that is a member of Interpol. The cooperation of law enforcement agencies of Ukraine with experienced agencies of foreign countries, which resolve issues related to the fight against crime of an international nature and beyond the borders of the country, is carried out by the Department of International Police Cooperation of the National Police of Ukraine, which is a well-prepared and modernly equipped unit that is able to provide effective assistance to law enforcement agencies of states in carrying out operative and investigative measures abroad and in cases of crimes at the international level, the main focus of which is general criminal and economic.

In order to ensure the targeted use of Interpol data banks by law enforcement agencies of the member states, their operation is organized in such a way that the country that owns information about the object placed in the Interpol data bank automatically receives a notification about the fact of the inspection of this object by another state (according to the Interpol NCB, a certain law enforcement agency, etc.). Receiving such a message is a reason for the country that owns the information to contact the country that checked the object in the data bank, to find out the reasons for

conducting the corresponding check, to request information about the location of the object, etc [4, p.69-70].

Therefore, Interpol can be considered a global international organization, the purpose of which is the fight against international crime through the interaction of member states for the exchange of operational information and its analysis, participation in joint activities related to the investigation of a wide range of international crimes, the search for criminals, as well as persons who have disappeared, etc.

References

1. Sinyansky K.V. International cooperation in the field of law enforcement. *Electronic Sumy State University Institutional Repository: collection of supplementary materials. participation science and practice conf.* Sumy. 2008. P.1-2.
2. Gula L.F. International cooperation in combating crimes committed by organized criminal groups. *Scientific bulletin of public and private law.* 2016. Issue 6. P. 302-307.
3. Statute of the international criminal police organization - INTERPOL dated June 13, 1956 № 995_142. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142#Text. (Last accessed: 17.09.2022).
4. Perepiolkin S.M., Parshutin E.H. International cooperation in the field of law enforcement: training. manual DDUVS Dnipro, 2018. 112 p.
5. Tsareva I. V. Functional and derivative space of the legal text. *Advanced trends of the modern development of philology in European countries: Collective monograph.* Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P. 217–233.
6. Tsareva I. V. Derivative space of the law text. *The European Journal of Humanities and Social Sciences.* Vienna. 2020. №1. P. 71–78.

Волкова Ангеліна Олександрівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Павлова Наталія Валеріївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІСТЬ СУДОВОГО ПОЧЕРКОЗНАВСТВА В ГАЛУЗІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗНАННЯ

На сьогоднішній день питання про розвиток судового почеркознавства є актуальним науковим процесом, під час якого досліджуються закономірності письма та почерку на основі багатьох галузей науки та насамперед, вдосконалення методів судово-почеркознавчої експертизи. Сучасний стан судового почеркознавства характеризується активним і системним вдосконаленням теоретичних основ судово-почеркознавчої експертизи; експериментальними розробками; узагальненням експертної практики;

модернізації існуючих методів і створення нових, більш ефективних під час експертного дослідження почерку.

Незважаючи на те, що судово-почеркознавчі дослідження є одними із найстаріших криміналістичних досліджень, до сьогодні у вчених-криміналістів, експертів і практичних співробітників виникають питання стосовно можливостей судово-почеркознавчої та суміжних з нею експертиз. Власне у цьому сенсі на сторінках вітчизняних наукових видань все частіше можна зустріти поки що несміливі, однак на нашу думку цілком слушні розмірковування про «...абсолютно новий напрям розвитку судового почеркознавства, яким є графологія... Почерк акумулює у собі основні характерологічні особливості людини, а графологія є однією зі спроб їх розпізнати. Практичне значення графології суттєве, потреба в їх проведенні зумовлена запитами слідчої та судової практики» [1, с. 253].

В даній практиці використання психологічних і рукописних методів аналізу може бути корисним, принаймні під час: встановлення мотивів вчиненого злочину; вирішення питання про причетність конкретної особи до події злочину; дослідження властивості особи на момент вчинення інкримінованого діяння (якщо виконання рукопису пов'язане з досліджуваною подією); експрес-діагностика психологічних властивостей підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка; вивчення підрбок і сумнівних документів як доказів під час розслідування відповідних злочинів.

Встановлення особистісних характеристик важливе не тільки для забезпечення успіху в розслідуванні кримінальних правопорушень, а й для своєчасного та повного вирішення багатьох цивільно-правових питань, що виникають стосовно фізичних та юридичних осіб. Саме аналіз почерку в кадровій роботі є перспективним та необхідним для оперативних співробітників, задля встановлення такої якості особи, як стійкість (збереження ефективності діяльності та психологічних процесів під впливом несприятливих факторів), а також при виявленні дезорієнтуючого дисбалансу тривожності, яка може сприяти розвитку психічної патології при тривалій роботі людини у важких умовах. Сучасний рівень криміналістичної техніки дозволяє не тільки творчо пристосувати знання із різних наук для потреб боротьби зі злочинністю, а й сприяє їх розвитку через трансформацію криміналістичної науки

Згідно закону інтеграції наукового знання, засоби і методи спочатку використовуються криміналістикою в неадаптованому виді, тобто безпосередньо запозичуються з «великої науки». Багато з них на цьому етапі розглядаються як «нетрадиційні». Відтак не відразу знаходять своє місце як у системі і криміналістичних, і кримінально – правових та дотичних до них знань, так і в системі кримінального провадження. Застосування практично будь-якого нового для криміналістики методу, як правило, закономірно породжує думки про рівень його наукового обґрунтування і достовірність. Більше того, опоненти використання такого методу у кримінальному провадженні стовідсотково аргументують своє несприйняття поверхневих помилок з практики його застосування. Однак, в міру поглиблення та інтеграції знань нетрадиційні засоби

і методи удосконалюються, розробляються власне криміналістичні методики їх застосування, обґрунтовуються можливості їхнього використання в процесі слідознавства та доказування [2, с. 302–311].

Для того щоб графологічні дослідження зайняли належне місце в інструментарію співробітників правоохоронних органів, мають бути виконані принаймні такі умови: застосування наукових способів аналізу і класифікації графологічних ознак; розвиток складного комплексу психологічних та індивідуальних особливостей суб'єктів; створення технології співвідношення комплексу графічних ознак з комплексом психологічних характеристик людини і узагальнити все це у вигляді окремого вчення (теорій) - як складової частини криміналістичної техніки.

З урахуванням викладеного і на перспективу, графологію виправдано розглядати як галузь криміналістичного знання, що вивчає характер людини за її почерком. Почерк акумулює у собі основні характерологічні особливості людини, а графологія є однією зі спроб їх розпізнати [3, с.212-213].

Отже, можна зробити наступні висновки, що застосування методів психолого-почеркознавчого (графологічного) аналізу може бути дуже доречним під час: встановлення мотивів вчиненого злочину; вивчення питання про причетність конкретної людини до події злочину та властивостей особи у момент вчинення інкримінованого діяння (якщо виконання рукопису пов'язане з подією, що розслідується); експрес-діагностика психологічних особливостей особи підозрюваного, потерпілого, свідка; перевірка підроблених і сумнівних документів як доказів в ході розслідування злочинів, кримінальна відповідальність за вчинення яких передбачена відповідними статтями Кримінального Кодексу України. Тому дуже важливо аби під час судового почеркознавства в галузі криміналістичного знання фахівцями-графологами застосовувалися методи графологічного аналізу, адже саме такий метод дозволяє найбільше розкрити та дізнатися даних про особу, яка вчинила злочин, а також фактів вчинення даного злочину.

Література

1. Свобода Є. Ю., Захаркіна А. Ю. Судово – почеркознавча експертиза: сучасний стан і актуальні питання. *Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.- метод. зб. Київський НДІ судових експертиз. Київ, 2016. № 61. С.246–254.*
2. Качурін С. Г. Нетрадиційні криміналістичні засоби і методи в розслідуванні злочинів: можливості використання. *Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 26. С. 302–311.*
3. Когутич І.І. Про методологічний аспект перспективи графології як галузі криміналістичного знання. *Криміналістичні види судових експертиз. Львівський Національний університет імені Івана Франка. 2018. № 63. С.204-218.*

*Волошин Максим Юрійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ

Від своєчасності захисту залежить його ефективність порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Тому одним із завдань цивільного судочинства законодавець виділив своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ. Відтак, для забезпечення виконання цього завдання важливо законодавчо врегулювати порядок обчислення строків розгляду і вирішення цивільних справ, вчинення окремих процесуальних дій і виконання судових рішень, тобто процесуальних строків. Отож, визначення своєчасності серед основних завдань цивільного судочинства зумовлено тим, що саме своєчасність є запорукою ефективності захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів цивільного характеру [1, с.81].

Цивільні процесуальні строки - це встановлені цивільно-процесуальним законодавством строки для вчинення судом та учасниками процесу процесуальних дій у цивільному процесі.

Процесуальний строк - це строк, визначений для вчинення учасниками процесу або іншими особами процесуальних дій відповідно до закону чи ухвали суду. Він також зазначає, що процесуальних строків, встановлених законом для судді чи суду, немає, насамперед з формальної точки зору, оскільки норми про них не містяться в главі про процесуальні строки.

Тому правильніше було б назвати їх службовими строками. Вони також відрізняються від процесуальних строків за результатами їх пропуску, оскільки пропуск строків не звільняє суд чи суддю від обов'язку вчинення цієї процесуальної дії чи комплексу дій.

Процесуальні строки можна класифікувати за різними ознаками. Одним із критеріїв класифікації процесуальних строків є спосіб їх встановлення. За способом встановлення розрізняють два види процесуальних строків: встановлені законом; встановлено судом.

Серед науковців існує думка, що прагнення наблизити національне законодавство до стандартів Європейського Союзу є ефемерним, оскільки процесуальні норми, які регулюють питання процесуальних строків, суперечать проголошеному в Конституції нашої держави принципу «розумного строку розгляду справи», та сприяють затягуванню тривалості судових розглядів, не забезпечують своєчасний захист прав, свобод та інтересів осіб, які беруть участь у справі, і, як наслідок, ефективне здійснення цивільного судочинства.

Для усунення незручностей, пов'язаних з пропуском цивільних строків або їх закінченням, процесуальний закон передбачає їх поновлення або

продовження. Поновленням процесуального строку є відновлення з причин, визнаних судом поважними, втраченого зв'язку зі впливом встановленого законом строку права на вчинення процесуальної дії. Під продовженням процесуальних строків одні вчені розуміють надання нового, більш тривалого строку для вчинення процесуальних дій, інші - збільшення їх тривалості [2, с.58].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що процесуальні строки відіграють важливу роль у системі судового захисту прав громадян. Вони забезпечують стабільність і визначеність цивільних процесуальних правовідносин під час цивільного процесу. Дослідження норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють порядок поновлення та продовження процесуальних строків, після чергового оновлення вказує на наявність недоліків. Зокрема, вносячи останні зміни, законодавець допустив низку недоліків щодо регламентації процесуальних строків, що призвело до неузгодженості деяких норм ЦПК України. У процесі застосування цих норм через невідповідність термінології це може призвести до неоднозначного тлумачення та інших негативних наслідків.

Література

1. Буга В. В. Загальні положення про обчислення, поновлення, продовження та зупинення процесуальних строків в цивільному процесуальному праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 1. Т. 1. С. 80–84.

2. Демків Р. Я. Актуальні питання поновлення та продовження процесуальних строків у цивільному процесуальному кодексі України. *Науковий вісник. Серія юридична наука*. 2018. №1. С. 55-63.

Галкін Кирило Олегович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університет внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

На разі сучасна злочинність у зв'язку з розвитком сучасних технологій набуває все більш різноманітних форм та проявів, тому доволі актуально постало питання використання відповідними уповноваженими підрозділами Національної поліції України сучасних інформаційних технологій у сфері протидії наркозлочинності, таких як, наприклад, відповідні інформаційні автоматизовані системи МВС України [2]. Доволі актуальним постало таке питання внаслідок того, що мережа Інтернет стала основним інструментом в руках наркозлочинців щодо розповсюдження наркотичних засобів. На разі,

відомо, що наркотичні засоби та інші заборонені чи обмежені в обігу речовини збуваються в таких соціальних мережах як Telegram, Skype, Viber та інші. Необхідно звернути увагу, що ризику спробувати наркотичні засоби піддаються власне підлітки, адже, на разі, саме вони є активними користувачами різноманітних соціальних мереж [3].

Виклад основного матеріалу доцільно почати з визначення власне поняття інформаційна система. Під інформаційною системою розуміють сукупність видів діяльності, що забезпечують збір, переказ, зберігання, відбір, обробку, видачу та подання інформації на запит управління. Завданням інформаційної системи є забезпечення достатньої кількості правильних та докладних даних у потрібний час для підготовки рішення. Отже, в інформаційній мережі підрозділів національної поліції України функціонують такі інформаційні підсистеми: "ІБД", "Розшук", "ОДК", "Пізнання", "Наркобізнес", "Арсенал", "ОАЗИС" [1].

Інформаційна підсистема "Інтегрований банк даних" (ІБД) забезпечує збір, обробку та аналіз інформації, яка регламентується відповідними наказами МВС України. Інтегрований банк даних призначено для оперативного забезпечення працівників і підрозділів підрозділів Національної поліції інформацією для розшукової діяльності, розслідування і попередження злочинів в повному і зручному для використання вигляді, надання аналітичної, статистичної та контрольної інформації для розробки і прийняття обґрунтованих оптимальних рішень на всіх рівнях управління підрозділів Національної поліції [3].

В розрізі нашої теми дослідження нас власне цікавить порядок функціонування інформаційної підсистеми «Наркобізнес». Міжвідомчий банк даних (далі – МБД) "Наркобізнес" використовується для обробки, накопичення та аналізу інформації про осіб та злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Інформація МБД "Наркобізнес" використовується для вирішення питань розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з наркоманією та наркобізнесом, тобто використовується співробітниками управління, відділів та відділень по боротьбі з незаконним обігом наркотиків. Цей МБД розробляють та експлуатують в відділі експлуатації банку даних "Наркобізнес" та міжвідомчої інформації. Цей відділ створено для всебічного інформаційного забезпечення діяльності оперативних служб, експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів МВС, СБУ, Генеральної прокуратури, Державної податкової адміністрації, Держкомкордону, Держмиткому України та інших зацікавлених відомств під час розслідування злочинів, в розшуковій роботі, підготовці інформації та інтеграції її у відповідні інформаційні системи. Інформаційне забезпечення зазначених відомств здійснюється через чергову частину за допомогою обліків інтегрованого банку даних, оперативних обліків та обліків міжвідомчого банку даних "Наркобізнес" УОІ МВС України [4]. МБД "Наркобізнес" накопичує інформацію, що надходить з автоматизованих банків даних СБУ, Держмиткому та Міністерства охорони здоров'я України. Головною метою створення та функціонування МБД "Наркобізнес" є інформаційне забезпечення діяльності оперативних підрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотичних речовин,

попередження та профілактика злочинів у сфері наркобізнесу, узагальнення оперативної інформації на державному рівні, координація роботи відомств у боротьбі з наркоманією та наркобізнесом, інтеграція у відповідні міжнародні інформаційні системи [3].

Отже, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що застосування інформаційних систем в діяльності органів Національної поліції України, власне у сфері протидії наркозлочинності, адже, на разі, збут наркотичних засобів відбувається з використанням засобів мережі Інтернет, де відслідкувати власне наркозлочинців доволі складно, адже зараз покупець та продавець не особисто не зустрічаються для передачі заборонених речовин. Тому для відслідковування цифрових слідів вчиненого кримінального правопорушення відповідні підрозділи Національної поліції України активно використовують відповідні інформаційні бази даних, такі як “ІБД”, “Розшук”, “ОДК”, “Пізнання”, “Наркобізнес”, “Арсенал”, “ОАЗИС” [2].

Література

1. Про затвердження Положення про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ та переліку її пріоритетних інформаційних ресурсів Постанова Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 р. № 1024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.08.2022).
2. Хахановський В.Г., Підюков П.П., Смаглюк В.М. та ін. Інформатизація управління в органах внутрішніх справ: Посібник. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 216 с.
3. Юхно О. О., Матюшкова Т.П., Коршенко В. А., Гнусов Ю. В., Носов В.В., та ін. Методичні рекомендації «Особливості розслідування злочинів пов’язаних із незаконним обігом наркотичних засобів чи психотропних речовин із використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій». Х. Харківський національний університет внутрішніх справ. 2018. 56 с.
4. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності ОВС України. URL: <http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%80%D1%96> (дата звернення: 30.08.2022).

*Гальцова Ольга Євгенівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЯКА ЗАВДАНА НЕПОВНОЛІТНІМИ

Найбільш дієвим методом впливу на поведінку учасників цивільних правовідносин є реалізація інституту відповідальності, насамперед цивільно-

правової. Слід зазначити, що коли ми розглядаємо цивільну відповідальність неповнолітніх, то одразу помічаємо можливості здійснення виховання, впливу на їх поведінку з метою виконання завдань запобігання правопорушенням.

Виділення нами положень про відповідальність неповнолітніх обумовлене тим, що за особливостями психічного розвитку, за особливостями вступу у коло взаємовідносин, які в ньому існують, за становищем у суспільстві неповнолітні відрізняються від інших осіб, у результаті чого досягнення мети попереджувального впливу майнової відповідальності пов'язане з колом особливостей. Дані особливі риси виражені в тому, що майновий характер відповідальності передбачає позбавлення неповнолітнього певних майнових благ. На практиці ж частіше існує досвід відсутності у підлітків майна, яким можна бути відшкодувати ту чи іншу завдану шкоду. Значна кількість неповнолітніх - це учні або ті, які знаходяться на утриманні батьків. Реальне позбавлення належних неповнолітньому майнових благ не може залишатися для нього не поміченим і невідчутним - на це і розрахований попереджувальний вплив їх майнової відповідальності [1].

Порядок притягнення неповнолітніх до цивільної відповідальності, а також відшкодування заподіяної шкоди визначається об'ємом і характером їх цивільної дієздатності. Зазвичай, на момент підліткового віку вони ще не набувають достатнього фізичного й інтелектуального розвитку, який необхідний для розуміння юридичної значимості своїх вчинків. Тож, законодавством не наділена їх повна дієздатність. Підставою виникнення зобов'язань з приводу заподіяння шкоди неповнолітніми є протиправна поведінка у формі правопорушення (делікту). Взагалі порушення суб'єктивного права можливе не лише при наявності несприятливих наслідків у вигляді шкоди, але й при сукупності обставин. Ця сукупність являє собою протиправну поведінку, яка порушує права інших осіб і тягне за собою настання негативних наслідків. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітніми, має свої правила. Ці правила носять спеціальний характер. Слід вказати, що від віку неповнолітньої особи залежить рівень та форма цивільно-правової відповідальності. Умовно цивільно-правова відповідальність неповнолітніх поділяється за двома віковими категоріями: неповнолітні віком до 14 років (ст. 31 Цивільного кодексу України) (далі – ЦК України); неповнолітні віком від 14 до 18 років (ст. 32 ЦК України) [2]. Цивільно-правова відповідальність настає у вигляді обов'язкового відшкодування шкоди, яка була завдана неповнолітньою особою, що не досягла 14 років. Вона може наступати лише за умови того, що неповнолітньою особою було вчинено правопорушення, але ж за національним законодавством України неповнолітня особа віком до 14 років не спроможна в повній мірі виразити психічне ставлення до вчиненого нею діяння, а також наслідків, які від цього настали. Тож, поведінка неповнолітньої особи віком до 14 років не може бути визнана винною в наслідок порушення нею цивільно-правових норм. В цивільному праві є можливою відповідальність без вини. У зв'язку з цим пропонується вину розуміти не як психічне ставлення особи до своєї поведінки,

а як незастосування нею об'єктивно можливих заходів по запобіганню. настанню несприятливих наслідків своєї поведінки [3].

Отже, завершуючи розгляд цієї проблеми, не можна залишити поза увагою питання про особливості цивільної відповідальності неповнолітніх, що набули статус повної дієздатності ще до досягнення ними 18-річного віку (ст. 35 ЦК України). Ст. 1180 ЦК України визначає, що така шкода, яка була завдана неповнолітнім після набуття ним повної цивільної дієздатності, має бути відшкодована в повній мірі на загальних підставах такою особою. Положення ч. 1 ст. 1180 ЦК України вказують: якщо неповнолітня особа набула повної цивільної дієздатності, але у неї недостатньою майна для відшкодування, то така шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її (усиновителями) або піклувальником, якщо вони дали згоду на набуття нею повної цивільної дієздатності і не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини. Така відповідальність припиняється з досягненням повноліття особою, що заподіяла таку шкоду.

Література

1. Чорна Ж. Л. Особливості цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану неповнолітніми. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. №. 3-4. С. 98-103.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 09.09.2022).
3. Бірюков В. І. Відповідальність за шкоду, завдану малолітніми, неповнолітніми та недієздатними особами. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. №. 12. С. 22-26.

*Гаркуша Андрій Олександрович,
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного,
господарського і фінансового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого,
провідний науковий співробітник лабораторії
дослідження проблем національної безпеки
у сфері громадського здоров'я Науково-
дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В.В. Сташиса
НАПрН України*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Новим поштовхом для інтенсифікації впровадження технологій штучного інтелекту (далі - ШІ) стала пандемія COVID-19, на подолання якої вказана технологія надала потужний інструментарій щодо відслідковування контактів

інфікованих осіб, узагальнення великих масивів даних та предиктивні висновки і т.д. Наприклад, технологічні гіганти Google і Apple об'єднали зусилля, щоб створити платформу відстеження контактів, яка буде використовувати штучні інтелектуальні системи за допомогою використання інтерфейсів прикладного програмування (API) на смартфонах [1]; BlueDot створила програмне забезпечення для передбачування поширення інфекційних захворювань [2; 3], що використовує методи НЛП, машинного навчання (ML), автоматизованого спостереження за інфекційними захворюваннями, аналізуючи приблизно 100 000 джерел з більш ніж 65 країн щодня, інформацію про маршрут подорожей та шляхи польотів, клімат, температуру та інші дані, щоб допомогти передбачити майбутні спалахи.

Зростання ролі ШІ в сфері охорони здоров'я є очевидним, і така інтенсифікація, що певною мірою випереджає час, нерозривно пов'язана із низкою суб'єктивних упереджень та міфів, а також об'єктивно наявних правових проблем та перепон, найважливішим з яких ми намагатимемося дати загальний огляд в межах цієї роботи, і які мають бути враховані у процесі правового забезпечення імплементації вказаних технологій.

До найпопулярніших міфів та упереджень слід віднести думку про те, що ШІ стане заміною медичному персоналу, а також уявлення, що ефективне використання ШІ неможливе без глибокого розуміння сутності технічного аспекту технології (роботи із даними, програмування тощо).

Даючи відповідь щодо першого – варто сказати, що, хоча й майбутнє важко передбачити, проте можна сміливо стверджувати, що найбільш чутливі сфери (до яких безсумнівно відноситься й сфера охорони здоров'я) безумовно потребуватимуть контролю з боку медичних професіоналів та навряд чи можуть бути на 100% «автоматизовані» широким запровадженням ШІ. Можна, проте, передбачати, що медичні спеціалісти, які матимуть певний рівень обізнаності та кваліфікації щодо використання технологій ШІ у медичній сфері, матимуть перевагу на ринку праці (окремі медичні вакансії за інформацією веб-сайту <https://jobs.acr.org/> вже передбачають таку вимогу як одну з необхідних для кандидата).

Говорячи про друге визначене нами упередження – дійсно, для постійного вдосконалення, розвитку та успіху додатків ШІ в сфері охорони здоров'я лікарям та технічним дослідникам потрібно продовжувати співпрацю, лікарі повинні розуміти основи ШІ і мати здібності оцінити його можливості в конкретній ситуації. Проте, ми можемо бачити, що тенденція розвитку технології все ж таки має вектором створення максимально орієнтованої на користувача моделі її імплементації, що суттєво спрощує її використання безпосереднім користувачем (сьогодні, наприклад, можна використовувати візуальний інструмент для побудови візуального класифікатора для ШІ з мінімумом технічних навичок – Teachable Machine від Google).

Ведучи мову про об'єктивно існуючі проблеми та перепони у впровадженні технологій ШІ у медичну сферу, можна констатувати, що всі вони зосереджені в першу чергу на правових механізмах (наразі відсутніх) для обігу даних –

визначальної категорії, критичної передумови для роботи будь-якої системи ШІ. Цими проблемами є доступність даних, фрагментація даних та «black-box» ефект.

Захист персональних даних є певним трендом сучасної правової науки, і медичні дані є специфічною категорією, кваліфікованою як така, що потребує особливих засобів їх опрацювання та захисту, спеціальних механізмів контролю та моніторингу. І тут неминучою є колізія, притаманна багатьом сучасним сферам правового регулювання – конфлікт суспільного та індивідуального інтересу, коли з одного боку, вільна доступність медичних даних безумовно сприятиме високій результативності функціонування ШІ в будь-яких сферах – від розробки нових ліків до прогнозування поширення захворювань, з іншого – медичні дані тому і є «чутливою» категорією, що їх поширення та доступність мають бути мінімальними для забезпечення інтересів індивіда. І в цьому аспекті правова наука має вирішити цю колізію, переглянувши певною мірою парадигму приватності, що є усталеною насьогодні, оскільки конфіденційність даних пацієнтів призводить до обмеженої їх доступності, що в свою чергу логічно має наслідком обмеженість навчального потенціалу системи ШІ, і тому значна частина цього потенціалу стримується. Такі рестрикції призводять до того, що зібрані дані ризикують бути необ'єктивними, тобто націленими на певну расу, конкретну стать, конкретну вікову групу, відповідно й отримана модель буде упередженою.

Така проблема даних як фрагментація полягає в тому, що вибудовувані моделі, які розробляються окремим суб'єктом медичної практики для конкретного завдання (регресія, класифікація, кластеризація, НЛП і т.д.), не можуть бути легко передані для негайного використання іншому суб'єкту без необхідності повторного калібрування. Через проблеми конфіденційності обмін даними часто недоступний або суттєво обмежений між організаціями охорони здоров'я, що призводить до фрагментації даних. І це впливає як на надійність конкретної моделі зокрема так і на розвиток технології загалом.

«Black-box» ефект становить проблему правового регулювання в тому контексті, що по суті регламентації може підлягати лише стадія входу даних і стадія отримання результатів ШІ та їх інтерпретація [4]. Все, що відбувається між першим та останнім етапами – не піддається ані науковій, ані правовій регламентації через саму сутність технології (а це є суттєвою проблемою, адже ми говоримо про потенційний вплив на стан здоров'я пацієнта).

Підсумовуючи, можна зазначити, що ШІ має потенціал вирішити багато глобальних проблем сфери охорони здоров'я, але ми все ще далекі від того часу, коли це може стати реальністю. І визначальною проблемою з правової точки зору є дані, адже можна винайти всі перспективні технології та алгоритми машинного навчання, але без достатніх і належним чином систематизованих даних неможливо реалізувати весь потенціал ШІ в системі охорони здоров'я. А це потребує належної системи стандартизації інфраструктури даних, безкомпромісних систем для захисту конфіденційності та обробки згоди

пацієнтів і т.д., що не вкладається у чинну модель приватності. Провідні інституції на кшталт FDA, ЕМЕА роблять лише перші кроки у цьому напрямі.

Література

1. Apple Newsroom. URL: <https://www.apple.com/in/newsroom/> (дата звернення 20.09.2022).
1. BlueDot. URL: <https://bluedotglobal> (дата звернення 20.09.2022).
2. Bogoch L., Watts A., Thomas-Bachli A., Huber C., Kraemer MUG., Khan K. Pneumonia of unknown aetiology in Wuhan, China: Potential for international spread via commercial air travel. *J Travel Med.* 2020. № 27. 8p.
3. Lucas GM., Gratch J., King A., Morency LP. It's only a computer: Virtual humans increase willingness to disclose. *Comput Human Behav.* 2017. № 7 P.94–100.

Гнатюк Андрій Юрійович,

*к.ю.н., асистент кафедри кримінального
права та кримінально-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО УЧАСТІ ПОНЯТИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Інститут понятого є одним з механізмів дотримання прав та свобод громадян, щодо яких проводяться слідчі дії у кримінальному процесі стороною обвинувачення. Їхня участь у провадженні покликана виключити факти свавілля та грубого порушення законів. Дослідження судової практики в частині проведення досудового розслідування дає підстави стверджувати, що на теперішній час є чимало проблем, пов'язаних із залученням понятих. До них можна віднести такі: використання осіб, які є заінтересованими в результатах досудового розслідування; повідомлення неактуальних контактних даних про особу і подальша неможливість викликати та допитати особу у суді; залучення осіб, що притягуються до кримінальної відповідальності в іншому кримінальному провадженні, а отже є залежними від органу досудового розслідування та інші. Наприкінці 2021 року народні депутати запропонували оригінальний шлях подолання наявної проблематики, а саме виключення цього інституту з кримінального процесу. Відповідний законопроект № 6454-1 пропонує позбутися інституту понятих, замінивши їх необхідністю фіксування технічними засобами ходу проведення слідчої дії. В разі прийняття цього закону кримінально-процесуально законодавство зробить крок назад, оскільки і зараз непоодинокими є випадки порушення процедури проведення слідчих дій, здебільшого під час обшуку, коли поняті не є безпосередніми свідками віднаходження певних речей, які в подальшому вилучаються. Що насамперед необхідно законодавчо врегулювати в питанні залучення понятих, так це визначити їх процесуальний статус шляхом надання визначення цього учасника кримінального провадження в КПК України, заборонити залучати до проведення

слідчої дії осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності, а також зобов'язати уповноважену службову особу перевіряти на місці контактні дані понятого. Врегулювання окреслених проблем вдосконалить порядок проведення слідчих дій за участі понятих.

*Гнедик Євген Сергійович,
к.ю.н., молодший науковий співробітник
Лабораторії дослідження проблем
національної безпеки у сфері громадського
здоров'я Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності імені академіка
В.В. Сташиса НАПрН України*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Підприємницька діяльність у сфері туризму належить до сфер світового господарства, які динамічно розвивалися в умовах мирного часу і є дуже важливими для національних економік, а в контексті медичного туризму є важливим в системі забезпечення прав пацієнтів на ефективні медичні послуги. Тобто, діяльність у сфері медичного туризму навіть і під час війни в Україні має високий попит який пояснюється можливістю одержання пацієнтом більш якісних та(або) доступних медичних послуг поза місцем його постійного перебування. Але однією з особливостей медичного туризму під час війн в Україні є необхідність здійснення, в окремих випадках, такої діяльності без мети отримання прибутку. Хоча можна зауважити, що і до війни для окремих категорій громадян та видів захворювання, держава брала на себе витрати пов'язані з лікування громадян поза місцем постійного проживання, зокрема, за кордоном. Мова йде про виїзний медичний туризм.

У звичайних умовах, особливість підприємницької діяльності у сфері медичного туризму полягає у створенні туристичного продукту, обов'язковою складовою якого є надання медичних послуг.

Аналіз підприємницької діяльності у сфері медичного туризму в Україні вказує на наявність низки проблем правового характеру, серед яких: неврахування при створенні туристичного продукту специфіки медичних послуг; залучення до такої діяльності суб'єктів без необхідних дозвільних документів; створення небезпеки для життя та здоров'я споживачів послуг з медичного туризму тощо.

Правову основу діяльності у сфері медичного туризму в Україні складають норми низки нормативно-правових актів щодо туристичної діяльності та охорони здоров'я. Так, Закон України «Про туризм» називає в ч. 4 ст. 4 в якості одного із видів туризму лікувально-оздоровчий туризм, але жодних особливостей здійснення такої діяльності в цій сфері не встановлює. Закон України «Про курорти» в ч. 2 ст. 20 закріплює порядок направлення хворих на лікування в санаторно-курортні заклади, але інші відносини у сфері медичного

туризму не регулює. Основи законодавства України про охорону здоров'я в п. «д» ч. 1 ст. 6 та ст. 38 регулюють певні питання права на охорону здоров'я, направлення хворих на лікування за кордон та інші. Окремі аспекти таких відносин урегульовано Порядком направлення громадян України для лікування за кордон, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1079. Разом із тим це регулювання розповсюджується лише на випадки лікування за державні кошти.

Якщо мати на увазі про окремі особливості, що пов'язані з війною в Україні то варто згадати Закон України «Про внесення зміни до статті 11 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану», в якому йде мова про можливість направлення військовослужбовців для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України.

Актуальним є наказ МОЗ від 05.04.2022 року № 574 «Про затвердження Критеріїв направлення громадян України для лікування за кордон на період дії воєнного стану та Переліку закладів охорони здоров'я, які здійснюють координацію направлення громадян України для лікування за кордон на період дії воєнного стану». Крим Критеріїв цим наказом встановлений перелік закладів охорони здоров'я, які здійснюють координацію направлення громадян України для лікування за кордон на період дії воєнного стану.

Однак в цілому правова основа діяльності у сфері медичного туризму в Україні як в довоєнний час так і на сьогодні має фрагментарний характер, що не забезпечує захист життя і здоров'я пацієнтів, не сприяє підвищенню якості надання послуг та розвитку цієї сфери, а в деяких випадках фактично змушує суб'єктів медичної діяльності вдаватися до протиправної поведінки.

В теоретичній площині увагу науковців було сконцентровано на визначенні змісту туристичних послуг, які складають основу туристичної діяльності, дозвільній системі у цій сфері, колізійних питаннях іноземного туризму, а також питаннях суб'єктів туристичної діяльності та деяких інших. Аналіз господарсько-правових досліджень свідчить, що дана проблематика розроблялась правознавцями переважно у сфері правового регулювання окремих стадій туристичної діяльності, діяльності рекреаційних зон, екологічної діяльності та природного фонду.

Отже, туристична індустрія з організаційної точки зору – це складна динамічна галузь національної економіки, яка включає в себе сукупність виробничих і невиробничих видів діяльності, спрямованих на виробництво товарів і надання послуг туристичного призначення, оздоровчих послуг, в тому числі медичних (лікувально-оздоровчого характеру), а саме формування туристичного продукту. І ця галузь продовжує діяти у світі, навіть не зважаючи на війну в Україні.

При цьому, не варто забувати, що окремі країни, які ми вважаємо флагманами у сфері медичного туризму, зокрема Ізраїль здійснюють з успіхом діяльність у сфері медичного туризму в умовах перманентної війни.

Розвиток туристичної діяльності, враховуючи світовий досвід і тенденції у сучасному світі, здатен призвести до суттєвих позитивних змін в соціальному та економічному розвитку України, а тому потребує державної підтримки. З одного боку, держава має забезпечити високий рівень якості та безпечності туристичних послуг, які надаються, з іншого – створювати максимально сприятливі умови для добросовісних суб'єктів господарювання у здійсненні туристичного бізнесу. Але, нажаль, слід погодитись з науковцями, які констатують, декларативне визнання важливості туристичної галузі для вітчизняної економіки і культури та запевнення в тому, що «держава створює умови для туристичної діяльності», розвиток туризму в Україні завжди розглядався як другорядний, а дії влади щодо організаційно-економічної підтримки були неефективними та безсистемними.

*Головко Віталій Валентинович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Геннадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

PROBLEMS OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY OF MINORS

The problems associated with bringing minors to administrative responsibility are determined by the fact that it is during adolescence that the fate of any person is formed. At this age, a person's character and temperament are established, he determines further plans and sets goals for life, personality formation takes place under the influence of the society that surrounds a person.

In our opinion, the main cause of delinquency among minors is the lack of desire on the part of parents to conscientiously raise their children, parents allow them to lead an immoral lifestyle, which undoubtedly affects the child. Problems that may arise in the family affect the child. Such problems can be: an increase in the number of divorces and single-parent families, deterioration of the standard of living of families, child abuse, alcoholism of parents. These factors can act as reasons for the increase in the number of homeless children. [1, с. 69]

Administrative responsibility applied to minors is a form of state response to administrative offenses committed by persons who have not reached the age of majority, expressed in the application to them of specific administrative penalties provided for by the sanctions of the norms that were violated, and at the same time their specific duty bear certain adverse consequences associated with the application of the specified measures. The problem of administrative responsibility for committing offenses in general and administrative responsibility of minors is quite relevant in Ukraine today.

Administrative responsibility of minors is a special type of legal responsibility. In the legal literature, the problems of administrative responsibility have been paid, are paid, and we are sure will pay a lot of attention. [2, c. 94]

Administrative punishment can be imposed on minors or their parents according to the general rules no later than two months from the date of commission of the offense, and for a violation while the offense is in progress - no later than two months from the day of discovery. An important feature of the responsibility of minors, which is established by the Code of Ukraine on Administrative Offenses (hereinafter referred to as the Code of Administrative Offenses) is that the commission of an administrative offense by a minor is recognized as a mitigating circumstance, and the involvement of such a person in the commission of an administrative offense is an aggravating circumstance.

It should be noted that the goals of administrative responsibility applied to minors largely determine the smaller volume and degree of deprivation or restriction of the rights and freedoms of minors compared to adult offenders. Juveniles cannot be subject to the same penalties as adult offenders. Part 2 of Art. 13 of the Code of Administrative Offenses provides that in the case of persons aged sixteen to eighteen committing administrative offenses provided for in Articles 44, 51, 121 - 127, 130, 139, Part Two of Article 156, Articles 173, 1734, 174, 1831, 185, 190 - 195 of this Code, they are subject to administrative liability on general grounds. Parents of minors may also be prosecuted for committing administrative offenses. [3, c. 54]

When bringing minors to administrative responsibility, it is important to take into account the peculiarities of their psychological upbringing and their age development. Thus, it seems to us that it would be important to record the opinion that a minor who, at the time of committing an administrative offense, was not aware of the actual nature and social danger of his actions and could not control them, before the application of coercive and educational influence measures should be aimed at comprehensive psychiatric examination. [4, c. 34].

Administrative punishment measures that cannot be applied for single minor offenses, including those that manifest the nature of mischief or pranks. We believe that in such situations it is better to limit yourself to a verbal remark about the minor, to inform his family about the behavior of the minor.

Therefore, it should be noted that even a minor commits an administrative offense, this act must always carry administrative responsibility.

References

1. Ostapenko O. I. Prevention of administrative offenses (administrative and legal aspect). Lviv: Lviv. University of Int. of affairs, 2001. 103 p.
2. Pastuh N. V. The essence and causes of criminal behavior of minors. *Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University*. 2015. № 1 (290). P. 260-267.
3. Vodnik V. D., Petryk P. T., etc. Criminological problems of prevention of juvenile delinquency in a big city: experience of concrete sociological research: monograph. Kh.: Pravo, 2006. 292 p.

4. Kisił Z. R. Psychological features of aggressiveness in adolescence. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. Series: psychological.* 2015. № 1. P. 32-40.

*Головко Віталій Валентинович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЕКСПЕРТИЗА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У цивільному процесі нерідко виникають питання, для вирішення яких потрібні спеціальні пізнання у різних галузях науки, техніки, мистецтва, ремесла. Наприклад, такі знання потрібні в категорії справ, пов'язаних з оскарженням угод, у зв'язку з необхідністю встановлення знаходження особи, яка вчинила правочин у момент її вчинення в стані, не здатному усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, а також в інших станах.

Найчастіше такі справи пов'язані з дозволом прав на майно між спадкоємцями за заповітом та іншими правовласниками. Далеко не у всіх випадках особа, угода оспорується, за життя перебувала на обліку у психоневрологічному диспансері чи наркологічному диспансері. Проте, сама собою ця обставина не є підставою вважати, що особа при цьому не усвідомлювала значення своїх дій, керуючись ними у всіх випадках під час укладання угод. Експертизи у таких справах, що призначаються, є посмертними. Підстави позову за такими категоріями справ пов'язані, як правило, з припущеннями позивача про те, що особа вживала лікарські засоби або страждало захворюваннями, що перешкоджають адекватній поведінці, роблячи таку особу безвільною чи не що розуміє наслідки вчинених ним угод. Ці доводи позивача спричиняють необхідність вивчення та аналізу медичної документації, а також з'ясування та сукупної оцінки інших обставин, що характеризують поведінку особи в юридично значущому періоді. Враховуючи, що суди не мають спеціальних знань у галузі медицини, керуючись ст. 108 ЦПК України, судами призначаються експертизи [1].

Тут варто зазначити, що фахівці-експерти в цій галузі для випадків, коли за життя особи не встановлено психіатричних діагнозів, які вказують на необхідність проведення комплексної психолого-психіатричної посмертної судової експертизи.

Так, слід зазначити, що висновки експертів щодо суті є версією, але версією фахівців у цій області, у зв'язку з чим це має значення для суперечок з даної категорії справ.

Крім того, встановити істину у справі, крім висновку експертів, не представляється можливим, оскільки, як правило, сторони у справі залучають допиту свідків, свідчення яких суперечать один одному.

Тим часом підсумковий висновок – висновки експертів не завжди відповідають критерію достовірності. Враховуючи, що висновки експертів з таких категорій справ, тобто висновки про те, чи знаходилася особа в стані, не здатному усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними у юридично значущий період, неминуче носять суб'єктивний характер, особливо у відсутність встановленого за життя психіатричного діагнозу, то такі висновки, хоч і є експертною думкою, все ж таки навряд чи їх можна віднести до однозначно достовірним. Тим часом від таких висновків залежить доля суперечки, що іноді суттєво відбивається на законних інтересах громадян, які беруть участь у справі [2, с.37].

Ключовою помилкою у призначенні експертизи є формулювання та постановки питань, перед експертом. Сторони цивільного процесу та суд повинні чітко формулювати питання перед експертом це основне правило у судовій експертизі. Через неграмотне формулювання та постановку питань, гарного результату дослідження нічого очікувати.

На практиці проведена експертиза виявиться марною, оскільки експерт не відповість на низку поставлених питань. А об'єкти експертизи можуть бути знищені в рамках проведення дослідження та відновити їх буде неможливо. Також слід звернути увагу на складності, пов'язані з неправильним вибором коштів, які найчастіше виражаються у цьому, що боку представляють чи зовсім неправильні матеріали для експертної оцінки, або подають матеріали у недостатній кількості, враховуючи той факт, що мінімальне та максимальна кількість матеріалу, що надається законодавством не встановлено [3, с.88].

Щоб не допустити помилок під час проведення судової експертизи, необхідно дотримуватись наступних кроків, починаючи з самого планування експертизи: ознайомитися та вивчити джерела, з яких були отримані дані для проведення експертизи, оцінити обсяг необхідної інформації щодо цього процесу; виявити угоди, які були укладені не відповідно до умов ринку. На даному етапі ретельно простежуються договори купівлі-продажу майна. Також експерту слід розглянути ті угоди, що спричинили придбання майна; вивчити та оцінити отримані результати.

На наш погляд, повноцінне дослідження експертного висновку є частиною судового процесу, і повна всебічна оцінка експертного висновку, як окремо, так і в сукупності з іншими доказами, аналізом їх достатності та взаємного зв'язку, відповідності кожного з доказів вимогам закону, а разом – на достовірність висновків, веде до справедливого та законного рішення у справі. Для цілей повторного призначення експертизи рекомендується також представляти інші докази, раніше не подані стороною та що вимагають нарівні з іншими докази експертної оцінки в їхній сукупності. Результати повторних експертиз, найчастіше відрізняються від результату первинної експертизи, що змінює перебіг цивільної справи та результат її розгляду.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 13.11.2021).
2. Ходанович В.О. Судові експертизи в цивільному судочинстві України. Сучасні проблеми криміналістики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора В.П. Колмакова. Одеса : Юридична література, 2013. С. 326–329.
3. Заяць О., Скриньковський Р. *Проблемні аспекти участі експерта у цивільному судочинстві України*. 2019. № 9. С. 3001-3011.
4. Круть О.В. Щодо рецензії на висновок судового експерта та правомірності її використання в судочинстві. *Адвокат*. 2018. № 2. С. 37.

*Голубєва Аліна Дмитрівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ВИД ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Нині одним із найважливіших напрямів розвитку Українського та зарубіжного процесуального законодавства визнано підвищення доступності правосуддя, його оптимізація з урахуванням потреб сучасного етапу встановлення суспільних відносин, що викликає необхідність більш активно використовувати поряд із загальним спеціальний порядок судочинства, що сприяє оперативному здійсненню процесу.

Ця обставина призвела до пошуків більш простих і швидких способів вирішення цивільних справ в Україні.

Застосування різних варіантів спрощення і прискорення цивільного судочинства сприяло спрощенню процесу, а також появі окремих видів цивільного судочинства, що значно спрощують класичну цивільну процесуальну форму. У зв'язку з цим у науці виникла невизначеність щодо того, що слід вважати спрощенням, що являють собою спрощені судові провадження, яке їх місце в системі цивільного (арбітражного) процесуального права і як вони співвідносяться з іншими видами цивільного судочинства [1, с.55].

Так, у науці процесуального права неоднозначно сприймається наказове провадження. Специфічні особливості розгляду справ у цьому порядку дозволяють багатьом авторам вважати його спрощеним (Вербіцька М.В., Колосова О.О. та ін.), та вивести за межі діяльності суду щодо здійснення правосуддя. Ця обставина не може позначитися позитивно на розвитку інституту наказного провадження як ефективної моделі, що дозволяє підвищити

доступність правосуддя і знизити надмірне навантаження суддів. Збереження, а також удосконалення наявної його моделі в рамках правосуддя вимагає виробити оптимальну процесуальну форму, що використовується в спрощеному порядку дозволу цивільних справ і дозволяє забезпечити виносити законні та обґрунтовані рішення а тобто наказне провадження. Актуальність теми зумовлена ще й тим, що в системі судів загальної юрисдикції судове провадження досліджувалося як окремий інститут, без урахування однорідної природи галузей цивільного та арбітражного процесуального права, що, у свою чергу, не дозволяло розглядати його як складовий комплексний підвид цивільного судочинства [2, с.153].

У системі судів загальної юрисдикції до теперішнього часу наказне провадження досліджувалося як окремий інститут, без урахування однорідної природи галузей цивільного та арбітражного процесуального права, що, у свою чергу, не дозволяло розглядати його як складовий комплексного підвиду цивільного судочинства. Спрощення цивільного судочинства є зміною обсягу процесуальних обов'язків суду і що беруть участь у справах щодо класичного процесу, роблячи його простим, прискореним та менш затратним . Вплив таких змін на цивільну процесуальну форму сприяв появі спрощених судових проваджень. Тобто слід розуміти, що цивільна процесуальна форма - це система нормативно закріплених в процесуальному законодавстві правил, що застосовуються при здійсненні правосуддя і виражених у: вирішенні справи на основі встановлення юридичних фактів у судовому засіданні при розгляді справи з дотриманням принципів судочинства та інших гарантій, що забезпечують зацікавлених осіб. , а також винесення законного та обґрунтованого рішення, яке може бути за скаргою зацікавлених осіб перевірено судом вищої інстанції [3, с. 178].

Прискорені форми розгляду цивільних справ, зокрема наказне провадження, містять у собі величезний потенціал розвитку у зв'язку з тим, що у прискорених формах судочинства може поєднуватися швидкість і якість вчинення правосуддя. Підтвердженням цьому є не лише аналіз практики вчених, який свідчить про те, що наказне провадження необхідне, зручне та виправдане, а й наявність прискорених (спрощених) форм цивільного судочинства у законодавстві зарубіжних країн.

Література

1. Вербіцька М. В. Наказне провадження в цивільному процесі України. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/912?mode=full>. (дата звернення: 13.09.2022).
2. Колосова О. О. Наказне провадження як спрощений вид цивільного судочинства. *Право і суспільство*. 2013. №. 3. С. 151-158.
3. Бобрик В. І. Європейське наказне провадження. *Приватне право і підприємництво*. 2013. №. 12. С. 176-180.

*Голубєва Аліна Дмитрівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Генадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

The stable and dynamic development of the national economy, its efficiency and competitiveness on the domestic and world markets are closely related to the country's economic security.

The concept of "economic security of the country" reflects the ability of the relevant political, legal and economic institutions of the state to protect the interests of its key subjects within the framework of national economic traditions and values.

The problems of ensuring the economic security of the state as a necessary condition for its recovery attract more and more attention of politicians, scientists and the broadest sections of the population. This attention is by no means accidental. The degree of threat and even real damage to the country's economic security affects the development of social life.

In world practice, there is no generally accepted interpretation of the nature of economic crime. In legal literature, as well as in official documents, several terms are often used to define the direction of the fight against economic crime.

At present, such a situation has arisen, when the terms "economic crime", "crimes in the sphere of economy", "crimes in the sphere of economic activity" and others are quite often used as identical. However, we believe that these concepts are not identical. The concept of "crime in the sphere of economy" is broader than "economic crime" and "crimes in the sphere of economic activity", because it includes all crimes in the economy, including traditional theft of property (theft, robbery, robbery, etc.), which do not belong to economic. Therefore, these terms should not be confused, as such confusion negatively affects law enforcement practice in the development of guidelines and measures to combat economic crime, which complicates statistical accounting [3, p. 126].

Economic crime is a complex concept, it is a set of beneficial interventions in economic relations protected by law, regardless of the forms of ownership and types of activities of its subjects. Economic crimes should be studied and investigated by different branches of legal science: criminal law, criminology and criminology. It is such a comprehensive study of them that will allow in the future to build a reasonable system (classification) of these crimes, to deeply study their causes, to demonstrate the harm to society, to develop and improve methods of their investigation and prevention [1, p. 292].

A characteristic feature of economic crimes is that they are committed by a special entity that is not external to the object of management of people involved in the system of economic relations in which they intervene.

The incentive for illegal activity in the economic sphere is profit, the desire for stable material well-being, the possession of prestigious, expensive things, disrespect for the interests of other people due to personal ambitions, the desire to get closer to Western standards of consumption, to occupy a high level of position in society. The state plays a key role in ensuring economic security, using tools developed in the theory and practice of economic management and law enforcement at the macro and micro levels.

Development of socio-economic policy, as well as policy in the sphere of ensuring economic security through law enforcement agencies and other state structures, takes place at the macro level. And in this regard, the regulatory influence of the state on the socio-economic sphere, that is, the sphere of activity of law enforcement agencies in the fight against economic crime, should be based on the principles of economic unity, social goals and law enforcement agencies. On the other hand, information-analytical and operational-service measures, measures to overcome crimes of an economic nature, taking into account the specific criminal situation, socio-economic situation of the region or district, should be applied. Ensuring economic security with the forces and resources of law enforcement agencies thus involves the creation of a new paradigm of their activities, cooperation in the implementation of measures to prevent, detect and suppress economic crimes [2 с.18].

References

1. Klymenko N. I. Problems of strengthening the fight against economic crime in Ukraine: scientific materials. *Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1997. P. 291-296
2. Bashmashnikova I.O. The role of law enforcement agencies in ensuring economic security. 2020. №4. P.18-24.
3. Scientific and practical magazine Fighting Organized Crime and Corruption. Kyiv 2009. 126 p.

*Голубєва Алїна Дмитрївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Гудим Інґа Володимирівна,
викладач кафедри загально правових
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Діяльність будь-якого органу управління чи іншого суб'єкта, спрямована на прийняття будь-якого рішення, включає в себе процес відшукування носіїв інформації, за допомогою яких можуть бути отримані відомості про події і, дослідження даної інформації, а також використання показань експертів і фахівців, тобто, органи управління у процесі своєї діяльності, при вирішенні

певних завдань використовують весь арсенал засобів доказування, представлених юридичною наукою.

Однією з актуальних проблем юридичної науки є проблема доказування в адміністративному процесі. Слід відзначити, що адміністративний процес як окрема юридична категорія сформувався порівняно недавно і досьгодні серед вчених немає єдності поглядів щодо адміністративного процесу. Адміністративний процес призначений для того, щоб забезпечити застосування матеріальних правових норм у сфері державного управління з метою досягнення юридичних результатів, передбачуваних диспозицією норми, тобто відповідними правилами належної поведінки.

Більшість дослідників вважають, що доказування в адміністративному процесі пов'язано лише з провадженням у справах про адміністративні правопорушення. Але для органів управління доказування також є невід'ємною частиною у справі пізнання істини, оскільки пізнавальна діяльність управлінських органів, спрямована на встановлення фактичних обставин справи, також є спеціальним видом пізнання. Крім того, адміністративний процес поняття у структурному відношенні значно більше складніше, ніж цивільний та кримінальний процеси, оскільки включає у собі ряд видів адміністративних проваджень, які відрізняються один від одного не тільки за характером індивідуально-конкретних справ, що розглядаються, а й за складом органів, що їх розглядають, а також за іншими адміністративно-процесуальними параметрами [1, с.271].

Проблематика адміністративного процесу обговорюється в науковій літературі протягом багатьох десятиріч, опубліковано безліч робіт, зокрема, такими авторами, як І. В. Панова, Н. Г. Саліщева, Є. В. Додін та ін. Великий внесок у розробку концепції адміністративного процесу вніс В. Д. Сорокін. Роботи Є. Б. Лупарєва зачіпають у здебільшого питання адміністративно-правової суперечки, тому монографія Є. В. Додіна «Докази в адміністративному процесі», що вийшла в 1973 році, є єдиною роботою цієї проблематиці і залишається актуальною і сьогодні.

З одного боку, адміністративний процес це врегульований правом порядок здійснення певних процедур виконавчої влади правового дозволу широкого спектру індивідуальноконкретних справ у сфері державного управління, з іншого боку, це діяльність, у ході якої виникають адміністративно-процесуальні відносини, регульовані адміністративно-процесуальними нормами.

Можна виділити такі види адміністративного процесу: адміністративно-правотворчий; адміністративно- правонаділювальний та адміністративно-юрисдикційний.

В адміністративно-правотворчому та адміністративно- правонаділювальному процесах представлені такі види суб'єктів доказування: органи виконавчої влади та їх посадові особи; спеціалісти; експерти [2, с.14].

Докази у адміністративному процесі використовуються не тільки в адміністративно-юрисдикційної діяльності, а також під час проведення не юрисдикційних заходів, тобто в адміністративно-правотворчому та

адміністративно-правонадільовальному процесам також використовуються усі засоби доказування, на підставі яких приймається управлінське рішення [3,с.128].

Адміністративний процес складається з двох частин, що однаково відрегульовані нормами адміністративно-процесуального права, а саме, з діяльності органів державного управління з вирішення конкретних справ, а також із відносин між учасниками цієї діяльності. Дана особливість адміністративно-процесуальної діяльності пояснює наявність великої кількості адміністративних проваджень, оскільки адміністративний процес обслуговує галузі права, які не мають своїх процесуальних форм. Тому адміністративний процес це відповідна процедура, що відбувається в рамках, встановлених процесуальними правовими нормами, а їх сукупність, об'єднана загальною функцією.

Література

- 1.Мельник М. П. Поняття доказів в адміністративному судочинстві України. *Держава і право*. 2010. С.269-274
- 2.Ветрова А. А. Доказування та докази в адміністративному процесі. Х.: ФІНН, 2008. 296 с.
- 3.Нечитайло О. М. Забезпечення доказів в адміністративному судочинстві України.*Право і Безпека*. 2010. №. 3. С. 127-130.

Грабовська Уляна Костянтинівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Агасієва Олександра Вікторівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Олексенко Володимир Григорович,
старший викладач кафедри оперативно-
розшукової діяльності Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ У ПРОТИДІІ ЗЛОЧИННОСТІ

Завдяки розвитку технологій повсякдення життя людей полегшується, але за цим стоять не лише позитивні зміни. Тому що, новітні технології можуть не лише вам допомагати, а й навпаки, можуть бути використані проти вас. Слід вважати, що за оновленням способів вчинення злочинів повинно йти й оновлення та розробка для протидії таких злочинів.

Одним із важливих питань розслідування кримінальних правопорушень є реагування на вчинений злочин і затримання правопорушника по гарячих слідах. Але, це не завжди вдається зробити, тому що частіше за все злочин виявляється набагато пізніше, ніж його скоїли. Тому, для покращення швидкості реагування та розслідування злочинів правоохоронним органам слід звернути увагу на

системи глобального спостереження. Таким чином, інформація, яку отримують з камер відеоспостереження може допомогти розкрити кримінальне правопорушення, або стати доказом злочину.

Варто приділити увагу камерам відеоспостереження, що працюють в реальному часі, прикладом таких розумних систем є UASC, даний проект експлуатується вже з 2016 року.

Головною відмінністю такої розумної системи є те, що вона відокремлює певну інформацію з загального зображення. Тобто, камера фіксує кримінальне правопорушення та передає інформацію до центру системи [1].

Система ідентифікує та фіксує нетипові рухи транспортних засобів, також може розпізнати номерний знак автомобіля, марку, модель, колір. Може фіксувати порушення правил дорожнього руху, а також навіть розпізнавати обличчя людини, якщо особа намагається замаскувати певні риси обличчя [2].

Вдалим прикладом використання таких розумних камер відеоспостереження є те, як на цих камерах були впізнані брати Царнаєви, які підозрюються в організації вибухів на бостонському марафоні. Дані системи допомагають виявити правопорушників, які довго переховуються від правоохоронних органів [3].

Такі системи нового зразка також можуть аналізувати отриману інформацію з відеозаписів задля того, щоб встановити місцезнаходження особи або автомобіля у певний проміжок часу. Такі камери фіксують постріли, вибухи, яскраві спалахи, гучні звуки або удари та одразу передають цю інформацію до поліції.

Але, незважаючи на те, що такі камери досить позитивно впливають на запобігання та розкриття злочинів, є деякі нюанси, через які виникають проблеми щодо реалізації даних систем. Таких проблем, нажаль, декілька.

Одна з них, це те, що багато місць, де встановлені дані системи можуть потрапляти у так звані сліпі зон. Рішенням такої проблеми є правильна установка камер так, щоб в одній камері люди чи певна подія була зафіксована.

Найвагомішою проблемою являє собою висока вартість обладнання та підтримання робочого стану даних камер відеоспостереження. Але, жодні матеріальні витрати не можуть зрівнятися з надійною безпекою громадян.

Отже, виходячи з вище переліченого, можемо дійти висновку, що існує велика необхідність впровадження сучасних технологій у роботу правоохоронних органів задля покращення безпеки громадян та полегшенню виявленню і фіксації кримінальних правопорушень.

Література

1. Пєфтїєв Д. О. Використання систем інтелектуального відеоспостереження в забезпеченні публічної безпеки. URL: [http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/10717/Нац %29.pdf](http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/10717/Нац%29.pdf) (дата звернення: 28.08.2022).

2. В Донецкой области начала работу интеллектуальная аналитическая система видеонаблюдения и контроля правопорядка UASC. URL: <https://itc.ua/news/v-donetskoy-oblasti-nachala-rabotu-intellektualnayaan>

alitcheskaya-sistema-videonablyudeniya-i-kontrolyapravoporyadka-uasc-video/
(дата звернення: 28.08.2022).

3. В США набирають популярність камери видеонаблюдения. URL:
http://www.bbc.com/russian/society/2013/04/130429_usa_ctv_surveillance (дата
звернення: 28.08.2022).

*Гринько Лариса Петрівна,
к.ю.н, доцент кафедри кримінального
права та кримінально-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБА ПОТЕРПІЛОГО ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВ, УЧИНЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Одним з найважливіших елементів криміналістичної характеристики шахрайств, учинених з використанням мережі Інтернет є особа потерпілого. Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [1].

Особа потерпілого при шахрайствах, учинених з використанням мережі Інтернет, відрізняється від жертв злочину при інших видах шахрайств. Це пов'язано, насамперед, з тим, що особи володіють навичкам використання комп'ютерної техніки та інших електронних засобів й використовують мережу Інтернет з метою задоволення своїх потреб та інтересів.

Потерпілим від шахрайства з використанням мережі Інтернет може бути будь-яка фізична чи юридична особа, яка є споживачем товарів чи послуг. Втім, як зазначає С. В. Чучко, бажання швидкого придбання товару при мінімальних витратах, небажання прискіпливо та ретельно перевіряти історію постачальників товару та незахищеність конфіденційної інформації роблять таких осіб жертвами шахраїв [2, с. 90].

З огляду на те, що інтернет-шахрайство носить корисливий характер, О. В. Тюлюкіна, виділяє наступні підгрупи потерпілих: 1) фізичні особи, в тому числі іноземні; 2) підприємства зв'язку і провайдери мережі Інтернет; 3) банки та інші кредитні організації; 4) магазини електронної торгівлі; 5) інші комерційні і некомерційні організації; 6) інші іноземні юридичні особи [3, с. 49-50].

Виходячи із загальних положень криміналістичної характеристики, аналізу судової практики, необхідно виділити властивості жертви злочину. Особа потерпілого характеризується специфічним комплексом ознак. Потерпілими від інтернет-шахрайства найчастіше стають люди надмірно довірливі, легковажні, схильні до азарту, необачні, самовпевнені особи. При цьому спостерігається віктимна поведінка з боку жертв злочину, що є одним з головних факторів

незахищеності конфіденційної інформації потенційної жертви. Передумовами віктимної поведінки є такі: 1) відсутність необхідних знань і умінь користування комп'ютером, їх мережею, програмним забезпеченням; 2) недбале ставлення до конфіденційної інформації або легковажний розрахунок на те, що нічого не станеться. Звісно ж необхідно вказати ще одну передумову, яку можна віднести до обох пунктів, - неправильні уявлення користувача про ступінь захищеності інформації [4, с.10].

У більшості випадків потерпілими за даною категорією злочинів є жінки (складають 68 %), з середнім рівнем освіти (72%), вік потерпілих близько 25-45 років.

Юридичні особи також стають жертвами шахрайств через мережу Інтернет. Як свідчить узагальнення судової практики, щодо рішень зазначеної категорії злочинів, їх процент складає лише 9 %. До них відносяться підприємства, державні установи, банки та інші.

Дослідження особи потерпілого є важливим елементом криміналістичної характеристики шахрайств, учинених з використанням мережі Інтернет, оскільки її вивчення дасть змогу визначити основні напрямки розслідування злочину, обрати найбільш оптимальні тактичні прийоми проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розкритті та розслідуванні цього виду злочину.

Література

1. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. ст. 88.
2. Чучко С.В. Розслідування шахрайств при купівлі-продажу товарів через мережу інтернет. Дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2021. 276 с.
3. Тюлюкіна О.В. Протидія економічним злочинам, що вчиняються в кіберпросторі. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/32689/1/Маг_Тюлюкіна.pdf. (дата звернення 11.09.2022)
4. Курилін І.Р. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : Київ, 2007. 19 с.

Гриценко Галина Григорівна,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного,
господарського і фінансового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ПРИМУСОВЕ ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ескалація військової агресії російської федерації стосовно України у лютому 2022 року актуалізувала питання правового регулювання майнових відносин за участі самої держави-агресора та її резидентів в умовах воєнного

стану. Як показала практика ведення військових дій на території України, російська федерація не гребує використанням жодних засобів для досягнення бажаного результату, не зважаючи на їх незаконність. При цьому агресор активно використовує і своє майно на території України, і майно своїх резидентів (особливо в енергетичній сфері). У зв'язку із цим постала необхідність додаткового врегулювання підстав припинення права власності цих суб'єктів. У статті 346 Цивільного кодексу України [1] (далі – ЦК України) міститься загальний перелік підстав припинення права власності, серед яких згадується конфіскація та реквізиція, які найбільш близькі до випадку із росією.

Відповідно до статті 353 ЦК України реквізиція передбачає примусове відчуження майна у власника і може застосовуватись не тільки у разі стихійного лиха, аварії, епідемії, епізоотії та за інших надзвичайних обставин, з метою суспільної необхідності, а й в умовах воєнного стану. Проте, реквізиція передбачає повне відшкодування вартості відчуженого майна і, як правило, до такого відчуження. Зрозуміло, що такий підхід є неприйнятним щодо російської федерації, яка знищує українських громадян, їх майно та майно нашої держави [2]. Згідно із статтею 354 ЦК України конфіскація є не тільки підставою припинення права власності, а й санкцією, що застосовується до особи за вчинення правопорушення. Конфісковане майно, як правило, переходить у власність держави безоплатно. Проте, ця підстава припинення права власності теж не підходить для випадку із державою-агресором, оскільки застосовується виключно на підставі рішення суду, тобто потребує тривалої процедури, яка в умовах воєнного стану може бути недоцільною.

Відповідно до частини другої статті 346 ЦК України законом можуть передбачатися й інші підстави припинення права власності. Зокрема, Законом України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» [3] передбачено таку додаткову підставу, як *примусове вилучення об'єктів права власності Російської Федерації та об'єктів права власності її резидентів*. Цю підставу слід відрізнити від *вилучення майна* в умовах воєнного стану, передбаченого Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [4]. Остання застосовується до лише до українських державних підприємств, державних господарських об'єднань і не передбачає зміни власника (ним залишається Держава Україна), змінюється лише управитель майна. Проте, є й спільні риси: по-перше, обидві підстави припинення речових прав застосовуються в умовах воєнного стану; по-друге, в обох випадках суб'єкти, які позбавляються речового права на своє майно, не мають права на відшкодування вартості такого майна; по-третє, в обох випадках рішення про вилучення майна приймає не суд.

Так, рішення про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності РФ та її резидентів приймається Радою національної безпеки і оборони України (далі – РНБО) та вводиться в дію указом Президента України. Далі такі об'єкти передаються або у господарське відання (спеціалізованим державним підприємствам, установам, організаціям та/або господарським товариствам, у

статутному капіталі яких більше 50 % акцій (часток) належать державі), або управління на підставі відповідного договору управління (суб'єктам господарювання, 50 і більше % акцій (часток) яких належать державі) чи у власність (суб'єкту господарювання державного сектору економіки, 100 % акцій (часток) яких належать державі).

У той же час вилучення майна у зв'язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану здійснюється за рішенням військового командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради. Погодження не вимагається у місцевостях, де ведуться бойові дії. Свої особливості має й вилучення рухомого майна, що використовується чи може використовуватися для забезпечення діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу України і щодо якого існує ризик переривання його функціонування у зв'язку з перебуванням такого майна на території адміністративно-територіальної одиниці України, щодо якої існує загроза її тимчасової окупації та межі якої розташовані на відстані не більше 30 кілометрів від району ведення воєнних (бойових) дій або від тимчасово окупованої території. Рішення про вилучення такого майна приймається РНБО, яка направляє своє рішення до Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) та доручає військовому командуванню забезпечити збереження такого майна. У свою чергу КМУ передає таке майно суб'єкту господарювання державного сектору економіки. Окремо слід зауважити щодо об'єктів та суб'єктів, до яких може застосовуватися механізм примусового вилучення майна в Україні згідно Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності російської федерації та її резидентів». По суті він поширюється на будь-які об'єкти – рухоме і нерухоме майно, кошти, вклади у банках, цінні папери, корпоративні права, інше майно (активи), що знаходяться (zareєстровані) на території України та безпосередньо або через афілійованих осіб належать рф та її резидентам.

Під резидентами рф поки що розуміються тільки сама рф та юридичні особи (їх філії, представництва), що здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України на території України, в яких рф прямо чи опосередковано є кінцевим бенефіціарним власником. Проте, проектом закону №7169 від 15.03.2022 р., який із 02.04.2022 р. знаходиться на підписі у Президента України значно розширюється коло резидентів рф, зокрема, додаються: 1) фізичні особи-громадяни рф ((крім тих, які захищають (захищали) незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, беруть (брали) безпосередню участь у відсічі та стримуванні (нейтралізації) збройної агресії рф проти України та забезпеченні національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності в період дії воєнного, надзвичайного стану або в період збройного конфлікту) та фізичні особи, які не є громадянами рф, але мають найбільш тісний зв'язок з рф, мають місце проживання або займаються основною діяльністю у рф; 2) рішенням РНБО або суду можуть

прирівнюватися фізичні або юридичні особи (незалежно від громадянства, здійснення основної діяльності тощо), які постійно перебувають за межами України або на тимчасово окупованій території України та публічно заперечують чи підтримують здійснення збройної агресії РФ проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України та які не зупинили чи не припинили здійснення своєї економічної (зокрема господарської) діяльності на території РФ у період дії воєнного стану в Україні, введеного у зв'язку із здійсненням збройної агресії РФ проти України.

Таким чином, наразі законодавство України містить порівняно швидко в застосуванні підставу припинення прав РФ та її резидентів на майно в Україні. Однак, на нашу думку, цей механізм потребує доопрацювання – запровадження можливості судового оскарження після завершення воєнного стану. Судове рішення усунуло б усі можливі спекуляції щодо зловживань при прийнятті рішень про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності російської федерації та її резидентів.

Література

1. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
2. Крат В. Реквізиція під час воєнного стану: що, коли і як. Закон і бізнес. URL: https://zib.com.ua/ua/150897-rekviziciya_pid_chas_voennogo_stanu_scho_koli_i_yak.html. (дата звернення: 11.09.2022).
3. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів: Закон України від 03.03.2022 р. № 2116-IX. *Голос України*. 2022. № 47. Ст.4274.
4. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 р. № 4765-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 15. Ст. 99.
5. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів" щодо уточнення окремих положень №7169 від 15.03.2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39237>. (дата звернення: 11.09.2022).

Губанова Ольга Валеріївна,
к.ю.н доцент кафедри цивільного,
господарського і фінансового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЄСТРУ МЕДІАТОРІВ В УКРАЇНІ

Прийняття 16 листопада 2021 року Закону України «Про медіацію» (далі – Закон) наблизило Україну до європейської спільноти в питаннях широкого

застосування медіації як альтернативного способу вирішення правових спорів (конфліктів).

Тривалий час (понад 25 років) паралельно з науковими дискусіями про доцільність впровадження інституту медіації в реалії правового поля України активно працювали громадські організації та інші суб'єкти, що здійснювали навчання з медіації та надавали відповідні послуги. Тож на момент прийняття Закону українське суспільство отримало достатню кількість осіб, які пройшли навчання з медіації та отримали відповідний сертифікат.

Поступове інформування населення про дієвість і переваги процедури медіації у порівнянні з судовим способом вирішення правового спору поставило перед зацікавленими особами питання пошуку та вибору кваліфікованого медіатора. У зв'язку з цим є актуальним дослідження питання правового регулювання реєстру медіаторів (суб'єкт ведення, зміст та порядок формування) як інформативної бази та свого роду гаранта якості послуг медіатора. Якість надання послуг медіатором є досить важливим питанням у період формування довіри населення до вищевказаної процедури.

Питання ведення реєстрів медіаторів ставали предметом дослідження окремих вчених, зокрема Белінської О., Бондаренко-Зелінської Н., Кисельової Т., Мазаракі Н., Степаненко Т. та інших. Водночас єдиний комплексний підхід дослідження правового регулювання реєстру медіаторів в Україні відсутній.

У Gab-Аналізі впровадження інституту медіації в Україні [1] проведеному в рамках Проекту ЄС Право-Justice групою національних та міжнародних експертів були запропоновані окремі рекомендації для ефективного впровадження інституту медіації в Україні. Так, зокрема, зазначено, що медіацію слід, наскільки це можливо, організувати децентралізовано. Участь держави потрібно обмежувати такими питаннями, як контроль якості, встановлення вікових та інших обмежень, а також деяких інших вимог, яким повинен відповідати медіатор. У питаннях ведення реєстру медіаторів рекомендовано взяти за основу досвід зарубіжних країн, в яких функціонують один або декілька державних реєстрів кваліфікованих та сертифікованих медіаторів [1].

Так, у Польщі у 2005 році засновано Громадську раду з альтернативного вирішення спорів (консультативний орган при Міністерстві юстиції), яка грає важливу роль у просуванні ідей медіації в цивільно-правових спорах та зв'язку між урядом, судовою системою і медіаційною спільнотою. У Чехії Законом про медіацію врегульовано діяльність акредитованих медіаторів, занесених до Реєстру медіаторів. Закон про медіацію виокремлює акредитованих медіаторів двох видів: акредитовані медіатори, діяльність яких контролюється Міністерством юстиції Чехії та медіатори-адвокати, діяльність яких регулюється і контролюється Чеської асоціацією адвокатів. Міністерством юстиції Чехії організовується складання кваліфікаційного іспиту для осіб, які є кандидатами на акредитацію, проводиться акредитація медіаторів і ведеться Реєстр акредитованих медіаторів [2, с. 132-133]. За даними дослідження Кисельової Т., в Австрії, щоб бути акредитованим медіатором, останній має перебувати у списку осіб, що формується регіональним Верховним Судом. Медіатор має

право претендувати на включення до такого списку, якщо він відповідає певним критеріям: мінімальний вік 28 років, професійна підготовка в обсязі не менше 200 годин в одній з акредитованих установ. Італія має національний реєстр організацій медіаторів, який веде Міністерство юстиції [3, с. 233].

Як бачимо, ведення державного (національного) реєстру медіаторів здійснюється такими суб'єктами, як Міністерство юстиції (консультативний орган при міністерстві), Верховний Суд тощо. Крім того, свої реєстри можуть вести асоціації адвокатів на місцевому (локальному) рівні. Законодавством сформований чіткий перелік вимог, яким мають відповідати медіатори (вік, професійна підготовка, акредитація тощо), що включені до реєстру. При цьому важливим є питання акредитації медіатора, яка здійснюється через складання кваліфікаційного іспиту медіатором чи через навчання останнього в одній з акредитованих установ.

Законом України «Про медіацію» [4] (ст. 14) передбачено створення в Україні публічних реєстрів медіаторів об'єднаннями медіаторів та суб'єктами, що забезпечують проведення медіації. Такі реєстри мають бути розміщені у відкритому доступі в мережі Інтернет. Серед приблизного переліку відомостей, що мають бути включеними до реєстрів, є відомості про особу медіатора, його освіту, кількість годин базової та спеціальної підготовки із зазначенням суб'єкта освітньої діяльності, що здійснив таку підготовку, відомості про підвищення професійного рівня тощо. Крім того, Закон (ст. 10, ч.2) зобов'язує суб'єктів освітньої діяльності, що здійснили підготовку медіаторів, вести реєстри своїх випускників.

Як бачимо, Закон вказує на формування в Україні місцевих (локальних) реєстрів медіаторів, і не передбачає створення державного (національного) реєстру.

За даними матеріалів Gab-аналізу впровадження інституту медіації в Україні, наразі в Україні не існує єдиної організації, яка навчає та проводить курси медіаторів, організовує іспити, видає сертифікати та/або розробляє загальні етичні стандарти для всіх медіаторів, майбутніх та тих, що вже працюють. Сьогодні існує понад 30 приватних організацій медіаторів [1]. Серед найбільш відомих слід виділити Громадську спілку «Українська академія медіації», яка є громадським об'єднанням із статусом юридичної особи, та Український центр медіації при Києво-Могилянській бізнес школі, що створений у формі товариства з обмеженою відповідальністю. Діє також Національна асоціація медіаторів України, яка об'єднує фахівців, що працюють у сфері медіації. Крім того, послуги з медіації надають Центри з надання безоплатної правової допомоги, які на своєму сайті розміщують інформацію про медіаторів, що залучаються до роботи Центру, тобто фактично ведуть публічний реєстр медіаторів. Аналіз веб-сторінок зазначених організацій свідчить про те, що ними ведуться публічні реєстри медіаторів, відомості до яких вносяться відповідно до вимог Закону.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що Законом України «Про медіацію» не передбачено створення в Україні єдиного державного (національного) реєстру

медіаторів. На нашу думку, це пояснюється тим, що медіація в Україні визначена як позасудова процедура, яка здійснюється медіаторами-суб'єктами підприємницької діяльності чи медіаторами-адвокатами. Ці особи, як правило, є або членами відповідних громадських організацій (асоціацій адвокатів), або здійснюють свою діяльність самостійно. У першому випадку ведення публічних реєстрів медіаторів здійснюється громадською організацією, асоціацією, адвокатським об'єднанням тощо, у другому - інформація про медіатора у публічних реєстрах відсутня. З урахуванням відсутності законодавчих вимог щодо акредитації медіаторів та суб'єктів освітньої діяльності, які здійснюють навчання медіаторів, на даний час гарантом якості послуг медіатора виступають суб'єкти, що розмістили інформацію про особу медіатора у своєму публічному реєстрі, або сама особа медіатора.

Література

1. Gab-Аналізі впровадження інституту медіації в Україні. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5f5/f7d/2a9/5f5f7d2a9b5cb356474501.pdf> (дата звернення: 15.09.2022).
2. Степаненко Т.В. Європейські стандарти медіації в цивільно-правових спорах та їх упровадження в Польщі та Чехії. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2021. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/34.pdf. (дата звернення: 20.09.2022).
3. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. № 11-12. 2011. URL: http://ukrmediation.com.ua/files/Pravo_Ukrainy_11-12_2011_page_225-245.pdf. (дата звернення: 15.09.2022).
4. Про медіацію: Закон України № 1875-IX від 16.11.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>. (дата звернення: 20.09.2022).

*Гудим Інга Володимирівна,
викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Антонюк Варвара Євгенівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ ТА ДОКТРИАЛЬНИЙ АСПЕКТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

Розкриваючи етимологічний аспект адміністративного процесу, необхідно проаналізувати можливість поєднання в цій категорії поняття "адміністративний" і "процес", а також, якого смислового значення набула ця категорія в такому поєднанні.

"Адміністративний" (лат. administrare - administrare - управляти) позначає те, що має відношення до адміністрації. Тому й галузь права, яка регулює

відносини, в яких одним з обов'язкових суб'єктів є орган публічної адміністрації, названо адміністративним правом.

Своєю чергою, "процес" (лат. processus - рух) має на увазі послідовну зміну станів або явищ, які відбуваються закономірним порядком, сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певних результатів. Процес як категорія має динамічний характер, який впливає на розвиток об'єктів, явищ, процесів тощо. В основі процесу завжди лежить рух та динаміка. Саме це надає процесу ознак мінливості станів чи змінності явищ. У будь-якому разі процес завжди передбачає початок руху, власне рух (динаміку) та отримання результату [1, с. 587].

В юриспруденції прийнято використовувати поняття "юридичний процес" на позначення в широкому значенні всієї сукупності дій щодо розгляду справ юрисдикційного характеру. Щодо доктринального аспекту поняття "адміністративний процес" необхідно звернутися до наукових шкіл, які сформувалися в радянський та сучасний періоди. Для цього необхідно виокремити такі історично сформовані наукові напрями дослідження правової сутності та особливостей адміністративного процесу.

"Широка" концепція адміністративного процесу (Г.І. Петров, Ю.А. Тихомиров, В.Д. Сорокін, Д.М. Бахрах, І.В. Панова, Н.Р. Нижник, О.О. Селіванов, Ю.П. Битяк, О.М. Бандурка, М.М. Тищенко, О.В. Кузьменко, В.К. Колпаков, С.З. Женетль та ін.) є найбільш визнаним доктринальним документом у науці адміністративного права, оскільки її автори висвітлюють сутність адміністративного процесу через сфери матеріального адміністративного права, тобто намагаються відшукати адміністративно-матеріальні правовідносини, реалізація яких відбувається за допомогою засобів адміністративного процесу. Варто погодитися, що поділяючи сформовані підходи "широкої" концепції адміністративного процесу, можна уникнути наукових неточностей або спрощення ролі процесуальних правовідносин в адміністративному праві.

Разом з тим такий доктринальний підхід має і свої недоліки. По-перше, не завжди у межах "широкого" розуміння адміністративного процесу автори передбачають одне й те саме смислове навантаження. і те саме смислове навантаження, тобто в кожного автора своя структура [2, с.97].

По-друге, можлива підміна понять у межах єдиної системи адміністративного процесу. Наприклад, розгляд індивідуальних справ, які є предметом адміністративних процедур, одночасно розуміється авторами як управлінський процес, так і юрисдикційний процес. Так само слід звернути увагу з приводу застосування заходів адміністративного впливу - адміністративно-деліктний чи адміністративно-юрисдикційний процес? Тому така концепція адміністративного процесу, незважаючи на поглинання нею всіх видів адміністративно-процесуальних правовідносин, які можуть виникнути в системі державного управління або бути пов'язаними з цією системою, все ж таки містить низку наукових суперечностей і дискусійних питань [3, с. 28-29].

Література

1. Пасенюк О.М. Адміністративне судочинство України. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 587 с.
2. Женетль С.З. Административный процесс и административные процедуры в условиях административной реформы: дисс. ... доктора юрид. наук. М., 2008. 97 с.
3. Кузьменко О.В. Адміністративний процес у парадигмі права: дис. ... доктора юрид. наук. Київ, 2006. 28-29 с.

*Гулько Катерина Олегівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЗМІНИ В ІНСТИТУТІ ДОКАЗУВАННЯ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ МОДЕРНІЗАЦІЮ ЦИВІЛЬНО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Останнім часом у юридичній науці та практиці багато уваги приділяється вдосконаленню системи принципів сучасного цивільного процесу, а саме в системі доказування. Адже правильна оцінка доказів як складова процесу доказування є гарантією того, що суд ухвалить рішення, яке відповідатиме всім вимогам чинного законодавства. В п.2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» зазначено, що рішення суду є важливим актом правосуддя, що покликане забезпечити захист прав та свобод людини, гарантованих Конституційним судом, та реалізацію проголошених Основних Закон України прав [1].

Аналізуючи ст. 89 ЦПК, слід зазначити, що законодавець як основу внутрішнього переконання судді виділяє всебічність, повноту, об'єктивність і безпосередність дослідження доказів, наголошуючи на відсутності наперед встановленої сили доказів. Таким чином, розглядаючи процес оцінки доказів з точки зору суб'єкта його здійснення, виділяють:

- оцінку учасниками справи, які висловлюють суду свою думку щодо тих чи інших доказів, якими обґрунтовуються заявлені вимоги та заперечення. Цей вид оцінки є допоміжним, адже вирішальне рішення у справі приймає суд;
- оцінка, яку дає суд за власним внутрішнім переконанням і яка згодом буде покладена в основу ухвалення відповідного рішення у справі;

Кілька років тому, виступивши з ініціативою стати членом Європейського Союзу, Україна, у свою чергу, погодилася привести національне законодавство у відповідність до європейських стандартів, що згодом сприяло здійсненню низки позитивних реформ: у зв'язку з розвитком технологій та все більшим використанням електронних засобів масової інформації законодавець доповнив

ч. 2 ст. 76 Кримінально-процесуального кодексу положенням про можливість доказування окремих обставин справи з використанням електронних доказів як новітніх способів доказування; станом на 3 серпня 2017 року редакція ЦПК не містила норми, яка б закріплювала порядок подання сторонами та іншими учасниками справи доказів. На той час це питання частково регулювалося ст. 60 (Зобов'язання щодо доведення та подання доказів). На сьогодні законодавець передбачає окрему норму, яка регулює окремі аспекти процесу подання доказів; з ціллю виконання завдань попереднього провадження законодавець у ч. 9 ст. 83 ЦПК настоює на обміні доказами, а саме їх копіями, між учасниками справи. Винятком у цьому випадку є лише майнові докази. Таке нововведення має сприяти кращій підготовці аргументів сторін на основі наявних аргументів опонента. Крім того, спонукати сторони до обміну фактичними даними, у відповідній частині зазначеної статті зазначено, що суд приймає до розгляду лише ті докази, про які сторони оповістили одна одну.

На мою думку, однією з найважливіших змін у цивільному процесуальному судочинстві України є впровадження процесуального естоппелю. Так, відповідно до ч. 2 ст. 82 ЦПК незгода у визнанні обставин рахуватиметься судом, якщо сторона, яка відмовилася, доведе, що вона підтвердила ці обставини, внаслідок похибки, що має значення, шахрайства, насильства, погрози або обтяжуючих обставин, або обставини були визнані внаслідок зловмисної домовленості її представника з іншою стороною. Про прийняття відмови сторони від визнання обставин суд постановляє ухвалу [2]. Взагалі, законодавець хоче минути суперечної поведінки учасників справи, що може завдати шкоди одній із сторін. Однак, слід підкреслити, що на даний момент процесуальний естоппель закріплений лише в окремих нормах Кримінально-процесуального кодексу та регулює досить вузьке коло питання щодо підстав для звільнення від доказування.

Отже, процес оцінки доказів відіграє важливу роль у судовому розгляді тієї чи іншої справи, адже є логічним завершенням їх дослідження та передуює винесенню справедливого та обґрунтованого рішення. Основою оцінки будь-яких доказів є внутрішнє переконання судді, яке своєю чергою має відповідати вимогам, встановленим чинним законодавством. Якщо говорити про новації у цивільному процесуальному законодавстві, то доречно відзначити внесення великої кількості змін саме до інституту доказів та доказів.

Література

1. Про судові рішення у цивільній справі: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09> (дата звернення: 20.09.2022).
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>. (дата звернення: 20.09.2022).

*Гулько Катерина Олегівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Тимофєєв Володимир Павлович,
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ЇМ

Сучасна геополітична ситуація в Україні зумовлена новим виміром суспільно-політичних та економічних відносин, що ставить перед державою та суспільством важливі завдання щодо вдосконалення правової бази в інтересах зміцнення національної безпеки України. Відповідно, існує потреба у науковому дослідженні теоретичних аспектів національної безпеки у світлі глобалізації, оскільки вони системно впливають на всі сторони життя держави, суспільства та людини та мають важливе практичне значення та мають враховуватися у державній політиці. Для всіх без винятку країн це відкриває нові перспективи, а також створює нові, великі загрози. Україна не може залишатися осторонь цих процесів

У Законі «Про національну безпеку України» від 2021 р., пропонується більш лаконічне визначення: «Національна безпека України – це захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз» [1]. Тому, основну функцію в регулюванні національної безпеки покладено на систему державного управління, яка є найбільше важливою сферою діяльності та встановлення правопорядку.

До того ж законодавець під національними інтересами розуміє життєво важливі матеріальні, інтелектуальні та духовні цінності українського народу як представника суверенітету та неподільного джерела влади в Україні, що визначають потреби суспільства та держави, здійснення яких гарантує державний суверенітет України та її поступальний розвиток та, відповідно, в умовах загроз національній безпеці – існуючі та потенційно можливі явища та фактори, що створюють загрозу для життєво важливих національних інтересів. Зазначимо, що державна політика у сфері національної безпеки та оборони спрямована на захист: людей та громадян – їх життя та гідності, конституційних прав та свобод, безпечних умов життя; суспільство - його демократичні цінності, благополуччя та умови сталого розвитку; держави - його конституційний устрій, суверенітет, територіальна цілісність та недоторканність; територія, природне середовище – від надзвичайних ситуацій. До того ж має бути дотриманий баланс між інтересами держави та людини [2]. Л. С. Балацько звертає увагу на проблеми, що викликають ризики і загрози національній безпеці України [3]. С. Г. Федуняк досліджує національну безпеку у внутрішньому контексті і зазначає, що в рамках національного виміру

повинно здійснюватись формування стабільної політичної та економічної системи, забезпечення зростання рівня матеріального добробуту, вироблення надійних механізмів подолання різного роду конфліктів [4, с. 82].

На сьогодні такими загрозами є:

- посягання на державний суверенітет та територіальну цілісність (У зв'язку з повномасштабною агресією росії);
- посягання на безпеку державних інформаційних ресурсів;
- негативний вплив іноземних неурядових структур на органи державної влади та місцевого самоврядування;
- зростання рівня недовіри населення до органів державної та місцевої влади;
- наслідки світової фінансово-економічної кризи;
- «тінізація» національної економіки;
- розвідувально-підбивна діяльність іноземних спеціальних служб [5], а також пандемія коронавірусу.

Основними пріоритетами національної безпеки України повинні бути:

- відсіч збройної агресії РФ.
- забезпечення подальшого існування України як суверенної незалежної держави, зміцнення демократичних інститутів та підвищення ролі фундаментальних цінностей, що забезпечують добробут, безпеку, соціокультурний прогрес, зміцнення основ громадянського суспільства, забезпечення свободи та незалежності ЗМІ, деполітизація та незалежність судової влади;
- відновлення територіальної цілісності.
- забезпечення економічної безпеки країни: проведення збалансованої бюджетної політики з метою скорочення та забезпечення покриття дефіциту бюджету; підтримка та стимулювання економічної активності на внутрішньому ринку через забезпечення платоспроможного попиту на нього (пріоритетними мають бути енергетика, агропромисловий комплекс, високотехнологічне виробництво, розвиток малого та середнього бізнесу, боротьба з інфляцією та безробіттям);
- підвищення ефективності системи національної безпеки та обороноздатності. Оборонна політика має продовжувати зосереджуватися на інтеграції в систему колективної безпеки (інтеграція в безпековий вимір геополітичного простору Європи, а також відновлення євроатлантичної інтеграції), визнаючи, що Україна має бути здатною протистояти кризам на ранній стадії та мобілізувати міжнародну підтримку. це вимагає збільшення державних витрат на оборону.

Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що на сучасній стадії державотворення варто, щоб реальна та ефективна політика у сфері національної безпеки базувалася на чіткому врахуванні значущих факторів, які на неї впливають, знанні їх основних характеристик, а також на основі чіткого врахування значущих факторів, які впливають на неї. пріоритети та пороги. Кожен із цих факторів по-своєму впливає на стан національної безпеки, що вимагає їх системного та всебічного врахування в розвитку нашої держави,

державного устрою, безпосереднього усунення проблем і прогалин національної безпеки в контексті глобального розвитку і глобалізації та подолані викладених вище загроз.

Література

1. Про національну безпеку України: проект закону України від 01.08.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. (дата звернення: 28.08.2022 р.).
2. Нестерович В. Ф. Категорія «інтерес» у правотворчості: загально-теоретичні аспекти. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2006. № 1. С. 73–78.
3. Балацько Л. С. Національна безпека України: загрози та виклики URL: <http://dipcorpus-info.at.ua/news/2009-04-21-1>. (дата звернення: 20.09.2022).
4. Федуняк С. Г. Національна безпека України в контексті сучасних процесів в Європі і на пострадянському просторі. Національна безпека України. Конференція українських випускників програм наукового стажування у США (Чернігів, 16 – 19 вересня 2004 р.). К.: Стилос, 2004. С. 81-90.
5. Семенченко А.І. Теоретико-методологічні засади визначення, класифікація та оцінки системи загроз національної безпеки і рекомендації щодо їх удосконалення. *Вісн. Нац. акад. держ. упр.* 2007. № 3. С. 86–108

*Даваян Каріна Артурівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

У сучасних умовах кожна держава має намагатися вирішити завдання якості підготовки правоохоронних органів, у тому числі співробітників поліції. У цьому контексті справедливо звучить твердження відомого вітчизняного педагога та дослідника М.І. Демкова, який ще наприкінці ХІХ ст. писав: «...життя народу відбивається у його педагогічних принципах, ідеях та ідеалах; педагогічні форми є дзеркалом його життя. Тільки розвитком моральних ідеалів, жорстким вихованням народ зміцнює своє існування, могутність та розвиток...».

Проблеми ефективності професійного навчання (професійної підготовки) працівників поліції, проблеми реалізації різних методик підвищення якості підготовки залишаються актуальними та потребують всебічного обговорення [1]. На наш погляд, у низці досліджень різних галузей професійного навчання (підготовки) у системі органів внутрішніх справ простежується тенденція розглядати ефективність та якість професійного навчання (професійної підготовки) як деякі характеристики процесу самого навчання (підготовки), які

повинні знайти своє відображення в кінцевому результаті (ступені відповідності співробітника поліції конкретним вимогам - компетенціям). Інакше кажучи, передбачається, що якщо співробітник поліції успішно склав усі іспити та заліки та пройшов підсумкову атестацію, то загалом його підготовленість до виконання службових та посадових обов'язків у територіальних підрозділах задовольняє комплектуючий орган. Таким чином, вважається, що якщо результатів професійного навчання досягнуто, то й професійна підготовка співробітника поліції ефективна та якісна, тобто такий співробітник готовий, здатний та має можливість виконувати професійно-службові завдання, покладені на нього державою [2]. Проте це зовсім не відповідає дійсності. Професійне навчання (професійна підготовка) співробітника поліції, який вперше приймається на службу, є педагогічним процесом, який реалізується на початковій стадії професійного навчання

Підбір, виховання та належна професійна підготовка поліцейських дозволить державі ефективно реалізовувати її правоохоронну функцію, що є передумовою забезпечення правопорядку як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, оскільки служба в поліції є державною службою особливого характеру та професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на нею повноважень [2, с. 218].

Професійне навчання (професійна підготовка) - це та педагогічна система, яку В.Г. Афанасьєв визначає як якусь «сукупність об'єктів, взаємодія яких викликає появу нових інтегративних якостей, не властивих окремо взятим утворюючим систему компонентам... Щоб всебічно пізнати систему, потрібно вивчити насамперед її внутрішню будову, тобто встановити, з яких компонентів вона утворена, яка її структура і функції» [1, с. 99-101]. В.А. Якунін уточнює, що педагогічні системи є «системи динамічними, оскільки вони функціонують за умов мінливості різних чинників зовнішнього оточення, і навіть зміни внутрішніх станів системи, викликані цими чинниками» [3, с. 24].

У роботі Національної поліції України освіта та необхідність навчання супроводжують працівників на шляху всієї службової кар'єри. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII працівниками центрального органу виконавчої влади можуть стати виключно ті особи, які досягли 18-ти річного віку, а також мають повну загальну середню освіту. На перший погляд, вимоги законодавства є цілком зрозумілими та чіткими щодо рівня необхідної освіти та, як наслідок, кваліфікації працівника поліції. Отже, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що кваліфікація працівника нерозривно пов'язана із процесом його професійного навчання, оволодінням новими навиками, вміннями, а також отриманням спеціальних знань.

Література

1. Червякова О. В. Професійний відбір та професійна орієнтація кандидатів на навчання у закладах освіти МВС України. *Вісник Ун-ту внутр. справ.* 1999. Вип. 9. С. 38-42.

2. Ключко А. М. Кадрове забезпечення органів внутрішніх справ України: порядок та основні елементи. *Форум права*. 2014. № 4. С. 175-180.

3. Швець Д. В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. *Право і безпека*. 2017. № 3 (66). С.103-112.

Данилюк Софія Анатоліївна,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського

державного університету внутрішніх справ

Декусар Ганна Генадіївна,

старший викладач кафедри українознавства

та іноземних мов Дніпропетровського

державного університету внутрішніх справ

PREVENTIVE ACTIVITIES OF THE POLICE: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND POSSIBILITIES OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Recently, it is often said that preventive police measures are imperfect and need to be improved at the legislative level. It is important to search for and implement new approaches to police management, building a new model of the MIA system in accordance with international standards and principles. In this paper, we propose to consider the foreign experience of preventive police activities and compare it with the domestic one. After all, the achievements, knowledge and standards of law enforcement in other countries are very important.

The following scientists considered the issue of prevention in the activities of law enforcement agencies in their scientific research: I. Terliuk, O. Bazhan, R. Podkur, S. Bostan, G. Dutka, M. Stashchak, V. Shendryk, G. Parkhanov, K. Pisotska, D. Shtanko, T. Denisova, O. Knizhenko, V. Kurakov, A. Kurakov and others.

The reforms taking place in Ukraine today require the transformation of the police from a punitive body into a European-style law enforcement agency that should provide law enforcement services to citizens. Foreign countries have extensive experience in training law enforcement officers. The organization of measures to ensure law and order, public safety, combating crime in all its manifestations in each state has its own specifics and features. The patrol police should be formed with due regard to international standards, and the structural construction of patrol police units should be carried out taking into account the study and implementation of best foreign practices and with the preservation and improvement of proven effective domestic practices of using forces and means used in the protection of public order. This structure must meet the global standards of efficiency of the patrol service [1,p.170-172]. The main characteristics of the EU police can be defined as follows : - police services recognize the rule of law in accordance with the professional code of conduct; - police in EU countries ensure public safety with respect for human rights; - accountability of police services is transparent. The functioning of internal and external control and oversight mechanisms is mandatory; - policing in the EU is a two-way process that responds to the needs and interests of individuals and communities and requires the trust, consent and support of the population. This process is based on

transparency and dialogue. In many EU countries, the police are decentralized in order to respond adequately and quickly to the needs of the population [2, p. 103].

Preventive measures occupy a significant place in the activities of the police in Poland and the Czech Republic. In these countries, the police have a wide range of powers to implement preventive measures. In these countries, there is a municipal (state) police, which is subordinated to the relevant local authorities and whose activities are aimed at preventing transport offenses and maintaining public order in some municipalities. Moreover, the French municipal police is generally deprived of the authority to investigate criminal offences, and its main units are public order and traffic safety units. In Germany, preventive activity is the predominant activity of local police. In this country, such activities are fully focused on public involvement. This is due to the fact that Germany is one of the most experienced European countries, where the orientation of police activity on citizens really takes place, and not only "prescribed" in the legal acts. The basis of the German police is the following: prevention of criminal offenses is a joint task of the state and society; new security strategies aimed at community-based policing; citizens are involved as police partners; prevention of criminal offenses is the main subject of criminal policy.

Having considered and studied the practice of many European countries, we can conclude that the knowledge, experience and skills of our neighbors in preventive activities can be useful for Ukrainian police officers. However, it is worth noting that each police system has its own history and specifics of creation, so the main task of our state is to improve the preventive activities of the police, taking into account the knowledge and experience of foreign countries.

References

1. Kobzar O. F. Using the experience of police activity of the leading countries of the world in the activities of law enforcement agencies of Ukraine. *Prykarpatsky legal bulletin*. 2015. Issue 3(9). P. 170-173.
2. Ulyanov O. I., Nikolaev O. T., Konev O. Yu., Bakhchevan E. F. Preventive (preventive) activity of patrol police: manual. ODUVS, 2017. 638 p.

*Декусар Ганна Генадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Василенко Андрій Сергійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

FOREIGN EXPERIENCE IN ESTABLISHING CRIMINAL LIABILITY FOR ILLEGAL ENRICHMENT

Anti-corruption has for a long time remained a priority area of activity of law enforcement agencies both in Ukraine and abroad. Foreign experience and international legal regulation related to the institution of illegal enrichment are undoubtedly important for understanding this institution as a whole. Its application in

the criminal legislation of Ukraine was constantly accompanied by one or another problems. In particular, we are talking about controversial issues in terms of non-compliance with the requirement of legal certainty as a component of the constitutional principle of the rule of law, inconsistency with the constitutional principle of presumption of innocence, and the inadmissibility of holding a person accountable for refusing to testify or explain about himself, family members or close relatives.

In the end, the Constitutional Court of Ukraine, in its decision dated 26.02.2019 in case No. 1–135/2018 (5846/17), recognized that Article 368–2 of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter - the Criminal Code of Ukraine) does not correspond to the Constitution of Ukraine (is unconstitutional) on illegal enrichment. Soon, to replace the old unconstitutional norm, the Law of Ukraine dated 31.10.2019 No. 263-IX of the Criminal Code of Ukraine was supplemented with a new article 368-5, which provides for criminal liability for illegal enrichment, in cases where a person authorized to perform the functions of the state or local self-government, acquired assets, the value of which exceeds its legal income by more than six thousand five hundred tax-free minimum incomes of citizens [1].

However, the new article is not without some flaws of its predecessor and is lively discussed in scientific circles. With this in mind, it is necessary to take into account the foreign experience of establishing criminal liability for illegal enrichment, including through the prism of international legal regulation, in order to be able to objectively analyze the expediency of the specified provisions.

The implementation of the norm for illegal enrichment into the criminal legislation of Ukraine, not least, was a consequence of the desire to bring it into line with a number of international conventions. Yes, even in Art. 9 of the Inter-American Convention on Combating Corruption dated 03/29/1996 established such type of corruption crime of a public official as illegal enrichment. Soon, in order to effectively combat and prevent corruption, the international community signed the UN Convention against Corruption on December 9, 2003. Article 20 of the specified Convention defines illegal enrichment as "a significant increase in the assets of a public official, which exceeds his legal income and which he cannot rationally justify" [2]. Although some countries have joined the UN Convention against Corruption, they are not going to implement the provisions laid down in its Article 20 and establish separate criminal liability for illegal enrichment. As O. I. Huzovaty notes in this regard, "... the legislation of certain European countries has a sufficient criminal legal basis for fighting corruption, unlike the legislation of Ukraine, ... which does not fully cope with the fight against corruption" [4, p. 512].

Already with regard to the very definition of "illegal enrichment" logical questions arise, because, as S.S. Chernyavskiy and A.A. Vozniuk rightly note, in those cases when we are talking about unexplained or unexplained wealth, it is necessary to establish the fact that the origin of some assets has no logical explanation, i.e. is unknown. The use of the term "illegal enrichment" is contrary to the provisions of the UN Convention against Corruption. According to scientists, this term should be replaced by "unexplained enrichment", "unexplained enrichment" or "unexplained enrichment" [3, p. 80].

Currently, two models of legal resistance to illegal enrichment are distinguished. According to the first, illegal enrichment is recognized as a crime and guilty persons are brought to criminal liability. According to the second, the property, the origin of which a person cannot explain, is confiscated by the state (institute of civil confiscation) [3, p. 81]. Both models deserve attention and have their positive and negative features. Each of the countries following the first model establishes such responsibility differently, with the inherent features of its national legislation. Considering the ambiguity of the implementation of the provisions of Art. 20 of the UN Convention, countries such as Spain, Italy, the Netherlands, Norway, Sweden, Finland, although they ratified it, but implemented its provisions *sensu stricto*. They support their position by the fact that in the case of *sensu lato* implementation, there is a threat of violation of the principle of innocence or the presence of sufficient and effective mechanisms to ensure the prosecution of persons for illegal enrichment.

At the same time, perhaps the first demonstrative example of defining illegal enrichment as a crime in national legislation was the experience of Argentina [5, p. 21]. The norm of part 2 of Art. 268 of the Criminal Code of Argentina stipulates the following: "any person who, upon appropriate request, is unable to confirm the origin for himself or a third party of the wealth received after appointment to a public position or public service or within no more than two years after the termination of official duties "I am punished..." [5, p. 21].

As I.M. Yasin successfully pointed out, such crime-forming features of the composition of the crime, such as a socially dangerous act, the time during which a significant increase in assets took place, and the subject of the crime are of great interest for scientific knowledge of the process of implementing the institution of illegal enrichment in the legislation of countries [6, p. 87].

The second model, which provides for the institution of civil confiscation, is not without flaws, but as M. Tromm points out, asset confiscation laws serve as effective tools provided to law enforcement agencies to combat crime and corruption by transferring illegally obtained assets to the state. Different legal mechanisms create a wide range of opportunities for the authorities to return illegally acquired assets without necessarily bringing a person to criminal responsibility.

An illustrative example of the application of civil confiscation was the seizure in 2003 in Australia of more than 40 million US dollars in the form of likely criminal assets within the limits of the provisions on illegally acquired assets.

Thus, the international experience of establishing criminal liability for illegal enrichment testifies to the multifacetedness of the chosen research topic. Establishing the chosen type of liability is not always appropriate and, as practice shows, the removal of illegally acquired assets by way of civil confiscation can serve as an effective alternative to bringing a person to criminal liability.

References

1. Criminal Code of Ukraine No. 2341-III (2001). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (Last accessed: 17.09.2022).
2. United Nations Convention against Corruption dated October 31, 2003 (Law of Ukraine "On Ratification of the United Nations Convention Against Corruption"

dated October 18, 2006 No. 251-V). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c16. (Last accessed: 17.09.2022).

3. Chernyavskiy S., Vozniuk A. Foreign experience of legal opposition to illegal enrichment. *Legal journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2019. No. 1(17). P.79–89. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/15101>. (Last accessed: 17.09.2022).

4. Huzovaty O. I. Implementation of the requirements of Article 20 of the UN Convention against Corruption "Illegal Enrichment" in the criminal legislation of some European countries. *Nauk. release Dnipropetrovsk state internal university affairs*. 2012. № 3. P. 504–514.

5. Lindy M. Getting the full picture of government employees : a guide to effective financial reporting. Washington: DC, 2017. 133 p.

6. Yasin I. M. Experience in the formation of the Institute of Illegal Enrichment in Foreign Countries. Materials of the scientific and practical seminar "Criminal and criminal procedural legislation in the context of criminal justice reform". 05/31/2019, pp. 84-89. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/31_05_2019.pdf. (Last accessed: 17.09.2022).

*Дерінгер Максим Андрійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що нині шлюби серед громадян різних держав є дуже поширеними, отже, потрібно приділити особливу увагу проблемам врегулювання питань, що стосуються міжнародних шлюбів, розлучень, поділу майна та спілкування з дітьми після розлучення.

Існує необхідність розглянути колізії під час здійснення правового регулювання, яких досить багато.

Для початку зазначимо, що відповідно до положень Конституції загальновизнані принципи та норми міжнародного права та міжнародні договори є складовою її правової системи. Якщо міжнародним договором встановлено інші правила, ніж передбачені законом, то застосовуються правила міжнародного договору [1]. Деякі складнощі у правовому регулюванні виникають по через те, що низка найважливіших питань сімейного права врегульована досить докладно окремими конвенціями та міжнародними договорами, але вони не набрали чинності для України.

Так, колізійні норми сімейного права є одними з найскладніших норм міжнародного права [3]. Вони регулюють найважливіші питання, наприклад Конвенція про стягнення за кордоном аліментів 1956 р., Конвенція про юрисдикцію та застосовне право щодо захисту неповнолітніх 1961 р. та ін [4].

Як ми знаємо, на сімейні правовідносини у кожній державі великий вплив мають традиції, національні особливості, релігійні підвалини. Саме тому у джерелах міжнародного права ми нечасто можемо зустріти єдині уніфіковані норми, які би однаково врегулювали відносини у сфері сімейного права (Зазвичай це норми відсилання).

Відповідно до норм сімейного законодавства норми іноземного сімейного права не підлягають застосуванню тоді, коли це застосування може суперечити основ правопорядку (публічного порядку), тоді підлягають застосуванню норми України [3]. Складнощі у встановленні єдиного правового регулювання виникають у зв'язку з тим, наприклад, що в кожній державі встановлюються свої вимоги до віку одруження. В окремих країнах цей вік є вкрай низьким або зовсім не закріплений на законодавчому рівні, а за його визначення керуються релігійними канонами. Візьмемо, наприклад, досвід Данії, де шлюби з іноземцями дозволені лише в тому випадку, якщо особа, яка одружується, старша за 24 років, або де іноземка може вийти заміж за громадянина цієї держави лише за умови, що він має достатню житлоплощу у Данії, постійні доходи та здатний надати банківську гарантію [3].

Таким чином, положення СК є застарілими серйозні законодавчі прогалини та вимагають кардинальних змін. З огляду на те, що відсутня міжнародна уніфікація, необхідно підвести до міжнародних стандартів законодавство України, а саме внести термін «іноземний елемент», розширити автономію волі, яка є одним із найважливіших принципів міжнародного приватного права та передбачає свободу вибору учасниками правовідносини тієї чи іншої правової системи регулювання відносин, у яких беруть участь [4, с. 67].

Також необхідно конкретизувати обсяги колізійних норм з метою найбільш диференційованого регулювання шлюбно-сімейних взаємин, визначити найбільш розгалужену та деталізовану систему колізійних прив'язок, спрямованих на максимально коректне визначення права, найбільш тісно пов'язаного з ставленням та прийняттям рішення, найбільшою мірою відповідає обставинам справи [3; 4].

Крім того, слід збільшити можливості самостійного вибору сторонами застосовного права з питань розірвання шлюбу та майнових взаємин у сім'ї.

З огляду на це регулювання питання відносин власності подружжя в міжнародному приватному праві набуває дедалі більшої теоретичної та практичної актуальності і потребує подальшого детального вивчення.

Література

1. Ткаченко Є. Відносини власності подружжя в міжнародному приватному праві: теоретичні аспекти. *Journal of International Relations of KNU*. 2019. № 49. С. 53-55.

2. Мельник Д. О. Правове регулювання шлюбно-сімейних відносин з іноземним елементом. *Архів кваліфікаційних робіт*. 2020. URL: <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/9512&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>. (дата звернення: 11.09.2022).

3. Чернік С.Д. Правове регулювання сімейних відносин, ускладнених іноземним елементом. *Наукові записки. Серія: Право*. 2020. №43. С. 50-54.

4. Бородіна А.С. Договірне регулювання шлюбно-сімейних відносин. 2020. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/41479/>. (дата звернення: 11.09.2022).

*Джафаров Рустам Фікратович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Савенко Вікторія Петрівна,
старший викладач кафедри кримінального
права та процесу Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Кримінальне право України має певну перевагу в системі права, оскільки тісно взаємодіє з іншими галузями права, так як воно здійснює охорону від злочинних посягань, які регулюються іншими галузями права. Тому кримінальне право України займає провідне місце в системі права. Основним джерелом кримінального права є Конституція України, яка має в собі деякі норми Загальної та Особливої частини Кримінального кодексу України, а також основні принципи [1].

Вивчаючи наукову літературу, можна сформулювати таке визначення кримінального права - це система законів, які визначають суспільно-небезпечні діяння та покарання за вчинення таких діянь. Існує багато досліджень у цій галузі, оскільки кримінальне право є самостійною і досить важливою частиною права в цілому. Кримінальний кодекс містить в собі деякі норми, які визначають правильність поведінки людей. Закони, які містяться в Цьому Кодексі мають узагальнений характер і показують можливі ситуації та діяння, за які може наставати кримінальна відповідальність [2].

Кримінальне право закріплене формально, оскільки його норми використовуються в інших законодавчих актах, прийнятих лише вищими органами влади. Це зобов'язує суспільство безперешкодно виконувати всі зазначені вимоги Цього Кодексу, в іншому випадку все буде визнаватись як кримінально протиправне діяння. У більшості статей можна помітити певні норми-заборони, оскільки їхня функція полягає у забороні певного діяння, які можуть створювати суспільно-небезпечне посягання на якісь інтереси. Кримінальне право забезпечує можливість людей користуватися всіма благами життя, тобто перш за все захищає найважливіші з них, такі як: життя, здоров'я,

честь, гідність та недоторканість. Кримінальне право діє в сфері охорони суспільних відносин від кримінально протиправних посягань. А також варто пам'ятати, що кримінальне право діє в сфері охорони об'єднань громадян (політичних, економічних, культурних тощо), так як права таких громадян мають охоронятись належним чином [4].

Важливо підмітити, що кримінальні закони видавати має повноваження лише Верховна Рада України, що і закріплено пунктом 22 статтею 92 Конституції України. Це говорить нам про те, що навіть голова держави не може видавати ті чи інші норми, які можуть стосуватись кримінального права [1, 3].

Науковці вважають, що функції кримінального права- це правові забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам.

Конституційне право є юридичною базою для всіх взаємопов'язаних галузей права. Тому кримінальне право дуже тісно пов'язано з ним, так як перше бере початок з другого. У статті 8 Конституції України зазначено, що «В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» [3]. Тому в кримінальному праві діють такі принципи як: принцип верховенства права, принцип законності, принцип невідворотності покарання за вчинене кримінальне правопорушення, принцип гуманізму, принцип індивідуалізації покарання, принцип справедливості.

Аналізуючи викладений нами матеріал, можна сказати, що хоч наука кримінального права і становить самостійну одиницю, але вона тісно пов'язана з іншими галузями права без яких не може існувати. Саме відношення науки кримінального права до інших галузей дає підставу для організації подальших досліджень у цій сфері. Метою цього є покращення кримінальне законодавство, а саме шляхом його узгодження, упорядкованості та взаємозв'язками з іншими галузями права.

Література

1. Кримінальне право у системі права України. URL: <https://www.vuzlib.su/beta3/html/1/20176/20180/>. (дата звернення: 11.09.2022).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення: 11.09.2022).
3. Конституція України: 28 червня 1996 р. К. : Україна, 1996. 122с.
4. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна. Курс лекцій. К.: Атіка, 2001.432с.

*Димніч Павло Вікторович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Постановка проблеми. Будь-яке правове суспільство неможливо уявити без функціонуючих у ньому юридичних осіб, з метою досягнення того чи іншого результату, та з метою отримання прибутку чи без такої мети. Саме завдяки юридичним особам підвищується результативність людської діяльності в сфері економіки. Правовою формою такого об'єднання осіб для участі в цивільному (економічному) обороті є юридична особа.

Стан дослідження. Дане питання ставало предметом досліджень таких науковців як: О. В. Романовська, В. І. Борисова, О. О. Посикалюк, В. М. Зубар, Ю. М. Пустова, Л. В. Винар, С. О. Іванов, О. П. Печений та ін.

Метою написання є здійснення аналізу юридичних осіб, як суб'єктів цивільного права.

Виклад основних положень. В теоретичних положеннях цивільного права зазначається, що юридичною особою є організація, котра має правоздатність, набуває майнові та немайнові права та має обов'язки. Характерними рисами юридичної особи визначається її адреса, печатка, статут, рахунок у банку, надання індивідуалізованості в цивільному обороті та наявність правоздатності[3, с. 99].

Як суб'єкт цивільного права юридична особа описується такими визначними ознаками, як :

— організаційна єдність. Кожна юридична особа має визначену структуру, котра складається із характерних елементів, які діють в цій структурі синхронно та допомагають досягти цілі створення юридичної особи. Структура юр. особи визначається в статуті, положенні чи установчому договорі).

— наявність відокремленого майна. Таке майно належить на основі права власності, повного господарського відання або ж оперативного управління.

— самостійність та участь у цивільному обороті від свого імені. Визначається, як окремий суб'єкт, що діє від свого імені.

— здатність нести самостійну майнову відповідальність.

— здатність виступати учасником судового процесу у ролі позивача, відповідача чи третьої особи в суді [4, с. 57].

Для юридичних осіб правоздатність і дієздатність настають одночасно, з моменту державної реєстрації, однак розв'язання питання розмежування понять суб'єкта права і суб'єкта правовідносин стосується й їх також, тому що будь-яка юридична особа у межах цивільного обороту здатна бути суб'єктом права як потенційний учасник, що має можливість брати участь у певних відносинах, або

бути суб'єктом цивільних правовідносин, який здійснює певну діяльність, передбачену відповідними установчими документами[1, с. 20].

У теорії цивільного права виділяють дві основні властивості суб'єктів цивільних правовідносин. По-перше, вони мають бути наділені певними юридичними правами та обов'язками. По-друге, такі особи набувають здатності бути суб'єктами конкретних правовідносин на підставі юридичних норм. Тобто, загально визнано, що учасники цивільних правовідносин мають бути наділені цивільною правосуб'єктністю[2, с. 13-20].

Досліджуючи питання місця юридичних осіб у суб'єктному складі цивільних правовідносин, можна зазначити, що беручи участь у таких цивільних правовідносинах, як оренда, купівля-продаж та ін., на юридичних осіб публічного права поширюються ті ж правила, що застосовуються і до юридичних осіб приватного права.

ЦК України зосереджений на врегулюванні діяльності та участі у цивільних правовідносинах здебільшого юридичних осіб, закріплюючи ряд норм, що безпосередньо їх стосуються. Юридичні особи визнаються повноцінними суб'єктами цивільних правовідносин, та на них поширюються ті ж законодавчо визначені правила та принципи цивільного права, що застосовуються і до інших учасників. Проте до зазначених юридичних осіб можуть застосовувати і спеціальні положення, які безпосередньо стосуються здійснення ними визначених державою завдань.

Отже, підсумовуючи вищезазначене можна дійти висновку, що юридична особа є суб'єктом цивільного права, через наявні у неї права та обов'язки, а також характерні визначальні риси. Норми цивільного законодавства лише в загальних рисах окреслюють можливість держави створювати юридичні особи та права цих осіб на здійснення функцій держави. Проте, незважаючи на особливості створення та специфіку діяльності юридичних осіб публічного права, вони можуть бути учасниками цивільних правовідносин, створювати для себе відповідні права та обов'язки.

Література

1. Жеков Д. В. Припинення юридичних осіб за цивільним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 20 с
2. Зеліско А. В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як корпоративні утворення. *Юридична Україна*. 2017. № 1. С. 13–20.
3. Парасюк В. М. Механізм застосування цивільно-правової відповідальності до юридичних осіб публічного права. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Т. 1. С. 99–103.
4. Парасюк В. М., Парасюк М. В. Гражданско-правовая природа понятия юридического лица. *Leges si Viata Международный научнопрактический правовой журнал*. 2020. № 2. С. 57–62.

*Дуда Єлізавета Валеріївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Нагорна Ольга Олександрівна,
старший викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДЕРЖАВА ТА ЇЇ ОРГАНИ ЯК УЧАСНИКИ СФЕРИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Актуальність цієї наукової розвідки зумовлена тим, що держава як учасник господарювання наділена особливим статусом. Держава забезпечує основні права і обов'язки суб'єктів господарювання та визначає відповідальність за правопорушення. Держава виконує функцію організації господарського життя суспільства, шляхом управління державною і комунальною власністю від імені народу. Держава організовує господарську політику та приймає економічну стратегію, яка спрямована на виконання комплексу економічних завдань. Основними напрямки бб забезпечення державою права на господарювання є такі: спрощення порядку створення, реєстрації та ліквідації суб'єктів підприємницької діяльності, скорочення переліку видів підприємницької діяльності, що підлягають ліцензуванню та патентуванню, вимагають одержання сертифікатів, — лімітування перевірок і контролю за діяльністю суб'єктів господарювання, скорочення перевірок; спрощена система митного оформлення вантажів тощо [1. с. 65]. Визначаючи особливості правової діяльності держави слід звернути увагу на те, що відповідно до ч. 1 ст. 8 Господарського кодексу України (далі – ГК України), держава, органи державної влади та органи місцевого самоврядування не є суб'єктами господарювання. В ст. 2 цього ж кодексу зазначається, що учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційногосподарські повноваження на основі відносин власності [2]. З цієї статті випливає, що органи наділені організаційногосподарською компетенцією можуть брати участь у господарських відносинах у зв'язку з чим можуть виступати, як учасник господарських відносин. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, – це органи, які мають повноваження щодо управління державною і комунальною власністю, що використовується у господарській діяльності, правового регулювання та контролю господарської діяльності. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування здійснюють свою господарську компетенцію у зв'язку з здійсненням державної функції керівництва економікою.

Згідно з ч. 2. ст. 8 ГК України держава, органи державної влади та органів місцевого самоврядування приймають різного роду рішення: фінансового,

адміністративного чи управлінського характеру стосовно господарських відносин, в межах своєї компетенції. Таким чином держава реалізує одну із форм державного керівництва економіки – управління. Згідно ч. 3 цієї ж статті господарська компетенція реалізується від імені відповідної державної чи комунальної установи [2]. Господарську правосуб'єктність держави можна розглянути у таких двох напрямках, а саме: це діяльність безпосередній та опосередкований. Безпосередня участь держави відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування. У відповідності до ст. 4 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 № 185-У суб'єктами управління об'єктами державної власності виступають: Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, Фонд державного майна, органи, що забезпечують діяльність Президента України, Верховної Ради України, Кабінету міністрів та інші органи. Опосередкована участь держави в господарській діяльності передбачає визначене коло суб'єктів, що можуть виступати від імені держави. До таких утворень відносять державні і комунальні установи, правовий статус яких визначається розділом II «Суб'єкти господарювання» ГК України. Отож, проаналізувавши норми ГК України та регулятивного законодавства можна визначити господарську компетенцію держави. Держава виступає, як особливий учасник господарських відносин. Вона забезпечує створення економічної політики та стратегії в господарській діяльності. Забезпечує права і обов'язки учасників господарських відносин. Тим не менше існують свої особливості набуття господарської компетенції державою. Держава не може самостійно виступати суб'єктом господарювання. Держава набуває господарської компетенції лише за умов виконання функцій управління або в межах закону. Держава управляє державною і комунальною власною на підставах і в межах закону. Таким чином встановлюється особливе місце держави та її органів в господарських відносинах.

Література

1. Боднар Т. В., Дзера О. В., Кузнєцова Н. С. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2017. 896 с.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 21.09.2022).

*Загородній Ігор Валерійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

УЧАСТЬ ОРГАНУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ У СПРАВАХ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Виклад основного матеріалу. Дитинство кожної дитини є основним гарантом її подальшого розвитку та життєвої лінії у суспільстві. Тому необхідно

приділяти особливу увагу до недоброзичливих сімей для забезпечення прав та інтересів малолітніх осіб за допомогою органів опіки та піклування.

Пріоритетним завданням кожної держави є охорона дитинства та материнства за допомогою різних рычагів влади. Від законодавства країни, що забезпечує якість життя, залежить і "якість" сім'ї, яка буде здатна виконувати властиві їй функції.

Дитинство – це особливий період життя людини, в якому закладаються основи фізичного та душевного здоров'я, для чого необхідні сприятлива атмосфера в сім'ї, що сприяє нормальному розвитку дитини.

Особисте немайнове право дитини на ім'я є одним із найважливіших, оскільки лише під певним ім'ям можлива реалізація прав та свобод громадянина. У разі виникнення розбіжностей між батьками про ім'я та прізвище дитини дане питання вирішується органом опіки та піклування у вигляді видання відповідного акта чи розпорядження.

Особливістю здійснення цього права є те, що його реалізує не сама дитина, а її батьки чи законні представники держави [1, с. 45]. За незгоди батьків або одного з них з рішенням органу опіки та піклування вони мають право звернутися до суду з апеляцією. В момент досягненню дитиною 14 років орган опіки та піклування, виходячи з інтересів дитини, може дати дозвіл на зміну імені дитини, а також змінити присвоєне раніше прізвище на прізвище іншого батька.

У законодавстві не закріплено перелік підстав зміни імені, даний питання вирішується у разі індивідуально. Якщо один із батьків заперечує проти зміни імені, орган опіки та піклування повинен відмовити т.к. для зміни імені необхідна згода обох батьків, те саме стосується і зміни прізвища дитини, винятком випадків позбавлення одного з батьків батьківських прав, визнання його недієздатним чи безвісно відсутнім.

Ні для кого не секрет, що дитині найкраще жити у своїй сім'ї, яка «соціально здорова», не завдає йому жодної шкоди. Забезпечення життя дитини в сім'ї є однією з важливих складових правової охорони сім'ї. Саме тому у забезпеченні охорони сім'ї на державному рівні беруть активну участь різні органи державної влади, зокрема органи опіки та піклування виконують спеціальні завдання щодо захисту прав та законних інтересів неповнолітніх дітей

У кожному із суб'єктів прийняті спеціальні закони, що регулюють питання діяльності органів опіки та піклування. Контроль за провадженням діяльності органів опіки покладено на органи місцевого самоврядування, які приймають нормативно-правові акти, що регулюють роботу опіки та піклування.

У тих випадках, коли висновок органу опіки та піклування був недостатньо докладним або невмотивованим, суд повинен безпосередньо у судовому засіданні заслуховувати думку представника органу опіки та піклування по суті спору, уточнюючи неясні питання та обставини, на яких було засновано цей висновок [1, 2].

В будь-якому разі в судовому рішенні повинні бути відображені всі обставини справи та причини, за якими вони приймаються або не беруться до уваги судом.

У рішенні суду має бути відображено, кому передається виховання неповнолітній. В даному випадку можливі три варіанти: іншому батькові; органу опіки та піклування; опікуна, якщо на момент винесення рішення його призначено в установленому порядку [4].

Тобто у разі відсутності можливості передачі дитини іншому батькові та за відсутності призначеного опікуна неповнолітній передається органу опіки та піклування для вжиття заходів щодо його влаштування та захисту його прав та інтересів.

На підставі рішення суду про позбавлення батьківських прав права батьків, що впливають з спорідненості з дитиною, зникають. Однак зберігається весь спектр обов'язків батьків, у тому числі і за утриманням дітей, і питання про стягнення аліментів має бути вирішено судом незалежно від пред'явлення вимоги позивачем [3].

Крім того, дитина, щодо якої батьки позбавлені батьківських прав, зберігає право власності на житлове приміщення або право користування житловим приміщенням, що зберігає майнові права на підставі спорідненості з батьками та іншими родичами, у тому числі право на отримання спадщини [1].

Позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу і має застосовуватися тільки після проведення профілактичних та запобіжних заходів (бесіди, постановка на облік, заходи адміністративного дії).

У судовій практиці зустрічаються випадки відмови у задоволенні позовних вимог щодо позбавлення батьківських прав по ряду причин.

Відповідно до Закону «Про опіку та піклування» до компетенції роботи відділу опіки та піклування перед даними органами стоять наступні завдання:

захист прав та законних інтересів громадян, які потребують опіки та піклування, та громадян, які перебувають під опікою або піклуванням;

нагляд за діяльністю опікунів та піклувальників, а також організацій, до яких вміщено недієздатні або не повністю недієздатні громадяни;

контроль за збереженням майна та управлінням майном громадян, які перебувають під опікою чи піклуванням або поміщених під нагляд в освітні організації, або інші організації, у тому числі для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків [2].

Органом опіки та піклування було надано акти обстеження житлово-побутових умов позивача та відповідача, висновок. Відповідно до актів житлово-побутові умови щодо місцю проживання обох батьків задовільні, створені умови для виховання, розвитку та проживання малолітньої дитини [4].

Висновок: У висновку органу опіки та піклування зазначено, що відповідач ухиляється від виконання батьківських обов'язків щодо неповнолітнього сина, з ним не проживає, про його здоров'я не дбає, моральним, фізичним та психологічним розвитком не займається, не бере участі у матеріальному та побутовому утриманні дитини, вважає недоцільним позбавляти її батьківських прав, оскільки це не буде відповідати інтересам дитини [4].

Таким чином, на думку суду, доводи позивача неспроможні, доказів ухилення відповідача від виконання батьківських обов'язків не надано.

Отже, участь органу опіки та піклування у судовому засіданні у справах позбавлення батьківських прав є додатковою гарантією дотримання як прав дитини, так і прав батька, на органи опіки та піклування покладають обов'язки провести обстеження умов життя дитини та скласти висновок по суті спору, що фактично має спиратися на акт обстеження умов життя дитини.

Література

1. Боднар Т.В. Деякі питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної з майновими правами дитини. 2022. № 2. С. 38-44.
2. Голобородько Н. Сучасні правові основи інституту опіки в Україні. Шістдесяті економіко-правові дискусії: матеріали міжнародної наукової конференції. 2021. 57 с.
3. Правила опіки та піклування: затверджені наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26 травня 1999 р. № 34/166/131/88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text> (дата звернення: 11.09.2022).
4. Про затвердження типових інформаційних карток адміністративних послуг у сфері соціального захисту населення: Наказ Міністерства соціальної політики України від 18 березня 2021 р. № 136. URL: www.msp.gov.ua. (дата звернення: 11.09.2022).

*Зеленський Андрій Володимирович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Зеленський Євген Олександрович,
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ПІДСТАВ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАКОРДОННИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Загострення криміногенної ситуації в Україні, скоєння більш тяжких злочинів, а також злочинів із застосуванням вогнепальної зброї та злочинів, що скоюються групою осіб, змушує співробітників поліції в певних екстремальних ситуаціях діяти жорсткіше та вживати таких примусових заходів, як застосування вогнепальної зброї. На жаль, дедалі частіше під час служби трапляються ситуації, за яких поліцейські гинуть. Як показує сумна статистика, за роки незалежності в Україні загинуло понад 700 поліцейських.

Також невідомо скільки поліцейських загинули саме через те, що вагалися під час застосування вогнепальної зброї по відношенню до правопорушника, оскільки чітко усвідомлювали свою правову незахищеність та самі наслідки застосування вогнепальної зброї.

Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію України о 5:00 24 лютого. Враховуючи факт збройної агресії країни загарбника від зброї наразі може постраждати кожен. Зважаючи на складну ситуацію на території нашої держави, законодавчі органи були змушені змінювати та покращувати нормативно-правову базу та розширити список підстав застосування вогнепальної зброї для працівників НПУ, а також інших правоохоронних органів. Оскільки, умови сьогодення є вкрай небезпечними, а ст. 3 Конституції України гарантує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю»[4].

З урахуванням змін, що відбуваються в країні, нормативно-правова база передбачає такі правові підстави застосування вогнепальної зброї:

Верховна Рада ухвалила закон «Про забезпечення участі цивільних осіб в захисті України» (проект закону № 7120), в якому йдеться, що в період дії військового стану громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які законно проживають в Україні, можуть брати участь у відраженні та припиненні агресії збройними силами Російської Федерації та отримувати вогнепальну зброю та боєприпаси у порядку та з вимогами, встановленими Міністерством внутрішніх справ України, порядок якого, як виняток, не вимагають державної реєстрації в Міністерстві юстиції України [1].

Також цивільні особи не будуть нести відповідальності за застосування вогнепальної зброї по відношенню до осіб що здійснюють збройну агресію проти нашої держави.

Цивільні особи котрі отримали вогнепальну зброю в обов'язковому порядку повинні її здати після оголошення відміни воєнного стану на території України, а саме протягом 10 днів з моменту оголошення скасування воєнного стану з'явитися зі зброєю та не використаними боєприпасами до органу Національної поліції України та здати їх (за невиконання такого наказу цивільна особа несе кримінальну відповідальність згідно чинного Кримінального Кодексу України)

Даний закон діє протягом періоду оголошення воєнного стану та 10 днів після його скасування.

Стаття 3 Кодексу поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку, прийнятого резолюцією ГА ООН №34/169, вогнепальна зброя не повинна застосовуватися, за винятком випадків, коли підозрюваний у скоєнні злочину чинить збройний опір або іншим чином створює небезпеку для життя інших осіб, а також інші заходи менш виняткового характеру, недостатні для затримання підозрюваного. Про будь-яке застосування вогнепальної зброї необхідно негайно повідомляти компетентні органи [3].

Декларація про поліцію, прийнята Парламентською асамблеєю Ради Європи, свідчить, що співробітники поліції повинні отримувати чіткі та зрозумілі інструкції про те, як і за яких обставин вони повинні використовувати табельну вогнепальну зброю, і що співробітники поліції повинні отримувати чіткі інструкції щодо порядку та обставин застосування зброї [2].

Застосування сили та вогнепальної зброї регулюється «Основними принципами застосування сили та вогнепальної зброї службовими органами правопорядку», прийнятими 8-м Конгресом Організації Об'єднаних Націй щодо запобігання злочинності та поводженню зі злочинцями[5].

У цьому документі йдеться про те, що правоохоронці повинні по можливості застосовувати мирні заходи перед застосуванням сили та/або вогнепальної зброї. Вони можуть застосовувати силу та вогнепальну зброю лише тоді, коли інші засоби є неефективними або не мають шансів на досягнення бажаного результату.

Що стосується застосування зброї, то в зазначеному документі визначено, що службовці органів правопорядку не повинні застосовувати вогнепальну зброю проти людей, за винятком самозахисту або захисту інших осіб від неминучої загрози смерті або серйозного травмування, для запобігання вчиненню особливо серйозного злочину, пов'язаного із серйозною загрозою життю, для арешту особи, яка становить таку загрозу та чинить опір їхнім наказам, або для запобігання її втечі, і тільки тоді, коли менш рішучі радикальні недостатні для досягнення цих цілей. За будь-яких обставин умисне застосування сили, що не має смертельний наслідок, допустиме лише тоді, коли цього абсолютно неможливо уникнути з метою захисту життя[5]

Проаналізовані три міжнародні нормативні акти дозволяють сформулювати такі висновки: співробітники правоохоронних органів повинні використовувати у своїй діяльності ненасильницькі засоби; застосування вогнепальної зброї є крайнім заходом; зброю застосовують, коли інші заходи є неефективними і не принесли бажаного результату, з метою самооборони та захисту інших людей від безпосередньої загрози смертю або іншими тяжкими злочинами [7, с.35].

Слід зазначити, що у всіх вище перелічених нормативно-правових актах вжито термін «застосування» вогнепальної зброї.

Щодо України, поліція здійснює свої основні повноваження для виконання покладених на неї завдань, як це передбачено у пункті 2 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» шляхом застосування поліцейських заходів, що підрозділяються на превентивні заходи та заходи примусу, зазначені цим законом. Так, у ч. 2 ст. 30 чітко зазначено, що «Поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення також застосує в межах своєї компетенції превентивні заходи та заходи примусу» [6]. На сьогоднішній день поліцейські патрулюють місто, встановлюють перевірки на блокпостах та перевіряють документи у кожної людини. Вони мають право застосувати зброю у разі необхідності.

Тому, проаналізувавши міжнародне та вітчизняне законодавство, що регулює діяльність поліції, можна зробити висновок, що у випадку вогнепальної зброї використовується термін «застосування вогнепальної зброї». Основною метою застосування вогнепальної зброї є захист життя як співробітників поліції, так і всіх інших людей, які наражаються на ризик. Проте невиконання встановлених вимог, зловживання повноваженнями або, навпаки,

незастосування зброї в необхідних умовах може призвести до тяжких наслідків. Тому правові норми, що регулюють умови застосування зброї, мають бути чіткими та зрозумілими.

Література

1. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-IX#Text>(дата звернення: 20.04.2022).

2. Декларація про поліцію: Резолюція № 690 від 1979 року Парламентської асамблеї Ради Європи від 8 травня 1979р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803#Text(дата звернення: 20.04.2022).

3. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: Резолюція №734/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text (дата звернення: 20.04.2022).

4. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/ 96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30 ст.141

5. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку від 7 вересня 1990 р. І Організація Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334#Text (дата звернення: 20.04.2022).

6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07. 2015 р. Відомості Верховної Ради. 2015. №40-41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>(дата звернення: 20.04.2022).

*Івженко Костянтин Сергійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Генадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

FEATURES OF THE INTERROGATION OF MINORS

Interrogation is a rather complex investigative (research) action, it has various aspects - psychological, criminological, ethical, procedural. The essence of interrogation lies in the psychological influence of the interrogator on the interrogated teenager. The main purpose of the interrogation is to obtain from the interrogated minor the necessary information about the offense, for example, about the persons who committed it, the nature and extent of the damage caused by the offense, the reasons that caused the offense, as well as about the conditions and methods of its implementation.

Persons who have not reached the age of majority are special subjects of criminal procedural legal relations. In this regard, the interrogation of minors is traditionally associated with various difficulties, both procedural and psychological [1, p. 124].

I would especially like to note the age of minors from 14-18 years old, which is characterized by deep physiological and psychological restructuring of the organism as a whole, growth of physical and intellectual powers and capabilities. Sometimes teenagers of this age are not able to distinguish between bad and good, courage from youth, freedom from arbitrariness, they are often ready to commit a crime, to take on someone else's fault for the sake of false heroism and misunderstood society. In this case, it is necessary to apply such interrogation techniques as the use of positive personality traits, which involves asking questions designed to stimulate positive qualities of the interrogated person previously known to the investigator; control technique - a tactical technique consisting in asking questions that do not directly relate to the subject of the interrogation, but allow obtaining control information to check the correctness of testimony about certain facts [2, p. 17]

In order to ensure the results of the interrogation, the investigator must take into account the following organizational issues during the preparation for the interrogation:

- determine the method of inviting a minor for questioning. For example, if the child is active, makes contact, then you can invite him for questioning in person. If the child is intimidated, avoids communication, then it is worth inviting him for questioning through his legal representatives, guardians or custodians, school administration;

- use of video recording. The essence of this technique is to record the child's behavior during interrogation. If the child, answering the investigator's questions, looks at the reaction of his legal representatives, guardians or custodians, then it can be assumed that the minor was influenced before the interrogation began;

- presentation for recognition purposes excluding visual observation. If the minor is intimidated and fears that he will be recognized by the suspect, then in this case the identification of the person can be carried out in conditions that exclude visual observation.

While the minor gets used to the new environment and gets used to strangers, it is better to start the conversation with the accompanying person, and later gradually involve the child in the process of communication. In order to make sure that the child has got used to the new environment, you can ask him whether it is clear where he is, why he was brought here, which may be of interest to the investigator. In the course of this investigative (search) action, it is necessary to formulate questions carefully, they must be clear and unambiguous, you cannot prompt a minor or make suggestions during the interrogation, for example: "You must remember ... You must remember ... You are not could forget that ... ". Accordingly, you cannot ask leading questions [4, p.56]

When asking questions, the investigator must make sure that the minor understands them correctly. If it becomes obvious that the child did not understand the question, it must be reformulated and asked again. Sometimes it makes sense to divide the question into parts. At the same time, it is necessary to clarify whether the questions are clear.

During the interrogation, it is necessary to use generally accepted terms and concepts, as well as, if necessary, resort to the use of modern teenage vocabulary. It is

more appropriate if the minor will testify in the form of a story. It is necessary to take into account that not every child, due to mental and physiological development, can consistently give evidence, children can be interrupted, get lost, and return to the beginning of the questioning. Most often, there are cases when, due to emotional disturbances, minors may burst into tears, get confused and forget all the information needed by the investigator. In this case, the person who conducted the interrogation can ask clarifying questions, can recall individual episodes of the criminal case.

Summarizing the above, it should be noted that minors are special subjects of procedural legal relations, therefore it is very important to develop an individual line of behavior of the investigator during their interrogation.

References

1. Popov A.N. Jurisprudence. Proceedings in cases involving crimes by minors: training. a guide for students of all specialties. and all forms of education. Book 1. Krasnoyarsk: SibSTU, 2004. 124 p.

2. Kotaleichuk S.P. Theoretical and legal problems of the legal status of minors in Ukraine and ensuring its implementation as one of the main areas of police activity: autoref. thesis ... candidate law Sciences. Kyiv, 2004. 17 p.

3. Goshovska Yu. Interrogation of minors in criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation. *National Law Journal: Theory and Practice*. 2016. № 2/1. P. 130–133.

4. Dyachenko K.I., Shost N.V. Procedural features of the investigation of cases involving crimes by minors: method. manual Kharkiv: Constantanta, 1997. 56 p.

Ісаєв Артур Сергійович,

*здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

Декусар Ганна Генадіївна,

*старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

RESEARCH OF THE CONCEPTUAL FEATURES OF THE FORMATION OF LEGAL LINGUISTICS IN UKRAINE

Analyzing the current state of the introduction of elements of legal technology into the everyday life of Ukrainians, it is worth noting the extremely rapid diffusion trends and undeniable prospects in the future. This pace, in fact, originates from the rethinking of the axiological and functional characteristics of the properties of law at the beginning of the last century, to Ukraine's choice of the European vector of the development of the state and law, led by the active spread of the ideology of human-centrism, as well as the process of rooting aspects of natural law theories in national legislation. General aspects of development and ways of improving the system of legal-linguistic knowledge, led by legal linguistics as an interdisciplinary scientific direction, were directly identified by foreign scientists. Their research consisted in studying the peculiarities of the relationship between language and law, their characteristic function

in relation to the properties of law in general and individual cases. However, the research of domestic scientists, including in view of international trends, is also difficult to underestimate, for example, legal linguistics as an element of legal technique and a means of improving normative texts was most extensively studied by such Ukrainian scientists as O. Tikhomirova, M. Antonovych, Yu. Romanenko, O. Kubryakova, N. Koval, T. Demchenko, S. Shevchuk, O. Artikutsa and others, who, in fact, formed the basis for the formation of the domestic legal and linguistic theory, although they were more focused on certain aspects of legal or linguistic direction. The study of language and law as a single, complex subject of legal knowledge is extremely relevant and necessary at the current stage of the qualitative development of processes of transformation of Ukrainian statehood. In the course of the research, the most expedient, in our opinion, approach to the definition of legal linguistics in Ukrainian realities was singled out, which consists in the interpretation of the above concept as an interdisciplinary methodological scientific knowledge of law that integrates some information from many other branches of various directions. Thus, taking into account the affiliation of legal linguistics directly as a component of jurisprudence, its development within the law is natural. According to this approach, its central task is to clarify the essence of law, the influence of language on the aspects of the formation of law in the beliefs and worldview of the subjects of its study, consideration of language as a means of understanding the legal text, various relationships between language and law as equals, but completely interdependent connected components. The scientific theory of the specified approach has a corresponding philosophical foundation, therefore such an approach requires preliminary multi-subject studies of the philosophical-legal foundations of legal-linguistic knowledge, as well as their interdisciplinary immanence [c. 7-10, 1]. That is why, unfortunately, the presence of minimal developments in the indicated direction does not affect the fact of the absence of domestic comprehensive studies of legal linguistics. Only separate developments of some aspects of legal-linguistic theory are singled out, for example, the symbolic nature of law, semiotics of law, hermeneutic interpretation of legal texts, legal technique [p. 89, 2]. Among the positive aspects of the formation of legal linguistics from the aspect of the development of the legal system of Ukraine, it is possible to single out the direction of European integration clearly chosen by Ukraine, which will significantly contribute to the reform of legislation and the undeniable gradual improvement of the quality of linguistic elements of legal technique. In the same aspect of promoting the need to improve professional linguistic techniques in law enforcement activities, it is possible to single out the spread of tendencies on the territory of Ukraine to implement mechanisms for ensuring human rights in accordance with international obligations, the relevance of which is evidenced by the leadership of Ukraine during the last five years among European countries in terms of the number of lawsuits for the restoration of human rights violated by the state. In summary, we note the following: language and law as a single subject of knowledge should be studied within the limits of a natural understanding of law. It is on the basis of such studies that legal linguistics was formed, functions and is on the way to improvement, in particular as a direction of scientific knowledge about the legal and linguistic features of language constructions

of normative texts, but still not as a separate science in Ukraine. Based on the fact that law is considered not only through linguistic means, but also functions with the help of language, an integral aspect of legal-linguistic research is a peculiar symbolism of law, which contributes to the gradual separation of legal-linguistic theories. Conclusions and knowledge that are isolated directly in the course of the above-mentioned studies and form the provisions of the juridical-linguistic theory of jurisprudence.

References

1. Minchenko O. V. Problems of the relationship between language and law in the writings of modern German researchers. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Legal Sciences*. 2019. № 1. P. 7–10.

2. Minchenko O.V. Qualifying scientific work on manuscript rights. *Legal-linguistic theory of jurisprudence*. 2020. № p. 89.

*Кабальський Роман Олександрович,
к.ю.н., ассистент кафедри теоретико-
правових дисциплін Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАКТИКА ЄСПЛ

В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», суди України застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України та практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Згідно з ч. 2 ст. 177 КПК України, підставою застосування запобіжного заходу є (1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також (2) наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті.

За загальним правилом, яке впливає із рішень ЄСПЛ від 27 червня 1968 р. «Вемгофф проти Німеччини», від 24 липня 2003 р. у справі «Смірнови проти Росії», є те, що особа, обвинувачена у правопорушенні, має перебувати на волі до початку судового розгляду її справи, якщо держава не наведе відповідних і достатніх підстав для тримання під вартою цієї особи. Тобто саме держава має довести необхідність тримання під вартою особи, а суди, виходячи із презумпції на користь свободи, вирішити, на основі принципу змагальності, чи є достатні підстави для тримання особи під вартою. Особливості підстав для позбавлення підозрюваного свободи у вигляді тримання під вартою практика застосування ЄСПЛ п. 1 ст. 5 Конвенції також дає можливість зрозуміти.

Тлумачення поняття «обґрунтована підозра» і висновок про те, що саме може розглядатися як така підозра, залежать від усіх обставин кримінального

провадження (див., напр., рішення ЄСПЛ від 30 серпня 1990 р. у справі «Фокс, Кемпбел і Хартлі проти Сполученого Королівства»).

Зазначений підхід покладає на національні судові органи обов'язок у кожному конкретному випадку при вирішенні питання про попереднє ув'язнення особи, з огляду на підпункт «с» п. 1 ст. 5 Конвенції, досліджувати питання про наявність обґрунтованої підозри у скоєнні кримінального правопорушення цією особою. Якщо подібного розслідування основних фактів справи судові органи не проводять, це може стати підставою для констатації ЄСПЛ порушення державою-відповідачем підпункту «с» п. 1 ст. 5 Конвенції (див., напр., рішення ЄСПЛ від 6 листопада 2007 р. у справі «Степуляк проти Молдови»).

На думку ЄСПЛ, тримання під вартою відповідно до підпункту «с» п. 1 ст. 5 Конвенції має відповідати вимозі щодо пропорційності, яка передбачає обґрунтування рішення шляхом зіставлення відповідних аргументів «за» і «проти» звільнення (див., напр., рішення у справах «Ладент проти Польщі», «Таран проти України», «Хайредінов проти України»). Такі аргументи, а також посилення на те, що перешкоджання обвинуваченим належному розгляду справи, не можуть прийматися абстрактно (*in abstracto*). Вони повинні підтверджуватися фактичними даними.

Для законності продовження строку тримання підозрюваного під вартою обов'язковою умовою є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні заарештованою особою відповідного злочину повторно. Але ЄСПЛ наголошує, що зі спливом певного часу навіть ця умова перестає бути достатньою.

Отже, відповідно до сформованої ЄСПЛ практики, підстави, якими попереднє ув'язнення підозрюваного обґрунтовувалося, так би мовити, вперше, самі по собі вже недостатні для продовження строку тримання під вартою. Якщо правоохоронні органи подають клопотання про це, вони повинні обґрунтувати наявність інших вагомих і допустимих з точки зору ст. 5 Конвенції підстав для того, щоб тримання підозрюваного під вартою було продовжено.

З огляду за зазначене вище заслуговує на увагу правова позиція, викладена у п. 80 рішення Європейського суду з прав людини від 10 лютого 2011 року у справі «Харченко проти України». Судження суду полягають у тому, що на етапі розгляду питання щодо взяття заявника під варту аргументами на користь такого рішення стали серйозність звинувачень, пред'явлених заявникові, та ризик його втечі. Після цього прокурори і суди не навели жодних підстав для продовження тримання заявника під вартою, лише зазначили, що запобіжний захід було обрано правильно. Проте згідно з п. 3 ст. 5 Конвенції зі спливом певного часу лише наявність обґрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи, і судові органи мають навести інші аргументи для продовження тримання під вартою. До того ж такі підстави мають бути чітко вказані національними судами (справа «Єлоєв проти України», п. 60). Інших підстав національні суди у цій справі не наводять. Крім того, національні владні органи не розглядали можливість застосування інших запобіжних заходів, альтернативних триманню під вартою.

Тому не підтверджені доказами ризику ЄСПЛ не вважає достатньою підставою для застосування тримання під вартою. Підстави позбавлення підозрюваного свободи у вигляді тримання під вартою ЄСПЛ аналізував також у багатьох інших справах (див., напр., рішення ЄСПЛ від 24 липня 2003 р. у справі «Смірнови проти Росії», від 4 травня 2006 р. «Амбрушкевич проти Польщі»).

*Казьмірук Дмитро Сергійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університет внутрішніх справ
Фурса Вадим Вікторович,
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ОСОБИ ЯКІЙ НАНЕСЕНО ТЯЖКІ ТІЛЕСНІ УШКОДЖЕННЯ

На обов'язки поліцейських покладено щоденне спостереження за дотриманням правопорядку у нашій країні. Щоденно поліцейськими здійснюється патрулювання околиць кожного міста задля виявлення та припинення протиправної поведінки тієї чи іншої особи. Однак, у кожному з таких випадків виявлення поліцейським кримінального правопорушення, слід дотримуватися певного алгоритму тактичних дій, які допоможуть поліцейському не тільки якісно виконати покладені на нього обов'язки, а й зберегти особисте життя та здоров'я. Саме тому пропонуємо розглянути ситуацію, коли виявлено особу якій нанесено тяжкі тілесні ушкодження та проаналізувати алгоритм тактичних дій поліцейського в залежності від тяжкості ситуації.

У випадку, якщо співробітниками поліції виявлено особу, якій були нанесені тяжкі тілесні ушкодження, поліцейські в першу чергу повинні повідомити чергову частину про факт виявлення даного кримінального правопорушення. Далі, у випадку якщо особа знаходиться в притомності слід встановити з ним словесний контакт задля встановлення всіх обставин вчиненої події та, за їх наявності, знешкодити додаткові ризики з якими можуть зіштовхнутися поліцейські під час надання першої домедичної допомоги. Перша домедична допомога надається тільки після того, як поліцейським повністю перевірено місце, в якому буде надаватись допомога, адже будь-яке зволікання може коштувати поліцейському життя. При цьому, обов'язково, поки один з поліцейських здійснює контакт з потерпілим та надає йому допомогу, інший поліцейський повинен здійснювати прикриття та контролювати периметр задля можливого виявлення особи яка вчинила кримінальне правопорушення відносно особи якій надається допомога.

Вище було розглянуто момент, коли правопорушник не був, виявлений, тому пропонуємо розглянути тактику дій у випадку якщо поліцейськими був виявлений правопорушник безпосередньо під час вчинення кримінального

правопорушення. У такому випадку, обов'язково здійснюється виклик додаткових допоміжних сил, адже сил одного патрульного екіпажу у такому випадку буде недостатньо. Слід завжди контролювати переміщення правопорушника, адже у тому випадку коли особа умисно вчинила тяжке кримінальне правопорушення, вона буде усвідомлювати факт настання кримінальної відповідальності для неї, та ймовірно, вчинювати усі дії направлені на ухилення від настання кримінальної відповідальності. У такому випадку, під загрозу підпадає життя та здоров'я поліцейського. Саме тому, поліцейськими під час затримання правопорушника потрібно здійснювати чіткий контроль за його рухами, провести якісну поверхневу перевірку та затримати особу для того, щоб в подальшому вона понесла кримінальну відповідальність згідно чинного законодавства.

Таким чином, можливо дійти висновку, що діяльність поліцейського завжди пов'язана з великим ризиком, та потребує особливих навичок поведіння як на місці вчинення кримінального правопорушення так й під час контакту з правопорушником та його затримання. Саме тому, чітке виконання тактичного алгоритму дій надає можливість поліцейському зберегти власне життя та якісно виконати покладені на нього обов'язки.

Література

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 19.08.2022 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).

*Кальчук Ілля Васильович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Генадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

SELF-PROTECTION OF LABOR RIGHTS BY EMPLOYEES

The need to study the problem of self-defense in labor law is currently dictated by three main reasons. The first reason is determined by the needs of daily improvement of labor legislation, which is connected with the actual laws of the functioning of the market, the foundation of which is private property, which fundamentally changed the social relationships of direct producers and owners of the means of production, owners of employers, the presence of a large labor market and some other factors new social system. The second reason is the legislative enshrining in the Labor Code, in some other CIS countries, of a new special section directly devoted to the protection of the labor rights of employees, including their self-defense, which was not and could not be in the former labor legislation of the Soviet period. [1, p. 105].

Labor relations are always a two-way legal relationship, a relationship between an employee and an employer based on a contract. Therefore, labor relations by their legal nature are relative legal relations. Several important conclusions follow from this theoretical position - the action of employees is a reaction to the illegal (illegal) behavior of the employer itself, and not in relation to some third party, (for example, self-defense measures of the employee cannot be sent to the representative of the State Labor Inspectorate, control on labor protection).

In self-defense, an authorized person, that is, an employee, protects himself exclusively by his own actions. The answer to the question of what should be the employee's own actions, as it seems to us, is given by Article 51 of the Constitution of Ukraine "Everyone has the right to protect his rights and freedoms from violations and illegal encroachments by any means not prohibited by law", i.e. "persons have the right to self-defense of their rights, using all methods that are not prohibited by law." It follows that the employee, protecting the violated subjective right or his legitimate interest, has the right to use any methods and means, including the influence of the actual order, i.e. and those that are not directly provided for by the current labor legislation. [2].

Self-defense by employees of their labor rights, in our opinion, should be considered actions permitted by the law of the actual order, that their employees exclusively on their own for the purpose of restoration (termination) of the subjective right or legal interest violated by the employer.

However, the employee's actions may go beyond what is allowed by law, go beyond the limits of self-defense, because the employee's reaction may be quite different and insufficiently adequate. So, for example, an employee leaves the workplace unexpectedly for the employer, knowing full well that he may be fired for absenteeism or be deprived of a bonus, or be subject to disciplinary action. In case of such actions of the employee, the employer may become aware of the illegality of his behavior and correct it, but even if the employer does not change his decision, the employee may seek protection from judicial authorities, which may well recognize the employee's behavior as legitimate and reinstate him in his former job, in his former position against the wishes of the employer. The employee's reaction to the employer's illegal actions can be completely legitimate (legal). He submits an application for termination of the employment contract at his own request.

The rightful refusal of an employee to perform his duties is enshrined as a method of self-defense in Article 46 of the Labor Code. Yes, refusal to perform work is directly provided for in Art. 265 of the Labor Code ("responsibility of the employer for violation of the terms of payment of wages and other amounts due to the employee"): "In the event of a delay in the payment of wages for a period of more than 16 days, the employee has the right, by notifying the employer in writing, to suspend work for the entire period until the payment of the delayed Sumy". [3].

The employee's refusal to perform his duties as a way of self-defense is a kind of non-state form of coercion, that is, self-defense can be considered as a special social sanction of a moral and psychological nature, and as such it should cause the employer

certain moral and psychological experiences, moral and psychological discomfort. [4, p. 83].

Therefore, the employee's refusal to perform his work functions is not the only possible method of employee self-defense. In addition to actions of a factual order, which actually includes refusal to work, as we have shown above, whether the actions of an employee of a legal order are termination of an employment contract at the initiative of the employee, in particular, termination of a fixed-term employment contract before the end of the term.

References

1. Shlapko T.V. Implementation of self-defense in labor law. *Constitutional state*. 2006. № 17. P. 443-448.
2. The Constitution of Ukraine URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).
3. The Code of Labor Laws of Ukraine URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).
4. Lagutina I.V. Concepts and industry characteristics of self-protection by employees of their labor rights and interests. *Actual problems of politics*. 2009. № 36, pp. 129-138.

Капелюшний Олександр Євгенович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Савенко Вікторія Петрівна,
старший викладач кафедри кримінального
права та кримінології Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЕННОГО СТАНУ

Військова агресія РФ та запровадження воєнного стану суттєво позначилося на динаміці злочинності в нашій країні, відбулися зміни та трансформація злочинних проявів в період війни. Збройне вторгнення російських військ та напад на Україну мали наслідком те, що стрімке на перший план вийшла нова категорія злочинів, яких раніше або взагалі не було, або вони були в невеликій кількості.

Агресивна війна, що спрямована проти України, є надзвичайно жорстокою та спрямована на підірвання суверенітету та територіальної цілісності України. Зважаючи на це, населення України намагається протистояти ворогу на всіх фронтах – від інформаційного до бойового. У той самий час неможливо заперечити те, що війна зачіпає все сфери життя, істотно змінюючи їх та детермінує на вчинення тих чи інших дій [1]

Під час війни, коли противник руйнував цивільну інфраструктуру і частина громадян України була змушена залишити свої будинки, все частіше зафіксовують випадки, коли майно людей було викрадено із занедбаних чи

пошкоджених будівель чи комерційних об'єктів, які не утримувалися належним чином та були не захищені тощо.

Слід пам'ятати, що при ухваленні рішення суд враховує тяжкість конкретного кримінального правопорушення, особу винного, а також пом'якшувальні та обтяжуючі обставини. Обставини, які пом'якшують покарання, перераховані у ст. 66 ККУ. Вони не вичерпні, і суд може встановлювати й інші обставини, які пом'якшують покарання. Обставини, що обтяжують покарання, перелічені у ст. 67 ККУ. Вони вичерпні, і суд не може встановлювати додаткові обставини, що обтяжують відповідальність [2].

Також слід розібрати поняття кримінальної злочинності. Кримінальна злочинність у її проявах представляє складне явище, обумовлене багатьма чинниками економічного, культурного, морального і виховного характеру. У боротьбі зі злочинністю однаково важливо як запобігти злочину, так і своєчасно притягнути до кримінальної відповідальності та ізолювати від суспільства небезпечних злочинців. Постановити законний, обґрунтований, мотивований і справедливий обвинувальний вирок також важливо, як виправдати невинного, реабілітувати його в очах громадськості. Успішне виконання всіх цих різнопланових функцій під силу лише державним органам та громадським організаціям, об'єднаним єдиними цілями та завданнями [2].

Злочинність є соціальним процесом, детермінованим минулим та сучасним станом соціальної системи. Безперервність детермінації злочинності породжують найбільші труднощі у витісненні її з суспільства. У той самий час злочинність – порівняно самостійне соціальне явище, що з кількісно-якісних показників і підпорядковується статистичним закономірностям. Виявлення та пояснення цих закономірностей становить головне завдання кримінологічних досліджень злочинності. Практично значущим результатом реалізації є розробка запобіжних заходів, які дозволяють впливати на механізм детермінації злочинності з його руйнації, нейтралізації, блокування, отже, загалом боротьби зі злочинністю [3].

Злочинність – це складне, багатогранне, мінливе явище, тому може виникнути враження, що вона через це не може бути об'єктом наукового пізнання, або таке пізнання вимагатиме надто багато зусиль і часу і не дасть достовірних результатів. Однак потреби протидії злочинності обумовлюють необхідність вивчення цього явища у всіх його проявах, а також його генези та ефективності основних способів попередження [3].

Із запровадженням військового стану до Кримінального кодексу України було внесено низку важливих доповнень, у тому числі про заборону розповсюдження інформації про переміщення військовослужбовців, зброї та техніки Збройних сил України, військових формувань. За статтею 114-2 Кримінального кодексу, покарання у вигляді позбавлення волі строком від 3 до 5 років загрожує за розповсюдження інформації про направлення або переміщення зброї, озброєння та боєприпасів територією України, якщо така інформація не розміщувалася у відкритому доступі Генеральним штабом

Збройних сил України або Міністерством оборони або офіційними джерелами відповідних відомств країн-партнерів [4].

У разі поширення інформації, що дозволяє ідентифікувати на території рух ЗСУ або місце їх перебування, передбачено позбавлення волі на строк від 5 до 8 років.

Позбавленням волі на строк від 8 до 12 років караються вищезгадані дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб або з метою надання такої інформації державі-агресору, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки.

Слід пам'ятати, що скоєння будь-якого кримінального правопорушення за умов воєнного стану, якщо винний навмисне використовує надзвичайний стан задля досягнення своєї мети, вважається обтяжуючою обставиною (п. 11 ст. 67 ККУ) [4].

Тож, підсумовуючи можна сказати, окупація з боку Російської Федерації створила умови, при котрих активно почали фіксуватися випадки, коли майно людей було викрадено із занедбаних чи пошкоджених будівель чи комерційних об'єктів, які не утримувалися належним чином та були не захищені тощо. У зв'язку з цим, ККУ піддався деяким змінам, що ввели як обтяжуючу обставину скоєння будь-якого кримінального правопорушення за умов воєнного стану.

Література

1. Мартинюк Г., Світлана А. Законодавство України під час воєнного стану. 2022. с. 388.
2. Орловська Н. А. Проблеми класифікації кримінальних правопорушень (до питання про запровадження кримінальних проступків). *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №2. С. 305-308.
3. Пономаренко Ю. А. Кримінально-правові наслідки запровадження в Україні воєнного стану. *Проблеми законності*. 2019. № 145. С. 179–192.
4. Проект Закону про внесення змін і доповнень до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо кримінальної відповідальності осіб під час особливого періоду та в умовах надзвичайного стану): проект закону від 13 березня 2022 р. № 7156. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39213/>. (дата звернення: 11.09.2022).

*Карпушин Григорій Леонідович,
аспірант Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПАРКУВАННЯ АВТОТРАНСПОРТУ В ЕСТОНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

В Європейському Союзі справляється низка обов'язкових платежів, пов'язаних з паркуванням та/або стоянкою транспортних засобів. Наразі існує своєрідна підсистема, що складається з податків, зборів і неподаткових платежів зазначеного предметного спрямування. Важливо наголосити, що, по-перше, такі паркувальні-стояночні обов'язкові платежі переважно належать до різновиду

місцевих; по-друге, значна їх кількість за своєю правовою природою і за легальним визначенням є податками або зборами.

З огляду на ратифікацію Європейської Хартії місцевого самоврядування, проголошення одним із стратегічних напрямків розвитку економіки інтеграцію до ЄС в Україні особливого значення набуває питання адаптації системи формування доходів бюджету до умов і стандартів цього регіонального утворення та вдосконалення системи місцевих податків і зборів [1, с.90]. Відтак, об'єктивне дослідження європейського досвіду правового регулювання справляння зазначеної групи податкових важелів, визначення основних напрямків його впровадження в нашій державі є нагальним завданням сьогодення. Передусім у зазначеному контексті заслуговують на дослідження підходи, напрацьовані в Естонській Республіці, адже податкова система цієї країни цілком справедливо вважається однією з найліберальніших, гнучких і простих у світі [2, с.296], дев'ятий рік поспіль визнається лідером за індексом міжнародної податкової конкуренції [3, с.3].

Справляння паркувального платежу в Естонії здійснюється на підставах і в порядку, встановлених Законом «Про дорожній рух» [4]. Тобто пріоритет у цьому секторі оподаткування надається неподатковому законодавчому акту. На нашу думку, таке рішення порушує єдність підгалузевого правового регулювання. В свою чергу не є послідовною позиція законодавця проголошена у профільному податковому законі («Про місцеві податки» [5]). Так, у п.10 ч.3 ст.5 Закону застосовується термін «податок на парковку», у ст.14.1 – категорія «плата за парковку». Такий дуалізм не сприяє з'ясуванню дійсної правової природи аналізованого платежу, ускладнює відповідне правозастосування.

Найбільш специфічна нормативно-правова регламентація оподаткування паркування в Естонії реалізована в столиці цієї держави. Особливості стосуються різноманітних моментів. Так, Талліннська громадська неохоронювана платна парковка не поширюється на всі 8 адміністративних районів міста, а включає тільки 4 з них (Старе місто, Центр міста, Піріту та Кесклінн). При цьому географічні кордони зазначених зон вказуються гранично точно. Фактично, вся центральна частина столиці – це велика парковка. Винятком із наведеного правила є тільки приватні території. На прийняття такого рішення вплинули параметри дорожньої мережі центральної частини міста (вузькі вулиці) і великий потік туристів. Наведені фактори спричиняють значне ускладнення умов паркування автотранспорту. Наслідком зазначених негативних обставин є висока вартість паркування. Певними компенсуючими механізмами такого стану речей є, з одного боку, безкоштовні перші 15 хвилин парковки (у будь-якому місці паркувальних зон), з іншого боку, безкоштовний громадський транспорт у столиці Естонії. Час роботи парковки та її вартість також є різними. Так, зона «Піріта» є сезонною (з 15 травня до 15 вересня), вартість парковки є нижчою в Таллінні (0,01 євро за хвилину), місячний квиток не передбачений. Напроти, паркувальна зона «Центр міста» працює цілодобово. Вартість паркування в ній набагато вища (0,08 євро за хвилину), місячна карта – 250 євро. До речі, в столиці

встановлений найвищий в Естонії штраф за несвоєчасну сплату паркувального платежу – 70 євро.

Для мешканців міста, що проживають в зоні парковки і відповідають низці вимог, передбачена можливість користуватись нею за пільговою ціною – 120 євро на рік. Від сплати паркувального платежу звільняються дві категорії фізичних осіб (водії-інваліди з порушенням опорно-рухомого апарату та водії, що обслуговують таких осіб та сліпих, а також водії транспортних засобів, викиди шкідливих речовин у вихлопних газах яких рівні нулю грамів на кілометр).

Що ж до нормативно-правового регулювання платного паркування в інших населених пунктах Естонії, то слід наголосити, що, по-перше, воно не є всеохоплюючим (наприклад, платні парковки відсутні у Нарві, третьому за кількістю населення місті країни); по-друге, воно має суттєві відмінності, які залежать від демографічного масштабу населеного пункту (чим більше місто, тим більшу суму сплачують водії за парковку). Ставка оподаткування може залежати від: а) категорії автотранспорту; б) сезонності парковки; в) днів та часу роботи; г) паркувальної зони до якої включена конкретна парковка. Відмінності можуть стосуватися пільгування і порядку сплати платежу.

Аналіз паркувального платежу, що справляється в Естонії дозволяє констатувати, що насправді він більше подібний до плати за муніципальні послуги (з організації парковки). Вважаємо, що до такого стану речей призвели дві обставини: а) позиція законодавця, який ототожнює терміни «податок на паркування» та «плата за паркування»; б) рівень автономності міських та волосних рад у вирішенні питань, пов'язаних із встановленням і введенням місцевих податків.

Проведений аналіз правового регулювання паркувального платежу, що наразі справляється в Естонській Республіці дозволяє нам зробити висновок щодо доцільності реалізації при трансформації відповідного сегменту вітчизняного податкового законодавства наступних моментів: 1) запровадити принцип зонування (враховувати при оподаткуванні специфіку територіального розташування парковки); 2) розширити перелік підстав пільгування (за рахунок екологічно чистих транспортних засобів).

Література

1. Тищенко В.Ф. Розвиток місцевого оподаткування в Україні. *Фінансовий простір*. 2018. №2. С.90 – 98.
2. Оперенко С.Г. Регулюючі властивості податків та податкова політика як інструмент стимулювання економічного розвитку: світовий досвід. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 17. С.292 – 297.
3. Daniel Bunn. *International tax competitiveness index 2022*. Washington, D.C. Tax Foundation, 2022. 73 с.
4. Liiklusseadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/120062022070> (дата звернення: 23.09.2022).
5. Kohalike maksude seadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/107062013005>. (дата звернення: 23.09.2022).

*Карюк Антон Анатолійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Геннадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

RELATIONSHIP BETWEEN EUROPEAN UNION LAW AND INTERNATIONAL LAW

International law is a special legal system designed to ensure international peace and security, establish just relations between peoples and promote the sustainable development of the international community in the political, economic, spiritual, cultural and other spheres of activity. Studying the discipline provides students with the opportunity to gain knowledge about the history, theory and practice of international legal regulation of relations between states and other subjects of international law, as well as the implementation of Ukraine's international legal obligations into the national legal order.

The European Union (EU) is a unique international organization that is a vivid example of successful political and legal cooperation and economic integration. 13 December 2007 p. In the city of Lisbon (Portugal), the Heads of State and Government of the EU Member States signed a reform treaty, the so-called Lisbon Treaty. This will significantly improve the effectiveness of democracy and the functioning of the EU institutions. The Treaty gives the EU, which includes 28 Member States, international juridical personality. The Lisbon Treaty entered into force on 1 December 2009.

Let's move on to the relationship between the law of the European Union and international law. One component of international law is the law of international organizations. An international (intergovernmental) organization is a permanent association of states created under an international agreement for the purpose of solving a specific task, with the necessary system of institutions and independent rights and obligations. As you know, the European Union is one of the largest and most influential international organizations today. Studying the legal nature of European Union law requires consideration of the issue of interaction with public international law. However, it should be noted that the majority of studies on the legal nature of EU law actually bypass the issue of the interaction between international law and EU law.

It should be noted that there are no relevant provisions in the EU Treaty that indicate an attempt to clearly define the relationship between EU law and international law. However, this does not mean that there are no norms in European Union law that help to define these relations. In particular, the founding treaties of the EU contain provisions determining the legal consequences for the EU legal order of the conclusion of international agreements with other subjects of international law by these associations and their member states.

Analyzing the relationship between EU law and international law can contribute not only to a better understanding of the legal nature of the law of the European

integration organization, but also to solving problems in the area and nature of the interpenetration of EU norms. Both legal systems.

With the deepening of European integration, the level of interaction between EU law norms and international law norms has become more complex and dynamic. It must also be taken into account that the influence of international law on EU law is constantly increasing. This can be explained by the further expansion of EU cooperation with other subjects of international law. This increases the amount of international obligations of integration associations. The main forms of implementation of international law norms in the legal order of the European Union are incorporation and referral. Incorporation provides for the inclusion of provisions of international law in the laws of the European Union. Key principles of international law are considered to have been incorporated into European Union law through integration. By incorporation, the provisions of agreements concluded by the EU with third countries are included in European Union law.

Another embodiment actively used in EU law is the enquiry. By way of reference, important provisions of international legal acts are contained in the European Union legal order. In particular, the implementation of international legal norms in the field of human rights protection in the European Union legal order takes place primarily through referral. Thus, international law and European Union law are closely interrelated.

With the increasing participation of European integration organizations in international relations, the influence of international law on European Union law is increasing.

The main principles of international law and the norms of many of the Community's universal, multilateral and bilateral international agreements are components of European Union law. With the deepening of European integration, the level of interaction between the norms of EU law and those of international law has become more complex and dynamic.

References

1. Ходош А.В. Співвідношення права Європейського Союзу та міжнародного права. URL: <http://easternlaw.com.ua/uk/mizhнародne-pravo/xodosh-a-v-spivvidnoshennya-prava-yevropejskogo-soyuzu-ta-mizhnarodnogo-prava>(Last accessed: 17.09.2022).

2. Право Європейського Союзу і міжнародне право. URL: https://pidru4niki.com/1228112848497/pravo/pravo_yevropeyskogo_soyuzu_mizhnarodne_pravo(Last accessed: 17.09.2022).

3. Основи права Європейського Союзу. URL: <https://kmeep.law.sumdu.edu.ua/uk/osnovy-prava-yevropeyskogo-soyuzu> (Last accessed: 17.09.2022).

*Касич Єлизавета Юріївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Геннадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

COOPERATION OF STATES IN FIGHTING CRIME

The scale and global nature of the consequences of international offenses necessitate the establishment of relationships between states and international organizations to combat negative manifestations. Over the entire history of cooperation between the subjects of international law in combating crime, a fairly extensive array of international legal norms, principles and mechanisms for preventing, counteracting, suppressing and investigating international offenses has accumulated.

International cooperation of states in this important area is based on a system of certain criteria, standards, that is, international principles that determine the essence of the organization and activity of states, as well as international organizations in the field of combating international criminal acts. According to paragraph 4 of Article 2 of the UN Charter, "all members of the UN shall refrain in their international relations from the threat of force or its use..." [1]. The obligation not to use force applies to all states and is the basis for cooperation between states in various spheres, including in the field of fighting crime. The normative content of this principle can be expressed in the following basic provisions: Cooperation between states in the field of fighting crime should be based on a voluntary basis, without any coercion or threat of force; Problems arising from cooperation in the field of criminal justice cannot be used for unjustified direct or indirect use of force or the threat of force. The UN Charter foresees only two exceptional cases when armed force can be used: for the purpose of self-defense (Article 51) and by decision of the UN Security Council in the event of a threat to the peace, a breach of the peace or an act of aggression (Articles 39 and 42).

The bilateral level of cooperation in the fight against crime has its roots in ancient times. Under modern conditions, it is not only not has lost its meaning - its role ceaselessly is growing Bilateral agreements allow more fully consider the nature of the relationship between the two states, their interests for each specific problem. In this connection, the biggest bilateral agreements on such have become widespread issues such as providing legal assistance in criminal cases, extradition of criminals, transfer convicted persons to serve a sentence in the country of which they are citizens, etc. According to the Ministry of Internal Affairs and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine in the contractual practice of Ukraine today includes several dozen such agreements. These are mostly agreements on legal assistance in civil and criminal cases. In the part that refers to the criminal procedural sphere, these agreements regulate the procedure for the cooperation of judicial investigative bodies of the two countries in the process of criminal prosecution of persons who are outside the borders of the state on the territory of which the crimes were committed. Interstate and

intergovernmental bilateral agreements are usually accompanied by interdepartmental ones, which specify the cooperation of individual departments, for example, the Ministry of Internal Affairs, the Security Service of Ukraine, the State Customs Service of Ukraine, and define their tasks, the procedure for solving issues that belong to their competence [2].

Summarizing the above, we arrive the conclusion that Ukraine in the implementation of its foreign policy is trying to ensure political, ideological and organizational influence on the existing international mechanism of countering crime. Attribution of the problem to international cooperation in the fight against crime to important areas of foreign policy activity of Ukraine will contribute to the increase the authority of the state as a whole, since from our readiness for international cooperation in the prestige of the state depends on the specified area in the eyes of the international community.

References

1. The Charter of the United Nations and the Charter of the International Court of Justice. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (Last accessed: 17.09.2022).
2. Zozulya E. International cooperation in the fight against crime as a historical and legal phenomenon URL: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.phpELEMENT_ID=41902 (Last accessed: 17.09.2022).

*Кисельова Єлизавета Юріївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Царьова Ірина Валеріївна,
д.філ.н., доцент професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

СКРУТНЕ ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 19 СТ.

У скрутному становищі перебувала й періодична преса. Намагання діячів української культури організувати стабільне видання періодики на національній основі наштовхувалося на протидію самодержавства. Виникла ідея видавати «літературні додатки» до російських журналів українською мовою. Однак особливих успіхів досягнуто при цьому не було. Щоправда, в 1841 р. у Петербурзі вийшов альманах «Ластівка». У ньому було вміщено твори Т. Г. Шевченка, а також деякі перлини українського фольклору. Альманах відіграв важливу роль в активізації літературно-громадських і культурних процесів на Україні. І так тривало до кінця ХІХ ст.— українські літератори задовольняли публікаторські потреби, видаючи альманахи і збірники: у Києві в 1883 р.— «Радуга», у 1886 р.— «Степ. Херсонський белетристичний збірник»; у Харкові — «Складку. Альманах року божого 1887-го. № 1. Спорудив Вл. Александров» та

ін.24 У 1861 — 1862 рр. громадівці видавали у Петербурзі журнал «Основа», який у національному питанні переважно пропагував культурницький рух [1, с.20].

Ознайомлення з матеріалами, вміщеними у тогочасних періодичних виданнях, дає можливість скласти уявлення про політичну й духовну атмосферу, що панувала у ті, більш ніж вікової давності, часи на Україні. Стрижневими у суспільно-політичному житті були питання про державний устрій, долю нації, її майбутнє, розвиток науки тощо.

З цих проблем проводилися дискусії, на розсуд громадськості виносилися різні точки зору. Вивчаючи і обмірковуючи все це сьогодні, ми бачимо нерозривний зв'язок епох і поколінь, і ще очевиднішою стає та істина, що минуле — це частка нашого теперішнього, його коріння.

Так, проголошуючи у 70-х роках ідейний напрям газети «Киевский телеграф», М. Драгоманов відзначив, що редакція прагнутиме зробити її «свідомим органом південно-російських губерній». Однак, наголошував він, ми «не вважаємо правомірним замикатися винятково в місцеве життя, а будемо намагатися не пропустити без обговорення ж одного значного явища, що має загальноросійський інтерес» [2, с.45-47]. Приводом до закриття цього прогресивного видання стало звинувачення його редакційної комісії, куди входили М. Драгоманов, Ф. Волков, М. Лисенко, П. Чубинський та інші діячі, у пропаганді неповаги до царизму, відстоюванні національних інтересів. Служки царського самодержавства трактували патріотичні почуття більшості інтелігенції як націоналістичні, до того ж, їх лякало поширення антимоноархічних ідей. Неважко переконатися, що ними заборонялися насамперед твори гостро соціального змісту, в яких реалістично зображувалися суспільні процеси пореформеної доби. Звинуваченням проти царської цензури є численні архівні документи Головного управління у справах друку і місцевих цензурних органів, що діяли за вказівками «згори», про заборону видання творів Т. Г. Шевченка, П. Мирного, п'єс М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого. Діячів національного руху в офіційних документах називали «українофілами» й оголошували «неблагонадійними». Саме так «охрестили» чиновники членів Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, що в 1873 р. відкрився у Києві з ініціативи інтелігенції, зокрема П. П. Чубинського.

Приходячи до висновку, наполеглива фольклорно-етнографічна діяльність великого колективу професіоналів і аматорів увінчалася семитомною працею «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край», яка вийшла за редакцією П. П. Чубинського. Нині це важливе джерело для вивчення історії духовної культури і побуту українців.

Література

1. Градовскій А. Національне питання в історії та в літературі. СПб., 2013. 424 с.

2. Рижков Е.В. Мотиваційна складова навчального процесу крізь призму інтерактивності. Інтерактивні методи навчання при вивченні кримінально-правових дисциплін : матеріали науково-практичного семінару (м.

Дніпропетровськ, 26 березня 2015 р.). Дніпропетровськ : Дніпропетровський держ. університет внутрішніх справ, 2015. С. 45-47

*Кісільова Вероніка Ігорівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ:

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ

В теорії міжнародного права є кілька підстав для класифікації злочинів. Залежно від спрямованості проведеного наукового дослідження та поставлених при цьому приватних наукових завдань, підстави для класифікації та групи, що виділяються воєнних злочинів, істотно відрізнялися між собою. У зв'язку із цим довгий час дискусійним є питання класифікації воєнних злочинів.

Так, одна з перших спроб класифікації воєнних злочинів була зроблена ще в березні 1919 р., коли Комісія п'ятнадцяти, створена на Паризькій мирній конференції (1919), представила список із тридцяти двох складів міжнародних злочинів, скоєних військовослужбовцями Збройних Сил Німеччини, який був поділений на дві групи:

1) протиправні діяння, що кваліфікуються як воєнні злочини і скоєні в порушення загальноновизнаних правил ведення військових дій (застосування отруйних газів і розривних куль; потоплення госпітальних та інших невійськових судів; вбивства військовополонених; вчинення жорстокостей по відношенню до захоплених поранених і хворих; та ін.);

2) окремі злочини, скоєні під час війни німецькими владою щодо своїх громадян (незаконне застосування репресій і судових переслідувань, заподіяння тілесних ушкоджень, завдання шкоди здоров'ю чи гідності людської особистості та інших.). Однак згодом Комісія відмовилася від такої класифікації та провела її з урахуванням суб'єктів злочинів, які підлягали судовому переслідуванню та кримінальному покаранню у спеціальному екстериторіальному порядку [1].

Головін С.М. виділяє такі воєнні злочини: а) злочини проти учасників збройних конфліктів та жертв війни, у тому числі проти військовополонених, поранених, хворих та осіб; б) злочини проти цивільного населення, окремих цивільних осіб та цивільних об'єктів, а також матеріальних цінностей та культурних благ; в) злочини, пов'язані із застосуванням заборонених засобів та способів ведення військових дій; г) серйозні порушення статусу нейтралітету та інші порушення гуманітарних норм міжнародного права [2]. Проте вищезгадана класифікація воєнних злочинів не враховує характер збройного конфлікту, що відбувається, що істотно впливає на кваліфікацію скоєного та віднесення

допущеного порушення норм міжнародного гуманітарного права до категорії воєнних злочинів.

А.Ю. Винокуров вперше класифікував воєнні злочини щодо цивільного населення по об'єкту, взявши за основу дві змістовні сторони двох галузей міжнародного гуманітарного права: «права Женеви», і «право Гааги» на наступні групи: 1) життя, здоров'я та статеві недоторканність цивільних (заступників) осіб; 2) особиста власність і майно цивільних (заступників) осіб; 3) права та свободи цивільних осіб; 4) людську гідність; 5) використання щодо цивільних осіб та об'єктів заборонених коштів та методів ведення війни; 6) багатоскладові (змішані) воєнні злочини, якими розуміються: вчинення дій насильницького характеру, що спричинили зникнення цивільних осіб та етнічні чистки [3].

Особливість воєнного злочину у міжнародному кримінальному праві у тому, що він завдає шкоди одночасно декільком об'єктам, тому в основі класифікації брати лише об'єкт злочину вважаємо недоцільним.

В даний час відповідальність за діяння, які згідно з міжнародним правом визнаються воєнними злочинами, передбачає стаття 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів та звичаїв війни». Хоча ця норма є застарілою, недосконалою, та не охоплює всі різновиди воєнних злочинів, передбачених статтею 8 Римського статуту (як умовного стандарту), вона є діючою і повинна застосовуватися. Однак в національній судовій практиці лише один раз було винесено вирок за цією статтею - 1 червня 2017 року Слов'янський міськрайонний суд засудив громадянина України до 10 років позбавлення волі за жорстоке поводження з військовополоненими, посилаючись на Женевські конвенції про захист жертв війни від 1949 року. У той же час засуджений був визнаний винним також за статтею 258-3 «Створення терористичної групи чи терористичної організації», що є більш поширеною практикою при кваліфікації злочинів, скоєних під час збройного конфлікту [3].

Отже, воєнні злочини – це порушення міжнародного гуманітарного права, що передбачають кримінальну відповідальність відповідно до міжнародного права. Воєнний злочин визначається як порушення основних законів та звичаїв війни. Дії, які кваліфікуються як воєнні злочини, повинні вчинятися як «акт війни», в іншому випадку вони будуть являти собою загальнокримінальні злочини.

Література

1. Ганич К.Д., Лучак В.В. Склад воєнного злочину. Editorial board. 2020. с. 227.
2. Лучкін С. Воєнні злочини: проблема імплементації у національне законодавство України. 2020. С. 117-118. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40602/1/117.pdf>. (дата звернення 29.09.2022).
3. Червякова О.В. Відповідальність за воєнні злочини: через перехідне правосуддя до сталого миру та безпеки України. *Problems of Legality*. 2020. № 150. С. 161-172.

*Клець Анастасія Володимирівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та
процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ В НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Договірним відносинам притаманне саморегулювання. Що стосується позадоговірних зобов'язань, то вони регулюються нормативно-правовими актами. Крім того, використання договору як регулятора позадоговірних зобов'язань не завжди можливо. Це впливає з характеру того чи іншого позадоговірного зобов'язання.

В юридичній літературі наголошується, що принцип договірної свободи виявляється в тому, що суб'єкти на власний розсуд вирішують питання про встановлення договірних відносин; визначити вид договору; прийняти його умови; визначити місце і час укладення договору; вибрати модуль; надати засіб для забезпечення дотримання зобов'язання; встановити положення про відповідальність; розірвати (змінити) договір за згодою сторін.

Реалізація принципу договірної свободи в немайнових відносинах обмежена специфікою цих зобов'язань. Тому відносність позадоговірних зобов'язань обмежує свободу вибору сторони договору при їх укладенні сторонами договору. Вибір типу договору, який укладають сторони позадоговірного зобов'язання, обмежений як прямими заборонами (наприклад, спрямованістю самого зобов'язання, яке також поєднує вільне уявлення про умови договору, зокрема, Норми відповідальності Так, відповідно до частини 3 статті 614 ЦК України дії, що скасовують або обмежують відповідальність за умисне порушення обов'язку, є недійсними.

Отрадна О. розрізняє дві групи осіб, які можуть укладати протиправні договори: 1) злочинець і потерпілий ; 2) різні правопорушники, які зобов'язані відшкодувати потерпілому [1, с. 78].

Вираз принципу договірної свободи при укладенні договору між кількома правопорушниками є мінімальним. По-перше, ці компанії можуть лише укласти між собою договір, який визначає розмір їх часток винагороди. Право укладати такі договори прямо передбачено законом у випадках, коли шкода завдана однією чи кількома неповнолітніми особами (ч. 4 ст. 1178, ч. 1 ст. 1181, ч. 1 ст. 1182 ЦК України). По-друге, не всі порушники мають право домовитися про розмір своєї частки збитків, оскільки стаття 1190 Цивільного кодексу Німеччини передбачає солідарну відповідальність забруднювачів солідарно. По-третє, ми вважаємо, що у випадках, коли особи, які завдали шкоди, поділяють відповідальність, але закон не надає їм права на згоду, визначення розміру їхньої

частки збитків можливе лише за участю системи компенсації потерпілим. Його сторони вільніші у вирішенні позадоговірних зобов'язань контракту.

Позадоговірні зобов'язання є постійними. Можна виділити три етапи його розвитку: 1) виникнення, 2) існування 3) кінець. Загальновідомо, що договір не може виникнути в момент настання невиконання або іншого позадоговірного зобов'язання, оскільки це суперечить суті цього зобов'язання. Що стосується існування та припинення, здається, що на цих етапах позадоговірні відносини можуть регулюватися договором.

У фазі існування позадоговірної відповідальності її сторони можуть укладати номінаційні та неномінаційні договори. Зокрема, договори щодо забезпечення дотримання цього зобов'язання; при переуступці кредиту кредитора; на момент переведення боргу боржника; про вид і розмір зобов'язання.

Хоча способи забезпечення виконання зобов'язань, як правило, використовуються для забезпечення прав кредиторів у договорах, в юридичній літературі вказується на можливість їх використання для забезпечення позадоговірних зобов'язань. Дійсно, глава 49 «Забезпечення виконання зобов'язань» міститься в главі 1 книги 5 Цивільного кодексу України «Загальні положення про зобов'язання». Таким чином, стандарти цієї глави знаходять застосування в дисципліні про договірні та позадоговірні зобов'язання. Пропонується також розділити способи гарантування виконання зобов'язань на такі, що забезпечують виконання договірних зобов'язань, і виконання зобов'язань захисту, зокрема неправомірних зобов'язань [2, с. 4-5].

Звичайно, не всіма способами можна забезпечити виконання неправомірних зобов'язань. Їх допустимість визначається точністю цих зобов'язань.

Щодо санкції Крат В.І. зазначає, що виконання позадоговірних зобов'язань за допомогою санкції не є характерним, але не виключаються положення статті § 549 ЦК України [3]. Водночас автор ілюструє цю тезу прикладами із судової практики європейських та національних юрисдикцій.

Під час існування позадоговірного зобов'язання його сторони можуть у порядку, передбаченому законом, переуступити борг (статті 512-519 ЦК України) або переуступити боргу боржника (статті 520-520 ЦК України). Слід зазначити, що відшкодування шкоди кредитору не допускається за зобов'язаннями, нерозривно пов'язаними з особою кредитора, зокрема щодо зобов'язань про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю (ст. 515 ЦК України).

Сторони зобов'язання, що не підлягає передачі, мають право на невизначений термін домовитися про порядок виконання цього зобов'язання. Зокрема, у випадку неправомірних зобов'язань щодо відшкодування матеріальної шкоди або авансів у разі заподіяння шкоди.

Сторони позадоговірного зобов'язання можуть домовитися про припинення цього зобов'язання іншим способом, ніж виконання. Наприклад,

шляхом передачі відступного (ст. 600 ЦК України) або шляхом новації (частина друга ст. 604 ЦК України).

Що стосується погашення неправомірного зобов'язання шляхом регресу, то питання дотримання правил компенсації є цілком спірним. Вважаємо правильним твердження, що згода потерпілого на отримання меншої компенсації може стати справжньою спокусою для потерпілого [1, с. 81]. Новація, як спосіб припинення зобов'язання шляхом його заміни новим, може бути використана для припинення незаконного зобов'язання з позитивними наслідками як для кредитора, так і для боржника.

По-перше, у зв'язку з припиненням обов'язку вчинення правопорушення потерпілий не має права змінювати розмір своїх вимог. Боржник (прострочив) не може заперечити вимогу кредитора за первісним (незаконним) зобов'язанням.

По-друге, строк позовної давності для позову, що впливає з нового зобов'язання, починає відраховуватися знову у разі порушення.

По-третє, нове зобов'язання можна кваліфікувати як грошове, а отже, у разі порушення положень статті 625 ЦК України. Відповідно до правової позиції Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ зобов'язання про відшкодування шкоди не визнаються грошовими коштами (лист від 16 січня 2013 р. № 10-74 / 0 / 4-13).

При цьому положення, зазначене у статті 2, абзац 1, 625 Цивільного кодексу не поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку із завданням шкоди.

Що стосується позадоговірної відповідальності, новація забороняється лише щодо зобов'язання відшкодувати шкоду, заподіяну каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я чи життя.

Хоча у сфері позадоговірних зобов'язань договір не має другого місця перед законом, як у сфері договірних відносин, у деяких випадках він також може виступати регулятором цих відносин.

Література

1. Отраднава О. О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 328 с.

2. Проценко І. О. Види забезпечення належного виконання зобов'язань у цивільному праві України: єдність та диференціація: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 20 с.

3. Крат В. І. Види зобов'язань, що можуть забезпечуватися неустойкою. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого: наукова бібліотека. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3427/1/Krat_259.pdf. (дата звернення: 11.09.2022).

*Клець Анастасія Володимирівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Максимова Маргарита Костянтинівна,
викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ І СУЧАСНА ДОКТРИНА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

В останні роки адміністративно-правова наука зосередилася на проблемах створення нової доктрини та розвитку її концептуальних засад. Серед найважливіших — визначення предмета адміністративного права, розмежування меж адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. У цьому контексті особливо варто відзначити зростання уваги багатьох вчених-адміністративістів до аналізу державного управління. Водночас необхідність запровадження терміна для розмежування предмета адміністративного права викликає багато питань.

Варто пам'ятати, що пошук нових підходів до визначення суспільного призначення цієї галузі права розпочався наприкінці минулого століття, коли наукова спільнота усвідомила, що радянська правова доктрина повинна мати державоцентричний характер, який застарів. Сучасна теорія адміністративного права базується на принципах, орієнтованих на людину. Тому всі складові теорії адміністративного права потребують фундаментального перегляду і, насамперед, визначення їх предмета.

Безсумнівно, слід уникати використання терміна «публічне управління» як узагальнення, оскільки сучасне адміністративне право не обмежується лише регулюванням цих відносин. Так говорять усі, хто писав про адміністративне право та його теми протягом багатьох років. Що має замінити державне управління? Визначення сфери суспільних відносин, що є предметом цього видання, поки що викликає обережність. Не поглиблюючи дискусію щодо його тлумачення, слід зазначити, що адміністративне право завжди було пов'язане з виконавчою діяльністю держави, раніше її здійснювали так звані «органи державного управління». Відповідно до чинної Конституції України виконавчу діяльність здійснюють органи виконавчої влади, а також інші органи, серед яких провідне місце належить органам місцевого самоврядування. Тому має сенс поширити нормативний вплив адміністративних приписів на діяльність усіх цих державних і недержавних органів. Тому доцільно використовувати уніфікований термін «публічне управління» щодо управління (а управління організовує діяльність суб'єктів), яке здійснюється зазначеними суб'єктами. Саме відносини державного управління є узагальненими і є предметом сучасного адміністративного права. Цей факт визнає переважна більшість адміністраторів, і на цьому будується їх сучасна доктрина [3, с. 165; 4, с. 67].

Разом з тим, останнім часом увага науковців все більше зосереджується на проблемах державного управління, яке, на думку декого, повинно замінити державне управління. Проте доцільність і виправданість такої зміни викликає чимало сумнівів, про які варто зупинитися докладніше.

Термін «державне управління» не є новим, він багато років використовувався в економічній та управлінській теорії для позначення певного типу державного управління, що характеризується найвищим рівнем жорсткості, репресивності та бюрократизму. У літературі, присвяченій цьому явищу, бачимо, що більшість авторів, які займаються проблемами державного управління, визнають його складовою управління. Публічне управління як аспект управлінської діяльності існує до тих пір, поки політичні системи функціонують і намагаються досягти програмних цілей, визначених політикою. Державне управління є одним із аспектів більш широкого поняття управління, зміст якого було визначено як певну дію, спрямовану на досягнення конкретної мети» [3, с.9].

Публічне управління часто ототожнюють з державним управлінням (насправді ніхто не додає йому нового змісту), розглядають його як складову, різновид, різновид бюрократичного управління, як вид бюрократичного управління [4]. Одним із основних формальних аргументів використання терміну «державне управління» є необхідність використання світового досвіду та вживаного за кордоном терміну «публічне управління», що, імовірно, означає саме «державне управління». Водночас незрозуміло, чому переклад англійського терміна українською здійснюється неукраїнськими словами? Варто також згадати думку експертів, які досить переконливо аргументують цю тему: «У словнику ООН подано переклад категорії «державне управління» шістьма мовами. Українців серед них немає, російською це означає «государственное управление». В Енциклопедичному словнику з державного управління 2010 р. зміст цього поняття описано як «Теорія і практика державного управління» [3, с. 5-6].

Тому напрашується однозначний висновок: вживання терміну «державне управління» не дає жодних переваг перед терміном «публічне управління», більше того, для останнього воно втрачає значення, оскільки є непрозорим, має негативну конотацію, оскільки традиційно визнавався бюрократичним, жорстким, командним управлінням, тому найменш придатний в умовах демократизації, лібералізації, гуманізації влади для позначення виконавчої сфери діяльності держави.

Для юристів особливий інтерес становить термін «публічне управління» як об'єкт і суб'єкт правового впливу. Тому його цікаво використовувати в реальному правовому регулюванні, тобто в чинному адміністративному законодавстві. Аналіз положень Конституції України та багатьох основних законів дозволяє зробити висновок, що в адміністративному законодавстві цей термін, за рідкісним винятком, практично не вживається. Хоча мова йде про те, що наука має вивчати певні явища, які об'єктивно існують, незалежно від того, як ці явища названі в законах, у цьому випадку законодавство вживає термін

«управління», яким є саме об'єкт об'єктивної реальності. Чи вдасться «адміністрації» їх витіснити, сказати важко. Тому наукові дослідження, спрямовані на визначення того, як ці об'єктивні явища розвиваються, повинні будуватися на них. Нарешті, слід звернути увагу на викладання адміністрування та права в юридичних школах. Нещодавно на юридичному факультеті запроваджено викладання предмету «Публічне управління». Такий підхід важко зрозуміти, оскільки ця дисципліна не належить до правової сфери. Ніколи раніше, наприклад, юристів не вчили «управлінню державою». Хоча все ще можна зрозуміти існування дисципліни «державне управління», яка могла б замінити «державну будівлю», «державне управління», як і «державне управління» або «державне управління», є міждисциплінарною дисципліною, і юристи повинні вивчати її принципи права впровадження. А це можуть бути конституційно-правові, адміністративно-правові, фінансово-правові та інші правові принципи. Тож досить дивно, що такий підвищений інтерес режисерів до цього явища досить дивний. Замість розгляду проблем адміністративно-правового регулювання різноманітних явищ управління увага повертається до державного управління, яке мало хто вважає адміністративно-правовою справою. У результаті з'явилися численні праці адміністративних професіоналів, присвячені управлінню в різних сферах.

При цьому особлива частина адміністративного права (або спеціальне адміністративне право) представлена як сукупність видів управління залежно від цих галузей. Тому термін «закон» там взагалі не вживається. То чи можна це вважати юридичним дослідженням?

Певна частина адміністративного права вже давно має бути оформлена у вигляді підгалузей права: адміністративна економіка, транспорт (зв'язок), будівництво, адміністративні засоби, освіта, медицина, військо, поліція тощо. Це має стати одним із основних завдань у становленні сучасної адміністративної юриспруденції.

Література

1. Битяк Ю. П., Барабаш Ю. Г., Кучерявенко М. П. Правова доктрина України: Публічно-правова доктрина України. Харків: Право, 2013. 864 с.
2. Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. Загальне адміністративне право : підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
3. Дзюндзюк В. Б., Коротич О. Б., Мельтюхова Н. М. Публічне адміністрування в Україні: навч. посіб. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. 256 с.
4. Колесникова К. О. Публічне адміністрування в Україні: огляд літературних джерел. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-3/doc/1/16.pdf> (дата звернення: 02.06.2017).

*Козаченко Анатолій Іванович,
д.ю.н., доцент, завідувач кафедри теоретико-
правових дисциплін Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ЕВОЛЮЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

В останню чверть ХІХ ст. українська конституційно-правова думка знайшла свій розвиток у працях Михайла Драгоманова (1814-1895 рр.). Під впливом декабристів, членів Кирило-Мефодіївського товариства і представників англійського лібералізму він розробив концепцію суспільства, яке ґрунтувалося на ідеї об'єднання гармонійно розвинутих особистостей. На його погляд, таке суспільство можна збудувати за допомогою децентралізації влади – федералізації і розширення повноважень місцевого самоврядування.

У 1884 р. М. Драгоманов розробив конституційний проєкт «Вільна спілка», що мав за мету реформування Російської імперії у децентралізовану федеративну державу [1, с. 47]. У частині І проєкту закріплювалися демократичні права і свободи людини і громадянина: рівноправність у цивільних правах і обов'язках, недоторканність особи і житла, таємниця листування, свобода пересування, свобода віросповідання, мови, друку, зібрань, право на носіння зброї, право на петиції до уряду, право позиватись до суду на дії урядовців, право протидії незаконним ухвалам чиновників [2, с. 53]. Можливість реалізації демократичних прав людини науковець ставив у пряму залежність із створенням української національної держави [3, с. 49].

Наступна частина проєкту розкриває організацію місцевого самоврядування. Воно формується на таких рівнях: сільські та міські громади, волості, повіти і області. Сільські сходи, міські, волосні, повітові і обласні думи – виборні розпорядчі органи, а управи, що ними формуються – виконавчі органи. За умов Російської імперії місцеве самоврядування повинно поєднувати у собі децентралізацію і централізацію, виборність і призначуваність. Голова місцевої адміністрації – обласний намісник, не повинен втручатися у справи місцевого самоврядування, як це робили російські губернатори. Отже, М. Драгоманов був прихильником континентальної моделі самоврядування, яка передбачає поєднання на місцях державної адміністрації та місцевого самоврядування [2, с. 54-56].

У проєкті пропонувалося запровадити у Росії федеративний устрій на зразок США. Суб'єктами федерації мали б стати 20 областей. Серед них, зокрема, згадується Київська, Харківська та Одеська області, що суперечило етнічному принципу створення Української автономії [2, с. 54-55].

Проєктом передбачалося запровадження Державного Собору – двопалатного парламенту, що складається із Державної Думи і Союзної Думи. Державна Дума мала формуватися шляхом прямих виборів, а Союзна Дума – обиратися обласними думами. Державна Дума мала б контролювала

законодавчу і виконавчу владу від імені і в інтересах суб'єктів федерації. У ст. 25 проекту зазначалося, що головою держави може бути спадковий імператор або інша особа, обрана на цю посаду на певний термін. Голова держави повинен нести відповідальність перед парламентом [2, с. 57-58].

Автор проекту вважав, що перетворення самодержавної Росії у конституційну державу повинно відбутися не за допомогою революції, а шляхом прийняття конституції. Конституція для М. Драгоманова – це перший крок до скасування «допотопного чудовиська – російського самодержавства». На переконання М. Драгоманова, втілити у життя запропонований ним конституційний проект можливо лише у результаті реформ, тривалого еволюційного розвитку Росії, що дало підстави науковцям називати його поступовцем [4, с. 899].

На переконання М. Драгоманова, державотворчі і соціальні цілі українців вимагають співпраці з усіма іншими слов'янськими народами. З цією метою він пропонував план створення «Всеслов'янського Союзу», але згодом змінив його на ідею створення Східноєвропейської федерації. Та насамкінець М. Драгоманов визнає конституційні проекти на засадах «слов'янської ідеї» такими, що не відповідають українським потребам. Така зміна політичних орієнтирів дезорієнтувала українських політичних діячів у пошуках союзників у справі відродження національної держави. Про утвердження українського національного характеру конституційних поглядів М. Драгоманова свідчить «Переднє слово» до першого видання журналу «Громада», у якій автор визнавав створення не всеслов'янської, а української держави. Еволюція конституційних поглядів М. Драгоманова була важливим чинником зміни теоретичних настанов українського національного руху, який пройшов шлях від проголошення та розробки слов'янської ідеї до ствердження української конституційної ідеї [3, с. 50]. Створення Української держави вчений розглядав як результат реалізації політичної свободи та «засіб для повернення української нації в сім'ю націй культурних» [4, с. 913]. Під цим слід розуміти заклик до орієнтації на європейські цивілізаційні принципи, європейський конституціоналізм.

Таким, чином Михайло Драгоманов розробив конституційно-правову теорію, що еволюціонувала від ідеї федералізації Росії до створення слов'янської федерації, а насамкінець до ідеї відродження української національної держави, теорію, котра на перше місце ставила захист прав людини, парламентаризм та децентралізацію влади шляхом розвитку місцевого самоврядування.

Література

1. Томенко М.В. Україна: історія Конституції. Київ : Генеза, 2015. 144 с.
2. Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Історія української конституції. Київ : Знання, 1993. 192 с.
3. Андрусак Т. Шлях до свободи (Михайло Драгоманов про права людини). Львів : Світ, 1998. 192 с.
4. Антологія лібералізму : політико-правничі вчення та верховенство права. Наук. ред. С. Головатий. Київ : «Книги для бізнесу», 2008. 992 с.

*Колесник Володимир Андрійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського І
кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Процеси глобалізації, трансформації, оновлення суспільних відносин взагалі та суспільних наук зокрема у сучасному світі вимагають відповідних змін та у сфері їх правового регулювання.

Останні дослідження кримінологічної науки дозволяють використовувати нові прогресивні технології у протидії злочинності, у зв'язку з чим, необхідним стає розгляд нових підходів та до вирішення питання боротьби з корупцією [1].

Низка необхідних порівняльно-правових, міждисциплінарних досліджень присвячувався окремим аспектам проблеми корупції, але деякі питання залишилися поза увагою вчених.

Так, аналіз кримінального законодавства, на підставі якого встановлюється відповідальність за корупційні злочини у країнах різних правових систем, які досягли успіхів у боротьбі з корупцією (Німеччина, Швейцарія, Йорданія), дозволить удосконалити відповідні норми та в інших країнах, які тільки стоять на шляху становлення правової держави та основних демократичних інститутів у суспільстві. Д.І. Крупко та А.Т. Фаїз свого часу присвятили свої роботи саме таким питанням [1; 4].

Також аналіз результатів наукових праць І.В. Чемеріса та А.Я. Прохоренка, які займалися дослідженням зарубіжного досвіду у протидії корупції саме у системі державної служби дозволяє їх використовувати і в інших галузях антикорупційної практики загалом.

Разом з тим, найбільш вагомий внесок у частині кримінологічного дослідження питання протидії корупції, з погляду, внесли такі відомі вчені, як О.Н. Костенко, А.І. Комарова, В.В. Лунієв. Насамперед, визначено тип корупції, властивий сучасному порядку надання громадських послуг у суспільстві, виявлено найбільш суттєві причини корупції та можливі способи їх усунення [1].

З урахуванням вищесказаного, не можна не погодитися із твердженням професора О. М. Костенка в тому, що природа явища корупції в сучасному суспільстві в окремих державах, зокрема, Україні, зумовлює існування особливого механізму корупційних відносин, характер корупційної злочинності та дозволяє виявити ознаки кризового типу корупції в державі, що посилює кризу в усіх інших сферах суспільного життя та вимагає особливих прогресивних стратегій протидії корупції [3, с. 86].

Корупція вважається системою негативних поглядів, хворобою суспільства, і у своїй основі має психологічну установку використовувати державну службу за призначенням.

Отже, зміна такої системи мислення у напрямку підвищення рівня соціальної, у тому числі, політичної культури всіх учасників корупційних відносин, стати ефективним напрямом антикорупційної діяльності.

Корупція «кризового типу» породжує громадян, які позбавлені належної соціальної культури, і для боротьби з нею необхідна адекватна саме цьому типу технологія протидії із залученням світового досвіду [2].

Очевидно, що лише заходами кримінально-правової репресії неможливо вирішити проблему корупції. Тому продуктивним тут може стати застосування нових прогресивних стратегій із використанням різних соціальних технологій. Особливої уваги у зв'язку з цим вимагає інститут запобігання «конфлікту інтересів» на державній службі [3].

Законодавство більшості країн світу, які досягли успіху в антикорупційної діяльності, містить норми, спрямовані на врегулювання цього інституту шляхом встановлення відповідних контрольних, забороняючих та обмежувальних заходів, система яких відіграє важливу роль у процесі протидії корупції загалом.

Запозичення досвіду їх застосування дозволить створити позитивну практику у цій сфері та в інших державах.

Зокрема, для запобігання виникненню такого конфлікту в окремих країнах створено спеціальні органи, на які покладаються контролюючі функції у цій сфері.

У Великобританії це стосується компетенції Комітету Нолана, крім цього, в Англії претендент на міністерський пост має надати список усіх своїх фінансових інтересів, а не лише декларацію про доходи. Далі ці дані піддаються ретельній перевірці, після якої кандидату можуть запропонувати змінити установа розташування своїх активів або припинити співпрацю з певними компаніями [2, с. 115].

У Нідерландах у всіх організаціях створено служби внутрішньої безпеки, які займаються виявленням помилок чиновників. У Німеччині для іншої роботи чиновника, крім служби, необхідно отримати попередній дозвіл вищої службової інстанції.

Отже, викриття – це досить ефективний та водночас нескладний засіб боротьби з корупційним гнітом. Але людина не повинна при цьому, як нині, замислюватись, чи не буде владними корупціонерами порушене її абсолютне право на життя, на недоторканність та безпеку [4].

Отже, в той час, коли в одних країнах вони допомагають зекономити державі десятки мільярдів доларів, в інших, зокрема в Україні, культура викриття корупційних злочинів лише почала свій законодавчий розвиток, але головне, чи буде імplementовано міжнародний досвід та практику реальної дії цих норм.

Викривачі знаходяться у зоні ризику в суспільстві, де обмежена свобода ЗМІ і де правова система корумпована. У зв'язку з вищенаведеним нині пріоритетними напрямками діяльності у цій сфері залишаються акумуляція найкращих міжнародних стандартів у національному законодавстві, підтримка осіб, які не «толерують» корупцію, аналіз досвіду побудови нормативно-

правової бази у зарубіжних країнах та, що найголовніше, психологічний аспект сприймання народом викривачів та розуміння мети їхніх дій.

Література

1. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. Віче. 2015. № 18. С. 2-5.
2. Чорногор, Н. С. Міжнародні практики протидії корупції. Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 3 груд. 2021 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2021. С. 136-138.
3. Супрун Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. № 2-3. С. 199-204.
4. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. №4. С. 118-122.

***Коломоєць Тетяна Олександрівна,**
д.ю.н., Заслужений юрист України, професор,
декан юридичного факультету Запорізького
національного університету,
член-кореспондент НАПрН України
Кремова Дар'я Сергіївна,
доктор філософії (PhD), викладач кафедри
конституційного та адміністративного
права юридичного факультету Запорізького
національного університету*

ВІЙСЬКОВИЙ ОБЛІК ЖІНОК В УКРАЇНІ: ПОЛІКРИТЕРІАЛЬНІСТЬ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ У ЗАКОНОДАВСТВІ

В умовах оновлення правових засад військової служби в Україні, в т.ч. й в період правового режиму воєнного стану, актуальності набуває «якість» унормування новаційних для вітчизняної нормотворчості та правозастосування явищ, серед яких і військовий облік жінок. Не зважаючи на те, що військовий облік як окремий правовий інститут в Україні відомий вже протягом тривалого часу, військовий облік жінок є цілком новаційним правовим явищем. Внесення відповідних доповнень до «базового» законодавчого акту з військової служби (Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»), Постанови Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 року № 921, якою затверджено Порядок організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних, а також прийняття Наказів Міністерства оборони України, які деталізували засади військового обліку жінок (від 11.10.2021 року № 313, від 07.02.2022 року № 35), фактично й сформували окремий правовий інститут – військових облік жінок. Аналіз останнього дозволяє виділити

пріоритетні напрямки нормотворчості, які й зумовили особливість відповідного різновиду військового обліку. Нормотворець зосереджує увагу на специфіці цього виду військового обліку «із прив'язкою» до суб'єкта, тобто осіб, щодо яких цей облік здійснюється. Так, зокрема, у наказі Міністерства оборони України зазначається, що затверджується Перелік спеціальностей..., після одержання яких жінки беруться на військовий облік (накази № 313, № 35). Більше того, зазначається термін початку формування такого реєстру – «взяття жінок на військовий облік... з 01 жовтня 2022 року» (пп. 2 п. 3 Наказу № 35). У Порядку, поряд із іншими положеннями (п. 18), для позначення яких використовується термін «особи», окремим пунктом закріплено – «жінки, які мають фах, ... , за умови їх придатності ... за станом здоров'я, віком та сімейним станом» (пп. 10 п. 18 Порядку). У цьому ж документі містяться положення щодо «карток первинного обліку військовозобов'язаних-жінок» (пп. 4 п. 28 Порядку), «особових карток військовозобов'язаних-жінок» (пп. 3 п. 44 Порядку).

Виокремлюючи вищезазначені положення законодавства щодо військового обліку, нормотворець не лише зазначає критерій, з використанням якого різновид військового обліку виділяється (вказівка на стать особи), але й уточнює свою позицію вже у змісті самих положень, що дозволяє вести мову про те, що не лише стать особи відіграє важливу роль у виділенні відповідного різновиду військового обліку. Так, зазначаючи, що «жінки... підлягають військовому обліку, які мають...» (п. 11 ст. 1 Закону), що підтверджує позицію, що не всі (не всі абсолютно) жінки підлягають військовому обліку. Належність до жіночої статі не є першим (обов'язковим) критерієм для «переходу» до інших критеріїв. Так, зокрема, зазначається, що «...жінки, які мають фах,, ... за умови їх придатності до проходження військової служби за станом здоров'я та сімейним станом» (пп. 10 п. 18 Порядку) підлягають військовому обліку. Положення аналогічного змісту містить й п. 11 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (різниця лише у використанні по тексту синонімів «фах», «спеціальність»). Отже, стать є першою, але не єдиною для розгляду особи такою, що підлягає військовому обліку жінок. Послідовність закріплення інших критеріїв дозволяє стверджувати, що нормотворець розмістив їх у відповідній послідовності не випадково, а з урахуванням значимості (від найбільш значимого й із поступовим зменшенням такого значення). Зокрема, зазначаючи «... жінки, які мають спеціальність ...», фактично нормотворець визнав важливість професійних здібностей, професійної підготовки, професійних компетентностей жінки для її військового обліку, що підтверджує пріоритет професійного, а не гендерного критерію для відповідного різновиду військового обліку. Важливо для потреб держави перебування на військовому обліку професіоналів (про що й свідчить 14 спеціальностей та 7 споріднених професій). Саме тому, у переліку документів, які особа подає для взяття (постановки) на військовий облік, є диплом, який підтверджує набуття освіти за наявною спеціальністю, а також довідки з місця роботи (витягу з трудової книжки) про посаду, що особа обіймає. Проте, належність до жіночої статі та набуття спеціальності та / або професії із затвердженого Переліку не є

вичерпними критеріями для визначення особи для взяття на військовий облік жінок. Необхідними також є придатність особи для військової служби за станом здоров'я та сімейний стан, оскільки вони можуть слугувати «перепорою» для взяття особи на військовий облік. Так, у разі непридатності особи для проходження військової служби її стать (жіноча) та набуття професійних знань за спеціальністю, яка є відповідним аналогом військово-облікової, не дозволяють взяття особи на військовий облік. У цьому контексті варто стверджувати, що для виокремлення військового обліку жінок як різновиду військового обліку в цілому використано полікритеріальний підхід, який передбачає поєднання одночасно чотирьох обов'язкових критеріїв для визнання особи такою, що підлягає військовому обліку, й відсутність будь-якого із них усуває відповідний обов'язок особи та будь-які імперативні тематичні дії щодо неї з боку уповноважених державою інституцій. Такий підхід, з урахуванням особливостей жінок, їх ролі у суспільстві, родині, варто визнати цілком виправданим, що дозволяє вирішити одночасно декілька завдань загальнодержавного значення (як щодо забезпечення обороноздатності держави, так і охорони материнства і дитинства тощо). Втім саме новаційний характер інституту й зумовлює акцент уваги законодавця на «якість» унормування засад військового обліку жінок як щодо «професійного» аспекту (критерію), так і «сімейного» критерію, з урахуванням самої особливості жінки як суб'єкта суспільних відносин у всьому їх розмаїтті, а також «чистоти» «професійного» критерію у його практичному значенні для військової служби в цілому.

*Котляренко Олександр Петрович,
к.ю.н., заступник начальника кафедри правового
забезпечення гуманітарного інституту
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського*

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Системне удосконалення законодавства у сфері оборони України є необхідною передумовою для наближення чинних правових норм до потреб сьогодення. З огляду на динаміку сучасної безпекової ситуації, діюче законодавство у сфері оборони знаходиться на одному із найскладніших етапів розвитку, проте враховуючи реалії сьогодення, воно відстає від розвитку суспільних відносин.

Маємо відмітити, що проблема внутрішньої неузгодженості законодавства у сфері оборони України має довготривалий характер, що було відмічено ще у Стратегії національної безпеки України (у редакції 2007 року).

У Стратегічному оборонному бюлетені України (далі – СОБ-2016) вказувалось на “надмірність обсягів та неактуальність нормативно-правової бази у сфері оборони”. Також у СОБ-2016 закріплена норма, що він слугує дорожньою картою оборонної реформи, а для її реалізації у підпункті 3.4.

“Юридичне забезпечення заходів реформування” вказано перспективні напрямки за якими планується внести зміни до законодавства. Загалом, він передбачав внесення змін до законів України та інших нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення нормативної, інституційної та функціональної складових процесу реалізації законодавства у сфері оборони України на засадах і принципах держав-членів НАТО.

У цьому контексті, експерт Апарату Ради національної безпеки і оборони України А.Ю. Сменковський ще у 2011 році зауважив, що “низка змін, що вносилися до відповідних законодавчих актів з питань національної безпеки і оборони у наступні після їх прийняття роки поза будь-якою стратегією розвитку сектору безпеки і оборони, обумовила системну незбалансованість і некомплексність законодавства у даній сфері, його невідповідність сучасним вимогам і викликам часу, що має негативні наслідки для національної безпеки України”. У зв’язку з цим, він запропонував забезпечити системне вдосконалення законодавства, шляхом взаємоузгодження норм з урахуванням європейських принципів і стандартів [1, с. 127-129].

Аналіз діючих положень законодавчих актів у сфері оборони України дозволяє ряду дослідників й до тепер робити висновок про незадовільний стан законодавства у цій сфері. Так, на слухну думку В.П. Тютюнника та В.К. Горовенка, у ньому багато правових прогалин і велика кількість серйозних проблем. Головне – це законодавство не відповідає сучасним воєнно-політичним, військовим, воєнно-економічним та іншим реаліям, а також не забезпечує належного виконання завдань щодо підвищення обороноздатності держави, проведення оборонної реформи та реалізацію курсу України на вступ до НАТО. Вказані експерти рекомендують одночасно з проведенням оборонної реформи *розпочати глибоку реформу законодавства у сфері оборони шляхом його кодифікації*, спрямованої на систематизацію, уніфікацію, докорінну переробку, оновлення та гармонізацію зі стандартами НАТО [2, с. 21].

Заслуговує уваги проведене нещодавно В.В. Шульгіним комплексне дослідження процесу реалізації військового законодавства України та запропоновані ним пріоритетні напрями удосконалення цього процесу, зокрема його нормативно-правові аспекти такі як: правовий моніторинг правореалізації; військово-інтегрована система прогнозування та планування законопроектної роботи у військовій сфері (сфері оборони); систематизація військового законодавства (оновлення Статутів Збройних Сил України, розробка Військового кодексу України) [3, с. 186].

Водночас, як констатовано у вступній частині Стратегічного оборонного бюлетеня України (далі – СОБ-2021), під час реалізації оборонної реформи та оборонного огляду визначено низку проблем функціонування сил оборони в умовах існуючих та потенційних загроз, зокрема: *недосконалість законодавства України у сфері оборони*; незавершеність виконання ряду інших завдань оборонної реформи, які були визначені СОБ-2016.

Тобто, як бачимо, проблема недосконалості законодавства у сфері оборони України за пріоритетністю виведена на перше місце. Іншими словами, це

наглядно показує безпрецедентний приклад важливості та першочерговості системної реформи законодавства у сфері оборони відносно всієї оборонної реформи в цілому.

Проте, правотворча діяльність щодо системного оновлення законодавства у сфері оборони України дотепер не набула цілеспрямованого характеру, та не виокремлена в пріоритетний напрям реалізації оборонної реформи. Це призводить до того, що діяльність з удосконалення законодавства у згаданій сфері здійснюється радше епізодично, шляхом внесення точкових змін, без урахування принципу системності, комплексності, прогнозованості та наукового забезпечення. Тому ключові законодавчі акти у цій сфері (закони України “Про оборону України”, “Про Збройні Сили України”) дотепер не оновлені.

Беззаперечно підтримуючи вищевказані шляхи вдосконалення законодавства, вважаємо, що їх реалізація потребує належного інституційного забезпечення, шляхом створення в системі Міноборони функціонального підрозділу (центру), який на професійній основі, системно та планомірно здійснює:

- 1) науково-аналітичне забезпечення правотворчої діяльності Міноборони;
- 2) правовий моніторинг та дослідження ефективності реалізації законодавчих актів у сфері оборони України;
- 3) експрес-аналіз ризиків законопроектів, які надходять до Міноборони на погодження;
- 4) розробку наукових концепцій розвитку законодавчого регулювання суспільних відносин у війсьній сфері та сфері оборони;
- 5) професійне навчання (підвищення кваліфікації) з питань правотворчого процесу персоналу структурних підрозділів Міноборони.

Найбільш прийнятним варіантом для створення такого підрозділу (Науково-методичний центр правотворчої діяльності та правового моніторингу), на нашу думку, є використання наукового потенціалу і матеріальної бази Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, як провідного вищого військового навчального закладу. Однак, незважаючи на обґрунтованість цієї пропозиції, на сьогодні вона у Міноборони залишається нереалізованою [4].

Варто відмітити, що аналогічну ідею ще у 2008 році висловлював представник юридичної служби Генерального штабу Збройних Сил України Фомін А.А. [5, с. 18].

Разом з тим, висловлюємо сподівання, що створення такого підрозділу додасть керованості і взаємоузгодженості діям структурних підрозділів Міноборони у сфері правотворчої діяльності, планування якої має здійснюватися на основі результатів правового моніторингу, юридичного прогнозування та з урахуванням Наукової концепції розвитку законодавства у сфері оборони України.

Реалізація такої ініціативи дозволить суттєво посилити нормотворчі спроможності Міноборони, як суб'єкта нормотворення, а також налагодити функціонування механізму гармонізації законодавства України із законодавством держав-членів НАТО у сферах безпеки і оборони.

Вважаємо, що необхідність виокремлення нормотворчої функції як важливого самостійного напрямку діяльності Міноборони є беззаперечною, адже надання пріоритету нормотворчості, яка без сумніву є правовою формою реалізації державної політики у сфері оборони (воєнно-правової політики), дозволить зменшити ризики прийняття нераціональних управлінських рішень, гарантувати успішність оборонної реформи, забезпечить планомірне набуття Збройними Силами України необхідних оперативних спроможностей, що є визначальним фактором інтеграції України в євроатлантичний безпековий та правовий простір.

Література

1. Сменковський А.Ю. Реорганізація системи управління національною безпекою України: правовий аспект. *Стратегічні пріоритети*. 2011. № 2 (19). С. 126–130.
2. Тютюнник В.П., Горovenko В.К. Законодавство у сфері оборони України: стан, проблеми та шляхи реформування. *Наука і оборона*. 2018. № 1. С. 18–22.
3. Шульгін В.В. Реалізація військового законодавства України: історія, теорія, практика, шляхи удосконалення: монографія. Київ: МП Леся, 2017. 285 с.
4. Щодо створення в системі Міністерства оборони України Центру правового моніторингу та правотворчої діяльності: Доповідна записка заступника Міністра оборони України № 17769/з/5-2021 від 04.02.2022.
5. Фомін А.А. Стан та напрями вдосконалення нормативно-правового забезпечення. *Право військової сфери*. 2008. № 2 . С. 16–18.

*Кочкіна Дар'я Дмитрівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Павлова Наталія Валеріївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СФАЛЬСИФІКОВАНИХ ВІДБИТКІВ ПАЛЬЦІВ РУК В ДАКТИЛОСКОПІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

Дактилоскопічне дослідження наразі займає одне з провідних місць по значенню з організації пошуку та викриттю правопорушників через його ефективність, високу якість та точність. Помилки в ототожненні особи, що залишила свої сліди на місці події, чи установленні осіб невідомих трупів майже зводяться до нуля, що змушує правопорушників шукати способи фальсифікації своїх відбитків.

Потожирові відбитки папілярних візерунків мають природне походження та складаються з таких структурних елементів: морфологія сліду, склад речовини, склад мікрофлори, що суттєво відрізняє їх від сфальсифікованих, які не містять відповідних компонентів хімічного складу потожирової речовини [1].

Тому, вважаємо за необхідне під час дактилоскопічного дослідження аналізувати й наявність потожирової речовини в слідах папілярних візерунків особи, що потребує розробки сучасної методології дослідження слідів пальців рук людини та їх потожирової речовини. Така необхідність викликана потребами розшукової, слідчої та експертної практики, а також запитами судів про підвищення якості розслідування, ширшого використання науково-технічних засобів у викриванні правопорушників.

Для початку визначимо поняття фальсифікованих відбитків папілярних візерунків пальців рук, що тлумачиться як сліди рук, що повністю змінені шляхом умисного видалення папілярного візерунка, його маскування чи його штучне створення, а також частково змінені внаслідок умисної зміни папілярного візерунка [2, с. 78].

Для того, аби полегшити процес виявлення фальсифікованого відбитка пальців рук криміналістам та судовим експертам необхідно мати уявлення про способи, методи, засоби та інші особливості їх фальсифікації, що дає змогу сформуванню повну інформаційну базу для ефективного криміналістичного дослідження.

С. С. Саміщенко виділяє наступні види такої фальсифікації: 1) підробку слідів пальців рук з використанням кліше тобто штучно створеного слідоутворюючого об'єкта; 2) виготовлення порошкових та фотокопій слідів і відбитків та їх приєднання до кримінального провадження в якості слідів пальців рук, виявлених на місці події; 3) підкидання реальних предметів зі слідами пальців рук, залишеними людиною у ході реального слідового контакту, в якості доказів на місце події або безпосереднє приєднання такого предмета до матеріалів кримінальної справи; 4) перенесення слідів пальців рук з одного предмета на інший, що має відношення до події злочину, шляхом прямого або опосередкованого контакту [3, с. 369].

В першу чергу при проведенні дактилоскопічного дослідження необхідно встановити біологічне походження даних відбитків, оскільки ті можуть бути як слідами природного походження, так і їх аналогом із неживої природи, тобто штучного походження, підроблені. В цьому процесі одним із ключових елементів є саме матеріал, що копіює папілярні візерунки поверхні. Треба мати на увазі, що у випадку використання такої слідокопіюючої плівки як «Скотч» дослідити наявність потожирової речовини є неможливим.

Одним зі способів виявлення потожирової речовини є її перевірка на горіння, що може бути проведена за допомогою Експрес-аналізу, оскільки під час горіння такої речовини природного походження, вона має свій характерний запах. Якщо ж залишений слід був підроблений, то запах буде відсутній, а процес горіння може перетворитися на плавлення. Ще одним різновидом виявлення фальсифікації відбитків пальців є відсутність в їх потожировій речовині різних груп бактерій, проте це неможливо виявити у разі отримання копії папілярного візерунка штучним шляхом. Тому, на нашу думку, разом з дактилоскопічною експертизою повинна паралельно проводитися й судовобіологічна експертиза із залученням біологів. Така комплексна експертиза надасть повну оцінку

залишеним відбиткам пальців та виявить не тільки особистість правопорушника, але і їх походження.

Проте, такі експертизи не є поширеними, що знижує вірогідність точного та ефективного дослідження папілярних візерунків, а саме виявлення їх фальсифікації. Тому, можна дійти до висновку, що нормативне та практичне вдосконалення проведення дактилоскопічного дослідження є наразі вкрай важливим. Вважаємо за необхідне розвивати напрямок з дослідження фальсифікованих відбитків слідів папілярних ліній в його практичному застосуванні шляхом розробки відповідних методик та інтегрування їх в сучасне дактилоскопічне дослідження.

Література

1. Терзієв В. К., Георгієв М. П., Банков С. М. Функції, права та обов'язки «Експертної ради» Генерального прокурора Республіки Болгарія. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2020. №14. С. 13-17.
2. Хижняк, А. С. Актуальні проблеми криміналістичного та експертного забезпечення діяльності правоохоронних органів та суду в Україні: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 28.05.2021 р.). С.76-79.
3. Самищенко С. С. Современная дактилоскопия: теория, практика и тенденции развития: Дисс. д-ра юрид. наук. М., 2003. 369 с.

*Кравцова Надія Геннадіївна,
к.пед.н., кафедри теоретико-правових
дисциплін Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ДІАДИ «ТЕОРІЯ – ПРАКТИКА» У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДОРОБКУ ДЖОНА ДЬЮЇ

Процеси прискореної індустріалізації США, які розпочалися в останню третину XIX століття, викликали суттєві трансформації американського суспільства, як-от: високий ступінь суспільної поляризації, етнічний плюралізм, соціальну та географічну мобільність. Вони виявилися і передумовами і, водночас, наслідками процесів індустріалізації. Глибина і безпрецедентний характер цих трансформаційних процесів потребували адекватного науково-теоретичного обґрунтування. Власне історичний контекст, у якому діяльність людини упродовж лише двох-трьох поколінь докорінним чином змінила обличчя американського суспільства, актуалізував необхідність критичного переосмислення категорії діяльності як такої, а також її змісту та спрямованості. У новому світлі поставали тепер і процеси пізнання, оскільки з розвитком науки, змінами у її структурі (збільшення прикладних досліджень у порівнянні з фундаментальними, розквіт технічних наук) все більш очевидним ставало, що пізнання – це не ізольована функція абстрактного гносеологічного суб'єкта, а один із багатьох виявів діяльності людини як суб'єкта соціуму, до якого вона належить.

Проблематика практичної спрямованості пізнавальної діяльності активно розроблялася в США того періоду, де вона стала підґрунтям розвитку філософії прагматизму. Основоположники цього філософського напрямку – Ч.С. Пірс та У. Джеймс – наголосили на необхідності розробки оновленої теорії пізнання, адже пануюча на той час дуалістична епістемологія, згідно з якою думка і дія, теорія і практика мають різні логічні структури, увійшла в суперечність з об'єктивним розвитком людини, суспільства і науки доби прискореної індустріалізації.

Ця окреслена в працях Ч. Пірса і У. Джеймса «реконструкція в філософії» була узагальнена і систематизована в інструменталізмі Джона Дьюї (1859-1952). Ядром його програми радикального перетворення філософії й методології пізнання стала критика абстрактних принципів пізнання й обґрунтування нового типу раціональності знання, утіленого у неспекулятивних категоріях філософії діяльності.

На думку Дж. Дьюї, у філософії склалася така ситуація, коли абстрактно гносеологічне ставлення суб'єкта до об'єкта розглядається як єдино можливе ставлення людини до світу, що оточує її. Розглядаючи сутність цієї проблеми в її генезі, Дж. Дьюї доходить висновку, що історично вона виникла як один із наслідків класового розшарування суспільства та процесів спеціалізації праці. Таким чином, філософи, починаючи з давньогрецьких, традиційно розрізняють і відокремлюють емпіричні факти й теорію. У результаті процесів розподілу праці теоретична діяльність отримала статус єдино гідного вільної людини роду занять, а практика, відповідно, залишилася рабам. Вищезгадана спеціалізація праці призвела до відриву і зневажливого ставлення ідей до діяльності, теорії до практики. Епоха Середньовіччя закріпила цей відрив соціально, а Новий час – теоретично, шляхом пошуків вищої реальності «первісних» якостей речей. Тогочасні філософи були переконані в тому, що ідея, засвоєна за допомогою розуму, перевершує ідею, засвоєну в досвіді. І навіть коли відбулася секуляризація суспільного життя, філософський ідеал залишився незмінним: абстрактний суб'єкт намагається пізнати найвищу реальність – світ, який знаходиться поза межами його досвіду. Філософія, яка за словами Дж. Дьюї, «замкнула себе у вежі зі слонової кістки», поставляла лише догматичні приписи у вигляді норм, якими людям слід було керуватися у поведінці та мисленні.

Виклики ідустріального етапу розвитку США продемонстрували, на думку Дж. Дьюї, що філософія більше не може оперувати абстрактними конструктами, а повинна повернутися до проблем людини, світу, до визначення орієнтирів та цінностей, якими людям слід керуватися і в науковій діяльності, і в повсякденному житті. Унікальність і непередбачуваність життєвих ситуацій обумовлюють суто відносну користь від будь-яких узагальнень та теоретизувань, наголошував учений. Саме тому кожній людині необхідно розробити індивідуальну теорію та інструментарій дослідження світу, що оточує її, адже лише долаючи перешкоди людина накопичує досвід вирішення проблем. А власне процес набуття знань через активну діяльність, життєвий досвід, філософ називає освітою. Принципово новаторським є твердження Дж. Дьюї про те, що філософію слід вважати загальною теорією освіти, оскільки вона вивчає методи

набуття людиною розумного та емоційного ставлення до природи та інших людей. «Філософія тепер покликана стати теорією практики», – проголошує Дж. Дьюї [1, 255]. Ця теза засвідчує переконання вченого у тому, що методологічний та евристичний потенціал філософії має бути підґрунтям для розробки стратегій розвитку суспільства індустріальної доби, подолання властивих йому суперечностей і конфліктів, зокрема в галузі виховання і освіти.

Література

1. Dewey J. The quest for certainty: A study of the relation between knowledge and action. NY.: Prentice Hall, 1929. 214 p.

*Криницький Ігор Євгенович,
д.ю.н., с.н.с., професор кафедри цивільного,
господарського і фінансового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА: ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Грошово-кредитна політика є надзвичайно важливим вектором державної діяльності. Від її належного формування та реалізації залежить забезпечення фінансового суверенітету нашої держави, досягнення законодавчо визначених цілей економічного розвитку, гарантування конституційного права людини на достатній життєвий рівень. Не випадково окреслений термін набуває конституційного характеру – вживається в ч.1 ст.100 Основного закону нашої держави [1] (при цьому вказана норма є абсолютно стабільною, вона не зазнала жодних змін з моменту прийняття Конституції України). Законотворець оперує зазначеною категорією через призму Основних засад грошово-кредитної політики і повноважень Ради Національного банку України. Саме на цей орган покладено розробку і контроль за проведенням грошово-кредитної політики.

Подальше розкриття сутності аналізованого поняття здійснюється в профільних законах. Зокрема, категорію «грошово-кредитна політика» або похідні від неї містить кожна сьома стаття Закону України «Про Національний банк України», до його структури введено окрему тематико-спеціалізовану складову – розділ IV «Грошово-кредитна політика» [2]. Наведений закон містить визначення цього різновиду політики як комплексу заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення цінової стабільності шляхом використання інструментів грошово-кредитної політики, Низка дотичних до грошово-кредитної політики питань регламентується і в Законі України «Про банки і банківську діяльність». Зокрема, принциповою позицією є віднесення більшості її інструментів до такої форми державного регулювання діяльності банків як індикативне регулювання (ст.66) [3].

Після набуття Україною статусу країни-кандидата на вступ до ЄС, пришвидшення темпів адаптації вітчизняної правової системи до *acquis communautaire* як невідкладне постає завдання вивчення європейської практики нормативно-правового забезпечення грошово-кредитної політики на предмет впровадження міжнародних стандартів у національне законодавство.

У темпоральному аспекті цей «шлях» потребує поділу на 2 стратегічних етапи, що пов'язані: перший – зі вступом нашої держави до ЄС; другий – із приєднанням України до зони Євро. При цьому окреслена черговість є принциповою і змінюватись категорично не може. Зважаючи на такий часовий поділ і треба будувати наші послідовні кроки, приймати конкретні тактичні рішення з реформування банківської системи та відповідного законодавства. Зрозуміло, що зараз особливу і практичну зацікавленість викликає перший етап. Його ключовою подією стане входження НБУ до Європейської системи центральних банків перспектива якого набуває реальних контурів. Згідно до ст.127 Консолідованої версії Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – Договір) головною ціллю ЄСЦБ є підтримання цінової стабільності (деякі науковці називають її обов'язком-місією [5, с.81]), а одним із основних завдань – визначення та реалізація монетарної політики Союзу. Натомість, зазначений акт містить й дискусійні моменти, наприклад, відокремлення від монетарної політики Союзу такого її традиційного інструменту як купівля-продаж валютних цінностей на валютних ринках.

Головну роль у забезпеченні виконання завдань, покладених на ЄСЦБ відіграє Європейський центральний банк. Задля цього він видає регламенти, приймає рішення, надає рекомендації та висновки. Стаття 131 Договору передбачає, що кожна держава-член ЄС повинна забезпечувати сумісність свого національного законодавства, зокрема установчих документів її центрального банку, з Договорами та Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ (статут цих банківських установ затверджений протоколом №4 до Договору).

Європейський центральний банк займає домінуюче положення в ЄСЦБ [6, с.17], є головним елементом центральних банків ЄС [7, с.10]. Саме на його Керівну раду покладено формування монетарної політики Союзу. Задля цього вона має право приймати рішення, пов'язані з проміжними монетарними цілями, основними відсотковими ставками та станом резервів ЄСЦБ. Реалізація монетарної політики здійснюється Правлінням ЄЦБ. При цьому на легальному рівні не вирішено, який орган здійснює контрольні функції в цій сфері.

Слід зазначити, що перед вступом до ЄС практично всі країни суттєво змінювали законодавчу регламентацію правового статусу центрального банку, зокрема, і щодо питань грошово-кредитної політики. Відповідна робота чекає і на вітчизняних вчених і законотворців. Вважаємо, що у зазначеному контексті доцільно прийняти Банківський кодекс України (на базі Законів України «Про банки і банківську діяльність» і «Про Національний банк України»). Таким чином ми нівелюємо наявні протиріччя і зможемо уникнути їх у майбутньому. Також, на наш погляд, варто включити управління золотовалютними резервами України до переліку актуального грошово-кредитного інструментарію.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141.
2. Про Національний банк України: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №29. Ст.238.
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №5-6. Ст.30.
4. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01). *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2010. № 81 С.81-83.
5. Білоглазова Н.О. Адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 201 с.
6. Латковська Т.А. Фінансово-правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2008. 37с.
7. Щеглюк Максим. Сучасні тенденції розвитку грошово-кредитної політики Європейського центрального банку. *Економіст*. 2014. №11. С.10 – 13.

*Кулик Арт'ом Вячеславович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Поняття правопорушення в теорії держави і права є усталеним, і в науковій, і навчальній літературі відтворюються з невеликими термінологічними відмінностями однакові за своєю сутністю дефініції, засновані як на їхньому законодавчому визначенні, так і на наукових розробках. Так, правопорушення визначають як винне протиправне та суспільно небезпечне (шкідливе) діяння, вчинене деліктоздатним суб'єктом, що тягне за собою юридичну відповідальність [1–3].

Для формування визначення «правонарушення, що посягають на національну безпеку» необхідно звернутися до самого поняття «національна безпека» і тим загрозам, які становлять для неї небезпеку.

Проблема, на яку хотілося б звернути увагу, це недооцінка небезпеки цивільно-правових правопорушень, у тому числі і зловживання правом, як загроз національній безпеці, що багато в чому обумовлено і деяким перебільшенням «зокрема» всієї галузі права, її спрямованості на регулювання приватноправових відносин, які нібито не пов'язані з національною безпекою. Тим часом громадян

правове правопорушення, вчинене у сфері економічної діяльності, може виступати і як спосіб скоєння кримінально караного діяння.

Відзначаючи охорону приватних інтересів як пріоритет громадянського права, дослідниками регулярно «забувається», що учасниками громадян правових відносин виступають і органи державної влади, та державні корпорації, та бюджетні організації.

Проблема полягає і в тому, що спеціальний облік цивільно-правових правопорушень, співставний з об'єктами національної безпеки, не ведеться.

Автор вважає цілком обґрунтованим та справедливим твердження, що в умовах воєнного стану можливі та допустимі обмеження права і свободи громадян, але тільки в тією мірою і на такий період, у яких в межах це необхідно для забезпечення оборони та безпеки держави [1].

Встановлення видових об'єктів злочинів проти основ національної безпеки України безпосередньо пов'язане із вирішенням усіляких проблем. Так, наприклад, такі елементи злочинів, як об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона або суб'єкт безпосередньо знаходять свій прояв в ознаках суспільно небезпечного діяння, тоді як об'єкт таких злочинів виявляється у більшості випадків не відокремлено, не ізольовано від інших елементів, а процесі детального аналізу таких ознак у тому безпосередньому прояві.

Процес встановлення конкретної групи соціально значущих благ чи інтересів як видового об'єкта зазіхання вимагає дотримання цілого ряду правил. Так, наприклад, необхідно встановити, якому благу чи інтересу завдано найбільша шкода, який із зазначених інтересів представляється найважливішим тощо.

Подібна версія поділу таких злочинів на зазначені види видається вельми обґрунтованою, проте не є домінуючою. теорії вітчизняного кримінального права, що свідчать деякі варіанти систематизації таких злочинів, представлені відомими дослідниками.

З точки зору правозастосовної діяльності першочерговою є організація роботи з підвищення кваліфікації суб'єктів, які вже сьогодні працюють із наслідками збройного конфлікту в Україні, в тому числі, здійснюють досудове розслідування і судовий розгляд кримінальних справ [4].

Такі особливості передбачають не тільки специфіку збору та фіксації доказів, відмінності провадження за відсутності підозрюваного/обвинуваченого за процедурою *in absentia* [3], але й свідчать про необхідність консолідації зусиль держави та громадянського суспільства для підвищення ефективності роботи у відповідному напрямку. Зокрема, особи, які мають доступ, але не уповноважені на розслідування чи судовий розгляд кримінальних справ, можуть здійснювати збір, фіксацію доказів, надавати інформацію чи іншим чином сприяти притягненню до відповідальності винних осіб.

Для сприяння такої поведінки доцільним є проведення широкомасштабної інформаційної компанії з питань міжнародного гуманітарного права, міжнародних злочинів (в першу чергу – воєнних, оскільки саме вони вже криміналізовані в Україні), їх суб'єктів, об'єктивної сторони та об'єктів,

контекстуального елемента, порядку збору та фіксації доказів, їх передачі компетентним суб'єктам національного рівня чи міжнародного. При цьому інформація повинна бути адресована як військовослужбовцям, так і пересічним громадянам, для чого вона повинна відповідати критеріям повноти, всебічності, доступності як з точки зору фізичного доступу, так і з точки зору використовуваних термінів і понять.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Михайленко В. Воєнні злочини в міжнародному праві: Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія. К.: РУМЕС, 2017. 592 с.
3. Вирок Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 01.06.2017 № 1-кп/243/484/2017 (категорія справи № 243/4702/17). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66885637>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).

*Купріянов Данило Денисович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Принципи у сфері цивільного права мають виявлятися не лише в тому, що цивільне законодавство має бути якісним у цілому, тобто зрозумілим та доступним, а й у тому, що вони мають установлювати дієві механізми захисту цивільних прав та інтересів суб'єктів цивільних правовідносин, зокрема й від свавільного втручання з боку державних органів у їхні права та інтереси.

Що стосується сутності та поняття правової визначеності, то в правовій доктрині ця категорія аналізується та розкривається як елемент принципу верховенства права, а вимоги, що впливають із принципу правової визначеності, здебільшого адресуються нормативно-правовим актам [1, с.8].

Цивільне законодавство також має містити механізми, які сприяють усуненню правової невизначеності, а також забезпечують стабільність і підвищення ефективності цивільно-правового регулювання.

На жаль, цивільне законодавство в цілому та Цивільний кодекс України, зокрема, не завжди є послідовними, узгодженими, чіткими, зрозумілими та

очікуваними у правовому регулюванні, а це безпосередньо впливає на їх нормативну якість та стабільність.

Принцип правової визначеності є невід'ємною, органічною складовою принципу верховенства права. Про це у низці своїх рішень зазначає зокрема Європейський Суд з прав людини. У своїх рішеннях Конституційний Суд України також посилається на принцип правової визначеності, наголошуючи на тому, що він є необхідним компонентом принципу верховенства права.

Як зазначає Європейський суд, якщо конфліктна практика розвивається в межах одного з найвищих судових органів країни, цей суд сам стає джерелом правової невизначеності, тим самим підриває принцип правової визначеності та послаблює довіру громадськості до судової системи.

Принцип правової визначеності проявляється не лише через якість та структурну узгодженість правової норми, а й через якісну системно-структуровану структуру Цивільного кодексу України (чи іншого акта цивільного законодавства).

Адже якщо норма не є такою, то вона є невиконаною, оскільки якщо норма не буде достатньо зрозумілою, чіткою та передбачуваною, особливо внаслідок системного аналізу її та інших правових норм у структурі ЦК України (чи іншого акту цивільного законодавства), або не матиме належного місця її розташування в такому нормативно-правовому акті, то юридичну силу такої правової норми можна поставити під сумнів.

Зараз є всі підстави стверджувати, що принцип правової визначеності слід визнати елементом системи принципів цивільного права.

Це пов'язано з тим, що цей принцип закріплений у нормах цивільного права, має загальний характер, оскільки його дія поширюється на всі цивільні відносини. Крім того, порушення такого принципу в цивільному праві тягне за собою певні правові наслідки.

Ними є неможливість застосування окремих норм цивільного права у зв'язку з тим, що для конкретного випадку певні норми є недійсними або не можуть бути застосовані, оскільки вони суперечать Конституції України, ЦК України, загальним засадам цивільного законодавства, положення контракту або характеру відносин.

Деякі вчені вважають, що правова визначеність має місце тоді, коли загальні норми сформульовані належним чином і відомі всім, відповідно надають громадянам можливість планувати свою поведінку з точки зору її правових наслідків, а тих обставин, які залишаються поза увагою. підстави застосування до особи примусу [2, с.34].

Відтак, правова визначеність — це вимога державної влади, яка у всіх своїх діях повинна бути пов'язана заздалегідь встановленими й оголошеними правилами, що дають змогу з усією вірогідністю та чіткою визначеністю передбачити, як влада за певних обставин використовуватиме свої засоби примусу.

Наведене розуміння правової визначеності як загальновизнаного принципу права в системі принципів цивільного судочинства свідчить про генетичний

зв'язок цього принципу з конституційними принципами, а також про функціональний зв'язок з іншими принципами цивільного судочинства, зокрема принципом цивільного процесу. обов'язковість судового рішення, що виражається в забезпеченні правомірних сподівань особи в її діях розраховувати на постійність чинного законодавства, а також на остаточність і законність судового рішення.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що принцип правової визначеності в чинному законодавстві України виявляється у двох своїх аспектах: як загальноправовий (фундаментальний) принцип і як галузевий принцип

Реальне існування правової визначеності зумовлює довіру суспільства до діяльності держави, до судової системи, належне ставлення до права та закону. Відсутність правової визначеності, навпаки, спричиняє порушення прав, свобод та законних інтересів осіб, руйнує основи правової системи.

Література

1. Шишка О. Р. Принцип правової визначеності в цивільному праві України. *Форум Права*. 2021. № 70(5). С. 6–17.
2. Огнев'юк Г. З. Правова визначеність як юридична категорія. *Бюллетень Міністерства юстиції України*. 2017. № 10. С. 32–35.

Купріянов Данило Денисович,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Логінова Марина Вікторівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДОГОВОРИ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ СПІЛЬНИМ МАЙНОМ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ: ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Однією із найбільш ефективних форм управління житловим фондом є об'єднання співвласників багатоквартирного будинку.

Основним видом договорів у сфері управління спільним майном багатоквартирного будинку, без якого взагалі неможливі відповідні відносини, можна назвати договір управління багатоквартирним будинком.

Основною особливістю договору управління багатоквартирним будинком є те, що договір укладається між управителем та уповноваженою особою, якою може бути: один із співвласників багатоквартирного будинку (обирається на загальних зборах співвласників); або місцевого самоврядування (у разі проведення конкурсу на визначення управителя).

За договором про надання послуг з управління багатоквартирним будинком управитель зобов'язується надавати співвласникам послугу з управління багатоквартирним будинком, розташованим за конкретною адресою, а співвласники зобов'язуються сплачувати такому управителю за надання

послуги з управління відповідно до вимог законодавства та умов цього договору [1, с.305].

З-поміж іншого, варто відзначити, що специфіка суб'єктного складу правовідносин із договору управління багатоквартирним будинком полягає насамперед у тому, що однією зі сторін договору є спеціалізований суб'єкт цивільного правовідношення - фізична особа-підприємець або юридична особа-суб'єкт підприємницької діяльності, який за договором із співвласниками забезпечує належне утримання та ремонт спільного майна багатоквартирного будинку та прибудинкової території та належні умови проживання та задоволення побутових потреб.

Тобто здатність фізичної чи юридичної особи бути управителем багатоквартирного будинку опосередкована наявністю у неї спеціального правового статусу – суб'єкта господарювання, який відповідає спеціальним вимогам, визначеним законом.

Щодо іншої сторони договору – контрагента управителя, то відповідно до положень чинного законодавства вони можуть бути співвласниками багатоквартирного будинку. Це положення має місце, зважаючи на те, що основною умовою виникнення правових зобов'язань із досліджуваного договору є те, що вони мають право власності на квартиру в багатоквартирному будинку.

Крім того, видається, що особливістю співвласників багатоквартирного будинку як суб'єктів зобов'язальних правовідносин є їх множинність.

Також хочу зазначити про те, що власники житлових та нежитлових приміщень для більш ефективного управління своїм багатоквартирним будинком та прибудинковою територією, а також для юридичного оформлення їхніх майнових прав на будинок та прибудинкову територію можуть створювати неприбуткову юридичну особу.

Отже, на підставі викладеного можна виділити одну з ознак договору управління багатоквартирним будинком - специфічний суб'єктний склад правовідносин, що виникають з нього.

Наступною складовою досліджуваних правовідносин має стати об'єкт, питання правової природи та сутності якого можна визнати одним із найбільш дискусійних у теорії цивільного права [2, с.50].

Враховуючи юридичну назву договору, робимо висновок, що його предметом є управління багатоквартирним будинком. У доктрині відсутня єдність щодо суті як предмета цивільно-правового договору в цілому, так і суб'єктів окремих договірних конструкцій зокрема, що свідчить про складність питання встановлення справжнього предмета досліджуваної договірної конструкції. Тому існує думка, що під предметом договору управління багатоквартирним будинком слід розуміти сукупність юридичних і фактичних дій, які необхідно вчинити для досягнення мети договору.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що значення договору управління багатоквартирним будинком як правочину полягає в тому, що його укладення шляхом одноразового волевиявлення сторін: по-перше, свідчить про настання правових наслідків у вигляді одночасне виникнення правового зв'язку

між його сторонами, і, по-друге, виражає спрямованість спільних дій учасників угоди на досягнення бажаних для них результатів і, як наслідок, наділення учасників угоди взаємними правами та обов'язками у сфері управління багатоквартирним будинком.

Література

1. Яковлева Л.В. Договір управління багатоквартирним будинком як юридичний факт та зобов'язальне правовідношення. *Часопис Київського університету права*. 2020. №4. С. 304-308.

2. Нікончук А.М. Правове регулювання діяльності управителів багатоквартирними будинками. *Прикарпатський юридичний вісник. Національний університет «Одеська юридична академія»*. 2016. № 2. С. 48-53.

Куцел Світлана Вікторівна,
д.філ.н., професор кафедри теоретико-
правових дисциплін Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

КРИТИКА У КОНТЕКСТІ СВОБОДИ САМОВИРАЖЕННЯ

Демократичний розвиток суспільства неможливо уявити без права на дискусію, широке обговорення нагальних питань, критику позицій опонента, саме ці явища і уможливають відкритість демократичного суспільства, а свобода слова забезпечує формування дієвого громадянського суспільства. Проте, трапляються ситуації, коли критика перетворюється на образу, стає (або сприймається) суто негативно. Може виникнути ситуація, коли той, хто висловлюється критично, вважає критику доречною та обґрунтованою, а адресат сприймає її як образу. Оскільки вільне вираження своїх поглядів і переконань визнається невід'ємним правом людини і громадянина, актуальним стає питання як співвіднести це право з правами та свободами інших громадян? «Погляди людини, її переконання та ідеї становлять антропний феномен, зміст якого становлять судження ймовірнісного характеру про будь-які теперішні, минулі чи майбутні явища, події, факти, процеси дійсності та судження про цінність предмета» [1, с. 11]. Як же скористатися правом на самовираження і при цьому не спричинити образу опоненту, оскільки відсутні об'єктивні критерії, які дають змогу визначити, коли критика перетворюється на образу?

З точки зору суб'єктивного сприйняття майже всі критичні висловлювання можна потрактувати як образу, оскільки «ступінь усвідомлення соціальних цінностей у кожної людини може бути різним, залежно від рівня свідомості, культури, знань, свободи волі, мислення, вміння оцінювати, аналізувати» [2, с.19]. Як зауважує норвезький мислитель Л. фон Свендсен, «питання у тім, чи є законні підстави стверджувати, що висловлювання містить образу, і чи факт такого висловлювання, яке після належного оцінювання може вважатися образливим, матиме наслідки для захисту свободи вираження» [3, с.279].

Важливе значення в оцінці критичного висловлювання як образливого відіграють емоції, породжені притаманним людині типом існування. Коли замість логічного аналізу аргументів опонента здійснюється сприйняття критичного меседжу за схемою «стимул-реакція», створюється причина для того, щоб почуватися ображеним, тобто критичне мислення поступається автоматичному. Це небезпечна ситуація, яка може суттєво нашкодити обом учасникам дискусії, тому що така «реакція буде вважатися розсудливою або безпідставною через оцінювання відношення до об'єкта, оскільки одні реакції ми вважаємо адекватними, а інші – неадекватними» [3, с.280].

Прогрес демократичного суспільства залежить від можливостей доступу громадян до широкого кола ідей, даних та думок, проте варто пам'ятати, що будь-які погляди можуть/мають бути піддані критиці як в індивідуальному порядку, так і шляхом публічної дискусії і це є проявом права на самовираження.

Вирішення проблеми оцінки критичного судження як образливого має морально-етичний вимір, оскільки важливою умовою цивілізованого спілкування є вимога поваги до почуттів інших людей, толерантне ставлення до їхніх прагнень та інтересів, визнання права людини на інший спосіб мислення та існування.

Література

1. Ярмол Л.В. Свобода вираження поглядів та проблеми юридичного забезпечення її реалізації в Україні (загальнотеоретичне дослідження) : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Львів, 2019. 42 с.

2. Грищук О.В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти. Київ: Ваїте, 2020. 530 с.

3. Свендсен Л. Фр. Г. Філософія свободи Львів; К., 2016. 336 с.

*Лаврієнко Мар'яна Миколаївна,
здобувач вищої освіти юридичного
факультету Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова
Домінюк Ірина Анатоліївна,
здобувач вищої освіти юридичного
факультету Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова
Іваницький Андрій Миронович,
доктор філософії (PhD), доцент
кафедри міжнародного та європейського
права Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова*

ПРАВОВІ МЕЖІ ТА ДОЗВОЛИ НА СВОБОДУ СЛОВА Й ПРАВА НА ПОВАГУ РЕЛІГІЙНИХ ПОЧУТТІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

Свобода слова та права на повагу релігійних почуттів є основними правами людини у світській державі. Однак, ці основоположні права людини час

від часу породжують конфлікти в суспільстві, оскільки й досі не встановлено конкретних правових мет та правових дозволів щодо них. Європейський суд з прав людини неодноразово врегулював їх відносини.

Найбільш гучними справами, які увійшли в історію людства були: вбивство політика Піма Фортейна у травні 2002 р. і режисера Тео ван Гога 2004 р., який зняв фільм «Покірність» про насильство над мусульманськими жінками; карикатурний скандал у кінці 2005 р. та початку 2006 р. В одній із данських газет, викликаний публікацією 12 карикатур різних авторів на ісламського пророка Магомета; розстріл журналістів і правоохоронців в редакції Charlie Hebdo в січні 2015 р.

Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на важливості свободи слова, що є цінністю демократичного суспільства. Це положення обумовлює визнання того факту, що під захист потрапляє не тільки інформація та ідеї, які схвально сприймають члени суспільства, але й ті, які шокують, непокоять, ображають. [1]

Чи справді цінність свободи слова є незаперечною і не потребує виключень? Відповідь на це питання спробуємо знайти, враховуючи міжнародні правові стандарти, серед яких: Загальна декларація прав людини (1948); Паризька хартія для нової Європи (1990); Конвенція про забезпечення прав осіб, що належать до національних меншин (1994); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966). Проблеми свободи совісті та свободи віросповідання в їх багатоаспектності знаходять своє всебічне розкриття в науковому доробку таких учених, як Бабій, В.В. Волошин, А.М. Колодний, І.М. Компанієць, Л.В. Ярмол тощо.

Щодо взаємодії таких основоположних прав людини як свобода слова і право на повагу релігійних почуттів, існує три основних точки зору. Якщо ліберали вважають, що свобода слова священна, то консерватори стверджують, що релігійний екстремізм – наслідок надмірної терпимості, яка є культивована в європейських країнах, та антизахідники говорять про те, що це європейці самі провокують розправи над журналістами, політиками і діячами мистецтва, так само, як і тероризм як такий, тому що не зважають на традиції інших народів. [2, с. 66]. Європейський суд з прав людини має приклади різного врівноваження свободи слова і права на повагу релігійних почуттів, тому доцільно розглянути декілька з них. Хорошим прикладом є справа «Тагієв і Хусейнов проти Азербайджану», рішення ЄСПЛ від 05.12.2019 року. Спір виник у зв'язку із засудженням заявників публікації, де автори (Тагієв і Хусейнов) порівнювали західні і східні цінності. Релігійні діячі та організації Аїзербайджану й Ірану розкритикували статтю під назвою «Європа і ми». А також був релігійний наказ, який закликав до смерті заявників. Незабаром заявники були притягненні до кримінальної відповідальності за розпалювання релігійної ворожнечі і порушення релігійних почуттів вірян. Суд дійшов висновку, що національні суди не обґрунтували доцільність засудження авторів статті. Суд дійшов висновку, що засудження заявників було не виправдане, тому не було «необхідним в

демократичному суспільстві». Суд констатував порушення ст. 10 Європейської конвенції з прав людини [3].

Європейські демократії стверджують і охороняють свободу слова, вважаючи її практично абсолютною. Але думка про те, щоб будь-який конфлікт має вирішуватись на користь досліджуваного права – досить спірна, і практика Європейського суду з прав людини наповнена протилежними прикладами: – «Інститут Отто-Премігер проти Австрії»: Суд визнав неправомірними дії австрійської влади, яка вилучили з показу фільм, в якому Ісус вступав у змову з дияволом про покарання людства сифілісом; – «Уінгроу проти Сполученого Королівства»: Суд визнав неправомірним заборону прокату фільму, основою сюжету якого є сексуальні фантазії на тему Ісуса; – «І.А. проти Туреччини»: Суд визначив повість із кощунськими коментарями про Пророка Мухаммеда як «агресивна атака на ісламського пророка»[4, с. 67].

Отже, Європейський суд з прав людини наповнений різними практиками врівноваження досліджуваними нами права. Хоч і в світських державах свобода слова є чи не найголовніших з прав людини, та все таки в деяких ситуаціях, коли висловлювання про релігію є найбільш образливими для віруючих, суд може обмежувати свободу слова.

Література

1. Мінченко О. В. Захист репутації та свобода вираження поглядів у практиці Європейського суду з прав людини. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. №1. С. 99-104.
2. Уварова О.О., Вовк Д.О. Свобода релігії і свобода слова після Charlie Hebdo. Х.: Харківське юридичне товариство, 2015. 134 с.
3. Tagiyev and Huseynov v. Azerbaijan of 5 December 2019. European Court of Human Rights URL: [https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22itemid%22:\[%22001-198705%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/spa#{%22itemid%22:[%22001-198705%22]}) (дата звернення: 11.09.2022).
4. Вовк Д. О., Бойчук Д. С. Верховенство права і толерантність: навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. 168 с.

*Лебеденко Світлана Олексіївна,
к.філ.н., доцент кафедри теоретико-правових
дисциплін Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

КОДИФІКАЦІЯ ЗАГАЛЬНОВЖИВАНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ЗАКОНАХ УКРАЇНИ

Українська правнича термінологія протягом останніх десятиліть є об'єктом постійного й цілеспрямованого наукового дослідження, оскільки активно розвиваються як правова система України, так і мова права, невід'ємною частиною якої є терміни – слова і словосполучення. Особливого значення у зв'язку з цим набуває класифікація правничої термінології, яка впорядковує

правову інформацію, поглиблює їх дослідження та встановлює закономірності вживання терміна в певній термінологічній системі.

Правнича термінологія загалом та галузеві правничі терміносистеми зокрема стали об'єктами наукових розробок багатьох учених-юристів, як-от: Н.В.Артикуци, М.О.Вакуленка, М.Б.Вербенец, Г.М.Грегуль, Т.В.Лепехи, М.І.Любченко, Г.А.Сергєєвої, Л.О.Симоненко, Н.С.Трач, Л.В.Туровської, Л.І.Чулінди, Н.П.Шеремети та багатьох інших.

Метою нашого дослідження є з'ясування ролі загальноновживаної лексики української мови у поповненні правничої терміносистеми та її кодифікація в законах України, що стосуються таких сфер життєдіяльності суспільства як інформаційний простір, спорт, освіта, охорона здоров'я, охорона праці.

Загальноновживаною є лексика, яка не обмежена у вживанні ні територіально або соціально, ні сферою діяльності суспільства. Вона складає ядро сучасної української літературної мови, входить до складу усіх функціональних стилів мови, може мати словотвірні ланцюги слів з емоційно-експресивним забарвленням. Загальноновживані слова – це як самостійні частини мови (*берег, річка, місто, дерево; сильний, зелений, весняний; ходити, бігати, вчитися, змагатися; мало, швидко, обережно; три, п'ять, сорок дев'ять, десятий; він, мій, наш, котрий*), так і службові (*і, але, чи; в, протягом, на, при; би, лише, ні*) – є основою словникового запасу людини. Разом із тим мовна компетенція фахівця визначається знанням не тільки лексики загальноновживаної, а й передусім лексики термінологічної. Її вивченню у виші приділяється значна увага, проте поза межами залишаються механізми поповнення термінологічного запасу фахівця за рахунок лексики загальноновживаної.

Спираючись на дослідження багатьох науковців, приєднуємося до думки про поділ термінів на групи за функціональною поширеністю на загальноновживані (загальнонаукові) та спеціально-наукові. Щодо правничої термінології, то за цією ознакою правничі терміни поділяються на загальноновживані, спеціально-юридичні та спеціально-технічні. Стосовно виділення групи загальноновживаних правничих термінів до цього часу точаться наукові дискусії [1, с. 62-63] щодо можливості їх виділення взагалі та їх складу зокрема. Поділяємо думку науковців про те, що до правничих термінів можна віднести тільки такі слова, які у мові права отримують специфічне значення. Загальноновживані слова, які у мові права не змінюють ні свого значення (не звужують або не розширюють його), ні граматичної форми, не є правничими термінами. Зауважимо, що не всі загальноновживані слова можуть бути термінами, а лише ті, які, змінюючи загальноприйняте, кодифіковане у тлумачних словниках значення, набувають специфічного значення і дефінуються у законах та інших нормативно-правових актах, отримують статус законодавчого терміна і зрештою включаються у галузеві термінологічні словники, тобто кодифікуються. Розглянемо загальноновживані слова-терміни, вжиті у законах України: «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про охорону праці», «Про інформацію», «Про освіту», «Про фізичну культуру і спорт», – *життєдіяльність, здоров'я, пацієнт, реабілітація, телемедицина;*

роботодавець, працівник; документ, інформація; автономія, булінг, підручник, кваліфікація, компетентність; спорт, спортсмен. У наведених законах терміни-слова складають 17,6%, решта – це терміни-словосполучення, і це явище є закономірним, зважаючи на їх більш деталізоване і конкретне значення.

Для прикладу наведемо деякі з них: *життєдіяльність* – загальноживане слово: 1. Сукупність життєвих функцій організму. 2. *перен.* Діяння, функціонування чого-небудь [2, с. 675], термін: здатність організму особи до участі у життєдіяльності/заняттєвої участі у спосіб і в межах, звичайних для людини; *пацієнт* – загальноживане слово: хворий, що звертається до лікаря [3, т. 2, с. 548], термін: фізична особа, яка звернулася за медичною та/або реабілітаційною допомогою або медичною послугою та/або якій така допомога або послуга надається; *працівник* – загальноживане слово: 1. Трудяща людина, трудівник, трудар, трудяга. 2. Член якогось виробничого колективу, особа, яка бере участь у певному трудовому процесі, працює за певним фахом; службовець, співробітник, співпрацівник [2, с. 865], термін: особа, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом); *інформація* – загальноживане слово: 1. *тільки одн.* Інформування. 2. Відомості про будь-які події, чиясь діяльність і т.ін.; повідомлення про щось [2, с. 796], термін: будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Отже, порівняльний аналіз значень поданих загальноживаних термінів і слів сучасної української літературної мови свідчить про таке: терміни-слова втрачають багатозначність та здатність вживатися у переносному значенні, не мають синонімів, можуть змінювати граматичну форму, їхнє значення є більш вузьким і конкретним, специфічним, характерним лише для правової сфери.

Література

1. Закони України: Основи законодавства України про охорону здоров'я; Про охорону праці; Про інформацію; Про освіту; Про фізичну культуру і спорт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.09.2022).
2. Любченко М.І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види. Харків, 2015. 280с.
3. Новий тлумачний словник української мови. Київ, 2007. 946с.

*Литвин Олег Миколайович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Доказування є центральним інститутом цивільного процесуального права, що відображає принципові риси національної моделі цивільного судочинства.

Не дивно, що цей інститут зазнав суттєвих змін у процесі реформування цивільного процесуального законодавства внаслідок конституційної реформи у сфері судочинства, яка заклала основу нової філософії здійснення правосуддя у цивільних справах.

З-поміж іншого зазначу про те, що об'єктивний, повний та всебічний розгляд цивільної справи значною мірою залежить від ефективного та всебічного дослідження судом наданих сторонами конфлікту доказів та аргументації своєї позиції у справі, а отже надання судді можливості дослідити обставини, що спричинили конфлікт [1, с.253].

Процес доказування для позивача починається з моменту відкриття провадження у справі, оскільки позовна заява повинна містити докази, що підтверджують кожну обставину, наявність підстав для звільнення від доказування. Процес доказування не можна ототожнювати з цивільним судочинством, але передусє зверненню до суду.

Натомість, відповідач у цивільній справі може проігнорувати позов або висловити свої заперечення недостатньо чітко для формування предмета доказування.

Лише в ході судового розгляду можна дійти висновку про виключення окремих фактів з предмета доказування. Таким чином, тягар доказування у позивача виникає з моменту подання позову, а у відповідача лише після того, як останній розгляне сукупність наданих позивачем доказів, що загрожують його стану.

Правило розподілу тягара доказування організовує весь процес – від моменту подання позову до ухвалення судового рішення воно відіграє роль глобального рушійного фактора розвитку процесу. Відтак, звертається увага на особливість застосування норми в залежності від позиції сторін цивільного процесу.

Процес доказування, який надається для обґрунтування позиції сторін, використовується сторонами для підтвердження своєї правоти у конфліктних правовідносинах та захисту чи відновлення своїх прав.

Відповідно до цього, необхідно наголосити на тому, що саме від якості та повноти представлених доказів залежить подальша позиція суду у вирішенні цього конфлікту між сторонами та винесенні обґрунтованого рішення.

Доказування в цивільному процесі тісно пов'язане з реалізацією принципу цивільного судочинства «змагальності сторін». Змагальна форма процесу зумовлює покладення тягара доказування на самі сторони та зняття з суду обов'язку збирання доказів [2, с.56].

При цьому, суд у даному випадку лише оцінює докази. Змагальні засади процесу визначають мотивацію поведінки сторін у суді, оскільки результат вирішення спору повністю залежить від активності сторін. Такий спосіб організації судочинства називається основами змагальності або принципом змагальності.

Допустимість доказів у цивільному процесі поєднує три аспекти:

- вираження доказів у вигляді одного із засобів доказування, визначених законом;
- законність порядку отримання доказів;
- можливість підтвердження окремих обставин справи лише засобами доказування, які визначені законом як єдині, що можуть забезпечити таке підтвердження.

Підсумовуючи викладене, варто наголосити на тому, що докази та докази є невід'ємним елементом забезпечення повного, своєчасного, об'єктивного розгляду цивільної справи та постановлення судом обґрунтованого рішення.

Література

1. Волкова Д.М. Доказування в цивільному процесі: теоретичний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021.№11. С.252-254
2. Васильєв С.В. Цивільний процес. Підручник. Київ : Алерта, 2019. 506 с.

***Ліліцький Владислав Леонідович,**
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ

Принцип правової визначеності, дотримання якого критично важливо в аналізованій правовій ситуації, дезавується відсутністю ясності у тому, як саме суди оцінюватимуть сумлінність особи, що здійснив будівництво будівлі, на основі яких критеріїв, які дії щодо встановлення обсягу обмежень щодо земельного ділянки, на якій зводиться будівництво, визнаватимуться судами достатніми, а також хто саме має доводити сумлінність.

Іншими словами, важливим є те, як буде сформульовано стандарт сумлінності з метою застосування ЦК України та на кого буде покладено тягар доказування.

Нечисленна судова практика застосування новел, що аналізуються свідчить про те, що суди не цілком правильно застосовують нові норми, ігноруючи необхідність найповнішої гарантії прав забудовника [2].

Зміни, що вносяться до глави ЦК України, повинні застосовуватися до відносин сторін, що виникли після введення їх у дію.

У зв'язку з цим пропонується передбачити для цих змін такі перехідні положення: "положення Цивільного кодексу (у редакції закону) застосовуються до правовідносин, що виникли після дня набрання чинності цим законом [3].

За правовідносинами, що виникли до дня набрання чинності цим законом, положення Цивільного кодексу (у редакції закону) застосовуються до тих прав та обов'язків, які виникнуть після дня набрання чинності цим законом.

Положення Цивільного кодексу (у редакції закону) не застосовуються до прав та обов'язків, що виникли з договорів, укладених до дня набрання чинності цим Законом.

У відсутності релевантної практики щодо на основі загальних підходів до сумлінності та положень земельного та містобудівного законодавства може бути запропоновано наступний стандарт сумлінності для цілей ЦК України: забудовник зобов'язаний ознайомитися з мінімальним обсягом містобудівної документації, в якій можуть бути відомості про зони, включаючи правила землекористування та забудови, містобудівний регламент, містобудівний план земельної ділянки, проект планування (межування) території, а також отримати відомості з ЄДРН (витяг) [4].

Кабінету Міністрів України до 1 квітня 2003 року підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України:

перелік законодавчих актів (їх окремих положень), які мають бути визнані такими, що втратили чинність, та перелік законодавчих актів, до яких слід внести зміни, у зв'язку з набранням чинності цим Кодексом;

проект закону про міжнародне приватне право та проекти інших законів, необхідність прийняття яких впливає із цього Кодексу.

Цивільний кодекс України застосовується до цивільних відносин, що виникли після набрання ним чинності.

Щодо цивільних відносин, які виникли до набрання чинності Цивільним кодексом України, положення цього Кодексу застосовуються до тих прав і обов'язків, що виникли або продовжують існувати після набрання ним чинності.

Правила книги шостої Цивільного кодексу України застосовуються також до спадщини, яка відкрилася, але не була прийнята ніким із спадкоємців до набрання чинності цим Кодексом.

Правила статті 1277 Цивільного кодексу України про відумерле майно застосовуються також до спадщини, від дня відкриття якої до набрання чинності цим Кодексом сплило не менше одного року [1].

Заяви про перегляд рішень та постанов у зв'язку з винятковими обставинами, подані у набрання чинності цим Кодексом згідно з Цивільним кодексом України 1963 року, розглядаються у порядку, встановленому цим Кодексом. Підставою для скасування або зміни судових рішень за такими заявами, крім підстав, встановлених статтею 354 цього Кодексу, може бути виявлене після касаційного розгляду справи застосування судами загальної юрисдикції положення закону всупереч нормам Конституції України

13. Кабінету Міністрів України:

передбачати у проектах законів про Державний бюджет України на 2005 рік та наступні роки витрати на забезпечення повної фіксації судового засідання технічними засобами;

у тримісячний строк з дня опублікування цього Кодексу:

підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законів у відповідність до цього Кодексу;

прийняти акти, що впливають із цього Кодексу, привести у відповідність до нього свої нормативно-правові акти.

Література

1. Пилипенко Ю.О., Пилипенко Ю.А. Проблемні питання адвокатської «монополії» в цивільному процесі. *Адвокат*. 2018. №4. С. 359-362.
2. Погребняк В. Я. Відчужуваність суб'єктивних цивільних прав як властивість, що детермінує їх здатність до переходу. *Право і суспільство*. 2020. №1. С. 165-170.
3. Солончук І. В. Інформаційні правовідносини в контексті цивільного судочинства. *Інформація і право*. 2018 №1. С. 164-173.
4. Стаценко О. Розвиток інституту набувальної давності в цивільному праві України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 34. С. 96-98.

*Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Гуцько Катерина Олегівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Понад 150 днів в Україні триває зухвало розв'язана росією повномасштабна війна, яка продовжує забирати життя військових та мирних жителів України. Зі зростанням кількості жертв збільшується кількість питань щодо спадщини.

Щоб почати спадкування, ви повинні спочатку прийняти спадщину. Згідно з положеннями ст. 1270 ЦК України строк для прийняття спадщини за законом або за заповітом становить 6 місяців з моменту відкриття спадщини, а саме з моменту смерті спадкодавця. У такий же строк і для відмови від спадщини тим категоріям осіб, які прийняли спадщину автоматично. Це означає, що після смерті родича протягом 6 місяців з дня його смерті потрібно звернутися до нотаріуса і написати заяву про прийняття спадщини [1].

При цьому не потрібно лякатися, якщо через активні бойові дії ви не встигнете вчасно подати заяву про прийняття спадщини. Адже відповідно до положень постанови КМУ від 28.02.2022 № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» під час військового стану терміни прийняття спадщини припиняються [2]. Таким чином, час бойових дій фактично не враховується в рахунок встановлених 6 місяців прийняття спадщини. Тобто спадкоємець може прийняти спадщину під час воєнного стану незалежно від його тривалості та додатково, після його скасування протягом строку, що залишився станом на 24 лютого 2022 року із встановлених 6 місяців.

Загалом, місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого

майна або основної частини, якщо місце проживання спадкодавця невідоме, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходження основної частини рухомого майна. Однак, під час дії військового стану незалежно від місця відкриття спадщини, за зверненням спадкоємця будь-який нотаріус України має право порушити спадкову справу у зв'язку з веденням бойових дій на окремих територіях нашої держави. Якщо нотаріус не має доступу до Спадкового реєстру, він все одно має право порушити спадкову справу. Однак після відновлення доступу до Спадкового реєстру нотаріус протягом п'яти робочих днів має перевірити наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору та заповіту. Адже не кожен спадкоємець, у зв'язку з бойовими діями може прибути або направити заяву до місця проживання померлого, проте спадкоємець може звернутися до будь-якого нотаріуса в тому регіоні, де він тимчасово проживає[2].

Також одним із актуальних питань, особливості отримання свідоцтва у спадок. Під час дії воєнного стану зупиняється перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини. Як зазначалося вище, на період дії військового становища термін прийняття спадщини чи відмовитися від спадщини зупиняється. Якщо термін для прийняття спадщини не закінчився до 23.02.2022 року включно, то до завершення дії військового стану неможливо одержати свідоцтво про право на спадок. Проте, якщо сплив шестимісячний строк з дня відкриття спадщини до 23 лютого 2022 року включно, нотаріус може видати свідоцтво про право на спадщину. Забороняється видавати свідоцтва про право на спадщину у спадковій справі, розпочатій без використання Спадкового реєстру, до її реєстрації у Спадковому реєстрі [1]. Законом України «Про нотаріат» передбачено видачу свідоцтва про право на спадщину за місцем відкриття спадщини. Тобто після закінчення воєнного стану спадкові справи, відкриті не за місцем відкриття спадщини, необхідно буде передати нотаріусам за останнім місцем проживання спадкодавця для видачі свідоцтв про право на спадщину.

Отже, у житті кожної людини виникають питання, пов'язані зі спадщиною. Війна на території України внесла свої корективи в регулювання багатьох процесів. Процедура спадкування не є винятком. Тому і спадкоємцям, і кредиторам, щоб захистити свої права, необхідно знати всі новели законодавства, що регулюють питання спадкування.

Література

1. Особливості спадкування під час воєнного стану. URL: <https://pravolex.com.ua/osoblyvosti-uspakuvannya-pid-chas-voyennoho-stanu/>(дата звернення: 11.09.2022).
2. Особливості спадкування під час воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211712_osoblivost-spadkuvannya-pd-chas-vonnogo-stanu(дата звернення: 11.09.2022).

*Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Ліліцький Владислав Леонідович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Контроль як самостійна, функціонально відокремлена діяльність виявляється у свідомій, цілеспрямованій, організуючій роботі щодо підвищення ефективності державного механізму [1].

Контроль не надзвичайний захід, а невід'ємна частина управлінської діяльності, спрямована на забезпечення законності роботі органів громадської влади. Загальне визначення контролю – це спостереження з метою перевірки виконання правових норм чи управлінських рішень. Так, громадський контроль не має владноправового характеру, не є обов'язковим, його суб'єктами не можуть бути органи державної влади та місцевого самоврядування, він виконується від імені громадськості та громадян [2]. А. М. Тарасов вважає, що слово «контроль» англійського походження і має три семантичні варіанти: перевіряти або контролювати; вимагати звіту; стримувати та спрямовувати вільні дії [3].

Потрібно погодитися з тим, що навряд чи варто абсолютизувати інформаційний аспект контролю та обмежувати контроль отриманням інформації; особливістю інформаційного контролю і те, що він у своєму змісті пасивний [4].

Функція контролю з боку судових органів насамперед здійснюється у вигляді контролю відповідності Конституції про законодавство, законів суб'єктів, нормативні акти. Зазначена діяльність реалізується Конституційним судом. Крім того, часто Контролюючу функцію несуть суди загальної юрисдикції всіх рівнів. Особливе місце у контролюючій діяльності судової влади займає функціонал із перевірки законності рішень місцевих органів влади представницької та виконавчої влади всіх рівнів, такими способами: • розгляд скарг громадян, організацій у разі порушення прав, свобод, скарг, протестів на ухвали в рамках справ про адміністративні правопорушення; • перевірки у процесі розгляду кримінальних справ щодо якості провадження попереднього розслідування; • аналіз та розгляд скарг, протестів про визнання незаконними правових актів в області управління; • проведення перевірок під час розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних справ на предмет дотримання законності та дисципліни у діяльності органів, організацій та їх посадових осіб, законність правових актів управління, які мають значення для розгляду справи [3]. Крім того, контролююча діяльність являє собою роботу із забезпечення виконання вироків та інших рішень судових органів, розгляд, вирішення справ про адміністративні правопорушення підвідомчими судовими

органами, роз'яснення чинного законодавства щодо питань судової практики; впровадження практично права законодавчої ініціативи Верховний Суд [4].

Судова влада є повноцінною і має рівне значення по відношенню до інших гілок державної влади. Це виявляється у тому, що судова влада наділена повноваженнями щодо здійсненню контролюючої діяльності за правомірністю дій та рішень виконавчих органів влади, органів управління, правоохоронних органів. Вказана контролююча діяльність здійснюється в процесі роботи з виявлення, розкриття злочинів, затримання підозрюваних у скоєнні злочинів. Крім того, контролююча діяльність судової влади зачіпає етап арешту громадянина, проведення процесуальних дій, пов'язаних з обмеженням права громадянина на таємницю листування, телефонних переговорів, поштових та інших повідомлень. Також це стосується прав, що стосуються недоторканності житла, правомірності. припинення справ [1].

Отже, судовий контроль – це є особлива форма правосуддя, оскільки контрольні повноваження здійснюються судовим шляхом розгляду цивільних, кримінальних, адміністративних справ. Основною метою судового контролю є перевірка та встановлення факту дотримання органом державної влади покладених на нього повноважень, прийняття правомірного рішення або акту.

Література

1. Андрієвська Л.О. Судовий контроль за виконанням судових рішень у виконавчому провадженні. *Сучасний Стан та перспективи розвитку правової науки України в умовах сьогодення*. URL: <https://rm.coe.int/analysis-jud-control-execution-of-judgments-ms-otradnova-ukr-final/1680a21d4b>. (дата звернення: 30.08.2022).
2. Савчин М. Завидняк А., Олашин В. Пряма дія Конституції України у фокусі: доступ до правосуддя та судовий контроль за виконанням рішень судів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. №70. С. 146-155.
3. Стасів Н. С. Судовий контроль за виконанням рішення третейського суду. *Sciences of Europe*. 2020. № 53. С. 43-48.
4. Фокіна А. О. Удосконалення форм судового контролю в адміністративному судочинстві. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 262-266.

Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Сорокін Роман Олександрович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ

Договір довічного утримання – це такий договір за яким одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок,

квартиру або їх частину, інше нерухоме або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) наглядом довічно [1, с.59].

Відповідно до ст. 746 Цивільного кодексу України відчужувачем може бути фізична особа незалежно від її віку та стану здоров'я, а набувачем у договорі може бути повнолітня дієздатна особа або юридична особа.

Ця процедура вважається позитивною і дуже вигідною для обох сторін. Люди похилого віку, які не здатні доглядати самі за собою або вести самостійний спосіб життя, потребують щоденний догляд і турботу. В свою чергу особи, які взяли на себе обов'язок допомагати пенсіонерам та надавати їм матеріальне забезпечення довічно, отримують за це цінну винагороду, переважно будинок чи квартиру. Проте договір довічного утримання несе певний ризик як для однієї, так і для іншої сторони.

Часто відчужувач через особисті конфлікти або неприязнь до набувача робить так, що останній не може виконувати своїх зобов'язань відповідно до договору. Наприклад, він міняє місце проживання і не повідомляє про це. І тоді відчужувач вимагає розірвання договору посилаючись на неналежне ставлення до себе з боку набувача, хоча останній не міг виконувати свої обов'язки і не був попереджений про зміни. Розірвання договору з боку відчужувача несе негативні наслідки для набувача, оскільки той не отримує майна за договором, а на утримання пенсіонера було вже витрачено багато коштів, сил та часу. Тому суд повинен краще переглядати всі докази та свідчення, а також враховувати причини, через які набувач не міг доглядати за людиною. Хоч відчужувач вважається і слабкою стороною у договорі, не слід виключати той факт, що він теж може порушувати умови договору або перешкоджати набувачу виконувати свою роботу. У таких випадках набувач має повне право вимагати розірвання договору, а також матеріальне відшкодування за всі витрати, які були використані на утримання відчужувача за цей період [2, с.133].

Сьогодні звичним є і обман з боку набувача. Досвідчені шахраї використовують договір довічного утримання лише заради винагороди. Набувач після укладення договору отримує житло або цінні речі, але не виконує своїх обов'язків щодо відчужувача. Часто такі набувачі вдаються до досить жорстких методів, що можуть загрожувати життю і безпеці відчужувача. Старенькі іноді навіть не можуть повідомити про погане ставлення правоохоронні органи чи подати позов до суду про власне розірвання договору.

Ці випадки є результатом низької моральності суспільства, а також поганим механізмом захисту прав людини у державі. Тому щоб запобігти проблемам, які виникають при виконанні договору довічного утримання, важливим завданням влади є створення спеціальних соціальних служб, які б перевіряли і слідкували за правильним виконанням умов договору довічного утримання. Також ці служби могли б допомагати шукати людям осіб похилого віку, які готові укласти договір довічного утримання, адже сьогодні дуже важко знайти пенсіонерів, які не мають близьких родичів, проте потребують допомоги.

Щодо низької моральності суспільства – то це дуже велика проблема, яка потребує негайного вирішення. Ми не повинні ігнорувати цю проблему. Адже саме вона породжує подібні ситуації у житті держави, що призводить до повільного самознищення.

Література

1. Лаптош М.В., Куртакова А.О. Договір довічного утримання: питання теорії. *Університетські наукові записки*. 2012. № 8 (11). С. 58-62.

2. Яворська О.С. Розірвання договору довічного утримання (догляду). *Університетські наукові записки*. 2014. № 2 (50). С. 130-136.

*Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Широкий Богдан Віталійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ЗАХИСТ ДАВНІСНОГО ВОЛОДІННЯ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Захист прав полягає у застосуванні до особи, яка порушує право власності та інші права на землю, чи перешкоджаючому їх здійсненню, законодавчо встановлених заходів обмежувального, запобіжного та відновлювального характеру [4, с. 60].

Як правило, основна проблема захисту полягає у виборі належного способу захисту, який залежить від характеру порушення та виду порушеного права, і належить тому боці, чиє право було порушено.

Земельний кодекс закріплює такі засоби захисту, як визнання права на земельну ділянку; відновлення положення, яке існувало до порушення права на земельну ділянку, та припинення дій, що порушують право на земельну ділянку або тих, хто створює загрозу його порушення; визнання недійсним акта виконавчого органу державної влади чи акта органу місцевого самоврядування; відшкодування збитків [1].

Перш ніж переходити до аналізу представленої тематики, нам необхідно розглянути землю як об'єкт права. Так, земля є основою життєдіяльності людини, саме тому земельні права перебувають під особливим правовим захистом. Більше того, у Конституції йдеться про те, що права і свободи людини є найвищою цінністю, а захист даних прав є основою обов'язком законодавця [1].

Захист прав та законних інтересів землевласників здійснюється за допомогою встановлення повного та вичерпного переліку як припинення, так і обмеження прав користування, володіння та розпорядження земельною ділянкою. Фіксує цей перелік у нормативно-правовому акті, законодавець

також здійснює і охоронну функцію прав, належать власником земельних ділянок [2].

Слід сказати про те, що захист земельних прав здійснюється за допомогою особливих гарантій та механізмів, які містяться в інших галузях права.

Так, наприклад, для захисту прав власника земельної ділянки використовуються норми, закріплені в Конституції, а також земельному та цивільному законодавстві. Якщо говорити більш конкретно, то ст. 35 Конституції проголошує охорону приватної власності громадян.

Так, прав власності можна позбутися лише через суд. За рідкісним винятком, особа може втратити нерухоме майно, ці випадки передбачені в законі та називаються як реквізиція.

Вибір способу захисту порушеного права залежить від характеру правовідносин та нормативні акти, якими вони регулюються [2, с. 78].

Таким чином, виходячи зі специфіки правовідносин, необхідно насамперед визначити правову природу земельних правовідносин, що охороняються, а також правильно співвіднести способи захисту, закріплені у цивільному та земельному законодавствах.

Отже, визнання права – спосіб, який є основним, знаходить своє відображення як у цивільному, і земельному законодавствах. Предмет позову про визнання права становить вимогу підтвердити наявність у позивача права власності або його появу на підставі рішення суду, що можливе у випадках визнання права власності на земельну ділянку у порядку наслідування або на підставі набувальної давності [1].

Згідно з чинною редакцією ЗК, порушене право на земельній ділянці підлягає відновленню у разі визнання судом недійсною акта виконавчого органу державної влади, місцевого органу самоврядування, які спричинили порушення права на земельну ділянку, у разі самовільного зайняття земельної ділянки, а також в інших випадках, передбачених законом [3].

Іншими словами, відновлення прав власності на земельну ділянку провадиться лише через суд, коли правопорушення вже має місце та права громадянина порушені, якщо дії протиправного характеру вже протікають протягом певного періоду та в майбутньому можуть спричинити порушення законних інтересів громадян.

Зауважимо, що перелік підстав, за яких права власників можуть бути відновлені, не обмежено. Можна сказати, що сучасне земельне законодавство достатньо чітко регламентує відносини, пов'язані із захистом прав власника земельної ділянки.

Однак, на сьогоднішній день, у вітчизняній правовій системі присутні деякі прогалини. Наприклад, до однієї з актуальних проблем можна віднести відсутність градації правопорушень та відповідних засобів захисту. Так, на нашу думку, законодавцю необхідно сформулювати певний перелік можливих порушень земельних прав та співвіднести з цим переліком необхідні способи

захисту, щопідвищить стабільність громадянського обороту, а також забезпечить гарантований захист власників земельних ділянок.

Література

1. Крупник Р.В. Охорона та захист майнових прав власника (володільця) у разі примусового вилучення земельної ділянки: цивільно-правовий аспект: дис... на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права. Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 233 с.
2. Панасюк О. Захист права на поліпшення земельної ділянки. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2018. №6. С. 153-158.
3. Zayets O. Обрання належного способу захисту земельних прав: окремі проблеми. *Law Review of Kyiv University of Law*. 2019. № 2. С. 151-154.
4. Мельниченко О.О., Настіна О.І. Захист прав на землю у господарському процесі. Актуальні проблеми розвитку аграрного та земельного права: національний та міжнародний вимір: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., (м. Біла Церква, 15 квітня 2020 р.). Біла Церква, 2020. С.11-12.

*Логвінова Ольга Василівна,
аспірант Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРО ПОНЯТТЯ ПОДАТКОВОЇ ПРОЦЕДУРИ

Пануюче в європейському політичному та правовому просторі розуміння верховенства права і демократії ґрунтуються зокрема на концепціях належного урядування (good governance) та належного управління (good administration). Такий підхід, зважаючи на цивілізаційний вибір, що зробили наше суспільство і держава, знаходить все більше прихильників серед вітчизняних вчених-юристів, починає системно реалізовуватися в чинному законодавстві України. На нашу думку, буде цілком логічно продовжити наведений концептуальний ряд і включити до нього належну процедуру (good procedure), як своєрідну унормовану дорожню карту, стандартизовану правову поведінку у конкретних життєвих сценаріях, що націлена на досягнення позитивного результату (зокрема, в сфері оподаткування). Водночас слід зауважити, що поняття «податкова процедура» було введено в науковий обіг зусиллями Миколи Кучерявенка менше ніж 15 років тому. Відповідно, як відносно нова податково-правова категорія, вона потребує формування сталих підходів до розуміння змісту та структури, підстав застосування, інституційної специфіки тощо. Ключовим, початковим кроком у виконанні зазначених доктринальних завдань повинно було б стати визначення податкової процедури.

Наразі наукова думка з окресленого питання розпорошена. Так, одні науковці при дослідженні податкового процесу і податкової процедури виходять з тотожності їх змісту [1, с.19 – 20], інші вважають, що податкова процедура може бути прирівняна до податково-процесуального провадження [2, с.166] або є складовою податкового провадження [3, с.9]. Замість податкової процедури вчені можуть надавати перевагу аналізу споріднених категорій (наприклад,

«процедур, передбачених у податковому законодавстві» [4, с.201]), при цьому часто взагалі уникають формулювання дефініції податкової процедури. Про низький науковий інтерес до окресленого поняття свідчить і відсутність у спеціалізованому фінансово-правовому томі «Великої української юридичної енциклопедії» [5] окремої статті, присвяченої цьому терміну.

В юридичній літературі запропоновано незначну кількість визначень податкової процедури, при цьому всі вони страждають на поверховість і потребують уточнення. Так, Ольга Лобач стверджує, що податкові процедури виражають порядок реалізації приписів матеріального податкового права у поведінці учасників податкових правовідносин [6, с.9]. Вважаємо, що акценти, які робить автор віддаляють її від розуміння правової природи аналізованого поняття як передусім низки послідовних дій. При цьому вона зовсім не виправдано зосереджується на ролі процедури в реалізації виключно матеріальних податкових правових норм, адже податково-процедурний механізм не може залишитись осторонь реалізації процедурних правових норм.

Нам більше імпонує визначення податкової процедури надане Юрієм Боднаруком. На його погляд податкова процедура – це система дій учасників податкових правовідносин, що спрямована на досягнення правового результату (найближчої цілі) у сфері оподаткування, модель якої (характер, послідовність дій, часові рамки, вимоги до фіксації, оформлення тощо) встановлена у нормативно-правовому акті [7, с.10, 15]. Натомість у цьому аспекті більш виправдано вести мову про законодавчий акт, оскільки статті 1, 2, 5 ПК України закріплюють саме його пріоритет в регулюванні податкових відносин.

Не залишаються осторонь формулювання визначення податкової процедури і білоруські правники. Зазначається, що категорія «податкова процедура» є сукупністю юридично значущих дій, що здійснюються у певній послідовності, кожна з яких має власні, локальні правові наслідки, які впливають на чинність всієї процедури загалом [8, с.110]. Така доктринальна дефініція містить інші вади. Автор абстрагується від низки важливих ознак податкової процедури зокрема від її нормативності та предметності.

Податковий кодекс України не містить не тільки визначення, але й навіть згадки про податкову процедуру. На противагу такому терміну застосовуються різноманітні словосполучення, що містять ключове слово «процедура», напр.: процедура адміністративного оскарження (ст.56), процедура оскарження рішення контролюючого органу (ст.ст.56, 57), процедура взаємного узгодження (ст.108¹). Практично всі подібні випадки стосуються конфліктних ситуацій в сфері оподаткування. За всієї лаконічності, в умовах формування процедурного сегменту законодавства, потреби у розробці Податкового процедурного кодексу України заслуговує на увагу визначення закріплене в Законі України «Про адміністративну процедуру»: адміністративна процедура – визначений законом порядок розгляду та вирішення справи. Таким чином, можна дійти висновку, що податкова процедура – це законодавчо регламентовані послідовність і характер дій учасників неюрисдикційних податкових відносин, які спрямовані за досягнення передбачуваного позитивного правового результату.

Література

1. Криницький І.Є. Теоретичні проблеми податкового процесу: дис. ... д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2009. 433 с.
2. Коваль Д.О. Теоретико-правові проблеми податкового процесу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2012. № 2. С.158 – 167.
3. Боднарук Ю.В. Податкові провадження в Україні: теоретико-правові засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2008. 19 с.
4. Герасименко О.О. Місце податкового процесу в податковому праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №6. С.200 – 205.
5. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.6: Фінансове право. Харків: Право, 2016. 616 с.
6. Лобач О.М. Податкові процедури та податкове адміністрування: навчально-методичний посібник. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2015. 34 с.
7. Боднарук Ю.В. Податкові провадження в Україні: теоретико-правові засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2008. 19 с.
8. Левко Г.Г. О соотношении понятий «налоговый процесс» и «налоговая процедура». Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов. Вып.9: в 3-х т. Т.1. Минск: Издательство «Четыре четверти», 2012. С.110 – 111.

*Любченко Олексій Олександрович,
к.ю.н., асистент кафедри конституційного,
адміністративного, екологічного та
трудового права Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ У КОНТЕКСТІ ВІДНОСНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНОГО ПРИНЦИПУ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ

Особливу увагу у світлі дослідження відносної незалежності як основоположного принципу ухвалення рішень органом конституційної юрисдикції має бути приділено такій унікальній формі висловлення суддею Конституційного Суду своєї позиції як окремій думці. Значення інституту окремої думки по різному оцінюється в науковій літературі. Не дивлячись на те, що прямих правових наслідків окрема думка судді Конституційного Суду за собою не тягне, остання має опосередкований вплив на конституційно-правове регулювання найважливіших суспільних відносин в Україні [1, с. 60].

Утім, на рівні законодавства положення щодо окремої думки судді Конституційного Суду не є деталізованими. Так, відповідно до ч. 1 ст. 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» суддя, який підписав рішення, висновок, ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження у справі або про закриття конституційного провадження, може викласти окрему думку у

письмовій формі [2]. Зазначене положення дублюється у § 74 Регламенту Конституційного суду України [3].

Не дивлячись на те, що в юридичній літературі дискусія щодо природи окремої думки залишається відкритою, вбачається, що більшість науковців згодна з тим фактом, що наявність інституту окремої думки допомагає забезпечувати внутрішню незалежність судді Конституційного Суду.

Т. Слінько зазначає, що за своєю природою окрема думка судді Конституційного Суду України є симбіозом компетентного (професійного) і доктринального (наукового) тлумачення, яке спирається на фундаментальні знання у сфері наукового світогляду авторитетних учених-правознавців. Окрема думка не охоплює наукового світогляду з проблеми загалом, а лише фокусується на певній конкретній моделі конституційно-правового регулювання [4].

Г. Христова відзначає, що окремі думки суддів Конституційного Суду України виступають засобом реалізації принципів незалежності суддів, їх вільного волевиявлення та рівноправ'я, повного та всебічного розгляду справи [5, с. 99]. Наведену точку зору розвиває О. Намясенко, яка зазначає, що право судді Конституційного Суду України на окрему думку є однією з найсуттєвіших гарантій його незалежності, як зовнішньої – від законодавчої та виконавчої влади, так і внутрішньої. Реалізація права на окрему думку сприяє зростанню рівня професіоналізму та відповідальності судді Конституційного Суду України [6, с. 187].

А. Кононов зосереджується на психологічному аспекті, зазначаючи, що право на окрему думку – це і захист репутації судді, сильний професійний стимул, психологічна гарантія, яка дозволяє відчувати особисту свободу і незалежність, цінність власного рішення і відповідальність за свій вибір [7].

Окрім такого підходу, як вказує В. Колюх, у юридичній літературі поширеною є позиція, що окрема думка судді є процесуально-правовою формою викладу незгоди одного із суддів із рішенням суду загалом або викладенням обставин, що доповнюють мотивовану частину рішення (висновку), та спрямована на заперечення, уточнення або обґрунтування висновків і рішень суду. Зокрема, можливі випадки, коли в окремій думці суддя загалом не підтримує рішення Суду або заперечує окремі положення, чи їх уточнює. Однак незгода одного чи деяких суддів не завжди повинна асоціюватися з тим, що більшістю прийнято рішення безпідставно [8, с. 66].

С. Шевчук зазначає, що в українській юридичній термінології термін «окрема думка» є родовим та охоплює всі нюанси цього інституту. В англійській та французькій юридичній термінології *separate opinion / opinion separee* включає два види окремих думок: *concurring opinion / opinion concordante* або *opinion individuelle*, коли суддя чи декілька суддів, які погоджуються з прийнятим більшістю судовим рішенням, викладають відмінні або додаткові підстави чи обґрунтування, що визначили їхню підтримку; та *dissenting opinion / opinion dissidente*, коли суддя чи декілька суддів, не погоджуючись із позицією більшості, викладають обґрунтування та підстави своєї незгоди [9].

В цілому, кожна із наведених точок зору має раціональну складову, оскільки фактично окрема думка судді Конституційного Суду і висловлюється заради того, щоб показати відокремлену позицію такого судді. Так, якщо суддею підтримувалося прийняття рішення, але певні аспекти цього рішення вимагали, на думку судді, уточнення, з яким були не згодні інші судді, суддею виражається окрема думка, яка деталізує вже затверджене рішення. Так само, суддею, який проголосував за прийняття рішення, може виражатися окрема думка для доктринального доповнення або уточнення такого рішення. Коли ж суддя був не згоден із прийнятим рішенням і голосував проти його ухвалення, окрема думка слугує формою протесту проти рішення більшості, із можливим наведенням альтернативної аргументації з питання, що розглядалося судом. У будь-якому випадку, кожна така позиція судді Конституційного Суду України є внутрішнім проявом процедурної складової відносної незалежності як основоположного принципу ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України.

Література

1. Різник С.В. Значення інституту окремої думки судді Конституційного Суду України для утвердження справедливого конституційного правосуддя. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 3. С. 59-65.
2. Про Конституційний Суд України. Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 30.08.2022).
3. Про Регламент Конституційного Суду України: Постанова Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року № -пс/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18> (дата звернення: 30.08.2022).
4. Слінько Т. М. Правова природа окремої думки судді Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 11. С. 53-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2011_11_11 (дата звернення: 30.08.2022).
5. Христова Г. О. Юридична природа актів Конституційного Суду України. Дис... канд. юрид. Наук. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х. 2004. С. 99.
6. Намясенко О. К. Характеристика поняття окремої думки судді Конституційного Суду. *Держава і право: юрид. і політ. науки*. 2007. № 37. С. 187-193.
7. Кононов А. Л. Право на особое мнение. *Закон*. 2006. № 11. С. 45-49.
8. Колюх В. Окрема думка судді Конституційного Суду України як засіб уникнення політичної відповідальності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. №5/2. С. 63-66. URL: http://vjhr.sk/archive/2016_5/part_2/13.pdf (дата звернення: 30.08.2022).
9. Окрема думка судді Конституційного Суду України Шевчука С. В. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності

законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nf01d710-16> (дата звернення: 30.08.2022).

*Любченко Маріанна Іванівна,
к.ю.н., доцент кафедри теоретико-правових
дисциплін Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

РОЛЬ ЖІНОК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИРУ

Забезпечення миру, безпеки й сталого розвитку в Україні та світі сьогодні вкрай актуальне завдання. У п. 35 Декларації «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» зазначається, що сталий розвиток не може бути реалізований без миру та безпеки; і мир і безпека опиняться під загрозою без сталого розвитку. У новому порядку денному визнається необхідність створення мирних справедливих, всеохоплюючих суспільств, які забезпечують рівний доступ до правосуддя і засновані на повазі до прав людини (включаючи право на розвиток), на ефективному верховенстві права та належному управлінні на всіх рівнях, а також на прозорих, ефективних, відповідальних інституціях [1].

Воєнні конфлікти стають все більш активними в світі та визнаються одним з найбільших перешкод на шляху досягнення Цілей Сталого Розвитку, ухвалених на період від 2015 до 2030 року.

Вплив збройних конфліктів на жінок і роль жінок у забезпеченні миру й безпеки, включаючи запобігання конфліктам, було підкреслено у Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», ухваленої 31 жовтня 2000 року. Ця резолюція, а також у подальших резолюціях ООН (1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2242), що закликають держави-учасниці звертати увагу на потреби та проблеми жінок в конфлікті, оскільки конфлікти непропорційно впливають на жінок. Вони також говорять про необхідність збільшення ролі та участі жінок в переговорних процесах із встановлення миру, у діях з підтримки миру, у процесах прийняття рішень та вирішенні конфліктів [2, с. 5].

Провідним сьогодні є підхід, відповідно до якого мир розуміється в найширшому значенні – як позитивний або сталий мир – не обмежуючись відсутністю війни [3]. Відповідно до цьогорічного Глобального звіту MOWIP (Вимірювання Можливостей для Жінок у Миротворчих Операціях), сталий мир може розумітися як наявність певної сукупності індикаторів позитивного розвитку та відсутність драйверів конфліктів. До індикаторів позитивного розвитку належить державна, політична та економічна стабільність; соціальна й політична рівність (включаючи гендерну рівність); розподіл доходів, медицина й освіта, поряд із відсутністю насильницьких факторів конфлікту таких як політична, економічна й соціальна нерівність та обмеження [4, с. 19].

Забезпечення гендерної рівності – важлива умова забезпечення сталого миру й розвитку. Останні кілька років на високому політичному міжнародному рівні були вжиті заходи з активізації обов'язків щодо забезпечення гендерної рівності та стійкого миру. Запуск ініціативи Action for Peace (A4P) у 2018 році є прикладом цілеспрямованих зусиль з мобілізації сторін та використання цілей, що можуть забезпечити довгостроковий мир. Зокрема, було виокремлено 8 пріоритетних сфер розвитку, одна з яких стосується забезпечення гендерної рівності та участі жінок у миротворчих операціях [5].

Емпіричні дослідження підтверджують позитивний вплив жінок на результати миротворчих операцій [6]:

- Конструктивна участь жінок у миротворчих переговорах має результатом те, що учасники переговорів більш задоволені результатами, а тому угода, як правило, більш довготривала;
- Включення жінок як учасників переговорів чи посередників, підписантів чи свідків збільшує ймовірність того, що мир буде тривати як мінімум 2 роки на 15 %, і ймовірність того, що мир буде тривати не менше 15 років на 35 %;
- Недостатньо лише збільшення представництва жінок за столом перемовин, хоч це корисно й потрібно, акцент має бути на реальній можливості жінок впливати на процес прийняття рішень та досягнення миру.

Таким чином, окрім залучення більшої кількості жінок до миротворчих процесів, особливу увагу слід приділяти тому, щоб їх голос був почутим і сприйнятим у контексті загальної мети досягнення миру.

Крім того, дослідження в різних сферах показують, що загалом жінки частіше сприймаються населенням як ті члени суспільства, яким можна довіряти. Вони з більшою вірогідністю виконуватимуть функції осіб, що дбають про інших і приділятимуть більше уваги соціальним та громадським обов'язкам. Хоча такі характеристики походять від соціально сконструйованих гендерних ролей і не є істотними для ідентичності усіх жінок, такі уявлення роблять жінок відповідними претендентами на керівні посади у миротворчості [7].

Незважаючи на явні переваги участі жінок у миротворчих операціях, вони все ще мало представлені у відповідних формуваннях. У різних країнах відсоткове співвідношення участі жінок коливається від 0 до 35 %. Тому держави повинні забезпечити вільний доступ жінок до миротворчих операцій, щоб участь жінок і чоловіків була пропорційною. Адже забезпечення миру – одне з найважливіших завдань, що стоять перед людством, оскільки без миру нівелюються основні цінності сучасного суспільного розвитку – права людини, справедливість, верховенство права, рівність, свобода.

Література

1. UN General Assembly. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development.A/RES/70/1.2015. URL: [http://www. documents-dds-ny.un.org](http://www.documents-dds-ny.un.org) (дата звернення: 20.09.2022).

2. Левченко К. Б., Ковальчук Л.Г. Жінки, мир, безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки. Київ, 2017. 264 с.

3. Women, Peace and Security agenda under the lens of care. 2021. URL: <http://www.swisspeace.ch/apropos/women-peace-and-security-agenda-under-the-lens-of-care/> (дата звернення: 20.09.2022).

4. Global MOWIP Report Fit-for-the-Future Peace Operations: Advancing Gender Equality to Achieve Long-term and Sustainable Peace. 2022. URL: http://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/MOWIP_GlobalReport_EN.pdf (дата звернення: 19.09.2022).

5. Action for peacemaking. 2018. URL: <http://www.peacekeeping.un.org/en/action-for-peacemaking-a4p> (дата звернення: 21.09.2022).

6. United Nations and World Bank. Pathways for Peace: Inclusive Approaches to Preventing Violent Conflict—Main Messages and Emerging Policy Directions. 2017. URL: <http://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/28337/211162mm.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (дата звернення: 21.09.2022).

7. Reimagining Peacemaking: Women's Roles in Peace Processes <http://www.users/nbbox-rev.pdf> (дата звернення: 20.09.2022).

*Макаров Арсентій Ілгарович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРИРОДИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ ТА ЙОГО МІСЦЯ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ

Спадковий договір має давнє історичне коріння, але він є частиною спадкових процедур. Він відомий ще з часів римського приватного права. У сучасних правових системах також відомі різні види спадкових договорів. Законодавство держав-членів ЄС детально описує договори про спадкування, але чітко не регулює їх. Наприклад, ЦК Угорщини передбачає спадкові договори та дарування на смерть. За спадковим договором спадкодавець зобов'язується призначити спадкоємцем надані йому аліменти або періодичні довічні платежі іншого співзамовника. Цивільне законодавство Швейцарії передбачає два типи заповідальних положень: заповіт, який є одностороннім актом, за допомогою якого заповідач виражає свою волю у формі, встановленій законом про його майно, на випадок смерті; призначення може бути передане для аналогічних цілей у договірний спосіб шляхом укладення спадкодавцем договору про спадкування з іншою особою [1, с. 533, 545]. Цивільний кодекс Німеччини присвячує спадковому договору окрему главу (ст. 2274-2302) і вважає його окремим і самостійним спадкуванням [2, с. 556-561]. Відповідно до § 2290 BGB,

спадковий договір може бути укладено лише в суді або нотаріусі, якщо обидві сторони присутні одночасно. Він може бути змінений або скасований лише за згодою сторін. Після смерті однієї із сторін спадковий договір не може бути розірваний. З іншого боку, спадкові договори не є поширеними у Франції, оскільки вони повинні обмежувати волю спадкодавця та не допускати скасування раніше прийнятого рішення [3, с. 536].

Спадковий договір лише нещодавно був інтегрований у національне законодавство. Це новий цивільно-правовий договір для нашої правової системи, оскільки він не був передбачений ні Цивільним кодексом УРСР 1922 року, ні Цивільним кодексом УРСР 1963 року, ні іншим законодавчим актом щодо спадкування.

Одразу зазначимо, що вже на етапі обговорення проекту ЦК України цей інститут викликав протилежне ставлення до нього науковців. Серед експертів виникли серйозні теоретичні розбіжності щодо правової природи спадкового договору, його зв'язку зі встановленням обов'язкового спадкового права, ставлення до цього договору як до договору, що обмежує цивільну дієздатність, і намагання позбавити окремих спадкоємців обов'язкової частки спадщина. Не наполягаючи детально на цьому твердженні, хочемо підкреслити, що спадковий договір не надає особі цивільної дієздатності. Спадковий договір не дозволяє відчужувачу розпоряджатися майном, що становить його об'єкт (продавати, передати тощо), але він не позбавляє особу цивільної дієздатності, оскільки відчужувач виражає волю укласти цей договір, а взамін він отримує право вимагати виконання своїх розпоряджень, які, очевидно, не повинні суперечити чинному законодавству та моралі. Питання одностороннього чи двостороннього характеру цього договору залишається дискусійним і сьогодні. На думку деяких авторів, спадковий договір є взаємним, двостороннім і грошовим договором, який відповідно до статті 1304 ЦК України потребує обов'язкового нотаріального посвідчення [4, с. 139]. Інші вчені вважають спадковий договір одностороннім, оскільки «з моменту укладення договору набувач зобов'язаний вжити певних заходів в інтересах відчужувача, а відчужувач має право вимагати вчинення дій, передбачених ст. ст. договору» [5, с.874]. Враховуючи різноманіття думок, відображених у літературі з цього питання, зазначено, що відповідь на це питання має бути надана з урахуванням наявності чи відсутності взаємних прав та обов'язків сторін, висновки яких не слід робити виключно на основі аналізу його визначення. Отже, детально проаналізувавши не лише легальне визначення спадкового договору, а й усі норми глави 90 ЦК України, стає зрозуміло, що спадковий договір слід розглядати як двосторонній договір, як такий юридична операція - це узгоджена та обов'язкова дія обох сторін (право власності на майно продавця, право вимагати розірвання договору у разі неможливості виконати вказівки продавця), покупець також має зобов'язання (виконання вказівок продавця та реалізація конкретного активу). або дії, не пов'язані з капіталом). Крім своїх прав (розміщення конкретних доручень, зобов'язання покупця вчиняти дії з нерухомим майном або не пов'язані з нерухомим майном), продавець також має

обов'язки (зобов'язання не продавати майно, зобов'язання захищати таке майно та належним чином поводитися з ним, як передбачено п. спадковий договір).

Ще одним аргументом на користь двостороннього характеру спадкового договору є аналіз положень статті 1308 ЦК України, відповідно до яких спадковий договір може бути розірваний судом на вимогу відчужувача у разі невиконання ним своїх зобов'язань, замовлення з боку покупця або на прохання покупця у разі неможливості виконати замовлення покладавця. Слід зазначити, що в обох випадках спадковий договір може бути розірваний лише за рішенням суду. Саме суд повинен констатувати порушення спадкового договору або неможливість його виконання. Спадковий договір не може бути розірваний або змінений в односторонньому порядку за життя продавця, як у випадку заповіту, як ознака двосторонності.

Наступним спірним питанням, яке досі залишається невирішеним, є місце спадкового договору в книзі шостій ЦК України. Перш за все, необхідно з'ясувати наступне: спадковий договір створює зобов'язальні правовідносини чи спадкування? Правила книги шостої ЦК України передбачають два види спадкування: спадкування за заповітом і спадкування за законом. Це означає, що теза про те, що спадковий договір можна розглядати як один із можливих видів спадкування, є спірною. Згідно зі статтею 1303 Цивільного кодексу Італії суб'єкти спадкового договору зазначаються як правонаступник і набувач, а не як спадкоємець і заповідач. Саме визначення спадкового договору дуже близьке до визначення окремих договорів (ренти, подобі). Про обов'язковість таких правовідносин можна судити з легального визначення спадкового договору. З цієї причини, на наш погляд, залишається спірним питання про структурне місце спадкового договору: залишене в книзі VI ЦК України чи місце розташування в книзі V ЦК України, тобто після договорів утримання та довічної ренти. Проаналізувавши міркування вчених з цього питання, відразу впадає в око два відмінних підходи до місця цього договору в системі цивільно-правових договорів. Відповідно до першого підходу обґрунтовується адекватність його освячення в системі спадкового права [6, с. 140], за другою – кваліфікація цього договору після договорів аліментів та ренти, оскільки в цивільному праві він вважається окремим договором. Такий порядок обґрунтовується тим, що спадковому договору не місце серед правовідносин спадкового права, оскільки він не відноситься до форм спадкування. Крім того, зміст спадкового договору передбачає набуття певних прав та обов'язків за життя відчужувача, що суперечить правовій природі спадщини, оскільки набуття та здійснення спадкових прав можливі лише за умови обов'язкової: смерть спадкодавця [4, с. 144].

У цьому випадку аргументи Ю. О. Заїка досить переконливі. Спадковий договір є особливою формою зобов'язальних правовідносин. Відносини між відчужувачем і набувачем відповідно до договору мають зобов'язальний характер. Проте сутність спадкового договору тісно пов'язана з відносинами спадкування (як і шлюбний договір, який знаходиться у СК України, але за своєю природою є цивільно-правовим). Оскільки норми ЦК України, які регулюють

відносини із спадкового договору, є вже у книзі шостій, то, на нашу думку, таке «переміщення» не є потрібним, оскільки воно навряд чи вплине на ефективність норм права.

Підсумовуючи, можна сказати, що спадковий договір, як відносно молодий правовий інститут, ще не отримав широкого застосування на практиці.

І як засвідчують ранні етапи його наукового аналізу та осмислення, правова природа спадкового договору, його місце в цивільному праві з включенням його до ЦК України були предметом різноманітних наукових дискусій, які повинні в майбутньому. очолити становлення інституту спадкового договору та позитивне застосування його норм у судовій та нотаріальній практиці України.

Література

1. Залесский В. В. Основные институты гражданского права зарубежных стран. Сравнительно-правовое исследование. М.: Норма, 1999. С. 533–545.
2. Маковский А. Л. Гражданское уложение Германии. М.: Волтерс Клувер, 2004. С. 556–561.
3. Гражданское и торговое право капиталистических государств: учебник. М.: Междунар. отношения, 1993. 536 с.
4. Заїка Ю. О. Спадкове право в Україні: становлення і розвиток: монографія. 2-ге вид. Київ: КНТ, 2007. С. 139–144.
5. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. за ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. Київ: Істина, 2004. 874 с.
6. Васильченко В. В. Юридична сутність інституту спадкового договору та його місце в системі цивільного права. *Право України*. 2003. № 7. С. 140-145.

*Мамченко Дмитро Вадимович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ Й ОЗНАКИ ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Перш за все, слід зазначити, що теоретичні та практичні аспекти цивільних процесуальних правовідносин постійно є предметом уваги науковців і практиків, а їх окремі елементи перманентно досліджуються на різних рівнях. Це пояснюється тим, що в умовах становлення України як демократичної, соціальної, правової держави першочерговим завданням держави є забезпечення захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

Відповідно, ефективність такого захисту напряду залежить від створення відповідних та ефективних механізмів їх участі у суспільних відносинах. Отож, предметом цивільного процесуального права є цивільні процесуальні відносини.

Вони стають правовими внаслідок дії правових норм, а саме норм цивільного процесуального права. У цивільному судочинстві захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина забезпечується налагодженням справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ [1, с.68].

Таке забезпечення було б неможливим без наукової діяльності вчених-процесуалістів, завдяки працям яких сьогодні напрацьовано та накопичено значний теоретичний матеріал у сфері процесуальних правовідносин.

Враховуючи, що цивільні процесуальні правовідносини є публічним явищем, тобто виникають і існують у безперервному зв'язку із суспільством у разі необхідності охорони чи захисту прав та інтересів одних членів суспільства від впливу інших, встановлення поняття цивільні процесуальні правовідносини на сьогоднішній день є важливою теоретичною проблемою, навіть зважаючи на стан її наукової розробки, яка, однак, є досить неоднозначною.

Як зазначалося вище, цивільні процесуальні правовідносини є різновидом суспільних відносин. Через це їм притаманні такі спільні риси, як ідейність і вольовий характер, захист і забезпечення заходами державного впливу, наділення їх учасників правами та покладання на них обов'язків тощо.

Окрім загальних, цивільні процесуальні правовідносини характеризуються наявністю специфічних ознак, зумовлених особливостями самої галузі цивільного процесуального права.

Перш за все цивільні процесуальні правовідносини визначаються тим, що вони мають правовий характер і втілюються в цивільну процесуальну форму.

Також цивільні процесуальні правовідносини відрізняються тим, що їх обов'язковим суб'єктом є суд. Ці відносини не можуть існувати поза судом, оскільки саме суд є єдиним державним органом, виключною компетенцією якого є здійснення правосуддя.

Цивільним процесуальним правовідносинам притаманний імперативно-диспозитивний характер. Ці відносини виникають між суб'єктами, наділеними взаємними правами та обов'язками.

Таким чином, провадження у справі відкривається суддею на підставі належним чином оформленої та поданої заяви. А волевиявлення учасників цивільного процесу (диспозитивний аспект) набуває статусу юридичних фактів лише після їх підтвердження або прийняття судом (імперативний аспект).

Цивільні процесуальні правовідносини мають індивідуалізований характер. Вони виникають між конкретними, чітко визначеними суб'єктами цивільного процесуального права [2, с.45].

Цивільні процесуальні правовідносини динамічні та перебувають у постійному русі – виникають, змінюються та припиняються. Динамізм цивільних процесуальних правовідносин зумовлює наявність багатьох стадій цивільного процесу (багатостадійність).

До ознак цивільного процесуального правовідношення належать також їх цілісність, взаємозв'язок і взаємозумовленість. Проте в науці цивільного

процесуального права немає єдності щодо визначення відносин, які виникають між цим правовідношенням.

Конструкція системи цивільних процесуальних правовідносин оптимально відображає ідею єдності та взаємозв'язку всіх правовідносин, що виникають у процесі розгляду та вирішення цивільних справ. Тому цивільним процесуальним правовідносинам притаманний системний характер. Через це цивільні процесуальні правовідносини є взаємопов'язаними та взаємообумовленими, перебуваючи у постійному зв'язку.

Цивільні процесуальні правовідносини характеризуються також зв'язком з матеріальними правовідносинами. Вони перебувають у тісному взаємозв'язку, який полягає в тому, що процесуальні відносини сприяють захисту матеріальних правовідносин, будучи одним із основних засобів механізму захисту прав, свобод та інтересів особи.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що цивільні процесуальні правовідносини – це система динамічних багатостадійних правовідносин, які мають імперативно-диспозитивний характер, виникають між зобов'язальним суб'єктом – судом та іншими учасниками цивільного процесу, забезпечуючи захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Література

1. Гетманцев О.В., Кондрат'єва Л.А., Остафійчук Л.А., Паскар А.Л., Татулич І.Ю. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.
2. Діденко Л.В. Поняття цивільних процесуальних правовідносин. *Науковий вісник публічного та приватного права*. №2. 2016. С.44-47.

Масоха Владислава Олегівна,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Савенко Вікторія Петрівна,

старший викладач кафедри кримінального права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Кримінальне право розробляє широке коло питань пов'язаних з кримінальною відповідальністю, з її формами, підставами та іншими характеризуючими ознаками. Перш за все, це гарантує дотримання законності всіма учасниками кримінального провадження та конституційних прав і свобод громадян.

Кримінальна відповідальність, як і інші види юридичної відповідальності виконує ряд певних функцій. Зокрема, регулятивну, превентивну, каральну, відновлювальну та виховну функції. Актуальним питанням сьогодення

залишається співвідношення цілей кримінальної відповідальності з функціями у кримінальній доктрині. Вчені, які досліджували дану тематику довгий час дискутували, але дійшли до висновку, що потрібно ввести правильне розуміння таких особливостей кримінальної відповідальності, оскільки це значно спростовуватиме роботу правоохоронних органів і суду та уникатиме помилок у правозастосуванні закону цими органами, адже саме вони забезпечують виконання положень законодавства [1, с. 166].

Кримінальна відповідальність – це реакція на вчинене особою правопорушення, яке містить в собі характеристики суспільно-небезпечного діяння.

Вчений Головін А.С. зазначив, що зміст кримінальної відповідальності полягає не лише в покаранні винного чи визнання останнього таким у рішенні суду, а й у відновленні справедливості. Саме у зв'язку з цим у більшості кримінальних провадження є частина де зазначено відшкодування матеріально і моральної шкоди [2, с. 19]. Ми підтримуємо існування такої думки, оскільки потерпілі подають заяви задля отримання справедливості. Вони сподіваються, що саме суд зможе об'єктивно прийняти рішення та визначити сторону добра і зла. На жаль, зазвичай у кримінальних провадженнях є те, на що здійснюється посягання, отже кожна людина, яка потерпає від протиправних діянь, несе певні збитки і намагається отримати за це відшкодування (компенсацію) [3 с. 130].

Ми вважаємо, що кримінальна відповідальність буде краще працювати при використанні в повному обсязі всіх перерахованих вище функцій. Кожна з них відповідає за певну складову такої відповідальності, а отже всі вони є важливими. Так, можна виділити та охарактеризувати дані функції:

- регулятивна функція фіксує підстави реалізації кримінальної відповідальності, заходів кримінального впливу, а також права та обов'язки правозастосовних органів;
- превентивна функція базується на основі двох складових: спеціально превентивного та загально превентивного впливів. Перший полягає в утриманні особи від вчинення нового правопорушення, а другий – передбачає попередження скоєння протиправного діяння;
- каральна функція полягає у позбавленні особи її бажань та в обмеженні певних прав;
- відновлювальна функція створена для приведення у первинний стан порушених суспільних відносин, на які було скоєне посягання;
- виховна функція ґрунтується на основі успішного виконання вище перелічених функцій, що мають вплинути на внутрішній світ винної особи, на її моральний світ, цінності та правосвідомість.

Митрофанов І. І. зазначив, що В Кримінальному кодексі України зазначено кримінальну відповідальність лише за вже вчинене суспільно-небезпечне діяння [4, с. 56]. Тобто злочинець розуміє, що поки його не спіймають – він не нестиме кримінальну відповідальність за своє діяння. Такий підхід допускає припущення злого умислу у свідомості людей.

На нашу думку потрібно досліджувати такий вид кримінальної відповідальності як потенційна, оскільки їй властивий превентивний ефект, що буде сприяти зниженню ймовірності кримінально протиправних діянь у соціумі. Перевагами такого дослідження будуть в тому, що держава зможе надавати реакцію не лише на діяння, які будуть містити склад кримінального правопорушення, а й на такі, які згідно Кримінального кодексу не матимуть таких ознак.

Література

1. Андреев А.В. Поняття та види кримінальної відповідальності. Політика в сфері боротьби зі злочинністю : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 1–2 березня 2013 р.). Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. С. 165–168.

2. Головін А.С. Кримінальна відповідальність в контексті сучасних тенденцій відправлення правосуддя. Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 11–12 жовтня 2012 р.). Х. : Право, 2012. С. 14–25.

3. Гришук В.К. Питання розуміння поняття кримінальної відповідальності в доктрині кримінального права. Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Луганськ, 19–20 квітня 2012 р.). Луганськ : РВВ ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка, 2012. С. 129–132.

4. Митрофанов І.І. Вчення про механізм реалізації кримінальної відповідальності. Кременчук : Вид. ПП Щербатих О.В., 2012. 448 с.

*Мельник Олена Дмитрівна,
к.ю.н., асистент кафедри конституційного,
адміністративного, екологічного та
трудового права Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУД ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ

Діяльність адміністративного суду є необхідною і обов'язковою умовою функціонування механізму адміністративного процесуального регулювання, спрямованого на захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Такі спори виникають у публічній сфері. Як слушно зазначає Н.Б. Писаренко, учасники таких спорів "нерівні", - це владарюючі суб'єкти й приватні особи: перші можуть впливати на поведінку інших, коригувати її відповідно до нормативно встановлених вимог, а інші - мають або "підкорятися" такому впливу або, якщо

він зачіпає їх права, свободи, інтереси - протистояти йому, в т.ч. через звернення до суду за захистом [1].

Специфічне правове становище адміністративного суду як суб'єкта адміністративно-процесуальних правовідносин обумовлюється, передусім, нормативними положеннями, які наділяють його компетенцією на здійснення правосуддя в адміністративних справах, а саме правом на: встановлення наявності або відсутності підстав для відкриття провадження в адміністративній справі, створення оптимальних умов для її розгляду та вирішення, ухвалення судового рішення іменем держави, яким усувається спір між сторонами або вирішується питання про захист прав та/або охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних інтересів, державних та суспільних інтересів [2]. Особливість правосуб'єктності адміністративних судів проявляється в тому, що її зміст відрізняється від змісту правосуб'єктності сторін, третіх осіб, інших учасників адміністративного процесу і складається з юрисдикції, процесуальних прав, процесуальних обов'язків, підвідомчості, підсудності, якими зазначені органи наділені законом [3, с. 10]. Аналіз адміністративно-процесуального законодавства дає підстави стверджувати, що юрисдикція адміністративних судів означає розмежування компетенції між окремими ланками системи адміністративних судів і між адміністративними судами однієї ланки щодо розгляду адміністративних справ. Чинні нормативні положення КАС України визначають предметну, територіальну та інстанційну юрисдикцію адміністративних справ (ст. ст. 19-30 КАС України). Питання про предметну юрисдикцію вирішується на підставі з'ясування предмета публічно-правового спору та суб'єктів публічно-правового спору.

Окрім характеристики суду через його правосуб'єктність і повноваження, важливим є аналіз вимог до адміністративного суду. Останні закріплені у міжнародних та національних нормативно-правових актах (у Конституції України (ст.125), Законі України "Про судоустрій і статус суддів", а також КАС України). У розрізі вимог до суду, доцільно розглянути ті Вимоги, які відображені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод людини 1950 р. Як влучно зауважує Н.Б. Писаренко, найбільш процесуальною статтею Конвенції, яка містить принципи здійснення правосуддя, є ст. 6 [1] Конвенції: «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків...» [4]. Європейський суд з прав людини постійно відзначає, що Конвенція є "живим" інструментом і має тлумачитися з огляду на умови, що існують на час застосування її положень. Йдеться, зокрема, і про публічну сферу, де спори, як правило, обумовлені владною діяльністю певних суб'єктів [1; 5]. Першою вимогою до суду (в т.ч. до адміністративного) є вимога про те, що адміністративний суд має бути *незалежним* при здійсненні правосуддя. Через аналіз практики ЄСПЛ виокремлюють декілька складових цієї вимоги: 1) Суддю призначають за чіткою процедурою, безстроково (ця вимога відображена в ст. 126 Конституції України та Законі України "Про судоустрій і статус суддів"); 2) неприпустимим є

зовнішній вплив на суд - тобто вплив на суд з боку інших гілок влади при розгляді справи (Рішення ЄСПЛ Софтрансавто-Холдинг проти України 2002 р); 3) неприпустимість внутрішнього впливу на суд - означає, що "...суддя має приймати рішення на основі Конституції та законів, а не на основі вказівок, наданих вищими за рангом суддями" [6].

Наступна вимога до суду згідно ст. 6 Конвенції - суд має бути *безстороннім* за суб'єктивним критерієм (суддя не може дозволяти собі коментарів щодо справи, демонструвати зацікавленість в результатах справи тощо) та за об'єктивним критерієм (якщо стороною (іншим учасником) у справі є особа, від якої суддя певним чином залежить - він не може розглядати таку справу). Вимога безсторонності суду продемонстрована ЄСПЛ у Рішенні "Волков проти України" 2013 р. [7]. Наступною вимогою до суду, що впливає з положень ст. 6 Конвенції - є "*суд, встановлений законом*" - ця вимога означає наступне: 1) суд має правову основу для існування; 2) суд має діяти у межах повноважень при розгляді справи; 3) суд розглядає справу повноважним складом (згідно норм чинного КАСУ - адміністративні суди розглядають справи одноособово, і в деяких випадках, - колегіально). Означені вимоги прямо або опосередковано втілені у національне законодавство, їх дотримання є свідчить проте, що справа розглянута і вирішена безстороннім, незалежним судом, встановленим законом; порушення ж або недотримання вказаних вимог тягне скасування судового рішення.

Література

1. Писаренко Н.Б. Надія Писаренко. Концептуальні основи адміністративного судочинства в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2019. 400 с. 242 с.
2. Джафарова В.М. Загальна характеристика повноважень адміністративного суду як суб'єкта відправлення правосуддя в адміністративних справах. *Право та державне управління*. 2021. №1. С. 77-82.
3. Діткевич І.І. Адміністративна процесуальна правосуб'єктність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 21 с.
4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Рада Європи. Протокол від 04.11.1950 р. 45 с.
5. Відділ досліджень Європейського суду з прав людини висвітлює питання застосовності ст. 6 Конвенції. «Руководство по статье 6 Конвенции. Право на справедливое судебное разбирательство (гражданско-правовой аспект)». URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf. (дата звернення: 11.09.2022).
6. Доповідь Європейської комісії "За демократію через право" (Венеціанська комісія) щодо незалежності судової системи, частина 1: Незалежність суду. Венеціанська комісія 82 пленарне засідання. 10-12 березня 2010 р. 47 с.

7. Справа «Волков проти України». Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди: Рішення від 09.01.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947#Text. (дата звернення: 11.09.2022).

*Михайліченко Тетяна Олександрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального
права та кримінально-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

*Забуга Юлія Юріївна,
к.ю.н., старший науковий співробітник
лабораторії дослідження проблем
національної безпеки у сфері громадського
здоров'я Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності імені академіка
В.В. Сташиса НАПрН України*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ

Питання захисту об'єктів рослинного світу є не надто широко обговорюваним в українській науці та практиці. Водночас рослинність – одне з найважливіших компонентів біосфери, без якого остання існувати не може. Охорона рослинного світу має велике значення. На законодавчому рівні рослинний світ визнано самостійним природним об'єктом, що підлягає правовій охороні. Охорона рослинного світу відноситься до глобальних проблем, які є життєво важливі для всього людства. У той же час, незважаючи на посилення адміністративної відповідальності за самовільне випалювання сухої рослинності або її залишків та роз'яснювальну роботу серед населення, щороку спостерігається велика кількість підпалів опалого листя чи стерні. Згоряння рослинних залишків призводить до вивільнення в атмосферне повітря та у ґрунт багатьох сполук, у тому числі канцерогенів. Окрім того, пожежі несуть загрозу інфраструктурі та житлу людей, різко погіршується якість повітря, гинуть тварини і рослини багатьох видів, знищується ґрунтове біорізноманіття. Додатково російсько-українська війна загострила низку проблем у цій сфері.

Натомість в ЄС питанням захисту довкілля приділяється значна увага. Зважаючи на потребу гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС, а також враховуючи умови, в яких перебуває Україна через війну, вбачається що рослинний світ потребує додаткового захисту.

Наразі до Верховної Ради України подано проєкт Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні порушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, зокрема в умовах воєнного або

надзвичайного стану» (реєстр. № 7212-1 від 11.04.2022 р.) (далі – проєкт Закону), який спрямований на посилення кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження вогнем або іншим способом різних типів рослинності, у тому числі в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Вважаємо, що такі законодавчі ініціативи заслуговують на підтримку. Водночас вважаємо необхідним висловити власні судження щодо окремих положень проєкту Закону:

1. *Щодо пропозиції виключити ч. 2 ст. 77 КУпАП*, яка передбачає адміністративну відповідальність за «знищення або пошкодження лісу внаслідок необережного поводження з вогнем, а також порушення вимог пожежної безпеки в лісах, що призвело до виникнення лісової пожежі або поширення її на значній площі», то з нею важко погодитися, виходячи із наступних міркувань: ст. 245 КК, яку автори законопроекту пропонують викласти у новій редакції, передбачає лиш умисну форму вини щодо знищення або пошкодження лісу вогнем або іншим способом. У ч. 2 ст. 77 КУпАП йдеться ж про необережну форму вини до знищення або пошкодження лісу. У свою чергу, знищення або пошкодження лісу... внаслідок порушення правил пожежної безпеки, про яке йдеться у ст. 245-1 КК, яке може бути вчинено як умисно, так і через необережність, є караним виключно за умови настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді «істотної шкоди для довкілля». Під такою шкодою розуміється знищення рослинного покриву (в тому числі деревної та деревно-чагарникової рослинності) або торфовищ на площі від 0,5 до 2 га (прим. до ст. 245 законопроекту). Звідси, виключення ч. 2 ст. 77 КУпАП призведе до того, що необережне знищення або пошкодження лісу площею до 0,5 га буде визнаватися правомірною поведінкою, адже відповідальність за такі дії буде відсутня як в КК, так і в КУпАП. Проте така ситуація, вочевидь не відповідатиме меті даного законопроекту: посилити відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, зокрема в умовах воєнного або надзвичайного стану.

2. *Щодо пропозиції викласти ст. 77-1 КУпАП у новій редакції*, то в цілому, така новела не викликає суттєвих заперечень, адже, по-перше, новою редакцією ст. 77-1 КУпАП охоплюється весь спектр діянь, за які і раніше наставала адміністративна відповідальність за цієї нормою. По-друге, 12.08.2021р. наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України №541 було затверджено «Порядок випалювання сухої рослинності або її залишків», який визначає основні положення щодо випалювання сухої рослинності або її залишків на території України та притягнення суб'єктів до адміністративної відповідальності за його порушення. Тож вказівка на порушення такого порядку виглядає більш слушно, ніж вказівка на «недотримання порядку, встановленого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища», яка містилася у диспозиції ст. 77-1 КУпАП у старій редакції. Водночас, звертає на себе увагу той факт, що відбулося пом'якшення адміністративної відповідальності за вчинення порушення порядку випалювання сухої рослинності або її залишків та опалого листя на земельних ділянках, що належать

до природно-заповідного фонду. Адже у старій редакції ст. 77-1 КУпАП відповідальність за їх вчинення на такій території наставляла за ч. 2 цієї статті, санкція якої передбачала накладення штрафу на громадян від 360 до 720 н.м.д.г. і на посадових осіб - від 1 260 до 1 800 н.м.д.г.. Виключення ж ч. 2 ст. 77-1 КУпАП призвели до того, що за задумом авторів законопроекту такі дії, після набрання ним чинності, мають отримувати кваліфікацію за ст. 77-1 КУпАП у новій редакції і будуть тягнути покарання у виді накладення штрафу на громадян від 180 до 360 н.м.д.г. і на посадових осіб - від 900 до 1 260 н.м.д.г.. Щоб уникнути цього вбачається доцільним передбачити кваліфікуючу ознаку у виді вчиненні цих самих дій на землях природно-заповідного фонду та встановити більш сувору караність такого діяння.

3. *Щодо викладення ст. 245 КК України у новій редакції:*

а) Відносно змін у диспозицію ч. 1 ст. 245 КК, то окремо увагу варто приділити предметам цього злочину. Нині це лісові масиви, зелені насадження навколо населених пунктів, уздовж залізниць, стерня, сухі дикоростучі трави, рослинність або її залишки на землях сільськогосподарського призначення. Автори ж законопроекту вказують на ліс, зелені насадження, стерню, луки, пасовища, іншу рослинність або її залишки та опале листя, ділянки із степовою, водно-болотною та іншою природною рослинністю на землях будь-якої категорії. Видається, що ні нині чинна редакція досліджуваної норми, ні та що пропонується, не позбавлені недоліків. Більш логічно, виходячи зі ст. 18 Земельного кодексу України зробити наступний перелік предметів злочину, передбаченого ч. 1 ст. 245 КК: ліс, інша рослинність або її залишки, у тому числі й опале листя, на землях сільськогосподарського призначення або на інших категоріях земель.

Наступне зауваження стосується переліку способів знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. Зокрема, автори проекту Закону називають серед них застосування вогню, інших способів та використання небезпечної речовини. У зв'язку з цим постає питання: чи не є це все проявами загальнонебезпечного способу? Якщо так, то чому не використовувати загальноприйнятту термінологію? Що автори законопроекту розуміють під небезпечною речовиною, адже визначення даного поняття не надано в жодному чинному нормативно-правовому акті?

Також викликає заперечення розширення диспозиції ч. 1 за рахунок уточнення «на землях будь-якої категорії, окрім земель в межах території та об'єктів природно-заповідного фонду». Таке уточнення є проявом зайвої деталізації і не відповідає правилам законодавчої техніки, а отже, його слід виключити.

Виходячи із викладеного, пропонується наступна редакція абз. 1 ч. 1 ст. 245 КК:

«Умисне знищення або пошкодження вогнем або іншим загальнонебезпечним способом лісу, іншої рослинності або її залишків, у тому числі опалого листя, на землях сільськогосподарського призначення або на інших категоріях земель, якщо це спричинило істотну шкоду для довкілля».

б) Відносно змін у диспозиції ч. 2 ст. 245 КК, то видається, що пропонується диспозиція також надто деталізована, зокрема, вказівка на знищення об'єктів природно-заповідного фонду є зайвою, адже повне знищення об'єктів рослинного світу на таких територіях може і так мати логічним наслідком знищення такого об'єкту.

с) Відносно санкції ч. 2 ст. 245 КК - примітно, що злочин, передбачений ч. 1 ст. 245, що кваліфікований злочин, передбачений ч. 2, є нетяжкими злочинами відповідно до ч. 4 ст. 12 КК. Але за таких умов постає питання: чи дійсно забезпечується належний кримінально-правовий захист? Видається, що питання караності простого та кваліфікованого злочину, що досліджується, потребує перегляду. Так, приміром, у ч. 3 ст. 240, ч. 2 ст. 240-1 КК, які теж стосуються територій та об'єктів природно-заповідного фонду, це є тяжкими злочинами.

4. *Пропозиція виокремлення ст. 245-1 КК* викликає заперечення, адже:

1) відсутні фактори, які б вказували на доцільність самостійної криміналізації знищення або пошкодження лісу та/або лісових насаджень внаслідок порушення правил пожежної безпеки;

2) відмежувати запропоновані проектом злочини, передбачені ст. 245 та 245-1 КК в редакції законопроекту, тобто умисне знищення або пошкодження вогнем або іншим способом лісу, зелених насаджень та знищення або пошкодження вогнем лісу та/або лісових насаджень внаслідок порушення встановлених законодавством правил пожежної безпеки та ще й за умови матеріальності обох складів (має спричинити істотну, тяжку чи особливо тяжку шкоду), буде майже неможливо.

Примітно, що тяжкість вчинених діянь у досліджуваних нормах навіть за умови настання ідентичних суспільно небезпечних наслідків є різною (приміром, ч. 1 ст. 245 КК – це нетяжкий злочин, а ч. 1 ст. 245-1 КК в проекті Закону – кримінальний проступок!). Як наслідок, і санкції при цьому нерівнозначні. Тож виникає закономірне питання: чому санкція за умисне знищення або пошкодження вогнем або іншим способом лісу є значно суворішою в порівнянні з санкцією за знищення або пошкодження вогнем лісу та/або лісових насаджень внаслідок порушення встановлених законодавством правил пожежної безпеки? За таких умов на практиці матимуть місце маніпуляції щодо перекваліфікації дій винного із ст. 245-1 КК на ст. 245-1 КК, якщо предметом кримінального правопорушення буде ліс.

У зв'язку вищевикладеним виділення окремого кримінального правопорушення, передбаченого ст. 245-1 КК, вбачається недоцільним.

5. *Щодо змін у ст. 252 КК*, то видається, що виключення із назви та диспозиції ч. 1 ст. 252 КК вказівки на об'єкти природно-заповідного фонду, поперше, є необґрунтованим – у пояснювальній записці до проекту Закону немає з цього приводу жодних пояснень. Водночас фактори, які б вказували на необхідність такої декриміналізації, є для широкого кола неочевидними. По-друге, відповідно до ст. 4 ЗУ «Про природно-заповідні фонди» останні можуть перебувати не лише у власності українського народу (тобто під охороною

держави, що охоплюватиметься пропонованою редакцією ст. 252 КК), а й у інших формах власності, тобто у комунальній чи приватній власності. При цьому навряд чи їх цінність, як об'єктів довкілля, є набагато нижчою.

Викладене дозволяє зробити висновок про відсутність потреби вносити зміни до ст. 252 КК України.

Отже, на підставі проведеного аналізу вважаємо, що окремі положення проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні порушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, зокрема в умовах воєнного або надзвичайного стану» (реєстр. № 7212-1 від 11.04.2022 р.) потребують істотного доопрацювання, хоча частина законодавчих ініціатив є дійсно на часі.

*Мозоль Катерина Олександрівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З моменту набуття України незалежності, до сьогоднішнього дня, розуміння безпеки й відчуття стану безпеки значно змінилося. COVID-19, збройна агресія Російської Федерації, ряд масштабних кібератак, повномасштабна війна на території України – такі глобальні виклики, що інтенсивно змінюються, а подекуди й об'єднуються, потребують зміни підходів, принципів до формулювання дефініції «безпеки» й відповідно до методів, заходів її забезпечення. Усвідомлюючи інтенсивність реалізації загроз, необхідним вважається посилити наукові дослідження у сфері прогнозування подальших подій, застосовуючи комплексну методологію, з метою максимального убезпечення суспільства від негативних наслідків реалізації масштабних загроз.

Питання взаємодії Національної поліції з силами територіальної оборони України набуває своєї актуальності в наслідок збройної агресії з боку Російської Федерації та введення режиму воєнного стану на всій території України.

Під час несення служби наші поліцейські стикаються з такими проблемами як недостатня кількість відпочинку через часті зміни на роботі, а також через ситуацію в країні йде погіршення не тільки фізичного, а й морального здоров'я працівників. Важливим є те, що в поліції є недостатня кількість кадрів для роботи, що змушує інших отримувати більше навантаження [1]

Міністерство внутрішніх справ взагалі та Національна поліція зокрема входять до складу сектору безпеки і оборони України. Сьогодні, поряд з

підготовкою та веденням звичайних військових дій, вимагає посилення уваги і обробки проведення комплексу заходів з підготовки до боротьби з силами спецоперацій, диверсійно-розвідувальними силами, мобільними угрупованнями противника, що прорвалися на територію країни, іншими антидержавними збройними формуваннями на всій території країни, а можливо і під час окупації певних територій України. Ці заходи складають основу ТрО держави. В Указі Президента України від 23 вересня 2016 № 406 / 2016 «Положенні про територіальну оборону України» визначені основні завдання ТрО [2], які направлені на підтримання режиму військового стану, охорони державного кордону, функціонування органів державної влади, органів військового управління, охорони стратегічних об'єктів, боротьби з диверсійно-розвідувальними силами агресора та інше.

Запровадження воєнного стану в Україні зумовило зміни в організації роботи Національної поліції. Уведення правового режиму воєнного стану надає особливі повноваження органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування порівняно з повноваженнями, встановленими їм законодавством для мирного часу, і створює необхідні умови для здійснення цих особливих повноважень, а також концентрації всіх необхідних ресурсів для забезпечення оборони держави [3, с. 10].

В умовах воєнного стану пріоритетними завданнями будь-якого органу публічної влади є забезпечення оборони держави, захисту безпеки населення та інтересів держави. З цією метою Верховна Рада України прийняла відповідні закони, які дозволяють органам державної влади ефективно виконувати свої завдання. Зокрема відповідно до Закону України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» [4], розширено повноваження поліцейських.

Забезпечення громадського порядку та безпеки є першочерговою функцією держави, реалізація якої передбачає об'єднання зусиль усіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань та громадян. Важлива роль у забезпеченні громадського порядку та профілактиці правопорушень належить органам місцевого самоврядування, але, як свідчить дослідження, їх конституційні повноваження у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки досі не мають чіткого механізму реалізації [3].

На поліцію покладаються також усі доручення, завдання, виконання яких ніхто інший не береться. Перед поліцією, яка займається охороною порядку, поставлено серйозні завдання, які потребують гнучкого рішення. До поліції звертаються тоді, «коли відбувається щось те, що не повинно відбуватися і щодо на що слід реагувати і щось робити». Специфіка компетенції поліції полягає в тому, що вона має владу, яка передбачає право та обов'язок використовувати її, коли цього вимагають обставини.

Отже, слід зазначити, що в Україні форми забезпечення громадської безпеки та порядку з боку органів безпеки і оборони в даний час знаходяться в

стадії розробки і вдосконалення. Тому важливим є використання здобутого практичного досвіду у сфері охорони безпеки та правопорядку, задля вдосконалення та вдалого реформування даного інституту.

Література

1. Проневич О. С. Повноваження Національної поліції України : доктринально-правовий вимір. *Журнал Східноєвропейського права*. 2018. № 48. С. 24–35.
2. Положення про територіальну оборону України : Указ Президента України № 406 від 23 вересня 2016 р. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=63638&pf35401=449882>.(дата звернення: 11.09.2022).
3. Кириченко С. О., Лобко М. М., Семененко В. М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни. *Наука і оборона*. № 2. 2019. С. 9–16.
4. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України»: Закон України від 15.03.2022р. № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n6>.(дата звернення: 11.09.2022).

*Незеленнікова Уляна Дмитрівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Царьова Ірина Валеріївна,
д.філ.н., доцент професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

REGULATORY AND LEGAL GUARANTEES OF THE STATUS OF PRISONERS OF WAR IN THE INTERNATIONAL PLANE AND THEIR SIGNIFICANCE FOR UKRAINE

The outbreak of a full-scale war has exacerbated a number of problems, including the protection of the people who defend our state and its sovereignty. The UN Charter establishes a rather extensive system of peaceful means of resolving disputes, but armed conflicts continue to take human lives, lead to injuries, disappearance and displacement of people, detention of persons, etc.

The modern legal framework for the protection of human rights in armed conflicts is formed by a number of international acts. Among the medium, the most important are: The Hague Convention on the Rights and Duties of Neutral States and Persons in Case of Land War (Netherlands, October 18, 1907); The Hague Convention on the Rights and Duties of Neutral States in Case of Naval War (Netherlands, October 18, 1907); Convention on the relief of the fate of the wounded and sick in active armies (United Nations Organization (UN), 12.08.1949); Convention on the Amelioration of the Fate of Wounded, Sick and Shipwrecked Armed Forces at Sea (UN, 12.08.1949); Convention on the Treatment of Prisoners of War (UN, 12.08.1949); Convention on

the Protection of the Civilian Population in Time of War (UN, 12.08.1949); Additional Protocol to the Geneva Conventions of August 12, 1949 for the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) of June 8, 1977, as amended on November 30, 1993 (UN, June 8, 1977) [1, p. 220].

The main document that determines the legal status of a prisoner of war is the Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949 (hereinafter referred to as the Convention), which was ratified by the Decree of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR dated July 3, 1954, and for Ukraine the Convention entered into force on January 3, 1955. In Ukrainian legislation, the definition of the concept of prisoners of war is contained in the Instructions on the procedure for the implementation of international humanitarian aid. legal participants in hostilities (combatants).

The basis of the treatment of prisoners of war, as far as wartime allows, are the principles of humanity. The Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949 guarantees the humane treatment of captured military personnel. Thus, any wrongful act or omission by a detaining power which causes the death or creates a serious threat to the health of a prisoner of war in custody is prohibited and will be considered a serious violation of this Convention [2]. In particular, no prisoner of war may be subjected to physical mutilation or medical or scientific experiments of any nature, which are not justified by the need for medical, dental or inpatient treatment of the prisoner of war and are not conducted in his interests. In addition, prisoners of war must always be protected, in particular, from acts of violence or intimidation, as well as from insults and public curiosity. According to the commentary to the Geneva Conventions of 1949, from the moment the armed forces of one state discover wounded or captured military personnel or civilians of another state, or as soon as control over part of the territory of another state begins, the norms of international humanitarian law must be applied immediately [3, p. 142].

The Rome Statute of the International Criminal Court of July 17, 1998 contributes to the creation of guarantees of respect for the implementation of international justice and ensuring its observance. The statute arose out of the commission of serious crimes during the First and Second World Wars, with the priority task of prosecuting those guilty of crimes so serious that they should be considered crimes "against humanity".

Today, these international normative legal acts are designed to control the observance of basic human rights and to hold the state that received the prisoners accountable in case of non-compliance with the Convention. Compliance with the provisions of the Convention must be monitored by the relevant commissions and, of course, by the International Committee of the Red Cross. Taking into account the events that the whole world is watching, and the partial inaction of international committees that are supposed to ensure control and supervision of prisoners of war in order to prevent acts of violence, intimidation and killing of prisoners of war, it is advisable to revise international treaties that define the procedure for monitoring these activities and the mechanism of the corresponding implementation of this control to preserve the lives of military personnel and the civilian population.

References

1. Hodzhek Ya. S. Normative guarantees of the status of prisoners of war in international law and their significance for Ukraine. *Law and society*. 2020. №3 P. 220.
2. Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/geneva-convention-relative-treatment-prisoners-war>. (Last accessed: 17.09.2022).
3. Senatorova O. V. Human rights and armed conflicts. Study guide. Ministry of education and science of Ukraine. Kyiv: "FOP Golembovska O.O.", 2018. P. 141-143.

*Нечепоренко Володимир Романович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки, Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПРОТИДІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Проблема корупції існує не тільки у держав які мають нестійку економічну планку, ця проблема вже давно охопила всі країни тому вона має рівень світового характеру. Світовий досвід запобігання та протидії корупційним проявам у внутрішній політиці держави дає можливість порівняти його із вітчизняним.

У зарубіжних країнах, таких як країни Євросоюзу, провадиться активна антикорупційна громадянська позиція, яка створює можливість за контролем владних систем, через те що у деяких країнах важливе значення займають інститути громадянського суспільства.

У Законі України “Про запобігання корупції” вказано що корупція це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей [1].

Особливо активну роль у протидії зловживання владою відіграють засоби масової інформації. Світовий досвід доводить, що позитивних результатів у протидії корупції досягають ті країни, де влада перебуває під сильним тиском опозиції, яка контролює її, що вигідно і самій владі. До країн, які створили ефективний механізм протидії корупції, можна віднести: Фінляндію, Данію, Нову Зеландію, Ісландію, Сінгапур, Швецію, Канаду, Нідерланди, Люксембург, Норвегію, Австралію, Швейцарію, Великобританію, Австрію, Ізраїль, США, Чилі, Ірландію, Німеччину та інші. Кожна із країн має свої особливості в

організації антикорупційної діяльності, але спільними для них є: зусилля щодо організації активної протидії корупційним проявам; створення відповідної правової бази; залучення громадських організацій до протидії корупційним проявам [2, с. 200]. Запозичення досвіду Швеції може бути корисним для удосконалення антикорупційної діяльності в Україні. Шведська антикорупційна стратегія характеризується своєю суворістю та послідовністю. Парламентом та урядом Швеції запроваджено високі етичні стандарти для чиновників та професійну відповідальність, побудовано незалежну й ефективну систему правосуддя, запроваджено вільний доступ до державних документів [3, с. 73-74]. Шведська модель боротьби з корупцією характеризується широким громадським впливом на високопосадовців, які вчиняють корупційні діяння, держава забезпечує максимальну можливість свободи слова та прозорості у публічних справах [4, с. 36].

Підводячи підсумок з вищевказаного ми можемо зазначити, що досвід країн світу у запобіганні та протидії корупції, дійсно виглядає орієнтиром для нашої держави, та показує той напрям куди нашої державі потрібно рухатися. Сучасні умови дають змогу зрозуміти що корупція створює загрозу не тільки демократичного розвитку у державі, але й внутрішній безпеці багатьох країн світу. На нашу думку доцільним буде перейняти досвід багатьох більш розвинутих країн світу, та запровадити механізми протидії.

Література

1. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 03.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n25>. (дата звернення: 11.09.2022).
2. Супрун, Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. № 2-3. С. 199-204.
3. Хабарова Т.В. Зарубіжний досвід запобігання корупції. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Право*. 2019. № 7. С. 71-77.
4. Онищук О.О. Концептуальні засади запобігання та протидії корупції в Україні. *Адвокат*. 2010. № 9. С. 35-37.

*Новожилів Віктор Сергійович,
аспірант кафедри кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

ТРАНСПОЗИЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ ДИРЕКТИВИ ЄС № 2012/29/EU ВІД 25 ЖОВТНЯ 2012 РОКУ В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВТОРИННОЇ ВІКТИМІЗАЦІЇ

Проблемі вторинної віктимізації, що може наставати під час кримінального процесу, присвячено значну кількість наукових публікацій та

аналітичних матеріалів (див. [1 – 4] та ін.). Більшість із пропозиції, що стосуються внесення змін і доповнень до КПК в частині гарантування прав потерпілого, черпаються зі спеціального рамкового документа ЄС, а саме Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу № 2012/29/EU від 25 жовтня 2012 року, яка встановлює мінімальні стандарти прав, підтримки і захисту потерпілих від злочину і замінює Рамкове рішення Ради Європейського Союзу 2001/220/JHA [5]. Незважаючи на те, що цей акт прийнятий 10 років тому, значна кількість його положень досі не має своїх відповідників у чинному українському кримінальному процесуальному законодавстві. Серед таких украї нагального впровадження потребують наступні механізми: (1) запровадження диференціації потерпілих на звичайних і вразливих⁴; (2) передбачення здійснення індивідуальної оцінки потерпілого на предмет уразливості до вторинної чи повторної віктимізації, залякування чи помсти; (3) введення альтернативних способів відшкодування шкоди потерпілому; (4) розширення переліку постраждалих від кримінального правопорушення осіб, які мають право на безоплатне отримання вторинної правової допомоги; (5) передбачення спеціальних правил здійснення процесуальних дій за участі чулого потерпілого (за його бажання), зокрема, виключення візуального чи фізичного контакту між ним та підозрюваним, обвинуваченим чи особою, яку потерпілий вважає винною особою, недопущення повторних чи додаткових допитів, викликів тощо без нагальної потреби; (6) удосконалення змісту пам'ятки про процесуальні права та обов'язки потерпілого.

На нашу думку, у КПК варто закріпити, що статусом чулого потерпілий наділяється за процесуальним рішенням дізнавача, погодженого з прокурором, слідчого, погодженого з прокурором, прокурора, слідчого судді чи суду. Окремі категорії потерпілих наділяються статусом уразливих (чулих) у силу норми кримінального процесуального закону (потерпілі, що на момент кримінально протиправного посягання не досягли 18-річного віку чи ті, що зазнали прямої шкоди від кримінального правопорушення, яке є особливо вразливим для гідності особи).

Також є доцільним закріпити норми про те, що при першій взаємодії з потерпілим прокурор, слідчий чи дізнавач здійснює індивідуальну оцінку особи на предмет вразливості до вторинної чи повторної віктимізації, залякування чи помсти. За результатами оцінки може бути прийняте рішення про наділення потерпілого статусом чулого, про що виноситься відповідна постанова. Після

⁴ В англійському тексті Директиви ЄС про потерпілих використовується слово «*vulnerability*», «*vulnerable*», що походить від латинського «*vulnus*» (рана). На нашу думку, нормативне найменування потерпілих українським відповідником «вразливий» може мати ознаки певної стигматизації, а тому бути чинником заподіяння вторинної віктимізації, тому що таке є семантично близьким до понять слабкості, жертви, страждання. До цього ж слово *vulnerable* у тексті цієї Директиви ЄС **не використовується на означення характерної риси окремої категорії осіб**. Замість цього Директива використовує громіздке, проте набагато більш нейтральне «*потерпілі з особливими потребами в захисті*». Тому слово «вразливий», на наше переконання, є неприйнятно використовувати в контексті назви самого спеціального статусу потерпілого, а відтак варто знайти більш влучний, емоційно й змістово нейтральний відповідник такому в українській мові. Як видається, таким може бути слово «**чулий**».

цього прокурор, слідчий чи дізнавач зобов'язані на початку досудового розслідування оцінити потреби чулого потерпілого в частині необхідності застосування до нього заходів безпеки, залучення лікаря, психолога чи інших працівників соціальних служб та, за наявності підстав, прийняти відповідні процесуальні рішення.

Директива ЄС про потерпілих передбачає існування таких засобів для захисту схоронності і гідності потерпілих (1) превентивні тимчасові заборонні судові рішення (англ. *interim injunction*); (2) захисні накази (*protection orders*); (3) обмежувальні судові накази (*restraining orders*). На сьогодні аналогом подібних заходів є обмежувальний припис стосовно кривдника, який передбачений ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також заходи, передбачені ч. 6 ст. 194 КПК. Проте таке нормативне регулювання не є оптимальним. На нашу думку, варто впровадити новий захід забезпечення кримінального провадження «тимчасове охоронне обмеження», який застосовується для забезпечення та гарантування фізичної, психологічної, психічної та емоційної схоронності особи, якщо існує ризик втручання у повсякденне життя такої особи, пов'язаний з її участю чи залученням такої особи до кримінального провадження, а видами тимчасового охоронного обмеження визначити (1) заборону перебувати в певних місцях чи наближатися до них на визначену відстань; (2) заборону спілкуватися з певними особами, у тому числі шляхом листування, телефонних розмов, аудіо- чи відеоповідомлення, через засоби зв'язку та засоби електронної комунікації; (3) обов'язок здійснювати спілкування з потерпілим лише за посередництва або за присутності іншої особи за вибором потерпілого чи за призначенням слідчого судді чи суду; (4) заборону наближатися на визначену відстань до певної особи; (5) заборону поширювати інформацію про факт чи обставини злочину, з урахуванням вимог, передбачених частиною шостою цієї статті; (6) заборону розголошувати інформацію про особисте ім'я, конкретне місце роботи, місце проживання, місця частого перебування, зовнішній вигляд чи особливі прикмети постраждалої особи, потерпілого, його законного представника, заявника, викривача, понятого, свідка; (7) приховування з певної сторінки в мережі Інтернет інформації, поширення якої становить кримінальне правопорушення чи є наслідком такого.

Також окремої наукової розробки потребує питання наділення потерпілого правом звернення до суду з приватно-обвинувальним позовом (самостійно чи за сприяння свого адвоката – приватного обвинувача (прокуратора)).

Література

1. Глинская Н. В., Шило О. Г., Верхогляд-Герасименко Е. В. Проблемы имплементации стандартов предупреждения вторичной виктимизации потерпевшего в уголовное процессуальное законодательство Украины. *Всероссийский криминологический журнал*. 2020. Т. 14, № 6. С. 927–936.

2. Новожилов В.С. Попередження вторинної віктимізації як завдання кримінального провадження. *Питання боротьби зі злочинністю*. Вип. 41. 2021.

C. 165-181.

3. Новожилов В.С. Механізм реалізації завдань кримінального провадження щодо охорони прав, свобод і законних інтересів потерпілого і попередження вторинної віктимізації під час досудового провадження. *Слово Національної школи суддів України*. № 2 (35). 2021. С. 95-111.

4. Пропозиції Консультативної місії Європейського Союзу в Україні щодо внесення змін до Кримінального процесуального кодексу. *Сайт Комітету з питань правоохоронної діяльності*. URL: <http://komzakonpr.rada.gov.ua/uploads/documents/31985.pdf>. (дата звернення: 11.09.2022).

5. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA // OJ L 315, 14.11.2012, p. 57–73. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>. (дата звернення: 11.09.2022).

Нога Петро Петрович,

асистент кафедри цивільного, господарського і фінансового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, молодший науковий співробітник лабораторії дослідження проблем національної безпеки у сфері громадського здоров'я Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ПІД ВПЛИВОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Стаття 49 Конституції України закріпила право кожного на охорону здоров'я [1]. Гарантування такого багатоаспектного права на конституційному рівні означає покладення на державу цілого ряду позитивних зобов'язань (субстантивних та процедурних) перед суспільством. Серед таких зобов'язань особливе місце посідає забезпечення доступу населення до якісних, безпечних лікарських засобів.

Гарантія доступу населення до якісних, безпечних лікарських засобів опосередковано впливає із принципів охорони здоров'я в Україні, які перелічені в ч. 1 ст. 4 закону № 2801-ХІІ [2]. Однак, незважаючи на визнання важливості даної гарантії (вона ж автоматично є правом людини у системі прав на охорону здоров'я), вона не знайшла свого закріплення на рівні ст. 6 закону № 2801-ХІІ, що на нашу думку, є законодавчою прогалиною, яку неодмінно потрібно ліквідувати.

Виконання цього та інших зобов'язань держави покладається на складний механізм державного управління, одним із структурних елементів якого виступає державний контроль. На фармацевтичному ринку державний контроль за якістю лікарських засобів в процесі їх обігу відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки якість лікарських засобів напряму пов'язана із такими явищами як: демографічна ситуація, безпека життєдіяльності, соціальна безпека та навіть національна безпека (як йдеться у рішенні РНБО «Про забезпечення населення якісними та доступними лікарськими засобами» від 25.05.2012) [3]. Особливо зазначене питання актуалізується в аспекті поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 та повномасштабної війни з РФ, появою так званої «гуманітарки» з інших країн, міжнародних організацій, розповсюдження практики онлайн дистрибуції лікарських засобів в Україні, окупацією 20% території України, поширенням на територіях військових дій та прифронтових територій інфекційних та інших небезпечних неінфекційних захворювань.

Варто зазначити, що в Україні розробляється План відновлення системи охорони здоров'я України від наслідків війни на 2022 - 2032 роки та передбачається створення і функціонування Національної ради з відновлення України від наслідків війни. Так у дев'ятому пріоритеті Плану передбачається відновлення фармацевтичного сектора, покращення доступу та належне використання ліків шляхом гармонізації державних політик доступу до лікарських засобів та медичних виробів; утворення незалежної агенції з оцінювання медичних технологій у якості єдиного експертного органу, який забезпечує обґрунтованість та доказову базу відбору та оцінювання ефективності лікарських засобів, медичних виробів; стимулювання розвитку фармацевтичної галузі з фокусом на стимулювання інвестицій в R&D, локалізацію та інші методи освоєння новітніх технологій виробництва лікарських засобів та медичних виробів, сприяння проведенню клінічних досліджень в Україні, посилення контролю за непорушенням прав інтелектуальної власності, повноцінне запровадження у національне законодавство принципу Болар (можливості реєстрації генеричних лікарських засобів до моменту закінчення дії патенту на оригінальний лікарський засіб) та інших сучасних інструментів, спрямованих на посилення галузі; забезпечення доступу населення до якісних, ефективних та безпечних лікарських засобів, шляхом встановлення в Україні суворої регуляторної системи, належним чином визнаної на міжнародному рівні [4]. Передбачається також створення нової системи органів державного контролю якості лікарських засобів на зміну Держлікслужби.

Зрозуміло, що стан війни в державі диктує та змушує застосовувати принцип доцільності в аспекті спрощення процедури обігу необхідних лікарських засобів з метою забезпечення їх доступності як для військовослужбовців, так і цивільного населення. Таке спрощення відбулося як в аспекті державної реєстрації, відпуску лікарських засобів, їх транспортування, поміщення в карантин, так і в аспекті державного контролю (видання висновків про якість лікарських засобів при імпорті відбувається в електронній формі без

лабораторного аналізу та ін.), що є цілком раціональною та звичною практикою для таких умов.

Однак, разом з цим, відбувається накопичення старих проблем у сфері нормативного регулювання контролю якості лікарських засобів та генерування нових, які не будуть чекати на вирішення до 2032 року, оскільки від якості лікарських засобів напряду залежить життя та здоров'я людей.

Фактично на сьогодні в Україні контроль якості лікарських засобів здійснюється суб'єктами господарювання (внутрішній контроль) та, якщо вірити інформації Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками [5], міжнародними організаціями та національними регуляторними органами у сфері контролю якості лікарських засобів (в аспекті надсилання термінових повідомлень стосовно виявлення фальсифікованих лікарських засобів).

Однак, зазначимо, що виявлення міжнародними організаціями та національними регуляторними органами фальсифікованих лікарських засобів не є підставою для тимчасової заборони обігу лікарського засобу. Тож пропонуємо розглянути можливість зняття мораторію на проведення заходів державного контролю якості лікарських засобів Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, шляхом внесення відповідних змін до постанови Кабінету міністрів України «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» від 13.03.2022 р. № 303.

Крім цього, на сьогодні потребують законодавчого врегулювання наступні питання: підстави та порядок відібрання зразків лікарських засобів для лабораторного аналізу; порядок заборони повної чи тимчасової обігу лікарських засобів (який на сьогодні визначений наказом МОЗ України № 809, однак відповідно до ч. 4 ст. 4 закону № 877-V має визначатися виключно законом [6]).

Також існує гостра необхідність виключення виключити з п.2 постанови КМУ № 260 [7] нечіткі формулювання підстав відібрання зразків лікарських засобів, такі як: «в інших випадках, передбачених законом» та «порушення встановлених умов...., що може негативно вплинути»; внесення змін до п.2 постанови КМУ № 260 щодо конкретизації підстав для відбору зразків лікарських засобів таким чином, як це здійснено у п. 10 постанови КМУ № 902. Акцентуємо увагу на законодавчій колізії положень п. 5 ст. 4 закону № 877-V та п.9 ч. 1 ст. 15 закону № 123/96-ВР, яка ускладнює правозастосовну практику та запропоновано способи її усунення, зокрема, пропонується встановити виняток із п. 5 ст. 4 закону № 877-V для Держлікслужби щодо збереження повноважень стосовно можливості зупинення обігу неякісної та фальсифікованої фармацевтичної продукції.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996р., № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р., № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
3. Про забезпечення населення якісними та доступними лікарськими засобами: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.05.2012 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 67. Ст. 2727.
4. Держлікслужба здійснює свої повноваження в умовах воєнного стану: URL: <https://www.dls.gov.ua/news/держлікслужба-здійснює-свої-повнова/> (дата звернення: 11.05.2022).
5. План відновлення системи охорони здоров'я України від наслідків війни на 2022 - 2032 роки. URL: https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor/%/21-07-2022-Draft-Ukraine20Plan-2022-2032_UKR.pdf (дата звернення: 11.05.2022).
6. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04. 2007 р., № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 389.
7. Деякі питання здійснення державного контролю якості лікарських засобів: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2010р., № 260. *Офіційний вісник України*. 2010. № 17. Ст. 786.

Олаг Вікторія Іванівна,

здобувач вищої освіти Полтавського

юридичного інституту

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

Нога Петро Петрович,

асистент кафедри цивільного, господарського

і фінансового права Полтавського юридичного

інституту Національного юридичного

університету імені Ярослава Мудрого,

молодий науковий співробітник Лабораторії

дослідження проблем національної безпеки

у сфері громадського здоров'я Науково-

дослідного інституту вивчення проблем

злочинності імені академіка В.В. Сташиса

НАПрН України

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ЛІКАРСЬКІХ ЗАСОБІВ В РОЗРІЗІ ПЛАНУ ВІДНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ НА 2022-2023 РОКИ

Лікарські засоби є специфічною продукцією, від якості якої напряду залежать життя та здоров'я населення. До того ж, обіг лікарських засобів пов'язаний із їх застосуванням в мережах державних закладів охорони здоров'я і це підвищує відповідальність держави перед населенням, він напряду залежить від державного регулювання. Усвідомлюючи це, кожна країна у світі

намагається побудувати ефективну національну систему контролю якості лікарських засобів, головною метою якої є забезпечення своєчасного доступу населення до якісної, ефективної, безпечної фармацевтичної продукції. Україна не є виключенням. Однак, в умовах війни та воєнного стану, в яких Україна знаходиться з 24 лютого 2022 року, існує необхідність у збереженні раціонального балансу між забезпеченням доступу населення до фармацевтичної продукції та встановленням системи державного контролю за безпечністю та якістю лікарських засобів, захистом інтересів суб'єктів господарювання під час здійснення заходів державного контролю. В Україні звичною практикою є накладення мораторію на проведення заходів державного контролю якості лікарських засобів (планових та позапланових) Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками у випадку надзвичайних ситуацій (пандемії, економічної кризи та АТО, а тепер і війни) з подальшим його зняттям через кілька супроводжених численними суперечками. Так, в умовах воєнного стану в Україні діє мораторій на проведення заходів державного контролю якості лікарських засобів Державною службою 73 України з лікарських засобів та контролю за наркотиками встановлений постановою Кабінету міністрів України «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» від 13.03.2022 р. № 303. Зрозуміло, що стан війни в державі диктує та змушує застосовувати принцип доцільності в аспекті спрощення процедури обігу необхідних лікарських засобів з метою забезпечення їх доступності як для військовослужбовців, так і цивільного населення. Таке спрощення відбулося як в аспекті державної реєстрації, відпуску лікарських засобів, їх транспортування, розміщення в карантин, так і в аспекті державного контролю (видання висновків про якість лікарських засобів при імпорті відбувається в електронній формі без лабораторного аналізу та ін.), що є цілком раціонально. Однак, в умовах повномасштабної війни з РФ, появою так званої «гуманітарки» з третіх країн, приватних організацій, розповсюдження практики онлайн дистрибуції лікарських засобів в Україні з 2020 року, не контрольованість до 20% території України внаслідок окупації та процвітання на ній неконтрольованого обігу лікарських засобів тощо, вважаємо, за необхідне розглянути можливість зняття мораторію на проведення заходів державного контролю якості лікарських засобів Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками у зв'язку з реальністю загрози потрапляння на вітчизняний фармацевтичний ринок фальсифікованих, неякісних, небезпечних лікарських засобів, що матиме значний негативний вплив на життя та здоров'я людини та забезпечення безпеки держави. Крім того, заборона проведення заходів контролю Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками впливає на можливість вилучення з обігу серії чи серій неякісних, небезпечних, фальсифікованих лікарських засобів згідно процедури передбаченої наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку встановлення заборони (тимчасової заборони) та поновлення обігу лікарських засобів на території України» від 22.11.2011 р. №

809 (далі – Наказ № 809). Так, 74 більшість підстав для встановлення тимчасової чи повної заборони обігу лікарського засобу передбачених п.п. 3.1, 3.2 Наказу № 809 пов'язані із результатами та наслідками проведенням перевірок та негативними результатами лабораторних досліджень зразків серії або серій лікарських засобів внаслідок проведення таких перевірок та відібрання зразків для лабораторного дослідження. Фактично на сьогодні в Україні контроль якості лікарських засобів здійснюється суб'єктами господарювання (внутрішній контроль) та, якщо вірити інформації Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками [1], міжнародними організаціями та національними регуляторними органами у сфері контролю якості лікарських засобів (в аспекті надсилання термінових повідомлень стосовно виявлення фальсифікованих лікарських засобів). Однак, зазначимо, що виявлення міжнародними організаціями та національними регуляторними органами фальсифікованих лікарських засобів не є підставою для тимчасової заборони обігу лікарського засобу. Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками отримує таку інформацію (безпосередньо чи через територіальні органи) і лише тоді може прийняти подібне рішення (про повну чи тимчасову заборону обігу лікарського засобу). З огляду на затрати часу на прийняття такого рішення серія неякісних, небезпечних, фальсифікованих лікарських засобів може «зникнути» з обігу та з'явитися в іншому місці чи іншого суб'єкта господарювання. Крім цього, виявлення міжнародними організаціями та національними регуляторними органами і їх термінові повідомлення стосуються лише «фальсифікованих лікарських засобів», а не неякісних чи небезпечних. Таким чином, не дивлячись на воєнний стан та фактичну війну на території України існує необхідність у невідкладному реагуванні держави на виявлення фактів обігу неякісних, небезпечних, фальсифікованих лікарських засобів, які безпосередньо складають загрозу для населення, шляхом прийняття рішення про повну чи тимчасову заборону обігу серії чи серій лікарського засобу. А оскільки процедура такої заборони тісно пов'язана із проведенням заходів державного контролю (перевірок) існує гостра необхідність у скасуванні мораторію на їх проведення, та внесення змін до Наказу № 809 в аспекті розширення підстав тимчасової заборони обігу лікарського засобу. З огляду на вищезазначене, пропонуємо внести зміни до п. 3.1 наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку встановлення заборони (тимчасової заборони) та поновлення обігу лікарських засобів на території України» від 22.11.2011 р. № 809, включивши вказівку на можливість встановлення тимчасової заборони обігу лікарського засобу через одержання Держлікслужбою повідомлень стосовно виявлення фальсифікованих лікарських засобів, що надійшли від міжнародних організацій та національних регуляторних органів країн-членів ЄС, країн-членів РІС/С. Крім цього, пропонуємо розглянути можливість зняття мораторію на проведення заходів державного контролю якості лікарських засобів Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, шляхом внесення відповідних змін до постанови Кабінету міністрів України «Про припинення заходів

державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» від 13.03.2022 р. № 303.

Література

1. Держлікслужба здійснює свої повноваження в умовах воєнного стану: URL: <https://www.dls.gov.ua/news/держлікслужба-здійснює-свої-повнова/> (дата звернення до ресурсу: 11.06.2022).

*Орловська Ірина Григорівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри галузевого
права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини Україна*

ТРУДОВИЙ КОДЕКС ЧИ ЗАКОН ПРО ПРАЦЮ?

З моменту прийняття Декларації про державний суверенітет та Акта проголошення незалежності України розпочалося формування правової системи України. Зрозуміло, що одночасно переписати все законодавство не можливо, тому зараз у нас ще є окремі кодифіковані акти прийняті ще Верховною Радою Української Радянської Соціалістичної Республіки, а саме: Кодекс законів про працю [1], Житловий кодекс України [2], Кодекс України про адміністративні правопорушення [3].

Ще будучи другим номером у партії «Слуга народу» Руслан Стефанчук заявив, що потрібно розпочинати процес «вчищення» з майже 1200 актів органів державної влади та управління Союзу РСР і Української РСР (Української СРР). Такі акти, на його думку, мають будуть визнані такими, що не застосовуються на території України [4].

Цей процес «відрадянщення актів законодавства України, як шляхом внесення відповідних змін до існуючих законів, так і визнанням такими, що не застосовуються на території України деяких нормативно-правових актів» [5] було запущено реєстрацією законопроекту та подальшим прийняття Закону України «Про дерадянізацію законодавства України». Відповідно до якого дано доручення Кабінету Міністрів України протягом одного року з дня набрання чинності цим Законом розробити та внести на розгляд Верховної Ради України проекти Житлового кодексу України, Трудового кодексу України та Кодексу України про адміністративні проступки [6].

Починаючи із 2000-х доволі активно було розпочато процес щодо напрацювання Трудового кодексу України, однак ці спроби так і не закінчилися успіхом. Тим часом, ще радянський Кодекс законів про працю у зв'язку із розвитком трудових відносин і європейським вектором розвитку було піддано ґрунтовному оновленню, адже майже не залишилося статей, що не були доповнені чи викладені у новій редакції. Тим більше, що на вимогу часу Трудову конституцію України було доповнено положеннями щодо дистанційної та

надомної праці [7], врегулювання трудових відносин із нефіксованим робочим часом [8] тощо.

Кабінет Міністрів України вже здійснив одну спробу змінити підхід до осучаснення законодавства про працю та врегулювання його шляхом просування неоліберального законопроекту «Про працю», який отримав негативну оцінку Міжнародного бюро праці, національних та міжнародних профспілок, провідних національних закладів освіти та експертів трудового права.

На разі, в умовах воєнного стану, це питання залишається ключовим, а Мінекономіки реанімував старі надбання.

Україна, як держава, яка визнала, приєдналася або ратифікувала більшість міжнародних актів у сфері праці, «на ділі» продемонструвала бажання встановлювати загальновизнані у світі мінімальні трудові, соціально-економічні гарантії при формуванні та реалізації політики у сфері трудових відносин.

Враховуючи, що ознаки правової системи України характерні для Романо-германської правової сім'ї, то було б логічно продовжити традицію щодо видання кодифікованих актів (наразі є чинними більше 20 таких актів). Однак, що запропонує основний розробник- Мінекономіки, остаточно не відомо.

Отже, реформаторські перетворення у будь-якій галузі, а особливо у сфері праці, потребує виваженого підходу, проведення фахових дискусій, визначення цілей, завдань та очікуваних результатів для суспільства. Врахування кращого світового досвіду, міжнародних та європейських стандартів у сфері праці важливо так само, як і збереження надбань української правової системи у сфері праці. Вважаємо, що реформи заради реформ не стануть дієвим механізмом для вирішення існуючих в Україні проблем людини праці.

Література

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).
2. Житловий кодекс України від 30.06.1983 № 5464-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).
4. Дерадянiзацiя законодавства: закопати труп житлового кодексу, а не воскресити його під новою назвою. URL: <https://proosbb.info/node/871>. (дата звернення: 11.09.2022).
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про дерадянiзацiю законодавства України». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4284&skl=10. (дата звернення: 11.09.2022).
6. Про дерадянiзацiю законодавства України: Закон України від 21.04.2022 № 2215-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-20#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу: Закон

України від 04.02.2021 № 1213-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#n37>. (дата звернення: 11.09.2022).

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом: Закон України від 18.07.2022 № 2421-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2421-20#n6>. (дата звернення: 11.09.2022).

*Пашинський Володимир Йосипович,
д.ю.н., доцент Національного університету
оборони України імені Івана Черняхівського
Панасевич Людмила Анатоліївна,
науковий співробітник Національного
університету оборони України імені Івана
Черняхівського*

ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЩОДО ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

В умовах російської збройної агресії надзвичайно актуальною проблемою є питання виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо дотримання норм міжнародного та міжнародного гуманітарного права. Ратифікувавши Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права, зокрема щодо: поширювати знання про норми міжнародного гуманітарного права серед цивільного населення та військовослужбовців, імплементації основних положень міжнародного гуманітарного права в національне законодавство, створення національних правових механізмів для забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права в умовах збройних конфліктів, встановлення юридичної відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права.

З метою виконання своїх міжнародних зобов'язань щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права Україна імплементувала норми міжнародного гуманітарного права в національне законодавство та створила національні правові механізми для забезпечення його дотримання. Основні положення міжнародного гуманітарного права імплементовані в закони України та підзаконні нормативно-правові акти які врегульовують питання дотримання міжнародного гуманітарного права під час планування, підготовки та ведення бойових дій, визначають систему суб'єктів які відповідають за дотримання міжнародного гуманітарного права, встановлюють кримінальну відповідальність за його порушення (зокрема Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, Кримінальний кодекс України та ін.).

Стосовно дотримання норм міжнародного гуманітарного права в ході планування, підготовки та ведення воєнних дій, то нормами міжнародного гуманітарного та національного законодавства особливу відповідальність покладено на військових командирів (начальників). Вони особисто повинні

знати норми міжнародного гуманітарного права, дотримуватися їх під час планування, підготовки та ведення бою, вживати всіх можливих заходів для запобігання вчиненню порушень норм міжнародного гуманітарного права підлеглими. Цьому підтвердження знаходимо у п. 1 ст. 28 Римського Статуту Міжнародного Кримінального суду в якому зазначається, що командир нести відповідальність за злочини, які скоїв його підлеглий, якщо він знав або мав знати про скоєння цих злочинів і якщо він не прийняв необхідних заходів, щоб попередити або зупинити даний військовий злочин [1]. З цього випливає, що обов'язком командирів (начальників) є запобігання порушенням міжнародного гуманітарного права, забезпечення обізнаності військовослужбовців, які перебувають під їх командуванням, про зобов'язання, що покладають на Україну та безпосередньо на них Женевські конвенції. Військовослужбовці повинні знати норми міжнародного гуманітарного права та виконувати його положення, а також усвідомлювати, що у випадку їх порушення будуть нести відповідальність не тільки вони, а й держава Україна.

Основна положення щодо дотримання міжнародного гуманітарного права військовослужбовцями Збройних Сил України під час планування, підготовки та ведення бойових закріплені у наказі Міністерства оборони України № 164 від 23 березня 2017 року, яким затверджена Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. Це основний правовий документ, який зобов'язує українських військових виконувати норм міжнародного гуманітарного права під час ведення бойових дій. Зокрема, Інструкція вимагає від командирів враховувати положення міжнародного гуманітарного права під час планування бойових дій та забезпечувати їх виконання підлеглим особовим складом. Командувач (командир, начальник) зобов'язаний «припинити порушення норм міжнародного гуманітарного права особовим складом і за потреби, притягати до відповідальності осіб, які вчинили ці порушення» [2]. А також передбачено, що порушення права збройних конфліктів (міжнародного гуманітарного права), що було вчинено підлеглою особою, не звільняє її командирів (начальників) від дисциплінарної чи кримінальної відповідальності, якщо вони мали в своєму розпорядженні інформацію щодо намірів підлеглого і не вжили всіх можливих запобіжних заходів щодо відвернення такого правопорушення.

Сьогодні відповідальність командирів за порушення норм міжнародного гуманітарного права крім Римського Статуту закріплена в багатьох інших документах, зокрема Додатковому протоколі I до Женевських конвенцій 1949 року (ст. 82) [3].

На виконання положень Женевських конвенцій 1949 року (ст.82 I Додаткового протоколу) для забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права військовослужбовцями у Збройних Сил України на законодавчому рівні запроваджено інститут радників командирів з міжнародного гуманітарного права. Відповідно до ст. 99 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України ці обов'язки покладені на помічника командира бригади з правової роботи (юрисконсульта бригади) – офіцера з вищою

юридичною та військовою освітою, що проходить постійну службу у Збройних Силах як юрисконсульт або офіцер юридичної служби відповідного органу військового управління.

Статтею 100 Статут внутрішньої служби Збройних Сил України передбачено, що помічник командира бригади з правової роботи (юрисконсульт бригади) зобов'язаний: організовувати правову роботу, спрямовану на правильне застосування, неухильне додержання вимог законодавства в бригаді, надавати командуванню пропозиції та консультації щодо вирішення питань правового забезпечення діяльності бригади; перевіряти відповідність вимогам законодавства проектів наказів, інших документів правового характеру, що подаються на підпис командирові бригади, та візувати їх після погодження з відповідними службовими особами; надавати письмовий висновок командирові бригади з роз'ясненням та пропозиціями щодо юридично обґрунтованого вирішення відповідних питань у разі невідповідності проекту наказу чи іншого документа правового характеру вимогам законодавства та ін. [4].

Юридичний радник командира бригади під час збройного конфлікту надає консультації командуванню щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права, правил застосування сили та щодо проведення інструктажу особового складу з їх виконання [4].

У воєнний час, під час ведення бойових дій завдання юридичних радників є превентивними і пов'язані із застосуванням та дотриманням норм міжнародного гуманітарного права під час планування, підготовки та ведення бойових дій. Саме тому юридичні радники повинні надавати юридичні висновки про відповідність нормам міжнародного гуманітарного права рішень командування на всіх етапах підготовки і ведення бойових дій.

Отже, юридичний радник з міжнародного гуманітарного права для успішного виконання свої обов'язків повинен володіти всією інформацією щодо планування, підготовки та ведення бойових дій у бригаді або іншому органі військового управління, щоб вчасно надавати юридичну допомогу командирові та посадовим особам органу управління для попередження можливих негативних наслідків у процесі виконання бойового завдання. Умовою успішної діяльності юридичного радника є його належність до органу управління та участь у підготовці і прийнятті рішень щодо ведення бою з обов'язковим врахуванням норм міжнародного гуманітарного права.

Таким чином, Україна для виконання своїх міжнародних зобов'язань щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права імплементувала його основні положення в національне законодавство, створила національні правові механізми для забезпечення дотримання норми міжнародного гуманітарного права в умовах збройних конфліктів.

Література

1. Хлопчик О. В. Міжнародна відповідальність командирів та інших начальників. Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського: матеріали

Міжнародної конференції (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 року). Одеса : Фенікс, 2010. С. 221-222.

2. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 04.07.2022).

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 04.07.2022).

4. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року № 548-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22-23. ст.194.

*Пашкевич Ольга Ярославівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ПРИНЦИП РІВНОСТІ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ФІЛОСОФО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Принцип рівності учасників цивільних правовідносин названий серед основних засад цивільного законодавства України. Відступи від вимог названого принципу виражаються у встановленні певних привілеїв (пільг) та переважних прав. Переважні права забезпечують їх власнику першочерговість, першість при інших рівних можливостях [1]. Привілеї є юридичні кошти, з яких законодавець коригує рівність учасників цивільних правовідносин, надає їх власникам деякі додаткові гарантії. Аналіз законодавства дозволяє зробити висновок, що цілі, переслідувані законодавцем при встановленні переважних прав та привілеїв, можуть бути різними: вирішення соціально значущих завдань, досягнення справедливості, забезпечення стабільності цивільно-правових відносин, захист інтересів слабшої сторони і т.д. обґрунтованість запровадження окремих обмежень принципу рівності слід враховувати, що незалежно від мотивів, якими керується законодавець, будь-яке обмеження має встановлюватися лише на підставі закону та здійснюватися у точній відповідності до його положень [2].

На сьогоднішній день ми можемо виділити кілька основних принципів цивільного права. Серед ключових принципів цивільного права є особлива важливість принципу рівності учасників цивільних відносин, який є основним у процесі здійснення цивільних прав [1].

Принцип рівності учасників цивільно-правових відносин визначається насамперед тим, що в основі цієї рівності лежать самі відносини, які є предметом

цивільно-правового регулювання. Слід зазначити, що за відсутності такої консолідації ці відносини не могли бути предметом цивільного законодавства. Побудова цивільно-правового регулювання на принципах рівності допомагає забезпечити реалізацію цієї специфічної особливості самих цивільно-правових відносин у поведінці їх учасників [3, с. 696].

В. А. Тархов визначає рівність суб'єктів цивільного права як один з основних принципів цивільного права, що означає рівну дієздатність громадян, рівне становище громадян та організацій по обидві сторони правовідносин, але ні в якому разі це не рівняння людей відповідно до їх потреб та смаку, а не скорочення діяльності економічних операторів на діяльність. «Рівними учасниками вважається залізниця, яка здійснює різні види діяльності великого розміру та незалежний громадянин, який уклав договір перевезення з залізницею» [4, с. 18].

Принцип рівності означає, що учасники цивільних відносин можуть не тільки визначати поведінку інших учасників відповідно до їх статусу. Якщо позиція базується, наприклад, на адміністративному підпорядкуванні одного учасника іншому, то її регулювання здійснюється вже не цивільним законодавством, а адміністративним [5, с. 342].

Суб'єкти цивільного права перебувають у однаково рівнозначному становищі вже на стадії правоздатності. Це чітко видно з характеристики правоздатності як громадян, так і юридичних осіб.

Отже, категорія свободи набуває особливого значення при визначенні «справедливої нерівності» учасників цивільних правовідносин. Сучасне вчення про свободу може бути втілено у таких положеннях:

1) усі люди вільні від народження, і ніхто не має права втручатися в їх природні права. Забезпечення та захист цих прав є головною метою держави;

2) свобода - це здатність робити все, що не шкодить іншим. Як наслідок, свобода людини не може бути абсолютною;

3) межі свободи можуть бути встановлені законом, який є його мірою. Свобода і верховенство права не є антагоністичними, якщо закон легальний. Тому дозволено все, що не заборонено;

4) частина дозволеного визначається правами людини. Консолідація прав необхідна, щоб допомогти людині реалізувати свій потенціал, але жоден набір прав не вичерпує значення свободи;

5) обмеження прав можливе саме для того, щоб сприяти загальному добробуту демократичного суспільства.

Отже, юридична рівність учасників цивільних правовідносин є принципом цивільного права, який визначає специфіку методу цивільно-правового регулювання.

Література

1. Сивий Р. Метод правового регулювання як критерій поділу позитивного права на приватне та публічне. *Юридична Україна*. 2015. № 3. С. 54-63.

2. Боднар С. Б. Рівність у праві — справедлива нерівність. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2016. № 311. С. 24-27.

3. Штефан М. Й. Цивільний процес: Підручник для студ. юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. К.: Ін Юре, 2019. 696 с.

4. Голубева Н. Ю. Принципи цивільного права як методологічна основа цивільного права України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. № 33. С. 18-21.

5. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. К.Юрінком Інтер, 2018. 342 с.

Пашков Віталій Михайлович,

*д.ю.н., професор, завідувач лабораторії
дослідження проблем національної безпеки
у сфері громадського здоров'я Науково-
дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В.В. Сташиса
НАПрН України,*

*професор кафедри цивільного, господарського
і фінансового права Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Всесвітня організація охорони здоров'я підкреслює, що військовий наступ Російської Федерації в Україні, який розпочався у лютому 2022 року, спровокував один із найбільш швидкозростаючі у світі переміщення та гуманітарну кризу, геополітичні та економічні наслідки якої відчуються у всьому світі. Війна, що триває, призвела до великомасштабних збоїв у наданні медичних послуг і майже до колапсу системи охорони здоров'я [1].

Забезпечення усіх громадян, які покинули місця постійного проживання і тимчасово змушені проживати в інших регіонах країни, якісним і повноцінним медичним обслуговуванням це одне з щоденних завдань системи охорони здоров'я.

Тобто, ведучи мову про медичний туризм ми повинні розуміти, що і на сьогодні діяльність у сфері медичного туризму має високий попит, який пояснюється не лише можливістю одержання громадянином більш якісних та(або) доступних медичних послуг поза місцем його постійного перебування, а і в зв'язку з вимушеною зміною особою місця свого постійного перебування, внаслідок надзвичайної ситуації, в тому числі, війни.

Незважаючи на те, що термін «туризм» асоціюється у більшості громадян з отриманням задоволення від подорожей, необхідно пам'ятати про основну складову туристичного продукту саме «медичного туризму» це надання медичних послуг. Тобто забезпечення прав громадян на медичну допомогу не за місцем постійного перебування. Хоча ми і розуміємо, що в даному випадку, використання такого терміну не завжди доречно, на це звертали увагу, окремі

дослідники ще навіть до війни [2]. Однак цей термін був запроваджений, фактично у всьому світі і за своєю суттю відображає комплекс дій для громадян поза місцем їх постійного перебування, в частині забезпечення права на здоров'я.

В нашому розумінні, в умовах війни, до таких пацієнтів відносяться і вимушено переміщені особи, які мають необхідність отримувати медичні послуги поза місцем реєстрації та постійного проживання. Поряд з звичайними громадянами, вимушено переміщені особи можуть отримувати, в рамках медичного туризму, медичні послуги як в Україні, так і поза межами країни.

Термін «внутрішньо переміщені особи» Генеральна Асамблея вперше згадує в 1972 році, а у вжиток він увійшов лише в останнє десятиліття минулого сторіччя, коли міжнародна спільнота звернула увагу на цю проблему [3].

Варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (ст. 1), внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Таким чином, в цьому контексті, ми мову ведемо не лише про громадян України, а і про іноземців та осіб без громадянства.

Крім того, поряд з внутрішньо переміщеними особами, необхідно розрізняти і осіб, які шукають притулок, тобто «біженці». Генеральна Асамблея ООН визначає термін «біженець» як будь-яка особа, яка «не може або не бажає повернутися в країну свого походження через цілком обґрунтовані побоювання зазнати переслідування за ознакою раси, релігії, національності, належності до певної соціальної групи чи політичної думки» [4].

Необхідно також пам'ятати про військовослужбовців та членів їх сімей, які можуть отримувати медичну допомогу за межами України. Так, 01.04.2022 прийнято Закон України «Про внесення змін до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовцям в умовах воєнного стану. У Законі зазначено, що в період дії воєнного стану військовослужбовці, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, можуть бути направлені відповідно до висновку військово-лікарської комісії для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України. На зазначених військовослужбовців та супроводжуючий їх медичний персонал не поширюються обмеження щодо виїзду громадян України за межі України.

Необхідно зауважити, що в Україні, навіть в умовах війни, представники територіальних громад, поряд з іншими проблемами обговорюють питання розвитку медичного туризму на регіональному рівні [5].

Позитивний досвід розвитку медичного туризму, в умовах перманентного військового конфлікту, має така країна як Ізраїль [6]. Досвід Держави Ізраїль, на перший погляд, не досить оптимістичний, оскільки стосується розвитку туризму в умовах постійного загострення збройних конфліктів, разом з тим, відповідним органам влади вдалося виробити не тільки ефективну державну політику, а й адаптувати різні суспільні сфери, зокрема, й туристичну, до таких обставин. До початку пандемії COVID-19 туризм в Державі Ізраїль складав 6,2% надходжень до скарбниці через розвиток найбільш популярних видів туризму, в тому числі медичного [7].

Специфікою ринку медичного туризму є надання послуг медичного характеру та насиченість ринку охорони здоров'я, який являє собою сукупність наявних та потенційних товарів та послуг, спрямованих на захист і відновлення здоров'я. Особливості ринку медичних послуг полягають у специфічності праці медичних працівників, коли збереження життя пацієнта, гуманітарна місія охорони здоров'я і етична сторона лікарської діяльності набагато переважають економічну доцільність і рентабельність медичної діяльності.

Таким чином, медичний туризм в умовах війни слугує перш за все задля виконання соціальних завдань щодо, в тому числі, не лише звичайним пацієнтам, що потребують медичної допомоги, а і надання медичних послуг вимушено переміщеним особам.

Література

1. WHO's Response to the Ukraine Crisis - Interim Report (February to June 2022). URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/whos-response-ukraine-crisis-interim-report-february-june-2022>. (дата звернення: 11.09.2022).
2. Зукін В. Про те, щоб Україна стала Меккою медичного туризму. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/blog/722085.html>. (дата звернення: 11.09.2022).
3. Булеца С.Б., Котляр О.І., Лазур Я.В. Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти. Ужгород: РІК-У, 2017. С. 20
4. Конвенція та Протокол про статус біженців. UNHCR. URL: https://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b66c2aa10.pdfhttp://pdfserve.informaworld.com/690%20908_731193368_725786965.pdf. (дата звернення: 11.09.2022).
5. Доротич Марія. Як Чернівці збираються забрати у Львова «золото» туристичної мекки? URL: https://МНГРФмедтуризм/Як%20Чернівці%20збираються%20забрати%20у%20Львова%20«золото»%20туристичної%20мекки_%200—%20Високий%20Замок.html. (дата звернення: 11.09.2022).
6. Павлова А. Розвиток медичного туризму в Ізраїлі. Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива: збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих

учених.Рівне: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 57 – 58

7. Гаврилук А.М. Міжнародний досвід розвитку туризму в період війни. Матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції. «Гостинність, сервіс, туризм, досвід, проблеми, інновації» (м. Київ, 14-15 жовтня 2022 року). Київ: КНУКШМ, 2002. С. 93-95 .

*Пащенко Олександр Олександрович,
к.ю.н., доцент, провідний науковий
співробітник сектора дослідження
кримінально-правових проблем боротьби зі
злочинністю Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності
імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України*

ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ ПРОЄКТУ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЄВРОПЕЙСЬКИМ ПЕНІТЕНЦІАРНИМ ПРАВИЛАМ

Важливим аспектом адаптації правової системи України до права Європейського Союзу є відповідність її законодавства про кримінальну відповідальність європейським стандартам поведження із засудженими. В цьому сенсі першочергового значення для аналізу набуває такий документ як Європейські пенітенціарні правила (Додаток до рекомендації № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць), що було прийнято Комітетом Міністрів 11 січня 2006 р. на 952-й зустрічі Заступників Міністрів [1]. Порівняння тексту цього міжнародного документу із проектом нового КК України станом на 14.07.2022 р. [2] (далі – Проекту) дозволяє дійти таких висновків.

1. Абзац 3 рекомендації № R (2006)2 визначає, що її було прийнято “беручи також до уваги діяльність Європейського комітету із запобігання катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поведження або покарання та, зокрема стандарти, що розроблені ним та викладені в його загальних доповідях”. Вивчення тексту Проекту дозволяє дійти висновку, що цьому положенню кореспондують вимоги принципу гуманізму, закріплені у ст. 1.2.6., де йдеться, зокрема, про “гуманне обмеження прав і свобод особи, яка вчинила протиправне діяння” (ч. 1) та про те, що “кримінально-правові засоби не мають на меті спричинити фізичні страждання або принизити людську гідність” (ч. 2).

2. В абз. 3 рекомендації № R (2006)2 підкреслюється, що “ніхто не повинен бути позбавлений волі, окрім випадків, коли це є заходом останнього вжитку, та у визначеному законом порядку”. У цьому аспекті показовими є положення ст. 3.3.1. Проекту, де закріплено, зокрема, що “більш сувора міра покарання призначається лише у разі, якщо менш сувора міра є недостатньою” для досягнення його мети. Також це положення кореспондує принципу пропорційності, закріпленому в ст. 1.2.4. Проекту. Частина 4 цієї статті визначає:

“Більш суворий кримінально-правовий засіб встановлюється та застосовується тільки тоді, коли менш суворого засобу недостатньо для досягнення його мети”.

Пункт 3 Європейських пенітенціарних правил (які, як вже зазначалося, містяться в Додатку до рекомендації № R (2006)2) містить положення, що “обмеження, накладені на осіб, позбавлених волі, повинні бути мінімально необхідними та відповідати тій обґрунтованій меті, з якої вони накладалися”. Згідно ч. 2 ст. 3.1.1. Проекту метою кримінально-правового засобу є забезпечення суспільства від кримінальних правопорушень та інших передбачених КК протиправних діянь.

Положення п. 6 Європейських пенітенціарних правил: “утримання під вартою має здійснюватися таким чином, щоб сприяти поверненню до суспільства осіб, позбавлених волі” не знайшло свого віддзеркалення в тексті Проекту. Усунення цієї невідповідності виглядає достатньо принциповим питанням, особливо зважаючи на мету застосування кримінально-правових засобів, якою, як вже зазначалося, згідно ч. 2 ст. 3.1.1. Проекту є “забезпечення суспільства від кримінальних правопорушень” та інших передбачених КК протиправних діянь. Вочевидь, що досягнення такої мети неможливе без “сприяння поверненню до суспільства осіб, позбавлених волі”.

Пункт 14 Європейських пенітенціарних правил визначає, що “ніхто не може бути ув'язнений без належним чином оформленого рішення, відповідно до вимог національного законодавства”. Цьому положенню кореспондують положення Проекту, що покарання призначає суд (наприклад, чч. 1, 2 ст. 3.3.1.). При нагоді зауважуємо, що вказівка на суд як суб'єкта, що призначає покарання, міститься в Проекті лише при характеристиці таких видів покарання як штраф (чч. 1, 7, 8 ст. 3.2.2.) та грошове стягнення за проступок (чч. 7, 8 ст. 3.2.6.), яке фактично є аналогом штрафу, що застосовується за вчинення злочину. В усіх інших статтях Проекту, де закріплено інші (крім зазначених) види покарань (3.2.3., 3.2.4., 3.2.7., 3.2.8., 3.2.9.), про суд мова не йде. З огляду на це, беручи до уваги вимогу дотримання системності при побудові законодавства (у тому числі кримінального) [3, с. 186], було би логічним піти одним із двох шляхів: 1) прибрати вказівку на суд із ст.ст. 3.2.2., 3.2.6.; 2) зробити відповідні ремарки в інших наведених статтях. З нашої точки зору, пріоритетним видається перший шлях, оскільки загальне правило (що покарання призначає суд) поширюється на усі його види і немає сенсу згадувати про це під час характеристики кожного виду покарання.

З огляду на це пропонуємо внести до Проекту такі зміни:

- у частинах перших ст.ст. 3.2.2. та 3.2.6. Проекту слова “визначені судом” виключити;
- абзаци перші частин сьомих ст.ст. 3.2.2. та 3.2.6. Проекту викласти в такій редакції: “З урахуванням майнового стану особи допускається.”;
- у частинах восьмих ст.ст. 3.2.2. та 3.2.6. Проекту замість слів “суд замінює” передбачити “замінюється”.

Додатковим аргументом на користь останньої пропозиції є, знов таки принцип системності, адже в частинах четвертих ст.ст. 3.2.7. та 3.2.9. використано зворот “особа звільняється”, а не “суд звільняє особу”.

Зазначене дозволяє підсумувати, що проєкт нового Кримінального кодексу України в цілому відповідає вимогам Європейських пенітенціарних правил, хоча й містить окремі невідповідності.

Література

1. Європейські пенітенціарні правила від 11 січня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text. (дата звернення: 11.09.2022).
2. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України: станом на 14.07.2022 року. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/07/14/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-14-07-2022.pdf>. (дата звернення: 11.09.2022).
3. Пашенко О. О. Соціальна обумовленість закону про кримінальну відповідальність: монографія. Харків: Юрайт, 2018. 446 с.

*Перебийніс Юлія Василіна,
старший викладач кафедри теоретико-
правових дисциплін Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ДО ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Умови сьогодення, як-от глобалізаційні процеси, актуалізують набуття майбутніми правниками низки *soft skills*, зокрема готовності до спілкування іноземною мовою, тому її формування є одним із головних завдань юридичного університету. Це підтверджується й результатами проведеного нами опитування юристів-практиків (56 осіб), 78,6 % із яких уважають зазначену характеристику однією з основних для успішної професійної діяльності.

Значною мірою особливості спілкування у галузі права зумовлені специфікою цього фаху. Зважаючи на його цільову спрямованість і нормативну регламентацію, ними є часові обмеження, владний характер професійних повноважень принаймні одного його учасника, вимушений і рольовий характер [2, с. 53-56]. Часто юристи виконують свої обов'язки у напружених умовах унаслідок конфліктів через мовні бар'єри, відсутність довіри, емпатії, наявність стереотипів [2, с. 55-56; 4, с. 40; 7, с. 76-77], саме тому правник має володіти високим рівнем правосвідомості, аналітичним складом розуму, відповідальністю, здатністю прогнозувати наслідки своїх дій та рішень.

Оскільки слово є головним професійним інструментом юриста, а уміння користуватися ним визначає успішність виконання професійних завдань, доцільно звернути увагу на поняття його комунікативної готовності. Її ознаками є спрямованість «на міжособистісні відносини, високий рівень комунікативності, емпатії, рефлексії, здатності адекватно сприймати та оцінювати людей, чіткість і виразність мовлення, вміння володіти собою, переконувати та впливати на

людей» [1, с. 28]. Іншими словами, йдеться про його здатність визначати цілі спілкування, оцінювати ситуацію, урахувати наміри співрозмовників, вибирати адекватні стратегії комунікації, оцінювати її успішність, готовність змінювати власну мовленнєву поведінку й вирішувати комунікативні завдання адекватними засобами у різних ситуаціях.

Що ж до дефініції поняття іншомовної комунікативної компетентності спеціаліста у галузі права, ототожнюваної нами із готовністю до іншомовного професійно орієнтованого спілкування, до його структури дослідники [5, с. 13-14; 6, с. 20] відносять дискурсивний, соціолінгвістичний, стратегічний і лінгвістичний компоненти. Хоча ми погоджуємось із ними стосовно багатокомпонентності цієї категорії, проте виокремлюємо її мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексійний складники [3, с. 259-262]. Зважаючи на значення психічних процесів, особистісних рис та попередньо набутої іншомовної компетентності, звернемо увагу на можливість її трансформації у процесі підготовки, метою якої має бути набуття здобувачем вищої освіти здатності до усного і писемного спілкування іноземною мовою у межах фаху.

На відміну від рідної, засвоєння іноземної мови відбувається поза тим соціальним оточенням, де вона є природним засобом комунікації. Процес же формування названої готовності у вищій школі вирізняється урахуванням особливостей певного професійного дискурсу, є інструментом полікультурного розвитку студента, сприяючи його інтеграції до професійної спільноти. Наразі ж спостерігається недостатній рівень іншомовної компетентності переважної кількості випускників ЗВО України, причинами чого вважаємо масифікацію вищої освіти, демографічну кризу й конкуренцію з боку вищів країн ЄС, а також нерівний доступ до якісної середньої освіти, особливо через карантинні обмеження та воєнний стан. Не можемо не згадати і про обмаль контактних годин, незначну їхню комунікативну наповненість, потребу в розвитку навичок самостійної роботи у здобувачів освіти тощо.

Відтак, актуальною є розробка технології ефективного формування зазначеної готовності з урахуванням вимог сьогодення, яка б ураховувала останні досягнення педагогічної науки та вимоги ринку праці. Обов'язковим при цьому вважаємо дотримання таких педагогічних умов: готовність самого викладача до такої діяльності, урахування індивідуально-психологічних особливостей майбутніх бакалаврів права, у тому числі їхніх когнітивних стилів, і створення сприятливого середовища для комунікації іноземною мовою як в аудиторії, так і поза її межами, зокрема активне залучення до нього інформаційно-комунікаційних технологій, автентичних ресурсів та носіїв мови.

Література

1. Браткова О. Сутність та структура готовності майбутнього юриста до професійної взаємодії. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Збірник наукових праць. Випуск 22. Част. 1. Кам'янець-Подільський, 2017. с. 26-30.

2. Василенко В. А., Тимофєєва А. Ю. Характеристики професійного спілкування у сфері юридичної діяльності: *Materiály VIII mezinárodní vědecko-*

praktická konference «Dnyvědy-2012». 2012. Díl 51. Filologické vědy: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. 88 stran. С. 52-56.

3. Перебийніс Ю. В. Структура готовності майбутніх бакалаврів права до професійно орієнтованого іншомовного спілкування. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2020. Вип. 191. С. 259-262.

4. Циганій С. О. Формування культури професійно-правового спілкування в майбутніх юристів у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2017. 239 с.

5. Цыренжапова С. Д. Интерактивное обучение как средство формирования иноязычной коммуникативной компетентности будущих юристов: автореф. ... канд. пед. наук. Улан-Удэ, 2011. 28 с.

6. Canal M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy. *Richards J. and Schmidt R., (eds.) Language and Communication*. London: Longman, 1983. Pp. 2-27.

7. Kessler J. B. The Lawyer's Intercultural Communication Problems with Clients from Diverse Cultures. *Northwestern Journal of International Law and Business*. 1988, vol. 9. is. 1, pp. 64-79.

Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Санакосв Сергій Дмитрович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

«Верховенство права – головний ключ до успіху реформ в Україні. Тому важливо підтримувати та продовжувати реформи, у тому числі незалежність судової системи, а також антикорупційних та правоохоронних органів».

Жозеп Боррел (Віце-Президент Єврокомісії).

Згідно з результатами дослідження, проведеного Трансперенсі Інтернешнл Україна, наша країна отримала 32 бали зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) за 2021 рік. Показник України знизився на 1 бал, і сьогодні вона посідає 122 місце зі 180 країн у CPI. Поряд із Україною — Есватіні (Свазіленд, країна Африки), яка також набрала 32 бали. На один бал нас випереджають Алжир, Єгипет, Замбія, Непал та Філіппіни, які мають по 33 бали [1].

Аналіз статистичних звітів Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) показав, що, наприклад, до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (реєстру

корупціонерів) протягом 2020 року були внесені відомості про 5 131 особу. Констатується, що найбільш часто і до кримінальної, і до адміністративної відповідальності притягувалися посадовці Національної поліції [2], зокрема, за пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди службовій особі; декларування недостовірної інформації, зловживання впливом. Серед адміністративних правопорушень найбільш часто притягувались за несвоєчасне подання декларації або за неповідомлення про наявність у особи реального конфлікту інтересів, тощо [2].

Наведені дані вказують на наявні проблеми в питаннях протидії корупції на загальнодержавному та відомчому рівні, важливу роль у чому відіграє, серед іншого, нормативно-правове забезпечення антикорупційної політики держави і на національному, і на відомчому рівні, що і є предметом нашого дослідження.

Так, проведений нами аналіз фахової літератури показав, що нормативно-правові акти, якими врегульовані питання протидії корупції загалом, та у підрозділах Національної поліції України зокрема, можна поділити на такі групи: 1) міжнародні акти, ратифіковані Україною; 2) національне антикорупційне законодавство; 3) підзаконні нормативні акти; 4) відомчі накази та інструкції.

Першу групу нормативно-правових актів становлять міжнародні, серед яких визначальними є такі: 1) Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (2003); 2) Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (1999); 3) Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (2003 р.); 4) Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO); 5) Статут Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO).

Систему національного антикорупційного законодавства становить значна група нормативно-правових актів найвищого рівня, зокрема: 1) Конституція України; 2) Кримінальний кодекс України; 3) Кодекс України про адміністративні правопорушення; 4) Закон України Про запобігання корупції (2014); 5) Закон України Про Національне антикорупційне бюро України (2014); 6) Закон України Про державну службу (2015); 7) Закон України Про очищення влади (2015); 8) Закон України Про Національну поліцію (2015); 9) Закон України Про прокуратуру (2014); 10) Закон України Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (2015) та ін.

Третю групу нормативно-правових актів з питань протидії корупції в системі Національної поліції становлять підзаконні акти, до яких відносять Укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України з питань утворення НАБУ (2015), затвердження Антикорупційної стратегії (2015), порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком (2015); затвердження Положення про Національну поліцію (2015) та Правил етичної поведінки державних службовців (2016); про утворення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (2016) та ін.

З огляду на те, що нормативно-правові акти перших трьох груп у наукових розвідках вчених і практиків вже неодноразово були предметом розгляду та ґрунтовного аналізу, вважаємо доцільним проаналізувати стан удосконалення саме актів Національної поліції України з реалізації засад загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції.

Так, протягом останніх кількох років в системі Національної поліції вживаються рішучі кроки щодо подолання корупції. Зокрема, наказом НПУ від 09.11.2015 року № 83 (зі змінами, внесеними наказом НПУ від 31.07.2019 року № 765) затверджено «Положення про Департамент внутрішньої безпеки НПУ», на який покладено функцію дотримання внутрішньої безпеки в діяльності органів НПУ, яка реалізується шляхом внутрішнього контролю та забезпечення власної безпеки органів поліції і полягає у здійсненні комплексу правових, організаційних та практичних заходів, спрямованих на виявлення, запобігання, попередження та припинення фактів порушення поліцейськими, державними службовцями та іншими працівниками НПУ вимог законодавства України при виконанні службових обов'язків, фактів протиправного перешкоджання службовим особам поліції у виконанні покладених на них завдань та повноважень, а також виявлення та усунення інших чинників, які негативно впливають на діяльність поліції.

Наказом НПУ від 23.09.2016 року № 920 «Про заходи щодо укріплення службової дисципліни в органах та підрозділах Національної поліції України» запроваджено щомісячне здійснення перевірок відокремлених підрозділів поліції з питань: 1) дотримання службової дисципліни під час затримання, доставляння та утримання громадян у службових приміщеннях, своєчасності та повноти розгляду їх звернень, у тому числі скарг на неправомірні дії поліцейських та вжиття за результатами розгляду заходів реагування; 2) дотримання вимог антикорупційного законодавства, а також організаційно-розпорядчих актів МВС і Національної поліції з питань запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією.

Наказом НПУ від 27.02.2017 року № 150 утворено комісію з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми НПУ, а з 26.01.2018 року на підставі наказу НПУ № 60 запроваджено щорічне проведення такої оцінки на основі індикаторів (*стан злочинності; результативність діяльності органів та недоліки поліцейської діяльності; довіра до поліції та стосунки з населенням*), затверджених наказом МВС України від 09.11.2018 № 900 «Про встановлення індикаторів, за якими здійснюється проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції України».

Відповідними наказами НПУ затверджено порядок ведення обліку працівників Національної поліції України, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень (від 01.03.2018 року № 189), та ведення обліку повідомлень працівників НПУ про наявність конфлікту інтересів та заходів щодо його врегулювання (від 22.05.2018 № 505).

Типовими навчальними планами первинної професійної підготовки всіх категорій поліцейських, уперше прийнятих на службу до поліції, розробленими відповідно до стандарту професійної освіти за робітничою професією «Поліцейський», затвердженого наказом МОН від 21.06.2018 № 669, за відповідними спеціалізаціями та кваліфікаціями поліцейських передбачено вивчення навчальної дисципліни «Антикорупційне законодавство».

Наказом МВС України від 07.11.2018 року № 893 затверджено «Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України», яким визначено приводи для призначення службових розслідувань відносно поліцейських, особливості функціонування дисциплінарних комісій із проведення службових розслідувань, строки їх проведення, особливості оформлення матеріалів службових розслідувань, а також порядок застосування дисциплінарних стягнень.

На відміну від щорічних антикорупційних програм 2016-2018 рр., у 2019 році затверджено Антикорупційну програму НПУ на 2019-2022 роки (Наказ НПУ від 20.03.2019 року № 246). У рамках реалізації вказаної програми здійснювались організаційні та процедурні заходи, спрямовані на удосконалення питань протидії корупції в підрозділах Національної поліції. Зокрема, з метою координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної програми, 11.03.2020 року було проведено засідання комісії з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми НП України, на якому було ухвалено ідентифікацію та оцінку нових корупційних ризиків в діяльності НП України (9 нових корупційних ризиків), та внесенні зміни до Антикорупційної програми НП України на 2019-2021 роки.

На підставі доручення начальника Департаменту документального забезпечення Національної поліції України від 09.09.2020 року № 27991 затверджено методичні рекомендації «Про запобігання виникненню конфлікту інтересів, у зв'язку із роботою близьких осіб», та методичні рекомендації «Про запобігання конфлікту інтересів у зв'язку із наявністю корпоративних прав» (від 26.10.2020 року № 33083).

Окрім того, в межах реалізації Антикорупційної програми НПУ здійснювались такі заходи: 1) розгляд та аналіз повідомлень про порушення працівниками поліції вимог антикорупційного законодавства; 2) передбачено включення до інтернет-ресурсу «Освітній портал службової підготовки поліцейських» тематику з питань запобігання корупції; 3) удосконалено роботу з викривачами та їх захисту. Забезпечено контроль за процесом отримання інформації від викривачів та результатами опрацювання вказаної інформації; 4) контроль дотримання вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів, а також виявлення сприятливих для вчинення корупційних правопорушень ризиків у діяльності працівників поліції; 5) взято участь у комунікативних заходах щодо організації роботи із запобігання корупції, що організовуються та проводяться Консультаційною місією ЄС, представництвом Ради Європи, ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями, тощо.

Із метою створення системи заходів, спрямованих на ефективне й дієве

запобігання, виявлення та протидію корупції в усіх сферах діяльності Національної поліції України, розроблених з урахуванням ідентифікованих корупційних ризиків, наказом Національної поліції України від 30.12.2021 року № 1088 затверджено Антикорупційну програму НПУ на 2022-2024 роки.

На підставі проведеного аналізу відомчих антикорупційних актів вважаємо, що здійснювана робота з запобігання та протидії корупції в органах та підрозділах Національної поліції здійснюється системно й планомірно. У цьому контексті результативними вважаємо: 1) практику організації та проведення семінарів для уповноважених осіб з питань запобігання корупції в поліції за участю експертів Консультативної місії ЄС в Україні (КМЄС) з питань протидії корупції, зокрема щодо реально працюючої системи викривачів у поліції; 2) залучення до проведення семінарів та тренінгів міжнародних експертів з питань протидії корупції із розкриттям кращих практик країн ЄС із виявлення та протидії корупції в поліції; 3) впровадження у освітній процес підготовки слідчих та оперуповноважених навчальних дисциплін щодо виявлення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень; 4) розробка та впровадження у освітній процес комплексних навчальних програм для майбутніх офіцерів – уповноважених з питань запобігання корупції; 5) реалізація прийнятого 20.06.2022 року Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» з метою створення антикорупційної архітектури в країні.

Література

1. Індекс сприйняття корупції – 2021. URL:<https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/>. (дата звернення: 11.09.2022).

2. 5 131 осіб було притягнуто до відповідальності за корупцію у 2020 році. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/5-131-osib-bulo-prytyagnuto-do-vidpovidalnos-ti-za-koruptsiyu-u-2020-rotsi/> (дата звернення: 11.09.2022).

Політова Анна Сергіївна,

к.ю.н., доцент Маріупольського державного університету

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: КРОК ВПЕРЕД ЧИ ДВА НАЗАД?

Не існує держави у світі, яка б не стикалася з таким явищем як корупція. Не виключенням є й Україна. Варто відзначити, що за період незалежності України відбулося значне поширення корупції та міжнародною організацією Transparency International, яка розраховує Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), вже неодноразово відзначається, що Україна є держава зі значним рівнем корупції. Так, у 2013 р. Україна посіла 144 місце у світі з 25 балами, у 2014 р. – 142 місце з 26 балами, у 2015 р. – 130 місце з 27 балами, у 2016 р. – 131 місце з 29 балами, у 2017 р. – 130 місце з 30 балами, у 2018 р. – 126 місце з 32 балами, у 2019 р. – 126 місце з 30 балами, у 2020 р. – 117 місце з 33 балами, у 2021 р. – 122 місце з 32 балами.

З питань протидії корупції в Україні проведено багато наукових досліджень: лише протягом останніх п'яти років захищено низку дисертаційних дослідження з різних аспектів протидії корупції, зокрема: С. Шатрава «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах Національної поліції України» (2017 р.), Д. Гудков «Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції» (2018 р.), А. Новак ««Теоретико-методологічні засади формування та реалізації національної антикорупційної політики»» (2019 р.), В. Нонік «Механізми формування та реалізації антикорупційної політики в Україні» (2019 р.), В. Трепак «Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні» (2020 р.), О. Шимон «Обмеження та заборони як засоби запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, у діяльності державних службовців в Україні» (2020 р.), А. Левчук «Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією» (2021 р.), Б. Заяць «Роль інститутів громадянського суспільства у процесі запобігання корупції в органах державної влади та органах місцевого самоврядування України: адміністративно-правовий вимір» (2021 р.), С. Богаченко «Кримінально-правова протидія корупційним правопорушенням у сфері центральних органів виконавчої влади» (2021 р.) та ін.

Разом з тим, ані наявність значної кількості нормативно-правових актів (станом на 23.09.2022 р. – 693), ані наукові розробки щодо усунення причин і умов, що сприяють існування корупції в Україні, не сприяють її викорененню.

17 червня 2022 р. Європейська комісія рекомендувала Європейській раді надати Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. У висновку щодо заявки України на членство в Європейському Союзі відзначається, що з часів Революції Гідності у 2014 р. Україна здійснила два раунди судової та антикорупційної реформ (у 2014-2016 рр. та 2020-2021 рр.), щоб привести судову систему у відповідність до принципів верховенства права, зміцнити незалежність і підзвітність судів, а також створити незалежні антикорупційні органи. Ці реформи також мали на меті зробити систему більш ефективною та прозорою. Така потреба у реформах виникла на тлі недостатньої незалежності судової влади від виконавчої та законодавчої гілок влади, низької підзвітності, високого рівня корупції та сильного олігархічних інтересів [1]. Окрім того, Україні висунуто вимоги щодо проведення реформ, серед яких антикорупція, включно з призначенням керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП). Зазначимо, що 28 липня керівника САП було призначено.

Який стан протидії корупції в Україні? Нормативне визначення корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, які закріплено у примітці до ст. 45. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям Розділу IX. Звільнення від кримінальної відповідальності Загальної частини КК України з одного боку полегшує виділення цієї категорії кримінальних правопорушень та дозволяє визначити їх динаміку, проте інший бік – їх висока латентність.

Відзначимо, що, наприклад, у 2016 р. було обліковано 9787 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191. Привласнення, розтрата майна або

заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем КК України; у 2017 р. – 10756; у 2018 р. – 10713; у 2019 р. – 9074; у 2020 р. – 11160; за шість місяців 2021 р. – 6635. Але це лише один бік проблеми.

Аналіз здійснення правосуддя Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду у першому півріччі 2022 р. свідчить, що протягом першого півріччя 2022 року у касаційному порядку переглянуто судові рішення у кримінальних провадженнях про корупційні кримінальні правопорушення стосовно 103 (149) осіб, або 13,8 % (10 %) від загальної кількості осіб, щодо яких переглянуто судові рішення суддями ККС ВС. За результатами розгляду касаційних скарг судові рішення залишено без зміни щодо 48 (85) осіб, або 46,6 % (57 %) від кількості осіб, судові рішення стосовно яких у справах зазначеної категорії переглянуто у касаційному порядку. Касаційну скаргу задоволено та судові рішення скасовано щодо 53 (51) осіб, або 51,5 % (34,2 %). У тому числі із закриттям провадження – стосовно 1 (2) особи; із призначенням нового розгляду у суді апеляційної інстанції – стосовно 50 (48) осіб, у суді першої інстанції – щодо 2 [1] осіб. Змінено судові рішення щодо 2 (13) осіб, або 1,9 % (8,7 %) [2, с. 16].

Майже у всіх країнах, де Індекс сприйняття корупції дозволяє вважати таку протидію успішною (Сінгапур, Нідерланди, Швеція), основними інституціями боротьби є певні державні органи, які виконують свої повноваження у суворому дотриманні норм антикорупційного законодавства. Сьогодні в Україні існують такі органи у сфері запобігання корупції: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Національна рада з питань антикорупційної політики (НСАРП), Верховна Рада України (ВРУ), Кабінет Міністрів України (КМУ). Проте, не завжди можна вважати їх діяльність прозорою та відкритою, а добір на посади, пов'язані з корупційними ризиками – чесними.

Підводячи підсумок, вважаємо, що сьогодні, не дивлячись на повномасштабне вторгнення 24 лютого Російської Федерації на територію нашої держави, ми маємо почати із маленьких кроків протидії корупції. Для продуктивної боротьби з корупцією в Україні повинні бути не тільки цілеспрямовані зусилля з боку держави в цілому, а й громадянського суспільства й окремих громадян. Саме, наприклад, залучаючи населення, громадські організації до заходів протидії корупції, ми зможемо сформувати у них нетерпимість до корупційної поведінки, виробити стійкий антикорупційний стандарт поведінки, усвідомлення наслідків такої поведінки та знизити індекс корупції.

Література

1. Statement by President von der Leyen on the Commission's opinions on the EU membership applications by Ukraine, Moldova and Georgia. URL: https://cyprus.representation.ec.europa.eu/news/statement-president-von-der-leyen-commissions-opinions-eu-membership-applications-ukraine-moldova-2022-06-17_en (дата звернення: 23.09.2022).

2. Аналіз здійснення правосуддя Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду у першому півріччі 2022 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_p_ract/Analiz_statistika_KKS_I_pivr_2022.pdf (дата звернення: 23.09.2022).

***Полховська Інна Костянтинівна,**
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
конституційного, адміністративного,
екологічного та трудового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

***Лемешко Олександр Миколайович,**
к.ю.н., доцент кафедри кримінального
права та кримінально-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЦІННОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

Історія становлення європейського конституціоналізму налічує не одне століття, але лише після Другої світової війни на рівні міжнародно-правових домовленостей були, зрештою, визначені універсальні принципи в якості імперативу справедливого урядування цивілізованої держави. Так, держави-засновниці Ради Європи у преамбулі її Статуту від 5 травня 1949 року зазначили, що духовні й моральні цінності, на яких засновано цю міжнародну організацію, є «істинним джерелом особистої свободи, політичної свободи та верховенства права, що є принципами, які становлять підвалини кожної правдивої демократії». Верховна Рада України, «підтверджуючи відданість України ідеалам та принципам, які є спільним надбанням європейських народів, та враховуючи, що інтереси збереження та подальшого втілення в життя цих ідеалів, а також сприяння економічному та соціальному прогресу потребують більш тісного єднання між усіма європейськими країнами», 31 жовтня 1995 року ухвалила Закон України «Про приєднання України до Статуту Ради Європи».

За словами судді Конституційного Суду України С.П. Головатого, демократія, людські права та правовладдя як українські конституційні цінності підтверджують відданість України духовним і моральним цінностям, ідеалам і принципам, що є спільним надбанням європейських народів [2]. Тому логічним продовженням становлення й розвитку конституціоналізму в Україні було підписання 2014 року Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами у преамбулі якої наголошено на спільних цінностях Європейського Союзу, а саме: демократії, поваги до прав людини і основоположних свободах та

верховенстві права. Важливим кроком на шляху євроінтеграції стало прийняття Закону України від 07.02.2019 р. «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)», яким були доповнені положення преамбули Основного Закону України, тим самим підтверджена європейська ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України. А 23.06.2022 р. Рада Європейського Союзу ухвалила доленосне рішення про надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС.

Як наголошує проф. М.І. Козюбра, наша Конституція є стандартною, європейською конституцією, що ґрунтується на переважно ліберальних цінностях конституціоналізму – невідчужуваних правах людини, розподілі влади, механізмах стримувань і противаг тощо [3]. Зокрема, в Основному Законі України закріплені основні цінності конституціоналізму: визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою цінністю, а прав і свобод людини невідчужуваними, такими, що визначають зміст і спрямованість діяльності держави (статті 3, 21 та інші), а також їх гарантованості; принцип народного суверенітету (стаття 5); принцип представницького правління через народне волевиявлення (статті 5, 69 та інші); принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову (стаття 6); принцип верховенства права (стаття 8); принцип найвищої юридичної сили Конституції та прямої дії її норм (стаття 8); принцип судового конституційного контролю за дотриманням Конституції (стаття 147); принцип незалежності суду і суддів (стаття 126); складна процедура внесення змін до Конституції України (розділ XIII) тощо. Не дарма свого часу текст Конституції України був позитивно оцінений Радою Європи, зокрема Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційською Комісією), а також зарубіжними експертами.

Однак, не менш важливою складовою становлення конституціоналізму в Україні є реалізація конституційних положень на практиці. О.М. Бориславська влучно визначає, що «конституціоналізм як філософсько-правова категорія є втіленням цивілізаційних цінностей, що реалізуються за посередництвом демократичної держави та її інституцій» [3]. Україна як суверенна і незалежна держава визначила свої ціннісні орієнтири, однак змушена сьогодні виборювати право на їх панування в умовах ведення війни. У часи складних випробувань саме конституційні ідеали слугують орієнтиром й консолідуючим фактором, що можуть об'єднати українське суспільство заради досягнення спільної мети – збереження державності, національної ідентичності і подальшого утвердження цінностей європейського конституціоналізму в усіх сферах життєдіяльності.

Література

1. Бориславська О.М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз : монографія. Харків : Право, 2018. 384 с.
2. Головатий С.П. Збіжна думка судді Сергія Головатого у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 81 Конституції

України (щодо додаткових підстав дострокового припинення повноважень народного депутата України) (реєстр. № 1027) вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа № 2-247/2019(5579/19) (Висновок Конституційного Суду України № 9-в/2019 від 26 грудня 2019 року). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/9_v_2019_1.pdf. (дата звернення: 11.09.2022).

3. Козюбра М.І. Основні цінності європейського конституціоналізму та їх втілення у Конституції України: досягнення і виклики: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Конституція України 1996 року: Україна в системі координат європейського конституціоналізму» (24 червня 2021 року м. Київ). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/zbirka_tom_2_25_rokiv.pdf. (дата звернення: 11.09.2022).

*Прохазка Ганна Анатоліївна,
к.ю.н., асистент кафедри теоретико-
правових дисциплін Полтавського юридичного
інституту Національного юридичного
імені Ярослава Мудрого*

ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Проблеми розвитку штучного інтелекту в значній мірі залежать від конкретних напрямків розвитку кібернетичних технологій, проте вже зараз проблемними є забезпечення балансу між інтересами цивілізації і збереженням цінностей людства, зокрема, в питаннях захисту прав людини. Рекомендація CM/Rec (2020)1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, яка була ухвалена 8.04.2020 року, визначає основні напрямки захисту прав людини у зв'язку із запровадженням алгоритмічних систем. Рекомендація прямо на називає штучний елемент, проте надає визначення алгоритмічних систем характеризуючи їх, як такі, що побудовані на процесах математичної оптимізації, сортуванні, класифікації та виведенні даних з можливістю алгоритмічних систем автоматизувати свою діяльність в процесі якої створюються адаптаційні служби в реальному часі [1].

Користуючись положеннями вищезазначеної Рекомендації, штучний інтелект ми також можемо розцінювати, як результат математичних обчислень, поєднаних з діяльністю алгоритмічних систем у реальному часі. Імітація людських рис, яка йому пропонується є лише фоном для полегшення взаємодії з користувачем. В даному випадку, мова йде про використання тих же алгоритмічних систем, тільки більш високого ступеня автономності і усе ж таки буде усувати його порівняння з людською особистістю. Такий підхід, на сучасному етапі розвитку зазначеної технології, дозволяє окреслити межі правового регулювання даної проблеми, буде більше відповідати існуючим технічним і правовим реаліям та зможе в подальшому бути успішно модернізований під нові правові виклики. Рекомендація CM/Rec (2020)1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо впливу алгоритмічних

систем на права людини від 8.04.2020 року визнає, що використання алгоритмічних систем може впливати на дотримання прав і свобод людини і громадянина. До основних проблемних напрямів взаємодії алгоритмічних систем і прав людини згідно зазначеної Рекомендації належать: формулювання взаємодії і політики держав та становлення відповідних норм національного права держав; проблеми безпеки використання алгоритмічних систем; запровадження міжнародних стандартів поведіння із алгоритмічними системами з позиції дотримання прав і свобод людини і громадянина; підтвердження зобов'язань держав щодо захисту прав людини при використанні алгоритмічних систем та ін. [1].

Україні пізніше за інші держави розпочала свій шлях, приєднавшись у 2019 році до Керівних принципів Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) з питань штучного інтелекту та підписавши 29.12.2020 року з Організацією економічного співробітництва та розвитку угоду про відновлення дії меморандуму про взаєморозуміння, в якій серед іншого зазначається, що Україна приєдналася до Рекомендації Ради організації щодо штучного інтелекту [2]. Крім цього, 2.12.2020 року Україною було прийнято Концепцію розвитку штучного інтелекту і пріоритетними напрямками реалізації Концепції визнано, зокрема: зайняття Україною значного сегмента світового ринку технологій штучного інтелекту та провідних позицій у міжнародних рейтингах (AI Readiness Index by Oxford Insights, AI Index by Stanford University тощо); створення умов для участі у діяльності міжнародних організацій та реалізації ініціатив щодо формування стратегій розвитку, регулювання та стандартизації штучного інтелекту; впровадження технологій штучного інтелекту у сфері освіти, економіки, публічного управління, кібербезпеки, оборони та інших сферах для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності України на міжнародному ринку; забезпечення доступу до інформації (баз даних, електронних реєстрів тощо), її використання під час розроблення технологій штучного інтелекту для виробництва товарів та надання послуг; підвищення рівня безпеки суспільства шляхом застосування технологій штучного інтелекту під час розроблення заходів ресоціалізації засуджених осіб та ризику скоєння повторного правопорушення. В Концепції окремо закріплено використання штучного інтелекту лише за умови дотримання верховенства права, основоположних прав і свобод людини і громадянина, демократичних цінностей, захисту персональних даних, невтручання у сімейне та особисте життя, а також закріплена ініціатива розробити власний Етичний кодекс штучного інтелекту [3;4] але подальше просування ідеї призупинилося.

Враховуючи вищевикладене, прийняття в Україні Концепції розвитку штучного інтелекту від 2.12.2020 року є потрібним, проте недостатнім кроком в правовому плані, і потребує подальшого вдосконалення в національному праві держави, за орієнтирами, запропонованими міжнародною спільнотою.

Література

1. Рекомендація CM/Rec 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо впливу алгоритмічних систем на права людини (Ухвалено КМ 8

квітня 2020 року на 1373 му засіданні Заступників Міністрів). URL: <https://www.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Rec-20201-UKR.pdf>. (дата звернення: 18.09.2022).

2. Угода між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку про відновлення дії меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-21#Text. (дата звернення: 18.09.2022).

3. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні 02.12.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>. (дата звернення: 18.09.2022).

4. Городиський І.М. Тенденції розвитку правового регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі. URL: <http://aphd.ua/publication-388/> - (Дата відвідування сайту: 18.09.2022).

*Рагімлі Захра Бахлул кизи,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Ст. 6 Конституції України закріплює принцип, відповідно до якого державна влада в Україні розділена на три гілки: законодавча, виконавча та судова [1]. В даній праці ми розглянемо більш детально судову владу як один з найважливіших елементів системи державної влади, діяльність якої, можна сказати, є негласним джерелом права в Україні. Ст.2 Цивільно процесуального кодексу України чітко визначає основні засади цивільного судочинства, проте не менш важливим етапом є їх реалізація [2].

Наразі реалізація цих принципів правосуддя є не завжди успішною та не застосовується повною мірою на практиці.

Спираючись на норми, закріплені ст. 129 Конституції України, можна визначити поняття правосуддя, що полягає у розгляді й вирішенні судом цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ на судових засіданнях в особливій, встановленій законом, процесуальній формі. Також дана стаття визначає, що суддя є незалежним та керується верховенством права, здійснюючи правосуддя.

Правосуддя потребує, щоб кожна людина мала право на справедливий і публічний розгляд справ в компетентній, незалежній та об'єктивній судді згідно з принципами, визначених в статті 14 Міжнародному пакті про громадянські й

політичні права № 995_043, та інших документах ООН. Принципів правосуддя в цивільному судочинстві, на яких ґрунтується діяльність суддів безліч, тому ми розглянемо лише ті, щодо реалізації яких виникають питання: верховенство права та принцип гласності. У чинному Цивільному процесуальному кодексі України визначення верховенство право не надано, але в ст.10 цього Кодексу вказано, що Суд при розгляді справи керується принципом верховенства права та розглядає справи відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2].

Цей принцип в Україні є новим і в сфері правосуддя не сприймається як загальнообов'язкове. В країнах ЄС важливими засадами діяльності суддів є особа, гідність, честь, нормативність, суспільне благо, а Україна приділяє увагу на обов'язки особи перед її правами в державі. Зазначене обумовило актуальність дослідження верховенства права як нового принципу цивільного судочинства, оскільки верховенство права має стати стандартом судового правотлумачення та судового правозастосування, елементами якого при розгляді справ у порядку цивільного судочинства мають бути такі формальні, як законність, правова визначеність, пропорційність та право на справедливий судовий розгляд, а субстантивним елементом має стати визнання пріоритетності прав людини [3, с.329].

Принцип гласності у цивільному судочинстві означає, що розгляд справ в судах проводиться усно та відкрито і будь-яка особа має право бути присутнім на засіданнях і виступає як умова контролю зі сторони народу над діяльністю судової влади та чинником, що зобов'язує судові органи виконувати згідно до принципів справедливого та об'єктивного розгляду справи. Відкритий доступ до справ полегшить працю виконавця та здатне забезпечити рівень довіри до нього.

Це спростить здійснення правосуддя, бо так зацікавлені особи саме за допомогою доступної інформації про чинне законодавство будуть обізнані. Проблемою реалізації принципів правосуддя є складність в їх забезпеченні. Потрібно, щоб державна влада сконцентрувалась на реалізації хоча б кількох із них і обмежилась лише ними. Тоді б це сприяло на підвищенню якості та ефективності правосуддя, бо саме ці принципи забезпечують організацію та діяльність судів.

Отже, наразі проблема реалізації принципів правосуддя в цивільному судочинстві є доволі важливою та складною у вирішенні. Попри те, що у 2016 р. Верховною Радою України була проведена низка реформ судоустрою, проте вони не допомогли стовідсотково розробити та активізувати механізм реалізації принципів судоустрою, що є необхідним для сучасного демократичного суспільства та правової держави.

Наведені пропозиції щодо удосконалення даного механізму, на мою думку, зроблять вагомий внесок в покращення діяльності сучасної судової системи та створять нормативну базу й механізм забезпечення її реалізації, що відповідатимуть вимогам правової держави.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.08.2022).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004р. №1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6071>. (дата звернення 24.08.2022р.)
3. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві : монографія. Харків : Право, 2016. 600 с.

***Рак Нікіта Вікторович,**
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

СТАН ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

На разі не зважаючи на пропагування здорового способу життя, правильного харчування, заняття спортом тощо у великих масштабах світом відбувається поширення обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів. На підтвердження цього можемо навести статистичні дані, відповідно до яких протягом 2019 року за статтями 307 та 309 Кримінального кодексу України кількість облікованих кримінальних порушень склала – 25 005 випадків, а кількість осіб, яким було повідомлено про підозру склала - 13 309 [3]. Така величезна кількість лише зафіксованих випадків на території України. Лише віднедавна на міжнародному рівні було порушено питання про масштабну боротьбу та протидію обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Тому на разі питання протидії незаконному обігу зазначених речовин є доволі актуальним.

Для початку необхідно зазначити, що питання окремих аспектів міжнародного співробітництва у протидії наркозлочинності присвячені праці таких вітчизняних та закордонних учених: О.М. Бандурки, Н.О. Беляєва, І.Г. Богатирьова, А.А. Венедіктова, М.Г. Вербенського, В.В. Голіни, М.Л. Грібова, О.М. Гуміна, О.І. Гурова, О.М. Джузи, В.І. Женунтія, А.П. Закалюка, О.Г. Колба, М.В. Корнієнка, О.М. Костенка, О.М. Литвака та інші [4].

Виклад основного матеріалу доцільно почати взагалі із визначення поняття наркотичних засобів. Отже, відповідно до включені до Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, що становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання [1].

У 2015 році, відбулося реформування всієї системи правоохоронних органів України, унаслідок чого створено Національну поліцію України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якої спрямована на підвищення

прозорості й ефективності роботи. Основними завданнями Національної поліції України стало: забезпечення публічної безпеки й порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства та держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

У процесі реформи 2015 року Управління по боротьбі з незаконним обігом наркотиків було реорганізовано, співробітників якого вивели поза штат для повної переатестації та перевірки із застосуванням детектора брехні.

З метою підвищення ефективності діяльності МВС України у сфері протидії наркозлочинності в регіонах створили Управління протидії наркозлочинності. Наказом МВС України від 25 червня 2015 року № 764 було затверджено Положення про Управління протидії незаконному обігу наркотиків МВС України. Працівників на службу до цих відомств було призначено на підставі вже традиційних для нової поліції конкурсних процедур.

Ще одним із кроків у реформуванні роботи Національної поліції України, зокрема у сфері боротьби з наркозлочинами, стали відбір і призначення патрульних поліцейських на посади працівників підрозділів протидії наркозлочинності. Територіальні підрозділи протидії наркозлочинності посилили працівниками, переведеними з підрозділів внутрішньої безпеки [4].

Також важливим аспектом у боротьбі з наркозлочинністю стало функціонування в структурі МВС України нового підрозділу – Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності, діяльність якого ґрунтується на відкритості, прозорості, участі в різноманітних спільних проектах, взаємодії з відомствами, міжнародними партнерами й суспільством у сфері протидії наркозлочинності, проведенні заходів щодо розв’язання проблеми наркоманії на державному рівні. Нині Управління забезпечення формування державної політики у сфері протидії наркозлочинності здійснює такі функції: 1) бере участь у розробленні та внесенні пропозицій щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері протидії наркозлочинності, політичних і стратегічних завдань, принципів і напрямів її розвитку; 2) вносить пропозиції з удосконалення законодавства у сфері протидії наркозлочинності; 3) здійснює аналіз галузевих проблем щодо формування та реалізації державної політики у сфері протидії наркозлочинності, за його результатами розробляє пропозиції стосовно спрямування та координації діяльності Національної поліції України в цій сфері; 4) бере участь у проведенні наукових, аналітичних, кримінологічних, соціологічних досліджень стану протидії наркозлочинності; 5) здійснює систематичний аналіз діяльності Національної поліції України у сфері протидії наркозлочинності; 6) ініціює проведення структурними підрозділами апарату МВС, закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання та науководослідними установами, що належать до сфери управління МВС, аналітичних і наукових досліджень з актуальних проблем протидії наркозлочинності; 7) здійснює комплексний аналіз тенденцій та динаміки у сфері протидії наркозлочинності, учинення суспільно-

політичних, соціально-економічних, демографічних та інших факторів, що мають на неї суттєвий вплив, а також причин та умов їх виникнення [3].

Отже, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що наркозлочинність, на жаль, досягає доволі великих масштабів, внаслідок тривалого замовчування такої проблеми на міжнародному рівні. На разі, з метою боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів створено доволі багато національних та міжнародних органів.

Література

1. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. ст.60.
2. Положення про Управління протидії незаконному обігу наркотиків МВС України: Наказ МВС України від 25 червня 2015 року № 764. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MVS598> (дата звернення: 08.09.2022).
3. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2020 рік (за даними 2019 року). URL: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/13559/Zvit-shhodo-narkotyktiv-ta-alkogolyu-za-2020-rik.pdf> (дата звернення: 08.09.2022).
4. Малоголова О. О. Досвід і сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (115) URL: <https://www. -2561-1-10-20201229.pdf> (дата звернення: 08.09.2022).

Расторгуєв Нікіта Олегович,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Декусар Ганна Генадіївна,

старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

PROCEDURAL PROBLEMS OF ACCESS TO JUSTICE

The performance of any complex intellectual activity (and judicial activity refers to such) cannot be cheap because of the large amount of physical, mental and intellectual resources spent on its performance.

However, if the court does not ensure the protection of human rights, and the qualifications of judges do not meet the requirements for this type of professional activity, then the issue of guaranteed access to justice remains open [1].

Among the factors that determine citizens' access to justice, in our opinion, two groups can be distinguished:

- 1) objective factors (change in economic conditions and complication of the organization of judicial activities, increase in the price of legal services, lack of public organizations designed to provide legal protection to various segments of the population) [2];

2) subjective factors (professional competence, structure of activity motivation, moral and spiritual qualities, system of values of employees of judicial bodies) [3].

The availability of justice in general is the realization of one of the basic constitutional rights of a person and a citizen - the right to protect one's legal rights with the help of justice.

The question of the internal content of the right to free access to justice has already been developed in the theory of judicial power, where it is considered as a principle that includes the following basic elements: "1) freedom and equality of access of all subjects of law to the court (subject element); 2) the universality of the court's competence in subject, territorial and temporal aspects (competent element); 3) the rule of an ordinary court and a proper judge, including the ban on the existence of extraordinary courts (institutional element); 4) adversarial nature of the court procedure (procedural element)" [1, p. 242].

Regarding the peculiarities of the internal content of access to justice in criminal proceedings, the following components can be named - the rights of citizens, which are in the form of procedural possibilities of each subject of free access to justice:

Regarding the circle of subjects of the right to free access to justice, it can be asserted that it is identical with the circle of subjects for judicial protection, which, as follows from the generally recognized international and Russian legislation, which guarantees everyone judicial protection of his rights and freedoms, applies to everyone without exception of persons: citizens, stateless persons, foreign citizens within the territory of Ukraine [4].

The immutability of this position is confirmed by the practice of the Constitutional Court, which includes in the list of subjects the right to judicial protection, and therefore the right to free access to justice of all persons whose rights and interests have been violated in connection with a committed crime or the process of criminal proceedings [3].

In conclusion, I would like to point out that the availability of justice as a condition for receiving legal protection directly depends on the legal and justified activity of state bodies and officials, which is carried out at all stages of proceedings in a criminal case. From this it should be concluded that the methods of increasing the accessibility of justice should cover not only the static system of justice in criminal cases, but also specific types of criminal procedural activity of all subjects who carry it out.

References

1. Balatska O. Access to justice as a general basis of criminal proceedings. *Entrepreneurship, economy and law. Criminal Procedure*. 2020. №3. P. 262-268.
2. Zgama A. On the availability of justice in the context of limitations of the right to cassation appeal in economic proceedings. *Enterprise, economy and law*. 2019. № 3. P. 38-43.
3. Kaidash O. Yu., Groholskyi V. P. On the issue of access to justice for the citizens of Ukraine. Statement of the problem. Investigating the issue. *Legal bulletin*. 2018. № 30. P. 30-33.
4. Savranchuk L. L. Problems of ensuring access to justice in administrative proceedings. *Actual problems of domestic jurisprudence*. 2019. № 1. P.150-153.

*Руденко Артем Валерійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Анісімов Дмитро Олексійович,
викладач кафедри спеціальної фізичної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ОКРЕМИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади у сфері охорони прав і свобод людини та громадянина, захисту інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та забезпечення публічної безпеки і громадського порядку є «авангардом» правоохоронних інституцій та виконує найбільш широкий спектр повноважень серед всіх силових відомств нашої держави. Особовий склад цього потужного органу нараховує понад 130 тисяч поліцейських, які виконують різноманітні завдання покладені на них Законом. Наразі підхід до фізичної підготовки поліцейських уніфікований, за виключенням вимог до рівня оцінювання фізичних здібностей поліцейських підрозділів особливого призначення. Тому й актуальність дослідження полягає у необхідності вивчення диференціації підходу до фізичної підготовки працівників окремих підрозділів Національної поліції України.

Частиною 3 статті 13 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що у складі поліції функціонує: кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, спеціальна поліція, поліція особливого призначення, поліція охорони інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ [1].

На кожен з окремих підрозділів визначеним цією нормою покладені окремі завдання та функції, які потребують від працівника поліції розбіжного рівня фізичної підготовки. До прикладу, порівнюючи функції та завдання працівників кримінальної поліції та поліцейських, що працюють в кадрових підрозділах, можемо побачити яскравий контраст відмінностей у посадовому функціоналі. Оперуповноважені підрозділів кримінальної поліції щоденно виконують завдання пов'язані з безпосередньою взаємодією із потенційними злочинцями, здійснюючи пошукові та оперативно-розшукові заходи контактують з раніше засудженими особами, схильними до вчинення кримінальних правопорушень, перебувають у місцях потенційної небезпеки (притони, квартири, жилі приміщення, в яких мешкають особи категорії аморальних), працюють у складі слідчо-оперативних груп, подекуди приїжджаючи на місце події без екіпажу підтримки (патрульної поліції) та ризикують стикнутися з активним супротивом чи агресивним опором. Діаметрально протилежною є робота підрозділів

забезпечення, нами раніше зазначеної служби кадрового забезпечення, чи то режимно-секретного органу підрозділу Національної поліції, чергова частина, сектори адміністративної практики та інші підрозділи забезпечення функціонування Національної поліції.

Нормативне регулювання рівня оцінювання фізичних здібностей та їх вимог здійснюється наказом МВС України №50 від 26.01.2016 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» та наказом МВС №90 від 09.02.2016 «Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України». У вищезазначених наказ відсутня диференціація вимог до рівня фізичної підготовки за окремим підрозділами, наявне розгалуження за такими категоріями поліцейських : перша – поліцейські підрозділу поліції особливого призначення; друга – поліцейські територіального підрозділу; третя – поліцейські структурного підрозділу апарату НП, апаратів МТОНП, ГУНП, закладу (установи) [2].

На нашу думку, удосконалення зазначеного аспекту можливе за умови внесення змін до розпорядчих актів, що регулюють службову підготовку поліцейських, тематичні плани з фізичної підготовки, проведення спеціалізованих тематичних тренувань з урахування практичної орієнтованості і відпрацювання типових ситуацій, що можуть виникати в ході виконання поліцейськими їх службових завдань, враховуючи новели та останні напрацювання професійних тренерів з бойових мистецтв, які віднайшли свою роль та підтвердили ефективність на практиці.

Враховуючи викладене у нашому дослідженні, хочемо наголосити на необхідності удосконалення складової службової підготовки крізь призму де-юре, так й у напрацюванні нових систем та підходів до загальної та спеціальної фізичної підготовки, створенні методичних рекомендацій, проведення тематичних занять з відтворенням сценаріїв наближених до реальних подій, з урахуванням диференціації занять у відповідності до спеціалізацій поліцейських за напрямом їх роботи, готуючи їх до вірогідних ситуацій, які можуть виникнути у буденності.

Література

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 18.08.2022).
2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.01.2016 №50/ МВС України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 18.08.2022).

*Савенко Анастасія Богданівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРНОГО НАСЕЛЕННЯ

Воєнні злочини під час війни проти України відбувалися і досі відбуваються від самого початку війни. За час повномасштабного вторгнення РФ в Україну, через постійні ворожі обстріли, найжахливішими наслідками є втрати сотні тисяч людей: і цивільних, і військових. З першого дня війни через пошкодження цивільної та військової інфраструктури помітно відчуваються економічні зміни в Україні. Війна в Україні також має особливо катастрофічні наслідки для довкілля. Не зважаючи на те, що належне розслідування має бути проведено після припинення військових дій, вже за місяць від початку російського вторгнення експерти надали перший аналіз воєнних злочинів проти цивільного населення на території України. Правоохоронці України вже зараз оцінюють збитки, пов'язані із агресією РФ на території нашої держави.

Серед зафіксованих військових злочинів проти населення: обстріли та бомбардування об'єктів цивільної інфраструктури, катування, вбивства, звалтування, мародерства, спалювання лісів, підрив нафтобаз, забруднення Чорного та Азовського морів. Зафіксовано велику кількість пожеж, а саме на нафтобазах, АЗС, звалищах, є факти про пошкодження об'єктів опалення та водопостачання, зафіксовані багаторазові випадки підпалу лісів та сухоостою. Постає загроза для ядерних об'єктів на території України – намагаються знищити сховища ядерних відходів та атомні електростанції [2].

Велику небезпеку для життя людей становлять самі воєнні дії: залишки палива від важкої техніки, знищене обладнання та відпрацьована зброя, розірвані ракети – все це забруднює довкілля важкими металами. Навіть після закінчення війни, її наслідки будуть проявлятися роками.

Військова агресія проти України зобов'язує мобілізуватися та спрощувати проведення відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану. З цією метою Верховною Радою України 15 березня 2022 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану». Даний закон передбачає зміни до статей 8, 16, 83 Кодексу цивільного захисту України, відповідно до яких доповнюються основні завдання єдиної державної системи цивільного захисту у відбудовний період, передбачається встановлення Кабінетом Міністрів України загального плану та змісту заходів відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій; проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків

ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій; визначення населених пунктів та районів, що потребують проведення гуманітарного розмінування, маркування небезпечних ділянок, проведення очищення (розмінування) територій; залучення до ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій міжнародної допомоги [1].

Що стосується відшкодування шкоди за пошкоджені речі, майно внаслідок скоєних злочинів, то наразі правоохоронні органи документують всі ці факти, вносять відомості до ЄРДР та проводять відповідні досудові розслідування, хоча підстава для таких дій відсутня. Вже зараз постраждалим особам важливо належним чином підготуватися до стягнення збитків у майбутньому, фіксувати правопорушення країни-агресора, своєчасно повідомляти органи Національної поліції про кожний виявлений факт злочинів проти мирного населення.

Література

1. Пояснювальна записка до закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану». *Офіційний сайт Верховної ради України*. URL: <https://www.rada.gov.ua>. (дата звернення: 11.09.2022).

2. Куцевич М.П. Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспекти. URL: <http://www.disslib.org/kryminalna-vidpovidalnist-za-ekotsyd-mizhnarodnyi-ta-natsionalnyi-aspekty.html>. (дата звернення: 11.09.2022).

Садовий Ростислав Олександрович,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ділігул Аліна Сергіївна,

к.ю.н., доцент кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Питання міжбюджетних відносин у системі державного регулювання економіки охоплюють питання фінансової діяльності держави, фінансового забезпечення функціонування місцевого самоврядування, державного управління економікою в цілому та здійснення регіонального розвитку політики зокрема. Фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування є складовою механізму державного управління, що забезпечує рух коштів. Отже, органи державної влади та місцевого самоврядування організують і здійснюють розподіл і використання коштів. Місцеві бюджети відображають сукупність розподільчих і перерозподільних відносин щодо формування та використання відповідно до законодавства територіального централізованого фонду коштів та реалізації соціальної функції держави. На макроекономічному рівні система міжбюджетних відносин впливає на темпи економічного зростання та стабільність бюджетних надходжень. На мікроекономічному рівні

міжбюджетні відносини визначають ефективність використання місцевих ресурсів, якість та обсяги надання адміністративних і соціальних послуг, ефективність інвестиційного клімату в регіонах, створюють умови для розвитку бізнесу [1, с. 5].

Міжбюджетні відносини є потужним засобом державного регулювання динамічного розвитку соціально-економічних процесів, важливим індикатором розвитку бюджетного процесу, зумовленим рухом коштів між державним бюджетом та місцевими бюджетами, між певними видами місцевих бюджетів. Основними формами цього руху є міжбюджетні трансферти, взаємозаліки та взаєморозрахунки, об'єднання бюджетів територіальних громад для реалізації спільних проектів і програм. Найважливішою передумовою їх існування є необхідність перерозподілу бюджетних ресурсів у межах бюджетної системи. Очевидно, ще однією проблемою сучасної бюджетної системи в Україні є значний ступінь її централізації. Значна залежність місцевих бюджетів від держави свідчить про недосконалість розподілу дохідних і видаткових повноважень між рівнями влади та системи міжбюджетних відносин, а також про проблеми зі збільшенням доходів місцевих бюджетів через слабкий економічний розвиток окремих регіонів України. Централізація бюджетно-фінансових ресурсів суперечить практиці децентралізації повноважень на користь органів місцевого самоврядування, що відбувається в Україні. Процес фіскальної децентралізації сповільнився. Тому можна сказати, що в Україні все ще існує централізована модель бюджетних надходжень органів місцевого самоврядування. Ці дані свідчать, що органи місцевого самоврядування позбавлені податкових автономій, доходи бюджету все більше формуються за рахунок трансфертів та фіксованих надходжень, тому частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті зменшується. Розвиток фінансової системи не сприяє забезпеченню фіскальної автономії територіальних одиниць. Негативними наслідками централізації є низька якість та недостатнє фінансування соціальних виплат, що надаються на місцевому рівні (освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство), неможливість вирішення питань власного економічного розвитку [2].

Таким чином, існуючі механізми бюджетного вирівнювання не стимулюють одні регіони до саморозвитку, покращення економічних показників та збільшення аліментів в інших. Зростає загроза неефективного витрачання коштів. У процесі виконання бюджету головні розпорядники бюджетних коштів здійснюють видатки на підставі сформованого Мінфіном бюджетного розпису, що складається з урахуванням планових надходжень, та за наявності коштів на Єдиному казначейському рахунку. Тому часто виникають ситуації нерегулярних видатків (часто формуються недоліками законодавства про державні закупівлі та самими розпорядниками бюджетних коштів, які не забезпечують своєчасне проведення тендерних процедур), при яких потужні «вливання» ресурсів наприкінці року призводять до сплеск грошових та валютних ринків. коливання - і водночас знижують продуктивність витрат керівниками, які змушені швидко «освоювати» кошти.

Отже, в інституційному вимірі важливо визначити інституцію, відповідальну за моніторинг дисбалансів та надання відповідних рекомендацій. Такою інституцією, з огляду на необхідність максимального підвищення управлінського потенціалу та інструментальності моніторингу, може бути Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України. Оцінка ризиків фінансової стабільності також може стати однією з функцій Центру оцінки загроз національній безпеці України.

Література

1. Регулювання міжбюджетних відносин: Україна і європейський досвід : наук. монографія. К. : Вид-во НАДУ, 2006. 296 с.

2. Лисенко О.Ю. Міжбюджетні відносини в Україні: особливості розвитку та шляхи удосконалення. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Lysenko.pdf> (дата звернення: 20.09.2022).

*Санакоєв Сергій Дмитрович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОТИДІІ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Ключовим викликом для правоохоронних органів є використання нових інформаційно-комунікаційних технологій організованими злочинними угрупованнями. При відмиванні коштів, вербуванні людей, плануванні терактів, шахрайстві, ці групи використовують сучасні технології для планування, здійснення та приховування своєї злочинної діяльності, а правоохоронні органи у питаннях технічного оснащення суттєво відстають.

Пріоритетним напрямком для правоохоронних органів на сьогодні є робота на випередження, для чого їм потрібні оперативні та якісні знання та інтелект. У цьому контексті варто звернути увагу на нові технологічні розробки, якими користуються правоохоронці розвинутих у економічному сенсі країн. Зокрема, нашу увагу привернув проєкт СОРКІТ, що розробляє інструментарій для підтримки методології раннього реагування/ попередження [4].

Рішення СОРКІТ допомагають пояснити, як розвивається злочинність, виявляють «слабкі сигнали» або тенденції, попереджають про нові ризики (раннє попередження), а також формують основу для надання допомоги особам, які приймають рішення, у розробці заходів на випередження (готовність, пом'якшення, запобігання та інші політики безпеки).

У рамках проєкту СОРКІТ були розроблені технології поліцейської діяльності на основі даних для підтримки правоохоронних органів в аналізі, розслідуванні, та запобіганні використанню нових інформаційних та

комунікаційних технологій організованою злочинністю та терористичними групами.

Всі розроблені інструменти, включаючи їх можливості виявлення та обміну знаннями, були розроблені з урахуванням етичних, юридичних (особливо щодо прав людини та захисту даних) та соціальних аспектів, щоб гарантувати, що ці інструменти є етично прийнятними та соціально бажаними.

1. Збір даних:

- GENDSCRAP – інструмент збору даних у DarkNet. Спеціалізовані сканери, що можуть працювати в Clear Web і Dark Web (особливо в TOR). Це дозволяє реалізувати точний знімок домену з політикою сканування, визначеною користувачем. Знімок зберігає всі дані з веб-сайту у вигляді текстів або зображень та інших мультимедійних об'єктів.

2. Вилучення інформації:

- SKRELEXT – вилучення зв'язків (розробка Австрійського технологічного інституту (AIT). Сервіс REST для розпізнавання зв'язків між сутностями (наркотики, зброя, імена користувачів, місцезнаходження тощо). Він аналізує текст (наприклад, один або кілька абзаців тексту, взятого з реклами ринку DarkNet) як вхідні дані й створює іменованій графік об'єктів. Компонент залежить від сутностей, розпізнаних SKNER;

- MOREC (Moment Recognizer) – інструмент розроблений IBM Ireland (IBM). Сервіс REST для виділення важливих моментів утворює багатосторонню бесіду, наприклад дискусійні форуми в контексті DarkNet Markets. Вхідні дані для служби — це серія текстових повідомлень, якими обмінюються користувачі системи, повертаючи важливі моменти як події у форматі JSON.

3. Збагачення знань:

- GP – розбиття графів: виявлення спільнот і моделей взаємовідносин. (розробка Thales SIX GTS). Виконує виявлення груп подібних вузлів у мережі взаємодій, таких як мережі відносин між людьми, блоги, облікові записи криптовалюти тощо. Він може виявляти конкретні структури злочинної (прихованої) мережі, що різняться від тих, які зазвичай спостерігаються в аналізі соціальних мереж;

- CF – пошук підключення (розробка Legind Technologies (LTA). Може використовуватися в онлайн-ових (включаючи DarkNet) дослідженнях для пошуку зв'язків між іменами користувачів, гаманцями криптовалюти, тощо.

4. Оцінка:

- CTSAE (контекстуальна оцінка та оцінка загроз і ситуацій) розроблений Thales Nederland (TNL). Підхід до класифікації ймовірнісної оцінки, що передбачає машинне навчання та попередні знання предметної сфери. Застосування для оцінки реклами на ринку DarkNet відповідно до різних концепцій, таких як серйозність і пріоритет для розслідування із використанням визначення та пріоритетів LEA;

- SA – оцінка ситуації (розробка Legind Technologies (LTA). Спрямований на автоматизований моніторинг та оцінку реклами в DarkNet, а також подібних даних, оцінку ризиків, загроз, характеристик та аномалій у рекламі, узагальнення

цих даних шляхом продажу товарів, постачальників тощо та представлення результатів на всеосяжній інформаційній панелі.

Візуалізація:

- НМІ – людино-машинний інтерфейс (розробка Thales Nederland (TNL)). Візуалізація для стратегічних та оперативних аналітиків, що дозволяє використовувати методологію раннього попередження/ранніх дій (наприклад, використання стратегічних ідей в операційному аналізі і навпаки). Містить функції спільного доступу та контролю доступу, а також елементи, що підтримують етичні, юридичні та аспекти конфіденційності.

Ці та інші інструменти, розроблені європейськими фахівцями, можуть сприяти впровадженню методології раннього попередження/ раннього реагування, зокрема підрозділами Департаменту кримінального аналізу та аналітичних підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, випереджаючи нові технологічні розробки, що використовуються організованою злочинністю, та ефективно протидіяти їй у середньостроковій перспективі в рамках реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю [5].

Література

1. COPKIT. URL:<https://copkit.eu/>. (дата звернення: 11.09.2022).
2. Europol IOCTA. URL: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/internet-organisedcrime-threat-assessment-iocta-2021>. (дата звернення: 11.09.2022).
3. EU Policy Cycle – EMPACT. URL:<https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/empact>. (дата звернення: 11.09.2022).
4. COPKIT tools. URL: <https://copkit.eu/copkit-tools/>. (дата звернення: 11.09.2022).
5. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р. (дата звернення: 11.09.2022).

*Сахній Аліна Віталіївна,
аспірантка Науково-дослідного інституту
публічного права*

*Кривенко Олександр Васильович,
к.ю.н., доцент кафедри правового забезпечення
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського*

ПИТАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ОБЛІКУ ЖІНОК В РОЗРІЗІ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Останнім часом резонансним та одночасно дискусійним є питання військового обліку і мобілізації жінок. На нашу думку проблемним є й те, що інтерпретація змісту основних юридичних аспектів з цього питання значно різняться.

У квітні 2021 року набрав чинності закон, яким викладено в новій редакції пункт 11 статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», відповідно до якого жінки, що мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю, визначеною в переліку, затвердженому Міністерством оборони України, і придатні до проходження військової служби за станом здоров'я та віком, беруться на військовий облік військовозобов'язаних [1]. Вказана норма права не передбачає варіативності поведінки, а чітко вказує «... беруться на військовий облік».

11 жовтня 2021 року Міністерство оборони України видало наказ № 313, який зобов'язує деяких жінок стати на військовий облік [2].

У лютому 2022 року видано наступний наказ Міністерства оборони України, яким зобов'язано Головнокомандувача Збройних Сил України забезпечити взяття жінок на військовий облік військовозобов'язаних згідно з Переліком спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями (до якого також внесено зміни цим наказом), після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних, з 01 жовтня 2022 року [3].

Зауважуємо, що відповідно до чинного Переліку більше мільйона жінок повинні стати на військовий облік. Будь-яких виключень щодо жінок, які перебувають у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (в окремих випадках - шестирічного), вагітних жінок, не передбачено. Також постало питання про те, що територіальні центри комплектування та соціальної підтримки фізично не зможуть забезпечити виконання такої вимоги до кінця 2022 року. Суспільство, особливо жіноча його половина, висловила переважно негативне ставлення до таких змін в правовій системі України. Крім того, виникла гостра дискусія між представниками Верховної Ради України та Міністерства оборони України щодо питання військового обліку жінок в частині наказів останнього, добровільності взяття на облік, сфери компетенції суб'єктів дискусії тощо.

06 вересня 2022 року Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки рекомендував ухвалити за основу законопроект № 6482, відповідно до якого жінки можуть бути взяті на військовий облік за власним бажанням, за виключенням жінок, що мають спеціальність та/або професію, споріднену з медичною діяльністю [4].

Цього ж дня Міністерство оборони України внесло зміни в свій же наказ та з метою удосконалення військового обліку змінила дату: «з 01 жовтня 2022 року» на «01 жовтня 2023 року» [5].

Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України [6].

Досліджуючи вказане питання, вважаємо наголосити про те, що, по-перше, 21 лютого 2019 року внесено зміни в Конституцію України та закріплено стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору [7]. Одним з пріоритетних завдань країн ЄС та принципом НАТО є забезпечення гендерної

рівності в усіх сферах суспільного життя, в тому числі й у військовій сфері. По-друге, в Україні діє правовий режим воєнного стану та існує потреба в доукомплектуванні військових формувань конкретними фахівцями: медики, працівники громадського харчування тощо, численна кількість представників серед яких є жінки.

На нашу ж думку, війна – динамічний та непередбачуваний процес, а тому держава має вжити всі можливі заходи для захисту національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності. В тому числі і у спосіб взяття на військовий облік жінок. Однак такий механізм має бути побудований із урахуванням існування реальної потреби у чітко визначених спеціальностях, уникаючи бюрократичних процесів, врахувати наявність у жінки певних соціальних ролей та дослідити чи можливо задовольнити потреби війська у спосіб добровільного взяття на облік. Разом з тим, політика гендерної рівності передбачає не лише рівні права, гарантії, а й обов'язки. Фактично виникла ситуація коли в мирний час жінка «виборює» рівність в усьому, а у воєнний – ухиляється від цієї ж рівності.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку: Закон України від 30.03.2021 р. № 1357-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2021 р. № 29. ст. 234.

2. Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних та Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з військово-обліковими спеціальностями: Наказ Міністерства оборони України від 11.10.2021 р. № 313. *Офіційний вісник України*. 2021 р. № 96 Ст. 6261

3. Про внесення змін до наказу Міністерства України від 11.10.2021 р. № 313: наказ Міністерства оборони України від 07.02.2022 р. № 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0348-22> (Дата звернення: 07.09.2022 р.).

4. Картка проекту Закону України «Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 28.12.2021 р. № 6482. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73531 (Дата звернення: 11.09.2022 р.).

5. Про внесення зміни до наказу Міністерства оборони України від 07.02.2022 р. № 35: наказ Міністерства оборони України від 06.09.2022 р. № 259. URL: <https://document.vobu.ua/doc/14794> (Дата звернення: 16.09.2022 р.).

6. Конституція України: Закону України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. № 30. Стаття 141.

7. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 07.02.2019 р. № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019 р. № 9. Стор. 5. Стаття 50.

*Северин Олег Олексійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМАТИКА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Судовий розгляд цивільних справ має ряд особливостей та проблем реалізації. Сучасний світ швидко змінюється, створюються нові суспільні відносини котрі потребуються регулювання та обставини життя, що передбачаються внесення змін в звичайну та типову роботу судових органів. Перші значні зміни та новий виклик для судових органів був карантин, коли більшість судових справ розглядалися без участі учасника, або у режимі відеоконференції. Сьогодні, а саме військовий стан передбачає настання нових викликів та проблем розгляду цивільних справ.

Дане питання аналізували та досліджували такі науковці, як А.М. Бойко, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.М. Костенко, Н.Ф. Кузнецова, В.М. Кудрявцев, В.В. Лунєєв, В.І. Шакур та ін.

Метою написання є здійснення дослідження проблем судового розгляду цивільних справ.

Останнім часом судові органи є перевантаженими. На кожного суддю покладається велика кількість справ. Часові проміжки між розглядом цивільних справ складають 5-10 хвилин. Через таку перенавантаженість значно стражає ефективність та якість судового розгляду.

Судді не мають часу всебічно, детально та в спокійному режимі дослідити обставини цивільної справи, так як банально не вистачає робочого часу. При цьому помічники судді, секретарі та канцелярія приймають участь у судовому процесі, беручи певні функції судді, але від цього навантаження не зменшується. Особливо гостро дане питання постає зараз, коли судові органи були перенесені із тимчасово окупованих територій на більш безпечні місцевості. Так наприклад, Оріхівський районний суд було перенесено у Шевченківський районний суд м. Запоріжжя. В такому випадку навантаженість на суддів м. Запоріжжя зросла в декілька разів[1].

Іншою проблемою розгляду цивільних справ є часті відкладення судового засідання, причини можуть бути різними, наприклад: хвороба учасників справи або головуючого судді (в період карантину головною причиною переносів були саме хвороби учасників та страх захворіти на коронавірус, саме тому судові засідання могло бути перенесено на місяці вперед), матеріальна та фінансова неможливість надіслати поштою учасникам справи судової повістки із зазначенням дати і часу проведення (в такому випадку судові засідання відкладається або ж інша сторона самотійно допомагає надіслати поштою відповідні документи опоненту), перебування судді у нарадчій кімнаті, також бувають

випадку коли суд замінують, і судовий розгляд має бути перенесений [2, с. 215].

Стосовно функціонування інституту заочного провадження в цивільному судочинстві України не є повним, що часто призводить до значних порушень прав та законних інтересів сторін. на практиці часто виникає така ситуація: якщо заочне рішення, на думку відповідача, є незаконним, недоречним з огляду на обставини справи або необґрунтованим, але при цьому поважних причин щодо неявки відповідача немає, то має пройти певна процедура. Тобто має пройти перегляд заочного рішення в тому суді, яким було ухвалено таке рішення, перш ніж відповідач матиме здійснити свою можливість у реалізації права на оскарження в апеляційному порядку[2, с. 200].

На мою думку, такий підхід не є цілком доречним, оскільки він не відповідає вимогам щодо економії часу та ефективності роботи суддів. Наприклад, відповідач не може довести, що причини неявки до суду були поважними, але він зобов'язаний витратити свій час, час суду та інших учасників процесу, аби суд розглянув заяву про перегляд заочного рішення. Однак не варто навіть очікувати, що суд перегляне рішення на користь відповідача, навіть якщо і почне процедуру перегляду.

Отже, підсумовуючи проведене дослідження можна дійти висновку, що проблеми розгляду цивільних справ на сьогоднішній день все ще є актуальними та ніяким чином не були вирішені з боку законодавця. Для вирішення даних питань слід зменшити навантаження на судові органи, полегшити їх роботу та зменшити документообіг суду. А також значно збільшити кадрові органи із достойною заробітною платою.

Література

1. Верховний Суд змінив територіальну підсудність судових справ суду в Запорізькій області. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211144_verkhovniy-sud-zmniv-teritorialnu-pdsudnst-sudovikh-sprav-sudu-v-zaporzky-oblast(дата звернення: 11.09.2022).

2. Гетманцев О.В., Кондрат'єва Л.А., Остафійчук Л.А., Паскар А.Л., Татулич І.Ю. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, 2022, 412 с.

Сидоренко Анна Сергіївна,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри

конституційного, адміністративного,

екологічного та трудового права

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого,

старший науковий співробітник

лабораторії дослідження проблем національної безпеки у сфері громадського здоров'я

Науково-дослідного інституту вивчення

*проблем злочинності імені академіка В.В.
Сташиса НАПрН України*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ ОГОЛОШЕНОГО ВОЄННОГО СТАНУ

Основний Закон нашої держави проголошує, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини й громадянина є головним її обов'язком та складає найважливіший соціальний і політико-правовий інститут [1].

В сучасних умовах розвитку нашого суспільства реалізація конституційних прав, у тому числі реалізація права на працю зазнає певних обмеження як з боку державних органів так і роботодавців, та стає однією з гострих соціальних проблем. Введення воєнного стану на території України беззаперечно негативно вплинуло на суспільні відносини в цілому та на сферу трудових відносин зокрема, що в свою чергу спричинило обмеження й недотримання трудових прав, а також виявлення значних порушень у питаннях зайнятості й працевлаштування, охорони праці, оплати праці, та викликало значне занепокоєння з боку працюючих осіб, а питання забезпечення належних, безпечних та здорових умов праці набуло особливої актуальності.

Сьогодні реалізація конституційного права на працю залежить від певних чинників. Варто зауважити, що громадяни реалізують свою здатність до праці шляхом укладення ними трудового договору і виконання кола обов'язків за своєю спеціальністю, кваліфікацією, посадою, яка передбачається структурою і штатним розписом підприємства, установи чи організації [2].

В умовах воєнного стану на території України питання забезпечення осіб роботою та створенням на робочих місцях належних, безпечних і здорових умов праці та загалом можливості виконувати свої професійні обов'язки є досить актуальними. Оскільки, питання зайнятості й працевлаштування є відкритим, більшість роботодавців не можуть забезпечити та реалізувати права працівників, і це в першу чергу зумовлено не тільки технічними, але й економічними проблемами, а частина підприємств взагалі припинили свою роботу чи скоротили штат працівників через руйнування або знаходження в зоні окупації, нестачу сировини, фінансові труднощі та неможливість виплачувати заробітну плату й з інших об'єктивних і суб'єктивних причин.

15 березня 2022 року Президентом України підписано Закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», котрий визначає особливості проходження державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану [3].

Вказаний нормативний акт, на сьогодні, має пріоритет у застосуванні по відношенню до норм чинного Кодексу законів про працю України та діє винятково протягом періоду воєнного стану та втрачає чинність із дня його припинення або скасування. Цим Законом передбачено новели в трудовому законодавстві та зміни в механізмі реалізації права на працю, а особливо в питаннях порядку укладення, зміни чи припинення трудового договору.

Разом з тим, варто наголосити, що для більш уточненого регулювання трудових та інших суспільних відносин прийнято Закон України від 1 липня 2022 року 2352-ІХ «Про внесення змін до деяких Законів України щодо оптимізації трудових відносин»[4]. Вказаним нормативним актом внесено зміни та доповнено положення КзпП України та ряду Законів, але найбільших змін, доповнень та уточнень зазнав Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», оскільки його зміст неодноразово піддавався критиці як з боку науковців так і практикуючих працівників у питаннях механізму реалізації закріплених в ньому положень.

Говорячи про зміни внесені до КзпП України, основні з них торкнулися: зобов'язання роботодавця інформувати працівника який працює за строковим трудовим договором про існуючі вакансії та можливість укладення трудового договору безстроково (ст.23); зобов'язання роботодавця інформувати працівника про обов'язкові умови трудового договору та обов'язки працівника по ознайомленню з наказами та розпорядженнями роботодавця, а також порядку укладення трудового договору про дистанційну роботу (ст.29); доповнення статті 36, що стосується підстав припинення трудового договору пунктами 8¹, 8² і 8³ такого змісту: 8¹) смерть роботодавця – фізичної особи або набрання законної сили рішенням суду про визнання такої фізичної особи безвісно відсутньою чи про оголошення її померлою; 8²) смерть працівника, визнання його судом безвісно відсутнім або оголошення померлим; 8³) відсутність працівника на роботі та інформації про причини такої відсутності понад чотири місяці поспіль; та доповнення після частини другої двома новими частинами, що стосуються порядку звільнення за пунктом 8¹; ч.1 ст.41, що стосується додаткових підстав розірвання трудового договору за ініціативи роботодавця доповнити пунктом 6, що передбачає неможливості забезпечення працівника роботою, визначеною трудовим договором, у зв'язку із знищенням (відсутністю) виробничих, організаційних та технічних умов, засобів виробництва або майна роботодавця внаслідок бойових дій та ін [4].

Стосовно Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» уточнень зазнали положення, що стосуються: дії норм законодавства про працю в умовах воєнного стану (ст.1); особливостей зміни істотних умов праці (ст.3); особливостей встановлення обліку робочого часу та часу відпочинку (ст.6); особливостей обміну документами, організації кадрового діловодства та архівного зберігання кадрових документів у роботодавця (ст.7); права на відпустки (ст.12); призупинення дії трудового договору (ст.13); відшкодування працівникам та роботодавцям пов'язаних із трудовими відносинами грошових сум, втрачених внаслідок збройної агресії

проти України (ст.15); державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю у період дії воєнного стану (ст.16) [4].

Також слід зазначити, що Урядом України було оголошено про запуск нової економічної стратегії, яка діятиме в умовах війни, допоможе нашій економіці вистояти та стане фундаментом для післявоєнного відновлення. Всього це 8 програм, спрямованих на створення робочих місць через підтримку бізнесу, держзамовлення, будівництво, кредитування та працевлаштування безробітних. Це також безповоротна грантова допомога малому та середньому бізнесу, підтримка українських виробників, будівництво нової інфраструктури [5].

Отже, можна прийти до висновку, що в сучасних умовах розвитку нашого суспільства проблема забезпечення національної безпеки набуває особливої актуальності. Ті негативні виклики з якими зіштовхнулася наша держава потребують мобілізації всіх можливих ресурсів.

Варто зосередити свою увагу та наголосити на тому, що в сучасних умовах розвитку нашого суспільства проблеми реалізації особами свого конституційного права на працю та прогалини, що існують в нормах чинного трудового законодавства залишаються актуальними. Оскільки, окрім прийняття нових законів повинні бути й чітко розроблені механізми їх реалізації, задля можливості реалізувати свої законні права та виконувати покладені професійні обов'язки на належному рівні.

Література

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>(дата звернення: 11.09.2022).

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу другого частини першої статті 39 Закону України "Про вищу освіту" (справа про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу) від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004. URL: [https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/443-pravo-na-pracyu#:~:text.](https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/443-pravo-na-pracyu#:~:text=(дата звернення: 11.09.2022).) (дата звернення: 11.09.2022).

3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. Закон України від 15.03.2022 №2136-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>(дата звернення: 11.09.2022).

4. Про внесення змін до деяких Законів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01.07.2022 № 2352-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-IX#Text>(дата звернення: 11.09.2022).

5. Промова Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала на засіданні Уряду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/promova-premyer-ministra-ukrayini-denisa-shmigalya-na-zasidanni-uryadu10062022>. (дата звернення: 11.09.2022).

*Сидоренко Назар Станіславович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА: ДОСВІД США

Цивільно-правова відповідальність адвоката є одним із різновидів його відповідальності за невиконання або ж неналежне виконання своїх професійних обов'язків. В свою чергу, страхування цивільно-правової відповідальності насамперед, що стосується доцільності запровадження такого різновиду страхування є одним із найбільш дискусійних питань.

Сутність даного інституту страхування неодноразово була предметом нашого дослідження [1; 2; 3; 4]. Таке дослідження надало нам можливість розкрити правову природу інституту страхування цивільно-правової відповідальності адвоката та визначити його позитивні та негативні риси.

Слід відмітити, що противники обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності адвоката, в багатьох випадках на підтримку своєї позиції наводять досвід США, де майже у всіх штатах таке страхування є добровільним.

Так, майже в усіх європейських країнах, а також багатьох інших зарубіжних країнах застосовується обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності адвоката, використовуючи при цьому той чи інший різновид такого страхування. З необхідності існування вимоги, згідно з якою усі адвокати підлягають страхуванню від цивільної (або публічної) правової відповідальності, що впливає з їхньої юридичної діяльності виходять й Мінімальні стандарти страхування професійної відповідальності європейських адвокатів [5], що затверджені Радою адвокатських асоціацій та правових товариств Європи (ССВЕ)

Натомість, досліджуючи сутність страхування цивільно-правової відповідальності адвокатів багато науковців звертають увагу на досвід США, зокрема аргументуючи свою позицію проти обов'язковості такого страхування. Так, дійсно майже у всіх штатах США таке страхування є добровільним. Виняток становить тільки штат Орегон [6]. Крім цього, в останні роки все більше штатів (наприклад, Аляска, Південна Дакота) закріплюють в етичних кодексах правило, згідно з яким адвокат зобов'язаний розкривати свій страховий статус потенційному клієнту [7, с. 23].

В деяких випадках щодо приватно-практикуючих адвокатів цього вимагає Верховний Суд штату (наприклад, в Колорадо [8]). Т.Бакер та Р.Сведлов вказують на те, що майже половина штатів вимагають від адвокатів та адвокатських компаній розкривати інформацію щодо наявності у них

страхування відповідальності, враховуючи що за останні чотири десятиліття адвокатська професія розширила кількість та тяжкість претензій щодо її неправомірних дій [9, р.1438].

В США існує розгалужена система страхування відповідальності адвоката, значну роль в яких відіграють компанії взаємного страхування адвокатів (зокрема, Флориди, Іллінойсу, Північної Кароліни, Огайо, Міннесоти, Кентуккі, Техасу, Оклахоми тощо), які поряд з іншими (наприклад, Канадською асоціацією страхування адвокатів) входять до Національної асоціації адвокатських страхових компаній (NABRICO).

Хоча, в основному страхування цивільно-правової відповідальності адвокатів в США є добровільним, все ж переважна більшість адвокатів беруть участь у такому страхуванні. Досліджуючи питання страхування професійної відповідальності адвокатів М. Маккормік зазначає, що у більшості штатів не застрахованими залишаються тільки 15-20% адвокатів, а основним стимулом для них є те, що лише вартість захисту від судового позову може становити декілька сотень тисяч доларів, а то і більше, не враховуючи відповідальності за сам позов [10, р. 11-12].

Тож слушною є позиція А. Подолевої, яка вказує на те, що демократичний та ліберальний, на перший погляд, підхід до страхування професійної відповідальності в США є яскравим прикладом того, що навіть за відсутності обов'язкової вимоги щодо страхування професійної відповідальності, адвокати зацікавленні в укладенні договору зі страховою, адже наявність страхового полісу є одним з найважливіших показників надійності адвоката в очах клієнта [11].

Література

1. Бисага Ю.М., Заборовський В.В. Деякі проблемні питання механізму страхування цивільно-правової відповідальності адвокатів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2017. Вип. 44. Т. 2. С. 136-140.

2. Заборовський В.В. Страхування цивільно-правової відповідальності адвокатів в Україні: обов'язкове чи добровільне? *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2017. Вип. 43. Т. 2. С. 194-198.

3. Заборовський В.В. Правовий статус адвоката в умовах становлення незалежної адвокатури України: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 900 с.

4. Заборовський В.В. Деякі проблемні питання притягнення адвоката до цивільно-правової відповідальності за умови її страхування. Актуальні проблеми судового права: матеріали Міжнародної конференції (м. Харків, 23 квітня 2021 р.). Харків: Право, 2021. С. 461-464.

5. Minimum standards for European Lawyers' Professional Indemnity Insurance. Council of Bars and Law Societies of Europe. 2004. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/INSURANC

/INS_Conferences/INS_20040130_Paris_Facilitating_PII_for_European_Lawyers/EN_INS_20040130_minimum-standards.pdf (дата звернення: 11.09.2022).

6. Brant J. Survey of Lawyers Who Do Not Have Legal Malpractice Insurance. *New Mexico Lawyer*. 2012. May. P. 3-4.

7. Наумов Д.В. Механізм страхування професійної відповідальності адвокатів за рубежом. URL: <https://yur-gazeta.com>. (дата звернення: 11.09.2022).

8. Malpractice Insurance Colorado. 2017. URL: <https://www.coloradosupremecourt.com/PDF/Complaints/>.pdf(дата звернення: 11.09.2022).

9. Baker T., Swedloff R. Regulation by Liability Insurance: From Auto to Lawyers Professional Liability. *UCLA Law Review*. 2013. № 60. P. 1412-1450.

10. Michael R. McCormick. Lawyers' Professional Liability Insurance. *Colorado Lawyer*. 2019. №6. P.10-13.

11. Подолева А. Страхування професійної відповідальності адвоката у країнах Європи та Америки. *Юридична газета.online*. 2019. № 50 (704). URL: <https://yur-gazeta.com>. (дата звернення: 11.09.2022).

*Скрипник Андрій Володимирович,
доктор філософії в галузі права,
асистент кафедри кримінального
права та кримінально-правових дисциплін
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОКАЗУВАННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО КАРАНОЇ ДТП

На рівні прописної істини кримінального процесу сприймається те, що доказування складає серцевину усього кримінального провадження. Одним з найбільш яскравих проявів доказової діяльності виступає «випробування» доказів на предмет їхньої допустимості, встановлена відсутність якої автоматично нівелює результати, отримані в рамках кримінального провадження. Саме цим зумовлюється ціна помилок у доказуванні, особливо на початковому етапі провадження, та, відповідно, значний теоретичний та практичний інтерес до осмислення цієї тематики. У контексті описаного вище ходу міркувань спробуємо звернутися до окремих аспектів доказування на початковому етапі розслідування кримінально-караної дорожньо-транспортної пригоди (далі - ДТП) та прослідкувати доказові наслідки помилок, які можуть бути допущені на цьому етапі процесуальної діяльності.

У практиці правоохоронних органів достатньо розповсюдженою формою фіксації обставин ДТП слугує схема місця ДТП, складена відповідно до положень Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2015 року № 1395 (далі -

Інструкція). Відповідно до пункту 1 розділу IX Інструкції схема місця ДТП, підписана учасниками ДТП та поліцейським, є додатком до протоколу про адміністративне правопорушення, що складається у разі порушення учасниками дорожнього руху правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна. З цього положення простежується яскраво виражений адміністративний характер досліджуваного документа. Натомість у разі, якщо ДТП містить ознаки кримінально караного діяння (наприклад, має місце спричинення тілесних ушкоджень учасникам), положення Інструкції відсилають до приписів кримінального процесуального законодавства, реалізовувати які на місці події має слідчо-оперативна група в рамках проведення слідчих дій (пункт 2 розділу IX Інструкції).

Разом з тим, у практиці не виключаються ситуації, коли на первинному етапі діяльності правоохоронних органів в силу різних причин об'єктивного та суб'єктивного характеру не фіксується інформація про спричинення учасникам ДТП тілесних ушкоджень, в результаті чого поліцейським приймається рішення про «запуск» адміністративного, замість кримінального провадження. Формальним результатом такої фактичної помилки стає схема місця ДТП – єдиний документ, складений на місці пригоди, який у подальшому майже безальтернативно буде використовуватись у низці слідчих (розшукових) дій (слідчому експерименті, судовій експертизі тощо). Водночас цілком очевидною ознакою такої схеми місця ДТП є її складення поза кримінальним провадженням (до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань) і поза рамками допустимих за таких умов процесуальних дій, вичерпно перелічених у частині 3 статті 214 КПК. Це, у свою чергу, дає підстави порушувати питання про допустимість як самої схеми місця ДТП, так й усіх інших, здобутих завдяки такій інформації доказів. Показово, що у судовій практиці можна віднайти різні підходи до оцінки допустимості схеми місця ДТП, отриманої за описаних вище умов: від негативної (доказ недопустимий) [1; 2] до позитивної (доказ допустимий) [3]. Верховний Суд, постановою якого надано позитивну оцінку таким схемам місця ДТП, дійшов висновку, виходячи щонайменше з двох факторів: а) «про наявність тілесних ушкоджень на час складання такої схеми ніхто із учасників ДТП не повідомляв»; б) «відомості до ЄРДР про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, внесено не на момент складання схеми ДТП, а вже наступного дня – 06 лютого 2013 року, тобто після встановлення факту заподіяння ... тілесних ушкоджень» [3].

З викладеного вище випливають два парадоксальних висновки. З одного боку, буквальне тлумачення положень процесуального закону дає підстави стверджувати, що схеми місця ДТП, складені відповідно до положень Інструкції, не відповідають вимогам як до способів збирання доказової інформації до початку кримінального провадження (огляд місця події та «проступкових опцій» (ч.3 ст.214, 237 КПК), так і до форм фіксування кримінального провадження (додатків до протоколів (п.4 ч.2 ст.105 КПК): за відсутності протоколу огляду місця події, складеного за результатами відповідної кримінальної процесуальної

дії, додаток до нього, яким за своєю природою є схема місця ДТП, доказового значення мати не може. *З іншого боку*, не виключається ситуація, коли обставини ДТП однозначно не демонструють кримінально карані наслідки (тілесні ушкодження учасників), що може призвести до помилкової первинної юридичної оцінки (кваліфікації) діяння і, як наслідок, до неправильного вибору поліцейським алгоритму. З метою недопущення анулювання цінності усієї доказової інформації суд касаційної інстанції спрямовує судову практику на позитивну оцінку допустимості таких схем місця ДТП з урахуванням відсутності об'єктивних ознак кримінального караного діяння на первинному етапі діяльності правоохоронних органів. Такий підхід, будучи відступом від буквального застосування норм процесуального закону, забезпечує гнучкість судової практики, достатню для збереження доказової перспективи матеріалу, фактично отриманого поза рамками кримінального провадження. На думку автора, будучи відображенням позитивної інтенції недопущення формального застосування процесуального закону, продемонстрований судом касаційної інстанції підхід потребує доопрацювання в напрямі закріплення запобіжників від можливих зловживань у ситуаціях, коли кримінально карані наслідки ДТП не є очевидними.

Література

1. Вирок Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області від 28 березня 2016 року, справа № 740/5033/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56750026>. (дата звернення: 11.09.2022).
2. Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 14 квітня 2021 року, справа № 175/5696/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96256378>. (дата звернення: 11.09.2022).
3. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 09 квітня 2019 року, справа № 740/5033/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88739829#>. (дата звернення: 11.09.2022).

*Собильский Дмитро Геннадійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університет внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович,
викладач кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Актуальність обраної проблематики демонструє нам той факт, що досвід країн світу у запобіганні корупції та боротьбі з нею з урахуванням специфіки їх систем державного управління становить великий інтерес для України. Такі розробки можуть використовуватись як у практиці окремих державних установ

боротьби з корупцією, так і при розробці нормативних актів, спрямованих на зниження наслідків корупції в державному управлінні.

Світовий досвід запобігання та боротьби з корупцією дозволяє узагальнити найбільш характерні тенденції та механізми, адаптація яких може бути корисною для України. Пріоритетами тут для нашої країни можуть бути:

- поширення інформаційних заходів щодо заходів боротьби з корупцією та їх наслідків, спрямованих на підвищення обізнаності громадян та популяризацію суспільного неприйняття корупції як дуже негативного явища за допомогою реалізації різних освітніх програм та проектів, спрямованих на боротьбу з корупцією;

- посилення ролі громадських організацій в антикорупційній діяльності, їх ефективна участь у наглядових та консультативних радах усіх органів влади та спеціалізованих антикорупційних установах, створення можливостей для громадських організацій;

- приділяти більше уваги превентивним та антикорупційним заходам стимулювання, а не репресивним (при підвищенні професіоналізму та ефективності співробітників антикорупційних структур з метою створення умов для невідворотності покарання всіх корумпованих чиновників, незважаючи на їхню приналежність до певних політичних партій, правлячої еліти тощо);

- ширша інтеграція інтернет-платформ та покращення інтерактивних сторінок для швидкого реагування на скарги громадян про факти корупції (одночасно із введенням юридичної відповідальності за неприйняття заходів щодо негайного обліку таких повідомлень працівниками відповідальних правоохоронних органів) [1].

Більшість європейських країн проводять ефективні реформи державного управління, щоб створити сприятливі умови для запобігання корупції. Погляньмо на кілька прикладів. У Швеції в XIX столітті було вжито комплекс заходів для боротьби з корупцією, що зробило її першопроходцем у цій галузі. Важливу увагу було приділено встановленню моральних та етичних стандартів для державних службовців, які на той час зводили до мінімуму випадки хабарництва. Цьому сприяло створення незалежної судової системи, також були прийняті та запроваджені виняткові права держави та прозорість державного управління. Громадська думка відіграла в цьому важливу роль, рішуче засудивши всіх винних у корупції і навіть змусивши їх піти у відставку.

Закони США про боротьбу з корупцією мають системний характер. Вони також включають норми, що регулюють лобіювання, банківську справу, фондові біржі та інші види діяльності. І хоча це не гарантія повної ліквідації корупції, її рівень у США є набагато нижчим, ніж в інших штатах.

Боротьба з корупцією полегшується тим, що в США немає імунітету для державних службовців. Будь-який державний службовець, включаючи президента, конгресмена та сенаторів, може бути притягнутий до відповідальності, хоч і в особливому порядку (після імпічменту).

З огляду на тривалий процес європейської інтеграції українського законодавства важливо послатися на Угоду про асоціацію між Україною та

Європейським Союзом, в якій сторони домовилися співпрацювати у боротьбі та запобіганні злочинній та незаконній діяльності, організованій чи іншій корупційній діяльності. Ця співпраця спрямована на вирішення таких проблем, як корупція у приватному та державному секторах [2, с.168].

Одним з найбільш важливих заходів щодо ефективної боротьби з корупцією є відповідне зведення правил, що забороняє незаконну поведінку, що завдає шкоди як державі, так і громадянам.

Важливо розуміти, що такий комплекс має включати не лише правові заборони, а й певні заходи, що запобігають корупції та спрямовані на обмеження та зменшення причин даного явища. У цьому випадку проблема протидії корупції стосується не лише належного покарання за корупцію, а й спрямована на боротьбу із виникненням першопричин та зниження сприятливих умов для корупції.

Насамкінець слід пам'ятати, що універсальних засобів боротьби з хабарництвом та корупцією не існує. Необхідно вибрати свій шлях, який держава має розвивати самостійно, виходячи з місцевого законодавства, менталітету, традицій тощо. Необхідно шукати національний шлях боротьби з корупцією з урахуванням закордонного досвіду. Досвід країн Сходу навряд чи буде ефективним для України через жорсткість ієрархії підпорядкування державних та місцевих органів влади. Необхідним аспектом, який все ще слід враховувати у всіх країнах, є розвиток громадянської свідомості, що сприяє зміні сприйняття та зміцненню комунікації у боротьбі з корупцією.

Література

1. Ахтирська Н.М. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. Київ : Віче, 2015. № 18. URL: <http://www.viche.info/journal/4910/> (дата звернення 10.11.2022).

2. Борисов В., Кальман О. Громадянське суспільство та питання подолання корупції. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 2 (41). С. 168–173.

Солоп Ілля Олексійович,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Логінова Марина Вікторівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА ОПЕРАТИВНОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Цивільне процесуальне законодавство встановлює такий порядок розгляду і вирішення цивільних справ, при неухильному дотриманні якого забезпечується послідовне виконання загальних для всього судочинства цілей.

Кінцеві завдання і мета судового розгляду як основної стадії провадження в суді не можуть не збігатися з кінцевими завданнями і цілями цивільного процесу в цілому.

Розгляд судом цивільної справи відбувається в судовому засіданні з обов'язковим повідомленням осіб, які беруть участь у справі. Відсутність інформації про те, чи були повідомлені ці особи, є підставою для відкладення розгляду справи. Закон також встановлює можливість розгляду справи за відсутності особи, яка бере участь у справі, якщо вона скористалася своїм правом подати це клопотання.

Функція судового розгляду охоплює велику за обсягом і різноманітну процесуальну діяльність, яка зазвичай поділяється на розгляд справи та її вирішення [1, с.98].

Це центральна стадія цивільного процесу, оскільки тільки на цій стадії справа вирішується по суті. На цьому етапі найбільш повно проявляються принципи цивільного процесуального права: усності, негайності, гласності, підпорядкування суддів лише закону, рівності всіх учасників процесу перед законом і судом, змагальності та диспозитивності.

У підготовчій частині судового засідання проводяться процесуальні дії, спрямовані на забезпечення умов для повного та правильного розгляду обставин справи. Від того, як проведено підготовчу частину судового засідання та як вирішено питання, що розглядаються в цій частині, залежить правильне вирішення справи по суті, дотримання гарантій прав сторін. Підготовча частина судового засідання має попередньо-перевірочний характер і полягає в тому, що процесуальні дії суду та інших учасників процесу спрямовуються переважно на визначення можливості розгляду справи по суті в конкретному судовому засіданні.

Розгляд справи по суті відбувається у формі судового засідання, де розгляд справи по суті, тобто певний комплекс процесуальних дій, є змістом цієї стадії, а саме судові засідання - процесуальна форма цієї стадії. Таке співвідношення між судовим засіданням і розглядом справи, по суті, свідчить про те, що вони не можуть існувати одне без одного.

Ця частина судового розгляду закінчується тим, що головуючий надає сторонам та іншим учасникам справи можливість дати додаткові пояснення. Заслухавши їх, суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин справи та перевірки їх доказами і переходить до судового розгляду.

Судовий розгляд, яким справа вирішується по суті, закінчується ухваленням судового рішення іменем України. Рішення суду має бути винесене негайно після закінчення судового розгляду. Суд для підготовки судового рішення переходить до нарадчої кімнати (приміщення, спеціально обладнане для ухвалення судових рішень).

Під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу. При цьому не допускається обмін думками судді з будь-ким з питання про судові рішення.

Судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення рішення в нарадчій кімнаті [2, с.80].

Розгляд справ у встановлені законом строки залежить як від сумлінного ставлення учасників процесу та їх представників до виконання покладених на них процесуальних обов'язків, так і від діяльності суду. Все в комплексі створить належні умови для своєчасного вирішення цивільних справ, а значить, створить умови для виконання Україною вимог розумності, передбачених Конвенцією.

Проблема оперативного розгляду цивільних справ у розумний строк є багатогранною, що залежить не лише від діяльності судді, а й від самих учасників процесу.

Вирішення цієї проблеми можливе не лише шляхом внесення відповідних змін до законодавства, а й через сумлінне виконання сторонами своїх процесуальних обов'язків, що, звісно, має бути забезпечене дієвим механізмом впливу.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що стадія судового розгляду є основною стадією цивільного процесу, тобто найбільш повно реалізує ті завдання та принципи цивільного процесуального права, які стоять перед національними судами.

Література:

1. Ізарова І. О., Ханик-Посполітак Р. Ю. Цивільний процес України: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищих навчальних закладів. Київ: ВД «Дакор», 2018. 276 с.
2. Феннич В.П. Судове засідання як процесуальна форма стадії розгляду справи по суті в цивільному процесі. Закарпатські правові читання. Матеріали XI Міжнародної науковопрактичної конференції (11-31 квітня 2019 р., м. Ужгород). Ужгородський національний університет: РІК-У, 2019. С.78-84.

Сорокін Роман Олександрович,

здобувач вищої освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Логінова Марина Вікторівна,

викладач кафедри цивільного права та процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ІМУНІТЕТ СВІДКА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Відповідно до ч. 1 ст. 61 ЦПК України свідком є особа, якій можуть бути відомі будь-які відомості про обставини, що мають значення для розгляду та вирішення справи [1].

У рамках цивільного процесу свідок має певні права та обов'язками. Особливим елементом процесуального статусу свідка є його імунітет. Імунітет свідка - це важлива частина процесуального статусу свідка. Вона є матеріально-процесуальним привілеєм, яка поширюється на осіб, які не зазначені у ч. 1 ст. 51 ЦПК України. Вона так сам наділяє цих осіб правом відмовитися від надання

свідчень у зв'язку з наявністю родинних зв'язків або наявністю службового становища.

Імунітетом свідка є право особи, який є свідком, відмовитися від надання свідчень через наявність родинних зв'язків або наявністю особливого службового становища. Залежно від характеру волевиявлення можна виділити абсолютний та відносний імунітет. Перший включає право свідка відмовитися від надання свідчень, у зв'язку із законодавчою заборонаю допитувати особу, яка має статус свідка (наприклад, імунітет священнослужителів та адвокатів про відомості отримані у зв'язку із своєю діяльністю). Другий включає право особи, яка є свідком, відмовитися від надання свідчень, у передбаченому законом порядку (наприклад, імунітет не свідчити проти близьких родичів). [2, с.83]

Імунітет свідка поділяється на повний та частковий. Повний має на увазі, що свідок може відмовитися повністю від надання свідчень, а частковий – відмова від питань, які становлять таємницю.

Особливу увагу хотілося б приділити родинного імунітету та його проблематики, а також імунітету дипломатичних агентів та консульських службовців. На підставі спорідненого імунітету можуть відмовитися від дачі свідків показань такі особи:

- громадянин проти себе;
- чоловік проти чоловіка, діти, в тому числа усиновлені, проти батьків, усинолювачі, батьки, усиновлювачі проти дітей, у тому числі усиновлених;
- брати, сестри один проти одного, дідусь, бабуся проти онуків та онуки проти дідуся, бабусі.

У цьому правилі є винятки: особи які проживають разом, але не перебувають в офіційному шлюбі повинні давати свідчення без відмовлення. [3, с.58]

Важливим питанням є: чи поширюється імунітет свідків дипломатичних агентів на членів їхніх сімей. З погляду законодавства, так поширюється, але є певні умови, дії даного імунітету.

По-перше, спільне проживання дипломата та його сім'ї. Ця умова підкріплюється ст. 37 Гаванської Конвенції про дипломатичних чиновників, де йдеться про членів сімейств, що мешкають разом. І, по-друге, члени сім'ї не повинні бути громадянами держави перебування. Можна дійти невтішного висновку, що імунітет свідка поширюється на дипломатичного агента і його сім'ю, при дотримання вищезазначених умов. [4, с.92]

Таким чином, імунітет свідка має свої особливості, до яких належить особливий ступінь захищеності даної особи при виконанні службових повноважень. Розглянувши правове ставлення імунітету свідків, можна сказати, що він відноситься до категорії юридичних переваг і є важливою її складовою.

Отже, можна підвести підсумок всьому вищесказаному і відзначити, що, незважаючи на велике законодавче регулювання в галузі реалізації імунітету свідка, все ж таки зберігається певна проблематика, що стосується окремих видів імунітету свідків у цивільно-процесуальному праві України. Імунітет свідка створює захист перед судом, дає привілеї перед свідченнями, зацікавлених

свідків. Але як показує практика, часто права імунітету свідків порушуються, через незнання фігурантом своїх прав.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. ст.492. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>. (дата звернення: 30.08.2022).
2. Шакарян М. С. Цивільне процесуальне право: Навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ : ВД Дакор, 2016. 348 с.
3. Веселов М., Заремба Т., Олешицька В. Інститут імунітету свідка в кримінально-процесуальному праві. *Юридичний науковий електронний журнал* 2017.№1. С. 124–128 .
4. Новікова Н. А. Поняття та ознаки свідка в цивільному процесі. *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 41-48.

*Степанюк Анатолій Фомич,
д.ю.н., професор, завідувач відділу
дослідження проблем кримінально-
виконавчого права Науково-дослідного
інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В.Сташиса НАПрН України*

ПРОБАЦІЙНИЙ НАГЛЯД ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ПОКАРАННЯМ

22 серпня у Верховній Раді України був зареєстрований проєкт Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення ефективної роботи пенітенціарної системи в умовах воєнного стану». На наш погляд одним із основоположних досягнень цього законопроекту є те, що на зміну одіозному обмеженню волі, яке полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці, прийде пробаційний нагляд, який полягатиме в обмеженні прав і свобод засудженого, що спрямовані на його виправлення і запобігання вчиненню нових правопорушень без ізоляції засудженого від суспільства. Обмеження волі відноситься до основних покарань і призначається від одного до п'яти років. Пробаційний нагляд у якості основного покарання теж передбачається призначати від одного до п'яти років, при цьому пробаційний нагляд як додаткове покарання передбачено від одного до трьох років, а коли це буде додатковим покаранням до штрафу, то у цьому випадку пробаційний нагляд можливий до одного року. Правда, автори законопроекту чомусь проігнорували необхідність внесення відповідних змін у частину 3 статті 52 КК України «Основні та додаткові покарання».

Як обмеження волі, так і пробаційний нагляд не передбачають ізоляцію засуджених від суспільства. Разом із тим, каральний потенціал пробаційного

нагляду буде значно меншим, ніж обмеження волі, яке відбувається у виправних центрах, де умови відбування покарання майже не відрізняються від відбування покарання у виді позбавлення волі у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання. У законопроекті пропонується внести зміни у ст.51 КК України і розмістити пробаційний нагляд одразу після штрафу, з якого починається «драбина покарань». У чому ж полягатиме зміст пробаційного нагляду? Зміни, які пропонується внести у ст. 61 КК України дають відповідь на це питання. Пробаційний нагляд полягатиме у тому, що 1) суд покладе на засудженого обов'язок строком до п'яти років періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації (не рідше одного разу на три місяці і не частіше чотирьох раз на місяць); 2) повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну свого місця проживання, роботи або навчання; 3) не виїжджати за межі України. Крім того, суд зможе покласти на засудженого такі обов'язки: 1) пройти курс лікування від наркотичної, алкогольної залежності, розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку зля здоров'я інших осіб; 2) носити електронний засіб контролю та проживати за вказаною рішенням суду адресою.

З першого погляду зрозуміло, що у тих обов'язках, які покладатиме суд на засудженого, кара, тобто обмеження прав і свобод, насамперед знаходитиме свій прояв у необхідності періодичної реєстрації, обов'язку носити електронний браслет та проживати за відповідною адресою. Щодо інших обов'язків, то, на нашу думку, кара там буде зведена до мінімуму. З іншого боку обов'язок пройти лікування можна охарактеризувати, як турботу про здоров'я засудженого, як прояв гуманізму.

Як видається, карального потенціалу не несуть у собі і ті обов'язки, які покладатиме на засудженого уповноважений орган з питань пробації, а саме: 1) працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано посаду (роботу); 2) виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою (а пробаційні програми передбачають певний курс навчання); 3) дотримуватися вимог щодо вчинення певних дій, пересування та проведення дозвілля, проживання за вказаною адресою; 4) брати участь у складанні та реалізації заходів, передбачених індивідуальним планом соціально-виховної роботи із засудженим; 5) пройти навчання, підготовку, перепідготовку чи підвищення кваліфікації.

За такого підходу уповноважений орган з питань пробації не буде виконувати покарання, а буде надавати соціально-правову допомогу суб'єктам пробації, що цілком відповідатиме розумінню призначення пробації, яке сформульоване у Правилах Ради Європи про пробацію, оскільки пробація відноситься до процесу виконання в суспільстві громадських санкцій і заходів, передбачених законом і призначених правопорушникові, які є альтернативою покаранню. Вона включає широке коло дій та заходів, спрямованих на надання

допомоги, метою яких є залучення клієнтів пробації до громадського життя, а також забезпечення безпеки суспільства.

За такого підходу виникає питання, якщо пробаційний нагляд є складовою частиною пробації, то навіщо його включати у систему покарань? Пробаційний нагляд має розглядатися як альтернатива покаранню. При цьому слід віддати належне авторам законопроекту, які не передбачили внесення змін у Кримінально-виконавчий кодекс, оскільки ті заходи, які має застосовувати уповноважений орган з питань пробації під час пробаційного нагляду не є виконанням покарання, тому й кримінально-виконавче законодавство не повинно їх регулювати. Що ж стосується необхідності виконувати обов'язки, покладені судом, то тут мова йде про виконання судового рішення, а не про виконання покарання.

Ще один спірний момент вбачається у назві законопроекту, бо він начебто спрямований на «забезпечення ефективної роботи пенітенціарної системи в умовах воєнного стану». Що таке пенітенціарна система в Україні, яким нормативним актом регулюється її діяльність - невідомо.

*Сугак Дар'я Вячеславівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Геннадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

JUVENILE CRIME

According to the law, every person who has committed a crime must be held criminally liable. But the legislator divides persons who have committed a socially dangerous criminal act into certain age categories. One of these categories of persons are minors.

Accordingly, Art. 22 of the Criminal Code of Ukraine, persons who have reached the age of sixteen at the time of committing a criminal offense are subject to criminal liability. The exception is serious and especially serious crimes, for which responsibility begins at the age of fourteen. The most common crimes committed by minors include theft, robbery, extortion, murder, intentional infliction of bodily harm, rape, violent acts of a sexual nature, etc.

The main reason for committing a criminal offense by teenagers is: long-term neglect, conflict relationships in the family, negative companies, efforts to assert themselves in the environment.

The following types of punishments will be applied to minors found guilty by the court of a crime:

- a fine (applies only to minors who have independent income, own funds or property that can be charged. The amount of the fine is determined by the court depending on the severity of the crime committed and taking into account the property

status of the minor within five hundred of the non-taxable minimums established by law income of citizens).

- community service (may be assigned to a minor between the ages of 16 and 18 for a period of thirty to one hundred and twenty hours and consists in the performance of work by the minor in the time free from studies or main work).

- correctional labor (may be assigned to a minor between the ages of 16 and 18 at the place of work for a period of two months to one year. From the earnings of a minor sentenced to correctional labor, a deduction is made to the state income in the amount established by the court, within the limits of five to ten percent).

- arrest or imprisonment.

In addition, minors may be subject to additional penalties in the form of fines and deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities.

The peculiarities of the criminal responsibility of minors are that special conditions of criminal responsibility and punishment are provided for minors, compared to adult offenders, namely:

- under certain conditions, the possibility of releasing a minor from criminal liability with the application of coercive measures of an educational nature is allowed;
- the types of punishments have been shortened and the terms of the established punishments have been limited;
- milder requirements (conditions) are provided for exemption from criminal punishment;
- reduced the terms after which parole can be applied to a minor, as well as the terms of repayment and removal of a criminal record.

But it is important that if the minor himself does not have his own income, then the material damages caused to the minor are reimbursed from the budget of his parents.

A minor may be deprived of his freedom in cases such as: repeated crime of minor gravity - for a period of no more than 1 year and 6 months; a crime of medium severity - for a term of no more than 4 years; serious crime - for a term of no more than 7 years; especially serious crime - for a term of no more than 10 years; a particularly serious crime, combined with the intentional deprivation of a person's life, - for a term of up to 15 years.

A minor may be released from criminal liability in connection with reconciliation with the victim; in connection with active repentance; in connection with the transfer of the guilty party to bail; due to a change in the situation.

Today, a lot of crimes are committed by minors, besides, more and more young people are becoming offenders. The reason for this is the lack of proper care and supervision of adults.

Having considered this topic, it can be concluded that the local prosecutor's office should take increased measures to prevent youth crime, conduct more and more preventive work with juveniles prone to delinquency, ensure control over children who have come into conflict with the law, and also strengthen supervision for dysfunctional families, where there is no supervision, etc.

References

1. Criminal Code of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Last accessed: 17.09.2022).
2. Criminal law of Ukraine textbook. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10088/Kryminalne%20pravo%20UkrainyZahalna%20chastyna_pidruchnyk_KhNUVS_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Last accessed: 17.09.2022).
3. URL: <https://richki-gromada.gov.ua/news/1599466887/>. (Last accessed: 17.09.2022).

*Судакова Лілія Анатоліївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Генадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

FREEDOM AS A CONSTITUTIONAL VALUE

Freedom is a person's ability to act in accordance with one's own desires, interests, and goals based on knowledge of objective reality. Freedom is the ability to choose options for events. No choice equals no freedom.

According to S.I. Maksimov, among the values that are embodied in law, universal legal values stand out first of all, to which freedom belongs. Instead, S.P. Pogrebnyak attributes freedom to the fundamental principles of law. If you turn to the Constitution, it does not mention freedom as a value, but you can mention part 1 of Article 29 of the Constitution of Ukraine, which states that "every person has the right to freedom and personal integrity." This wording, being not widely defined, can essentially define the word "freedom" in cases not only related to the constitutional rights of a person, but also in cases related to detention, deprivation of liberty of a person. This gave the impetus for a broader interpretation of the category of freedom by the Constitutional Court of Ukraine. This interpretation was made by the Constitutional Court of Ukraine in the decision No. 2-пп/2016 dated June 1, 2016 on the case of judicial control over the hospitalization of incapacitated persons in a psychiatric institution. In para. 2 clause 2.3. KSU noted that "among the fundamental values of an effective constitutional democracy is freedom, the presence of which in an individual is one of the prerequisites for his development and socialization. The right to freedom is an inalienable and inalienable constitutional right of a person and includes the possibility of choosing one's behavior for the purpose of free and comprehensive development, acting independently in accordance with one's own decisions and ideas, determining priorities, doing everything that is not prohibited by law, without hindrance and on one's own discretion to move around the territory of the state, choose a place of residence, etc. The right to freedom means that a person is free

in his activities from external interference, with the exception of restrictions established by the Constitution and laws of Ukraine."

In the conditions of martial law in our country, the balance of freedom and security is relevant when restricting human rights, terrorist threats, the spread of dangers: wars, epidemics, emergency situations are also equally important. So, we can conclude that in law, freedom should be considered both as a value and as a principle. Equally important is the distinction between positive and negative. At the same time, the task of the constitution is only to limit the state, ensuring freedom.

Another approach suggests a more active intervention of the state in public life, simultaneously limiting freedom in order to guarantee it.

So, drawing conclusions, it can be noted that freedom as a value did not find its direct constitutionalization in the Constitution of Ukraine. Likewise, freedom is a key principle and value of civil society, creating prerequisites for its development. Civil society needs the constitutional value of freedom, and the functioning of civil society must be based on it.

References

1. Freedom as a constitutional value. URL: <https://vycherpno.ck.ua/shho-ye-svoboda-dlya-lyudini/>. (Last accessed: 17.09.2022).

2. Freedom as a principle and value of civil society. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/723>. (Last accessed: 17.09.2022).

*Таймасханов Халід Сайд-Магомедович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Насамперед необхідно наголосити на тому, що об'єктивний, повний та всебічний розгляд цивільної справи значною мірою залежить від ефективного та всебічного дослідження судом наданих сторонами конфлікту доказів та аргументації своєї позиції по справі, а отже, від надання судді можливість перевірити обставини, що спричинили конфлікт між сторонами відповідного судового процесу.

Так, можна констатувати, що докази та доказування, які надаються для обґрунтування позиції сторін, використовуються сторонами для підтвердження своєї правоти у конфліктних правовідносинах та захисту чи відновлення своїх прав та інтересів.

Водночас від якості та повноти наданих доказів залежить подальша позиція цивільного суду у вирішенні даного конфлікту між сторонами та ухвалення вмотивованого рішення.

З-поміж іншого, зазначу, що доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [1, с.14].

Ці дані встановлюються такими засобами:

- 1) Письмові, речові та електронні докази;
- 2) висновки експертів;
- 3) показання свідків.

Як приклад, на мою думку, можна навести цивільну справу про розірвання шлюбу. Відповідно, при формуванні пакету документів у справі про розірвання шлюбу, перед написанням позовної заяви, позивач повинен підготувати певний перелік документів, частина з яких і становитиме доказову базу у даному цивільному процесі.

Такому позивачу також необхідно буде вказати факт - коли і де був зареєстрований шлюб, підтверджений письмовими доказами. Також варто відзначити, що наступним фактом у цій категорії спорів є наявність дітей у сторони, що також підтверджуватиметься письмовим доказом – свідоцтвом про народження.

Інший факт – з ким проживали діти до звернення з позовом до суду – підтверджується такими доказами як довідкою про склад сім'ї, договором найму, актом за підписом уповноваженої особи, свідками. При цьому доцільно буде вказати причини розпаду сім'ї - це інтерпретація учасником тих чи інших подій.

Бувають випадки, коли позивачу або представнику позивача важко відповісти на питання, яке право було ініційовано і як це право забезпечується. Існує багато способів усунення порушеного права, тому при складанні претензії необхідно дати відповідь на такі запитання:

- Яке право було порушено;
- Як захистити це право;
- Як це право забезпечується;
- Які докази підтверджують порушення права.

Також зазначу, що якщо докази не можуть бути подані у встановлений законом строк з об'єктивних причин, учасник справи повинен письмово повідомити про це суд та зазначити:

- 1) докази, які не можуть бути представлені;
- 2) причини неможливості подання доказів у зазначений строк;
- 3) докази вчинення особою всіх залежних від неї дій, спрямованих на отримання зазначеного доказу.

Також хотілось би додати положення про те, що павило розподілу тягара доказування організує весь процес – від моменту подання позову до ухвалення судового рішення воно відіграє роль глобального рушійного фактора розвитку

процесу. Звертається увага на особливість застосування норми в залежності від позиції сторін.

Відповідно, тягар доказування для позивача та відповідача істотно відрізняється. Позивач зобов'язує себе своєю ініціативою, тому він завжди є активною стороною. Тягар доведення для позивача завжди існує. Відповідач – сторона, яка обирає варіант захисту: від активного заперечення до повного мовчання [2, с.125].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що докази та доказування є невід'ємним елементом забезпечення повного, своєчасного, об'єктивного розгляду цивільної справи та постановлення судом вмотивованого та обґрунтованого рішення.

Література:

1. Рабінович П., Ратушна Б. Загальнотеоретичні проблеми права на належне доказування в українському судочинстві (у світлі практики Стразбурзького суду). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 3. С. 13-14.
2. Рудько К.А. Обов'язок доказування та подання доказів у цивільному процесі. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 4 (70). С. 125-128.

*Тарасюк Данило Олексійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАХИСТУ СЕРВІТУТНИХ ПРАВ У РИМСЬКОМУ ТА СУЧАСНОМУ ПРАВІ

У даний момент сервітутні права є дуже розповсюдженим методом права користування чужим майном, що встановлюється щодо природних ресурсів, іншого нерухомого майна, земельної ділянки з метою задоволення інтересів осіб, які не можуть бути задоволені іншим шляхом. Застосування сервітуту в наш час є дуже актуальним, адже за допомогою такої домовленості громадяни можуть задовольняти свої потреби та займатися відповідною господарською діяльністю, яка вимагає укладення даного договору.

Місцем зародження права сервітуту, в тому числі й способів його захисту, прийнято вважати римське приватне право. Перші правові засоби щодо усунення порушення права сервітуту були розроблені саме римськими юристами. Так, серед засобів захисту прав сервітуту виокремились: захист за допомогою речового позову, віндикація сервітуту, який згодом отримав відокремлене найменування як конфесорний позов [1]. Сервітуарій мав можливість захищати свої права як від наявних порушень прав, так й від можливих посягань на них у майбутньому. Для цього він міг вимагати як повернення втраченого сервітуту,

так і припинення незаконних дій з боку сторонніх осіб, що порушують його суб'єктивне право. За правом Юстиніана, позови які впливали з такого права, подавались проти всякого, хто заважав уповноваженій особі здійснювати свої права, незалежно від того, мав чи ні порушник права стосовно речі [2].

Конфесорний позов мав двоякий прояв. З однієї сторони, він був спрямований на усунення претензій з боку сторонніх осіб, що носили юридичний характер. З другої, він повинен був усунути наявні перешкоди стосовно користування сервітуарія належним йому сервітутом. Проте при фактичному позбавленні володіння на земельний сервітут, конфесорний позов не застосовувався [1].

Неоднозначність в розумінні способів захисту сервітуту за умови тлумачення даного права як виключно речового породжує питання та сумніви стосовно того, якими засобами його захищати – зобов'язально-правовими чи речово-правовими. Якщо слідувати канонічній традиції і шукати способи захисту сервітутних прав серед речових позовів, то рішення даного питання криється не в безпосередньому захисті самого сервітутного права, а з огляду на його забезпечувальну функцію, - в захисті права власності пануючої ділянки [1]. Інакше кажучи, сервітуарій може вільно подавати негативні позови до будь-якої особи, чи навіть самому співвласнику, проте не через те що він є сервітуарієм, а через те, що він є власником пануючого майна. Тому у чистому його вигляді, незважаючи на обслуговуюче його право власності, сервітут не може запустити речово-правовий механізм захисту.

Окрім речових, уповноважений суб'єкт має право використовувати й зобов'язальні засоби захисту сервітуту, визначених чинним законодавством України. Зобов'язально-правові засоби захисту прав сервітуарія застосовується у випадках, коли підставою є договір [3].

Сучасне законодавство України у цивільному праві встановило специфіку конструкції сервітуту таким чином, що необхідність застосування засобів захисту виявляється у майбутнього сервітуарія ще на стадії його встановлення. В українському законодавстві як засіб захисту використовується віндикаційний позов. У цьому питанні українське законодавство діє за традиціями римського та російського дореволюційного права.

Отже, розглянувши всі засоби захисту сервітутного права, можливо дійти висновку, що усі вони мають початок з класичного римського права та фактично збігаються з вітчизняними засобами захисту. Захист може здійснюватися як у вигляді речового, так й зобов'язального позову, це буде залежати від того, яке саме порушення даного права відбулось.

Література

1. Філонова Ю.М. Захист сервітутних прав: досвід Римського права та сучасний стан. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14992/1/FILONOVA_265-2_68.pdf (дата звернення: 09.09.2022).

2. Земельные сервитуты: правовые основы, учет и налогообложение. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DG080364> (дата звернення: 09.09.2022).

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 06.01.2003. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 09.09.2022).

*Тимофєєв Володимир Павлович,
старший викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Гунько Катерина Олегівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Права людини - одне з найважливіших завоювань світової культури та цивілізації, бо вони втілюють у собі високі ідеали свободи та рівності, такі загальнолюдські моральні принципи, як справедливість, гуманність, милосердя. Ніхто не може позбавити людину її природних вроджених прав — на життя, на особисту недоторканність, вільний вибір своєї діяльності, свободу совісті, думок [1].

Сучасний світ неможливо уявити без прав людини, які ґрунтуються на принципах свободи, рівності, справедливості і мають універсальний характер. Основні ідеї прав людини втілилися у Загальній декларації прав людини, прийнятої ООН 10 грудня 1949 р., у Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 року, у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. та низку інших документів. Сьогодні права людини — одна з найвищих людських цінностей. Їхнє порушення негайно привертає увагу світової спільноти. Не випадок - але світову політичну та юридичну науку цікавлять і порушення цих прав під час збройних конфліктів, під час воєн.

Закони та звичаї війни зараз представляють певну сукупність міжнародно-правових норм і моральних принципів, що регулюють права та обов'язки воюючих сторін та нейтральних держав під час війни, мета якої – усунення найбільш жорстоких форм ведення воєнних дій, покращення долі поранених, хворих та військовополонених, захист мирного населення, недопущення надмірного насильства між ворожими сторонами по відношенню як один до одного, так і до осіб, які безпосередньо не беруть участь у військових діях [2].

Правове становище людини на війні є одним із найголовніших питань у міжнародному праві, і вирішення його дуже важливе для можливої гуманізації самої війни. Очевидно, що в умовах відкритого протистояння під час військових дій ніхто не може нікому гарантувати життя, бо одна армія прагне фізично знищити іншу, солдат однієї армії вбиває солдата супротивника. Отже, для реалізації цього принципу потрібна наявність спеціальних умов, і однією з таких умов є полон. Обеззброєному ворогові, захопленому на полі бою, який не має можливості продовжувати опір, має бути гарантоване природне право - право на

життя. Таким є принцип сучасного міжнародного права. Однак на противагу позиції юристів і політиків завжди існувала позиція військових — ворог має бути повалений за будь-яку ціну.

Суть війни, згідно з позицією вченого, полягає у боротьбі армій держав з метою перемоги над ворогом. Завдання права у цих обставинах полягає не так у перешкоджанні військовим силам виконувати свій обов'язок, як в укладанні цього явища у певну протокольну форму. Наявність протоколу, який закріплює ключові аспекти війни, покликана відрізнити війну, наприклад, від простого вбивства. І якщо війна — це продовження політики держави у вигляді збройної боротьби, то сама збройна боротьба зведена за своєю суттю до фізичного знищення одного солдата іншим. Причому слід врахувати, що така поведінка з початком війни на полі бою набуває легітимного характеру, заохочується ворожою державою. На цьому тлі ідеї про поважного ставлення до ворога на полі бою, про принцип гуманності при веденні війни, про цінність людського життя відступають перед необхідністю виграти одну битву або війну в цілому [3].

Паралельно з міжнародним правом у галузі прав людини діє додаткова правова система міжнародного гуманітарного права. Викладені в Женевських конвенціях 1949 року так звані «правила ведення війни» встановлюють стандарти захисту поранених, хворих та осіб, які зазнали аварії корабля, а також цивільних осіб, що живуть в районах військових дій або в умовах окупації противником. Збройні сили в багатьох країнах проводять навчання свого особового складу положенням Женевських конвенцій, а Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) відіграє провідну роль у світі у справі освіти громадськості у галузі міжнародного гуманітарного права, а також надання гуманітарної допомоги під час збройних конфліктів.

Водночас реалії сучасної війни зазнали змін. Комбатантами вже є не просто армії ворожих країн (міжнародний збройний конфлікт), а й повстанські армії, терористи або політичні чи етнічні групи, що конкурують між собою (внутрішній збройний конфлікт). На додаток, більшість жертв — це вже не лише військовослужбовці, а й цивільні особи, особливо жінки, діти та люди похилого віку.

Система прав людини та міжнародне гуманітарне право багато в чому доповнюють одна одну. Наприклад, і там, і там особлива увага приділяється дітям, завербованим як військовослужбовці, і визнається необхідність особливого захисту дітей, які опинилися в умовах збройного конфлікту [4].

Слід констатувати, що держава може засвідчувати свою неспроможність охороняти основні права людини на непідконтрольних територіях. Однак такий підхід не розв'язує проблему збереження суверенітету, територіальної цілісності та захищеності прав людини. Тому на сьогодні перед Україною гостро постала проблема пошуку нових більш дієвих моделей правозахисної діяльності.

Література

1. Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014.

№ 26. С. 128-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2014_26_23. (дата звернення: 11.09.2022).

2. Лямкін Р. В. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&=1&Image_file_name=PDF/Nzizvru_2014_6_12.pdf (дата звернення: 11.09.2022).

3. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. 2-ге вид., доповн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.

4. Щербіна М. Захист прав людини в умовах збройного конфлікту. Збірник тез круглого столу, присвяченого 72-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Київ, 10 грудня 2020 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2021. 165с.

Тітко Іван Андрійович,

д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УПУЩЕНА ВИГОДА: ПЕРСПЕКТИВИ ВІДШКОДУВАННЯ В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Вивчення як наукових джерел, так і судової практики дає можливість стверджувати, що відшкодування упущеної вигоди є досить спірним питанням у науці та практиці кримінального процесу. Не є рідкістю ситуація, коли внаслідок кримінального правопорушення потерпілий не отримує ті майнові блага, які він міг би отримати, у разі, якщо не було б вчинено відповідного протиправного діяння. Однак, з огляду на те, що закон не містить чіткої відповіді щодо можливості відшкодування таких збитків в межах кримінального провадження, дане питання є досить неоднозначним. З одного боку, упущена вигода не має прямого причинно-наслідкового зв'язку із фактом кримінального правопорушення. Більше того, упущена вигода є не чим іншим як припущенням щодо тих матеріальних благ які на момент вчинення кримінального правопорушення ще взагалі не існували і гіпотетично лише могли б виникнути у майбутньому. Водночас, з іншого боку, слідуючи такій логіці, ми позбавляємо потерпілого можливості повноцінно захистити свої майнові права в межах кримінального процесу, що навряд чи може вважатися виправданим.

Вивчення судової практики з даного питання надає можливість констатувати, що відшкодування упущеної вигоди все ж є можливим в межах кримінального провадження, хоча й має певну специфіку [детальніше див.: 1]. Водночас, практика не є однозначною і єдиною. Досить часто спроба отримати відшкодування упущеної вигоди шляхом заявлення цивільного позову в кримінальному процесі зазнає поразки, зокрема й через застосування судом підходу, відповідно до якого упущена вигода не має прямого зв'язку із кримінальним правопорушенням, а, відповідно, й не підлягає відшкодуванню

через цивільний позов у кримінальному процесі [2]. Однак, при цьому маємо відмітити, що негативний результат далеко не завжди зумовлений принциповою позицією суду щодо неможливості такого відшкодування, а досить часто має інші причини. Доволі часто причиною програшу в цьому питанні є інші чинники (зокрема, неналежне обґрунтування позовних вимог), за відсутності яких результат, напевне, міг би бути діаметрально протилежним [див.: 3-6]. Підтвердженням такого висновку можуть служити приклади із судових рішень, якими позовні вимоги щодо відшкодування упущеної вигоди шляхом заявлення цивільного позову в кримінальному провадженні були задоволені [див.: 7-10].

З огляду на вищевикладене, є підстави для висновку про те, що судова практика все ж сприймає позицію про можливість відшкодування у межах цивільного позову в кримінальному провадженні не лише збитків, які прямо пов'язані із фактом кримінального правопорушення, а й тих майнових благ, які потерпілий міг би отримати, у разі, якщо не було б вчинено відповідного кримінального правопорушення, тобто – упущеної вигоди. Водночас, для такого відшкодування, позивач має довести належними і допустимими доказами як реальність перспектив щодо отримання таких майнових благ, так і причинно-наслідковий зв'язок між вчиненням кримінального правопорушення та упущеною вигодою.

Література

1. Тітко І.А. Відшкодування упущеної вигоди в межах цивільного позову у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 527-529.
2. Вирок Ленінського районного суду м. Миколаєва від 20 лютого 2018 р., судова справа № 489/3064/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72306026> (дата звернення: 19.02.2022).
3. Вирок Київського районного суду м. Одеси від 9 червня 2015 р., судова справа № 520/1346/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45258602> (дата звернення: 18.02.2022).
4. Вирок Шевченківського районного суду міста Києва від 21 березня 2018 р., судова справа № 761/13872/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72903072> (дата звернення: 18.02.2022).
5. Вирок Шевченківського районного суду міста Києва від 24 травня 2018 р., судова справа № 761/3660/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74278009> (дата звернення: 19.02.2022).
6. Вирок Скадовського районного суду Херсонської області від 11 січня 2017 р., судова справа № 663/1733/16-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63992744> (дата звернення: 18.02.2022).
7. Вирок Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 7 березня 2017 р., судова справа № 214/1981/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65181072> (дата звернення: 19.02.2022).

8. Вирок Садгирського районного суду м. Чернівців від 1 листопада 2018 р., судова справа № 726/1540/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77738724> (дата звернення: 19.02.2022).

9. Вирок Кременського районного суду Луганської області від 10 квітня 2013 р., судова справа № 414/695/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30853991> (дата звернення: 19.02.2022).

10. Вирок Городищенського районного суду Черкаської області від 22 липня 2008 р., судова справа № 1-99/2008. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2293344> (дата звернення: 19.02.2022).

*Тіцька Ірина Григорівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ

Однією з актуальних проблем у науці цивільного права є юридичні факти, що є обставинами, передбачені правовими нормами, які породжують, змінюють або припиняють цивільні правовідносини. Вони виявляються в нормальній життєдіяльності людей, у різних процесах, у яких виникають цивільні правовідносини, тобто виникають права та обов'язки сторін.

Відповідно до ст. 8 ЦК України цивільні права та обов'язки виникають з підстав, передбачених законом та іншими правовими актами, а також із дій громадян та юридичних осіб, які й не передбачені нормативними актами, але в силу загальних засад та змісту цивільного законодавства породжують цивільні правничий та обов'язки [1].

Законодавець передбачив найчастіше які виникають підстави виникнення цивільних прав і обов'язків. Тим не менш, постає питання, як слід розуміти, встановлює, що інші дії можуть бути основою виникнення цивільних прав та обов'язків, і що саме до подібного роду діям слід відносити [2].

Безперечно, що під іншими діями законодавець передбачає рідко зустрічаються у практиці підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав та обов'язків. Тим не менш, потрібно встановити правомірні чи неправомірні дії позначені в аналізованій нормі. У літературі зазначається, що правомірні дії передбачені підп. 1-5, неправомірні - підп. 6 та 7 п. 1 ст. 8 ЦК України [3].

Тому Особливу увагу теоретично приділяється підп. 8 п. 1 ст. 8 ЦК, тому що існують різні думки щодо того, що дані дії собою представляють.

Так, Н.І. Клейн пише, що досліджувана норма припускає можливість виникнення цивільних прав та обов'язків на підстав і дій та подій, хоч і не

передбачених правовими нормами, але не суперечать загальним засадам та змісту цивільного законодавства [2, с. 24].

Таким чином, під ними можуть розумітися як правомірні, так і неправомірні дії суб'єктів громадянського права.

Спільним для всіх об'єктів цивільних прав ознакою слід вважати нормативно гарантовану можливість правового закріплення їх за суб'єктами громадянського права.

Цю ознаку називають «юридичною прив'язкою», стосовно таким об'єктам, як речі, дозволяє відмежувати природні об'єкти у їхньому природному стані від об'єктів у правовому сенсі та забезпечує регулювання переходів об'єктів з натурального стану предметів у правовий стан (статус) об'єктів суб'єктивних прав (і, навпаки – при втрати цієї прив'язки) [2].

До ознак об'єктів цивільних прав відносять легалізацію. Легалізація об'єкта – це його підтвердження відповідності об'єкту закону. Легалізація зазвичай проявляється у двох формах - допоміжною і позитивною. Що стосується позитивної легалізації - це така легалізація, коли об'єкт прямо вказується в законі, як об'єкт цивільних прав.

Таким чином, об'єктами громадянських прав прийнято вважати ті блага, щодо яких суб'єкти цивільного права вступають між собою у правові відносини.

Перелік таких благ перераховано ст.128 ЦК. До об'єктів цивільних прав належать речі, включаючи гроші та цінні папери; майно; роботи та послуги; інформація; результати інтелектуальної діяльності та нематеріальні блага. Цивільний кодекс ділить об'єкти цивільних прав на певні групи залежно від своїх властивостей [2].

Метою такого поділу є введення у разі необхідності спеціальних режимів, які можуть відбивати особливості тих чи інших об'єктів. Головне, що об'єднує всі об'єкти цивільних прав — це те, що вони мають здатність задовольняти ті чи інші потреби людей.

Також слід зазначити їх доступність та освоєність суспільством. Стає ясно, що з такими об'єктами цивільних прав, ми щодня стикаємося у повсякденному житті [3].

На закінчення виділимо найбільш суттєві ознаки правоздатності, що виражають її фундаментальність та правову природу. По-перше, первинність або вродженість виражає близькість правоздатності до природно-правових категорій, проте стати такою за визначенням не може; по-друге, невід'ємність закріплює безперервну дію правоздатності протягом усього життя; по-третє, невідчужуваність означає неприпустимість будь-якого обмеження чи ізоляції правоздатності від правової природи людини [4].

Дані ознаки в сукупності підкреслюють правову стійкість і непохитність правоздатності і висловлюють головну думку про те, що у разі вилучення у людини будь-якої іншої властивості, чи то дієздатності, чи деліктоздатності, чи вилучення всіх їх разом, вона все одно буде суб'єктом права. Але варто виключити правоздатність із статусу людини, та він безповоротно випаде із структури правового суспільства.

Література

1. Кириленко М. Суб'єктивні цивільні права та обов'язки. Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина: матеріали VIII Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих учених і студентів (м. Чернігів, 18-19 травня 2021 р.). Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 280 с.
2. Мічурін, Є. О. Абсолютні та відносні цивільні права. *Форум права*. 2018. № 1. С. 81-87.
3. Дзера І. Основи цивільного права. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 384 с.
4. Погребняк В. Я. Перехід суб'єктивних цивільних прав і правонаступництво як категорії цивільного права: сутність і співвідношення. *Право і суспільство*. 2019. №1-2. С. 38-44.

*Топчій Карина Костянтинівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР: ІНСТИТУТ КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ПРАВА

Спадковий договір вперше з'явився в Німеччині, Австрії та Швейцарії в середні віки. Надалі спадковий договір отримав позитивні оцінки та продовжував розвиватися як інститут цивільного права. І.В. Матвеевим зазначено, що як первинна форма можна розглядати німецьку модель, яка встановлює пріоритети заповідальних розпоряджень над договірними складовими [1, с. 6]. Особи, пов'язані з спадковим договором і мають право призватись до процесу спадкування, зобов'язані виконувати після смерті спадкодавців покладання майнового та немайнового характеру. Перевіряти процес реалізації покладень повинні спадкоємці, душоприказники, нотаріуси, які керують спадковими справами. У контексті цього ми можемо виділити негативні моменти спадкових договорів: яким чином співвідноситься спадковий договір та обов'язкові частки у спадщині. Спадковий договір дозволяє спадкодавцю зберігати статус власника нерухомості протягом свого життя. Але разом з тим, майно, що переходить від відчужувача, виключається зі спадкової маси [2, с. 4]. Аналіз спадкового договору дозволяє зробити висновок про схожість його із заповітом у контексті розпорядження майновими правами. Але ми можемо припустити, що спадковий договір буде пріоритетним стосовно заповіту, оскільки складання заповіту на майно, яке буде предметом спадкових договорів, воно буде визнано нікчемним, причому незалежно від моменту складання заповіту. Майнові права, які входять у предмет спадкових договорів, виключаються із спадкової маси і, отже, що неспроможні перейти ні спадкоємцям за заповітом, ні за законом. Як визначати обов'язкову частку у

спадковій масі, права на яку не поширюються на майнові права, визначені спадковим договором? З погляду Н. Є. Папушина, це представляється як допустиме законодавством обмеження свободи заповідального розпорядження [5, с. 12]. За наявності такого обмеження необхідно аналізувати інше обмеження свободи заповіту – укладання спадкового договору, по суті. Спадковий договір, як і будь-який правочин, може бути визнаний недійсним за рішенням суду. Як визначається в абз. 3, 4 стор. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» спадкове право, договір може бути визнаний недійсним з підстав, передбачених главою 16 ЦК України. Про необхідність розірвання спадкового договору може бути заявлено як відчужувачем та набувачем, так і іншою заінтересованою особою. Виходячи з проведеного аналізу нової юридичної конструкції у цивільному праві, можна зробити висновок про необхідність ретельного розгляду всіх можливих питань та усунення проблем спадкового договору, тим самим удосконалюючи спадковий договір на користь громадян, які виступають спадкоємцями при оформленні даних договірних відносин.

Література

1. Матвеев, І. В. Спадковий договір: досвід Європи та перспективи появи у цивільному праві України. *Юстиція*. 2019. № 2. С. 5–8.
2. Блінков О. Є. Про спадковий договір у спадковому праві: бути чи не бути? URL: <https://zib.com.ua/ua/15026.html>. (дата звернення: 08.09.2022).
3. Майданик Р. А. Спадковий договір у цивільному праві України. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2. С. 90–105.
4. Марченко В. М. Спадкове право. Практика застосування нотаріусами України. Харків: Страйд, 2012. 736 с.
5. Папушина, Н. Ю. Спадковий договір: перспектива появи у спадковому праві. *Нотаріальний вісник*. 2019. № 2. С. 12–17.

Троцька Марина Василівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
конституційного, адміністративного,
екологічного та трудового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Черкашина Марина Костянтинівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри екологічного
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВОД ЯК УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЗАГАЛЬНОГО ВОДОКОРИСТУВАННЯ

Природні об'єкти, перебуваючи у взаємозв'язку, впливають один на одного, а також на життя та здоров'я громадян. Їх належний стан має важливе значення

та забезпечується такими шляхами. По-перше, реалізацією необхідних заходів, які направлені на попередження настання негативних наслідків щодо таких об'єктів, наприклад, в рішенні Ради національної безпеки і оборони України «Про стан водних ресурсів України» [1] звертається увага на контроль за станом водних об'єктів (п.п. 1) п. 3), впровадження на постійній основі процесу моніторингу ефективного використання водних ресурсів (п.п. 2) п. 3). По-друге – розробкою можливих заходів усунення негативних наслідків в разі їх настання, наприклад, в аварійних ситуаціях на водних об'єктах, пов'язаних з їх забрудненням, що може шкідливо вплинути на здоров'я людей і стан водних екосистем, підприємство, установа чи організація, з вини яких сталася аварія або які виявили її, повинні негайно розпочати ліквідацію її наслідків (ч. 2 ст. 108 Водного кодексу України [2]).

Право загального водокористування може бути реалізовано за певних умов. Так, однією з таких умов є забезпечення належної якості води у водних об'єктах, що є необхідною складовою реалізації права водокористування загалом та права загального водокористування зокрема. Неналежний стан водних об'єктів може виступати перепорою на цьому шляху.

За ст. 1 Водного кодексу України під якістю води розуміється характеристика складу і властивостей води, яка визначає її придатність для конкретних цілей використання.

У свою чергу, за ч. 1 ст. 47 Водного кодексу України загальне водокористування здійснюється громадянами для задоволення їх потреб (купання, плавання на прогулянкових суднах, любительське і спортивне рибальство, водопій тварин, забір води з водних об'єктів без застосування споруд або технічних пристроїв та з криниць) безкоштовно, без закріплення водних об'єктів за окремими особами та без надання відповідних дозволів.

Відповідно, використання водного об'єкта – це процес використання води у виробництві з метою отримання продукції, для господарсько-питних потреб населення, потреб гідроенергетики, рибництва, водного, повітряного транспорту, для відпочинку людей, організації пляжів, місць масового відпочинку людей, використання плаваючих засобів, улаштування водних атракціонів, місць для занять видами спорту, фізкультурно-оздоровчих занять, пунктів аматорського і спортивного рибальства тощо (п. 3 розд. «Загальні положення» Правил охорони життя людей на водних об'єктах України) [3]. У абз. 11 п. 1 розд. «Вимоги безпеки до пляжів, місць масового відпочинку людей на водних об'єктах» поряд із іншим передбачається, що під час влаштування пляжів та місць масового відпочинку людей на водних об'єктах необхідно дотримуватися таких вимог: відповідність води вимогам чинних санітарних норм.

З урахуванням того, що Санітарні правила і норми охорони поверхневих вод від забруднення (СанПіН 4630-88), що містили гігієнічні нормативи, втратили чинність з 01.01.2017р. відповідно до Урядового розпорядження від 20 січня 2016 р. № 94-р., на загальнотеоретичному науковому рівні зазначається, що до моменту затвердження переліку нормативів для гігієнічної оцінки води

поверхневих водойм під час здійснення державного моніторингу поверхневих вод річок доцільно застосовувати наступні діючі санітарні норми: ДСП 173-96 (додаток 11), ДСП 172-96 (табл. 1, 2), ДСТУ 4808 (табл. 1, додаток Д) [4, с. 105], а саме, додаток 11. «Гігієнічні вимоги до складу та властивостей води водних об'єктів в пунктах господарсько-питного і культурно-побутового водокористування» Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів [5], таб. 1 «Вимоги до складу і якості води в місцях водокористування населення»; таб. 2. «Вимоги до якості води за санітарно-мікробіологічними показниками в районах водокористування населення» Державних санітарних правил розміщення, улаштування та експлуатації оздоровчих закладів [6]. Дані норми, в першу чергу, мають значення при забезпеченні якості води при здійсненні загального водокористування. Хоча, крім цього, є необхідним прийняття окремого нормативно-правового акту, яким би закріплювалися відповідні вимоги щодо охорони поверхневих вод від забруднення.

Тобто, для того, щоб реалізувати право загального водокористування необхідно, щоб склад та властивості води були придатними для втілення певних потреб, котрі забезпечуються загальним водокористуванням. Погіршення якості води водних об'єктів може бути результатом різноманітної діяльності, але при реалізації права загального водокористування, джерело такого погіршення не буде мати суттєвого значення, так як незалежно від виду діяльності, якщо вода не буде відповідати необхідним вимогам, то фактично реалізація цього права не буде можливою.

Література

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 р. «Про стан водних ресурсів України»: указ Президента України від 13.08.2021р. № 357/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 66. Ст. 4155.
2. Водний кодекс України від 06 червня 1995 р. № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.
3. Про затвердження Правил охорони життя людей на водних об'єктах України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 квітня 2017 р. № 301. *Офіційний вісник України*. 2017. № 42. Ст. 1312.
4. Зайцев В.В. Особливості гігієнічного нормування води водоймищ при здійсненні державного моніторингу вод. Актуальні питання громадського здоров'я та екологічної безпеки України: зб. тез доп. науково-практичної конференції присвяченої чотирнадцятим марзеєвським читанням (17-18 жовтня 2019 р., Київ). Вип. 19. 2019. С.103-105.
5. Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.06.1996 р. № 173. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-96#Text> (дата звернення: 11.09.2022).
6. Державні санітарні правила розміщення, улаштування та експлуатації оздоровчих закладів затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від

19.06.1996 року № 172 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0378-96#Text>
(дата звернення: 11.09.2022).

*Халус Юлія Юрївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Геннадіївна,
старший викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

PROVIDING ASSISTANCE TO A CHILD DEPRIVED OF PARENTAL CARE

Family law is a set of legal norms aimed at regulating personal non-property and property relations between the following groups of people: married men and women, parents and children, guardians and adoptees, guardians and wards, teachers and their students and other relations between family members who are related. In other words, these are family legal relations that at the same time may contain elements of economic nature. These relations arise at the moment when the spouses enter into marriage, the couple gives birth or adopts a child. Family law contains norms that regulate the relations of people related by family ties. In some respects, family law is very close to civil law, but it has some differences, which means that it belongs to a separate sphere. Family law is a branch of private

One of the most important features of family law is its main objectives:

1. protection of family rights of citizens;
2. enforcement measures to ensure that citizens comply with their family responsibilities;
3. Resolution of conflict situations in the family, not considered in court;
4. Protection of the legitimate interests of the child in the family.
5. Legal assistance to a minor deprived of parental care and many others.

Now I want to consider the issue of minors deprived of parental care. In my opinion, this topic will always be relevant. Unfortunately, there will always be such inevitable situations when a child will be left alone. Such children need help.

Article 8 of the Law stipulates that the state shall provide full provision of orphans and children deprived of parental care, as well as persons from their number.

Children deprived of parental care are children who have been left without parental care due to deprivation of parental rights, removal from parents without deprivation of parental rights, recognition of parents as missing or incapacitated, declaring them dead, serving sentences in places of detention and staying in custody during the investigation, search for them by the National Police, related to the lack of information about their whereabouts, prolonged illness of parents that prevents them from performing their parental duties, as well as children separated from their families, abandoned children whose parents are unknown, children abandoned by their parents, children whose parents do not perform their parental duties for reasons that cannot be

clarified due to the stay of their parents in the temporarily occupied territory of Ukraine, and homeless children.

According to Art. 244 of the Family Code, the guardian of a child may be a person:

1. A child's guardian may be an adult legally capable person with his/her consent.
 2. When appointing a guardian or custodian for a child, the guardianship and custody authority takes into account the personal qualities of the person, his/her ability to raise the child, attitude to the child, as well as the wishes of the child. According to Article 25 of the Law of Ukraine "On Protection of Childhood", orphans and children deprived of parental care who are studying are entitled to:

- full state support in educational institutions (orphans and children deprived of parental care under the age of 18 and persons from among orphans and children deprived of parental care, while continuing their studies until the age of 23 or until graduation from the relevant educational institutions);

- payment of social scholarships in the manner and amount established by the Cabinet of Ministers of Ukraine and payment of 100 per cent of the salary accrued during the period of industrial training and industrial practice;

- payment of an annual allowance for the purchase of educational literature in the amount of at least three monthly social scholarships, official salaries that they are assigned. Payment of this assistance is carried out within 30 days after the beginning of the academic year at the expense of funds provided for educational institutions in the relevant budgets;

- preservation of full state support and payment of scholarships for the entire period of academic leave (in case of granting academic leave by medical opinion). The educational institution contributes to the organization of their treatment;

- provision of graduates of educational institutions at the expense of the educational institution or the relevant institution in accordance with the procedure established by the Cabinet of Ministers of Ukraine, with clothing and footwear, as well as a one-time financial assistance in the amount of at least six subsistence minimums for persons of the corresponding age. The norms of provision with clothes and footwear are approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine. At the request of graduates of educational institutions they may be given monetary compensation in the amount necessary for the purchase of clothing and footwear.

Graduation from an educational institution is the basis for the payment of a one-time financial assistance in the amount of not less than six subsistence minimums established by law, regardless of whether such a child continues his/her studies in another educational institution or is employed.

So we can conclude that children deprived of parental care will be provided with assistance from the state.

And we must remember that there is good in the world and people who are not indifferent to other people's grief. There really are such people. Together we can do more!

Helping even one child left without parental care, we will not change the rhythm of the big world, but we will definitely change the world of this little person, who has his whole life ahead of him.

References

1. Family Code of Ukraine. URL: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf> (дата звернення: 08.09.2022).
2. Social protection of orphans and children deprived of parental care. <https://soclaw.com.ua/index.php/journal/article/view/108>. URL: (дата звернення: 08.09.2022).

*Ховпун Олексій Сергійович,
д.ю.н., професор кафедри права і соціальної
роботи Ізмаїльського державного
гуманітарного інституту*

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Збройна агресія російської федерації і її повномасштабне вторгнення на територію України супроводжується безпрецедентним знищенням українського цивільного населення, включаючи дітей, руйнуванням українських міст, культурних і духовних цінностей змушує керівництво країни і звичайних людей, в пошуках міжнародного захисту, справедливості та покарання агресора, звертатися до норм міжнародного гуманітарного права (далі – МГП).

МГП – це галузь міжнародного публічного права, норми і принципи якої спрямовані передусім на обмеження насильства під час війн і збройних конфліктів стосовно цивільного населення, яке не бере участі у воєнних діях, а також тих, хто припинив безпосередню участь у війні. Під захистом МГП перебуває також медичний і духовний персонал, парламентарі і особи, які їх супроводжують; персонал цивільної оборони, персонал, який відповідає за захист і охорону культурних цінностей, бере участь у гуманітарних акціях. Напад на таких осіб забороняється. Ці правила і вимоги становлять основну частину МГП, що базується на Женевських конвенціях від 12 серпня 1949 р. та Додаткових протоколах до них, а тому вона отримала назву «право Женеві» [1].

Відповідно ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

З метою забезпечення належного виконання норм МГП на території України, зокрема реалізації міжнародно-правових зобов'язань України, що впливають з відповідних міжнародних договорів, а також з урахуванням викликів, пов'язаних зі збройним конфліктом на сході України, постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2017 р. № 329 утворена Міжвідомча комісія з питань застосування та реалізації норм МГП в Україні (далі – Комісія) [3].

У складі Комісії сформовані чотири робочі групи:

- 1) з питань захисту постраждалих унаслідок збройного конфлікту;
- 2) з питань засобів і методів ведення війни;
- 3) з питань захисту культурних цінностей;
- 4) з питань проведення інформаційно-просвітницької діяльності про норми міжнародного гуманітарного права та їх дотримання.

Серйозні порушення МГП називаються воєнними злочинами, за їх вчинення, згідно Женевських конвенцій, передбачена кримінальна відповідальність фізичних осіб на національному та міжнародному рівнях.

Тобто на злочинців поширюється принцип універсальної юрисдикції, згідно якого будь-яка держава може притягнути особу, винну у вчиненні воєнних злочинів, до кримінальної відповідальності, незважаючи на місце вчинення злочину та громадянство суб'єкта злочину чи його жертви. До воєнних злочинів строки давності не застосовуються.

Механізми відповідальності за порушення норм МГП знаходяться переважно поза межами галузі – це питання відповідальності держав загалом.

Міжнародну кримінальну відповідальність за воєнні злочини фізичні особи несуть перед Міжнародним кримінальним судом, Міжнародним Судом ООН, міжнародними кримінальними трибуналами, які нерідко змушені звертатися до звичаєвого міжнародного гуманітарного права.

Література

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими : Конвенція від 08.02.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 20.09.2022).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 10.09.2022 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 20.09.2022).

3. Про утворення Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.2020 р. № 329. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-2017-п#Text> (дата звернення: 20.09.2022).

*Царьова Ірина Валеріївна,
д.філ.н., доцент, професор кафедри
українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Незеленнікова Уляна Дмитрівна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

REGULATORY AND LEGAL GUARANTEES OF THE STATUS OF PRISONERS OF WAR IN THE INTERNATIONAL PLANE AND THEIR SIGNIFICANCE FOR UKRAINE

The outbreak of a full-scale war has exacerbated a number of problems, including the protection of the people who defend our state and its sovereignty. The UN Charter establishes a rather extensive system of peaceful means of resolving disputes, but armed conflicts continue to take human lives, lead to injuries, disappearance and displacement of people, detention of persons, etc.

The modern legal framework for the protection of human rights in armed conflicts is formed by a number of international acts. Among the medium, the most important are: The Hague Convention on the Rights and Duties of Neutral States and Persons in Case of Land War (Netherlands, October 18, 1907); The Hague Convention on the Rights and Duties of Neutral States in Case of Naval War (Netherlands, October 18, 1907); Convention on the relief of the fate of the wounded and sick in active armies (United Nations Organization (UN), 12.08.1949); Convention on the Amelioration of the Fate of Wounded, Sick and Shipwrecked Armed Forces at Sea (UN, 12.08.1949); Convention on the Treatment of Prisoners of War (UN, 12.08.1949); Convention on the Protection of the Civilian Population in Time of War (UN, 12.08.1949); Additional Protocol to the Geneva Conventions of August 12, 1949 for the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) of June 8, 1977, as amended on November 30, 1993 (UN, June 8, 1977)[1], p. 220].

The main document that determines the legal status of a prisoner of war is the Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949 (hereinafter referred to as the Convention), which was ratified by the Decree of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR dated July 3, 1954, and for Ukraine the Convention entered into force on January 3, 1955. In Ukrainian legislation, the definition of the concept of prisoners of war is contained in the Instructions on the procedure for the implementation of international humanitarian aid. legal participants in hostilities (combatants).

The basis of the treatment of prisoners of war, as far as wartime allows, are the principles of humanity. The Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War of August 12, 1949 guarantees the humane treatment of captured military personnel. Thus, any wrongful act or omission by a detaining power which causes the death or creates a serious threat to the health of a prisoner of war in custody is prohibited and will be considered a serious violation of this Convention[2]. In particular, no prisoner

of war may be subjected to physical mutilation or medical or scientific experiments of any nature, which are not justified by the need for medical, dental or inpatient treatment of the prisoner of war and are not conducted in his interests. In addition, prisoners of war must always be protected, in particular, from acts of violence or intimidation, as well as from insults and public curiosity. According to the commentary to the Geneva Conventions of 1949, from the moment the armed forces of one state discover wounded or captured military personnel or civilians of another state, or as soon as control over part of the territory of another state begins, the norms of international humanitarian law must be applied immediately [3, p. . 142].

The Rome Statute of the International Criminal Court of July 17, 1998 contributes to the creation of guarantees of respect for the implementation of international justice and ensuring its observance. The statute arose out of the commission of serious crimes during the First and Second World Wars, with the priority task of prosecuting those guilty of crimes so serious that they should be considered crimes "against humanity".

Today, these international normative legal acts are designed to control the observance of basic human rights and to hold the state that received the prisoners accountable in case of non-compliance with the Convention. Compliance with the provisions of the Convention must be monitored by the relevant commissions and, of course, by the International Committee of the Red Cross. Taking into account the events that the whole world is watching, and the partial inaction of international committees that are supposed to ensure control and supervision of prisoners of war in order to prevent acts of violence, intimidation and killing of prisoners of war, it is advisable to revise international treaties that define the procedure for monitoring these activities and the mechanism of the corresponding implementation of this control to preserve the lives of military personnel and the civilian population.

References

1. Hodzhek Ya. S. Normative guarantees of the status of prisoners of war in international law and their significance for Ukraine. Law and society. 2020. №3 P. 220.
2. Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War dated August 12, 1949. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/geneva-convention-relative-treatment-prisoners-war> (Last accessed: 17.09.2022).
3. Senatorova O. V. Human rights and armed conflicts. Study guide. Ministry of education and science of Ukraine. Kyiv: "FOP Golembovska O.O.", 2018. P. 141-143.

*Цюменко Аліна Володимирівна,
аспірантка кафедри адміністративного права
та процесу Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Питання забезпечення захисту персональних даних громадян органами публічної влади останнє десятиліття носить актуальний характер та викликає

гострі дискусії на науково-теоретичному та професійному рівнях. Водночас, війна викликана російською збройною агресією особливо загострила проблему забезпечення захисту державою, органами публічної влади основних прав та свобод громадян, в першу чергу права на життя. В умовах широкомасштабної військової агресії, на особливу увагу заслуговує питання забезпечення захисту персональних даних військовослужбовців [1], несанкціонований доступ до яких агресора може загрожувати їх життю. В першу чергу мова йде про представників силових (мілітаризованих) структур (Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби Безпеки України, Національної поліції, Державної прикордонної служби України та інших військових формувань), які безпосередньо, зі зброєю в руках, забезпечують оборону нашої держави. Доступ агресора, який він постійно намагається отримати, до персональних даних даної категорії осіб несе загрозу не тільки національній безпеці, а й правам цих осіб та членам їх сімей. Наприклад, російська прокремлівська хакерська група RaNDIt виклала у відкритий доступ дані 700 співробітників Служби безпеки України. Дані про співробітників Служби Безпеки України доповнили список військовослужбовців української армії, що існував раніше, де зазначені: ім'я, по батькові, прізвище, дата народження, посада, звання, адреса, телефон, паспортні дані, у ряді випадків – електронна пошта, сторінки в соцмережах та інші дані. Як правило, запис ілюструється фотографією [2]. Ці дані можуть бути використані, і використовуються ворогом, на шкоду правам цих осіб, членів їх сімей. Наприклад, для залякування членів сімей, завдання моральних страждань, завдання фізичної шкоди здоров'ю, загрози життю. Наслідком перебування військовослужбовця у зоні ведення бойових дій доволі часто може стати його полон, тобто – у найзагальнішому розумінні – обмеження свободи (насильне утримання) військовослужбовця державою-противником в особі її військових органів із метою обмеження участі у бойових діях. Сьогодні, на жаль, українські військовополонені не можуть почуватися впевнено у тому, що до них у повному обсязі буде застосовано норми міжнародного законодавства, що встановлює і регулює звичаї ведення війни. Відповідно постає актуальне питання, який саме орган публічної влади має який має забезпечити захист персональних даних військовослужбовців в умовах війни та буде займатися їх пошуком після завершення бойових дій. Також викликає занепокоєння широке та неконтрольоване розповсюдження персональних даних військовослужбовців в тому числі і військовополонених у мережі Інтернет. Так, наприклад, практично з самого початку бойових дій у соціальній мережі «Фейсбук» з'явилися численні сторінки на яких розміщено фотографії осіб у військовій формі з твердженням, що ці особи є військовополоненими Збройних Сил України та інших військових формувань України. До числа таких активно діючих сторінок можна віднести «Пошук людей, зниклих під час війни в Україні», «Пошук зниклих людей на війні. Не забудемо не пробачимо!!!», «Пошук людей по всій Україні», «Сиделки Херсон» та багато інших. На зазначених сторінках у соціальній мережі розміщено багаточисельні фотографії, у тому числі з супроводженням написами на таблицях які тримають у руках ймовірні військовополонені, багато з

сфотографованих не мають на собі військової форми та одягнуті у цивільний одяг. Зазначені ресурси активно репостять користувачі інтернету, розповсюджуючи інформацію із закликами до проведення візуального впізнання військовополонених. Вільне розповсюдження подібної інформації в умовах ведення війни є серйозним порушенням вимог міжнародних конвенцій щодо військовополонених та національного законодавства, в тому числі і у частині захисту персональних даних захисників України та примусово затриманих або викрадених цивільних. Вважаємо, що сьогодні необхідно визначити конкретний орган публічної влади відповідальний за розповсюдження інформації щодо військовослужбовців та цивільних осіб які стали жертвами війни, зникли безвісти або незаконно утримуються окупаційною владою. На даний час на Міністерство внутрішніх справ України покладено обов'язок здійснення обробки інформації щодо персональних даних військовослужбовців. При цьому реєстри зазначених осіб було створено співробітниками Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій. Водночас питання обміну військовополоненими здійснювалося на перших етапах війни віце-прем'єр Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, а після 2 червня 2022 року було неофіційно передано до відомо Головного управління розвідки України. Зрозуміло, що зазначені органи влади офіційно не мали подібних повноважень і здійснюють їх *ad hoc*.

На нашу думку, для забезпечення захисту персональних даних військовослужбовців необхідно розробити окремі інформаційні реєстри згаданих нами вище категорій осіб з різним ступенем верифікації доступу до них та унормування можливості отримання інформації щодо суб'єктів, які внесені до цих баз даних або навпаки отримати інформації що у цих базах даних інформація щодо певних осіб відсутня.

Зазначене має покласти краї неконтрольованому розміщенню у соціальних мережах багаточисельних сторінок з фотографіями та відео українських військових, військовополонених з їх персональними даними. Це дозволить запобігти порушенням прав військовослужбовців через несанкціонований доступ до їх персональних даних.

Література

1. Що варто знати про захист персональних даних в період воєнного стану? URL: <https://www.prostir.ua/?news=scho-varto-znaty-pro-zahyst-personalnyh-danyh-v-period-vojennoho-stanu>. (дата звернення 30.05.2022 р.)

2. Российские хакеры опубликовали данные 700 сотрудников Службы безопасности Украины. URL: https://www.newsru.co.il/world/1jun2022/sbu_hack_106.html. (дата звернення 30.05.2022 р.)

*Чурілова Анна Сергіївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Приловський Володимир Володимирович,
к.ю.н., викладач кафедри криміналістики
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ЗАГРОЗ КІБЕРНЕТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ЇЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В умовах зростання ролі інформації у всіх сферах суспільного життя та масштабного використання кіберпростору, який не має кордонів, постійно трансформується і створює чимало переваг для зловмисників, які швидко адаптують свою злочинну діяльність до новітніх технологічних можливостей, вже не викликає сумнівів у тому, що запорукою безпеки будь-якого сучасного суспільства, держави та кожної окремої людини є забезпечення високого рівня кібернетичної захищеності державних органів, промисловості, транспорту та інших систем.

Крім того, як повідомлялося на одному з останніх самітів НАТО, агресія в кіберпросторі сьогодні може бути прирівняна до бойових дій, що ведуться на суші, у повітрі, морі та космосі. Особливо гостро ця проблема постала в умовах підготовки та безпосередньо повномасштабного військового вторгнення на територію України Російської федерації, яка дуже активно використовує кіберінструменти як елемент своєї агресії. Останнім часом спостерігається зростання кібернетичних загроз, які дедалі стають руйнівнішими, фіксується збільшення кількості кібератак на державні вебсайти, енергетичні ресурси, банківську систему, об'єкти критичної інформаційної інфраструктури, медіаресурси.

Серед наймасштабніших кібератак на критичну інформаційну інфраструктуру України, поряд із вірусом «NotPetya» (2017 р.) та атаками на енергетичну систему України (2015 р. та 2016 р.), слід указати кібератаку, що сталася в ніч з 13 на 14 січня 2022 р., коли постраждало 22 сайти органів державної влади. І хоча витоку персональних даних від цієї атаки, за інформацією правоохоронних органів, не відбулося [5], втім треба мати на увазі, що за державними ресурсами завжди стоять персональні дані, які у подальшому можуть бути викрадені та використані у протиправних цілях, а тому кожна кібератака на державні ресурси в кінцевому рахунку спрямована проти суспільства й кожного громадянина.

Водночас із початком воєнних дій на території України спостерігається й зворотній процес, коли атаки спрямовані саме на персональні пристрої окремих громадян (в тому числі телефони) з кінцевою метою руйнування систем та заподіяння шкоди інтересам держави [6]. Зокрема, шляхом розсилання фішингових листів нібито від імені органів державної влади з інструкціями

щодо, наприклад, підвищення рівня інформаційної безпеки або ж дій на період воєнного часу, здійснюються спроби поширення вірусних програм, головною метою яких є зібрати конфіденційну інформацію насамперед із персональних пристроїв держслужбовців. Загалом, за даними Держспецзв'язку, за півтора місяці війни кількість кібератак на українську критичну інформаційну інфраструктуру становила 362 випадки, що втричі більше за аналогічний період 2021 р. При цьому основними цілями кібератак стають уряд та місцеві органи влади, сектор безпеки й оборони, комерційні організації, фінансові установи, телеком та розробники програмного забезпечення, а найпоширенішими методами кібератак – збір інформації, поширення шкідливого програмного коду, використання відомої вразливості, порушення властивостей інформації [1].

Все це зайвий раз підтверджує важливість визнання на державному рівні кіберзахисту одним із пріоритетів національної безпеки України та відповідно одним із ключових блоків кіберреформи UA30, поряд із міжнародною співпрацею, навчанням та законодавчими й нормативними змінами. На жаль, недосконалість вітчизняного законодавства в сфері кібербезпеки, в тому числі чинного кримінального законодавства, значно ускладнює своєчасне реагування на кібернетичні виклики, створює суттєві перепони у притягненні до відповідальності осіб, які посягають на цю сферу, що в решті-решт негативно позначається на запобіганні цим вкрай небезпечним проявам.

Водночас слід відмітити, що в умовах воєнних дій протиправне використання кіберпростору дещо змінило свої вектори, адже поряд із вже традиційними посяганнями, спрямованими на викрадення персональних даних для подальшого заволодіння чужим майном (кібершахрайство), залежно від мети, яка при цьому переслідується, посягання на об'єкти кіберзахисту все частіше набувають форм кібершпигунства, кібердиверсії та кібертероризму, адже головною метою кіберагресії на сьогодні є розвідка заради збору чутливої інформації (понад половина всіх кібератак) та дестабілізація ситуації в Україні шляхом залякування мирного населення.

З огляду на це цілком справедливим убачається твердження про те, що інформація, яка становить загрозу національній безпеці, не обмежується лише тією, що належить до державної таємниці. Як зазначається у наукових джерелах, предметом, зокрема шпигунства, нерідко стають й інших відомостей, в тому числі й ті, які належать до категорії «Для службового користування» [3, с. 86-87], чи навіть такі, які не належать до останніх, але можуть бути використані у протиправних цілях.

Крім того, поширеним явищем стає створення у злочинних цілях розвідувальних баз даних, що використовуються для підготовки атак, зокрема шляхом розробки спеціальних комп'ютерних програм, здатних перехоплювати потрібну інформацію. В умовах воєнної агресії РФ проти України кіберпростір активно використовується для отримання інформації стосовно розташування ЗСУ та підрозділів ТРО, об'єктів військової інфраструктури та цивільної критичної інфраструктури, скупчення людей у місцях отримання гуманітарної допомоги, переховування від обстрілів, маршрутів евакуації людей,

розташування медичних закладів, переміщення підрозділів правоохоронних органів тощо.

Щодо об'єктів критичної інфраструктури, то їх охорона, в тому числі за допомогою кримінально-правових засобів, в умовах військової агресії набуває першочергового значення. 16 листопада 2021 р. Верховною Радою України нарешті був прийнятий Закон України «Про критичну інфраструктуру», в п. 15 ч. 1 ст. 1 якого кіберзахист об'єктів критичної інформаційної інфраструктури визнаний окремим напрямом, що здійснюється поряд із комплексом режимних, інженерних, інженерно-технічних та інших заходів щодо охорони об'єктів критичної інфраструктури [2].

Проте треба визнати, що прийняття цього Закону є лише першим кроком на шляху правового забезпечення захисту критичної інформаційної інфраструктури України, адже у ньому не визначено ані переліку та видів правопорушень, ані відповідальності за них, а функцію підготовки змін до КК України делеговано уповноваженому органу у сфері захисту критичної інфраструктури України протягом року з дня початку ним своєї діяльності (п. 11 Прикінцевих та перехідних положень). Єдине, що зараз зрозуміло, це те, що цей законодавчий акт (як зазначено у преамбулі до нього) є складовою законодавства у сфері національної безпеки, що дає підстави окремим фахівцям вважати, що відповідні кримінально-правові норми мають з'явитися саме у розділі I Особливої частини КК України [4, с. 65].

Проте сьогодні можна лише констатувати прогальність чинного законодавства про кримінальну відповідальність в частині забезпечення охорони кібернетичної безпеки України та наявність нагальної потреби у виокремленні окремого розділу в Особливій частині КК України, який буде ширшим за обсягом ніж його розділ XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку», адже інформаційна безпека та кібербезпека (як її технологічна складова) заслуговують на визнання їх самостійним об'єктом кримінально-правової охорони.

Розв'язання цього вкрай непростого завдання вимагає передусім вироблення єдиної концепції щодо забезпечення такого захисту, яка має враховувати пріоритетність захисту відповідних соціальних цінностей, що зумовлено поліоб'єктністю кіберпосягань, а також рівнозначністю з точки зору важливості невід'ємних складових родового поняття «національна безпека».

Література

1. За півтора місяця війни кількість хакерських атак зросла втричі. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/za-pivtora-misyasya-viini-kilkist-khakerskikh-atak-zroslavtrichi>. (дата звернення: 11.09.2022).
2. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>. (дата звернення: 11.09.2022).

3. Сергієвський С. К. Кримінальна відповідальність за державну зраду: дис. ... канд. юрид. Наук. НДІВПЗ ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України. Харків, 2021. 205 с.

4. Таран О. В., Сандул О. Г. Проблеми кримінальної відповідальності за посягання на об'єкти критичної інфраструктури в ядерній енергетиці. Ядерна та радіаційна безпека. 2019. 3(83). С. 58-67. URL: <https://nuclearjournal.com/index.php/journal/article/view/177/172>. (дата звернення: 11.09.2022).

5. Щодо кібератак на сайти державних органів. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/shodo-kiberatak-na-saitiderzhavnikh-organiv>. (дата звернення: 11.09.2022).

6. Як вберегтися від зловмисників у кіберпросторі: поради для українців від голови Держспецзв'язку Юрія Щиголя. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/yak-vberegtisya-vid-zlovmisnikiv-u-kiberprostoriporadidlya-ukrayinciv-vid-goloviderzhspeczv-yazku-yuriya-shigolya>. (дата звернення: 11.09.2022).

*Чурілова Анна Сергіївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Корогод Світлана Володимирівна,
старший викладач кафедри кримінального
права та кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ПРОГНОЗУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНИХ: ХАРАКТЕРИСТИКА ДАНИХ МЕТОДІВ

Кримінологічні прогнози важливі в системах запобігання злочинності. Для правильного визначення мети діяльності та завдання суб'єкта, уповноваженого прогнозувати злочинну поведінку засуджених, у виборі заходів й засобів запобігання злочинам у майбутньому та розробити дієвий план (програму) їх реалізації, важливо з певною мірою достовірності уявляти основні параметри злочинності в майбутньому та приймати з огляду на це відповідні управлінські рішення.

Необхідність дослідження в конкретному напрямку зумовлена тим, що впровадження прогнозування злочинності, особливо щодо засуджених, безпосередньо впливає на ефективність рішень, що приймаються при підготовці концепцій розвитку Державної кримінально-виконавчої служби України, а також при плануванні заходів у сфері протидії злочинності інші відповідні рішення, регулюють нормативно-правові акти, якими регламентована діяльність закладів та закладів, що виконують покарання тощо.

Під методами кримінологічного прогнозування в установах виконання покарань розуміють «сукупність правил та прийомів підготовки й формулювання прогностичних висновків про майбутні тенденції злочинності в установах виконання покарань та інших суспільно небезпечних явищ, які її супроводжують, причинний комплекс та механізми, що продукують та сприяють

вчиненню злочинів засудженими, а також організаційно-правові засади стратегії й тактики запобігання злочинним проявам у місцях позбавлення волі» [1, с. 296].

В науковій літературі наявні різні підходи до груп методів кримінологічного прогнозування.

Зокрема за ступенем формалізації виділяють дві групи методів: 1) фактографічні – передбачають кількісний аналіз показників злочинності (рівня, структури й динаміки), даних судової статистики, офіційної звітності про діяльність МВС, та інших державних органів і соціальних інститутів; 2) інтуїтивні – ґрунтуються на різноманітних індивідуальних або колективних експертних оцінках [2, с. 170].

Найбільш поширеним методом, який відноситься до першої групи є метод *екстраполяції*. За зазначеним методом здійснюється проекція на майбутнє стану, тенденцій та закономірностей злочинності в установах виконання покарань на основі результатів її дослідження у минулому й на сьогодні. Метод екстраполяції дає можливість отримати прогнозні висновки не лише про динаміку, а й про структуру, характер, коефіцієнти та інші характеристики злочинності в установах виконання покарань.

Такі висновки можуть бути розподілені за групами протиправних діянь й осіб, які їх вчинили, чи за їх окремими видами, за змістом криміногенних чи антикриміногенних факторів тощо. Використання даного методу визначається як буде змінюватись рівень окремих видів злочинів в установах виконання покарань найближчими роками. Проте даний метод не є об'єктивним для середньострокових на довгострокових прогнозів. Головною вимогою застосування такого методу є відносна стабільність криміногенних факторів злочинності в установах виконання покарань, сталість національного законодавства та практики його застосування в порядку виконання та відбування покарання в установах виконання покарань, а також еволюційних процесів формування та реалізації кримінально-виконавчої політики держави.

Зазначене обумовлює доцільність використання методів екстраполяції лише для короткострокових кримінологічних прогнозів, за умов мінімального рівня впливу таких факторів, як на систему виконання покарань, загалом, так і на окрему виправну (виховну) колонію. Другим у цій групі й більш точним є метод моделювання, який полягає в розробленні системи математичних моделей (на основі прийомів формальної логіки та загальнонаукових методів порівняння й аналогії, аналізу та синтезу, індукції й дедукції тощо) функціонування соціальних, у тому числі кримінологічних, явищ в установах виконання покарань, визначення тенденцій і закономірностей їх розвитку та особливостей взаємодії з іншими соціальними процесами [4].

Зазначений метод передбачає прогнозування кількісно-якісних характеристик злочинності в установах виконання покарань, які відображають її залежність від дії соціально-економічних, політичних, правових та інших чинників. Тому належне його застосування потребує суттєвої математичної та статистичної підготовки. Складність методу моделювання полягає в тому, що залишаються недостатньо вивченими всі причини, які породжують злочинні

прояви та умови, що сприяють вчиненню злочинів, механізм їх взаємодії та вплив кожного з них на злочинність, а тому цей метод теж залишається лише імовірно-прогнозованим, що не дає можливості персоналу установ виконання покарань здійснювати ефективну боротьбу зі злочинністю. Ефективність кримінологічних прогнозів значно підвищується при компонуванні фактографічних та інтуїтивних (оціночних) методів, в основі яких лежать умовиводи компетентних фахівців різних сфер знань чи практик.

На зміст та якість цього прогнозу об'єктивно впливають рівень розвитку конкретної галузі науки та характер самого об'єкта, що вивчається [1, с. 302].

До переваг цієї методики можна віднести той факт, що «прогнозування та планування запобігання злочинам в установах виконання покарань не тільки на відомості офіційної інформації чи висновки прогнозних екстраполяційних трендів і математичних моделей, а й використання власного професійного досвіду та інтуїції» [5].

Серед недоліків цієї методики виділяють, насамперед, значний рівень суб'єктивізму та певну обмеженість досвіду учасників експертного опитування.

Практичне значення використання зазначених методик кримінологічного прогнозування в установах виконання покарань полягає в забезпеченості планової та цілеспрямованої діяльності адміністрації колонії, пенітенціарної системи України, правоохоронних та інших державних органів і громадських організацій, які беруть участь у боротьбі зі злочинністю. Це дає можливість вибору доцільних засобів протидії цьому негативному явищу в колоніях з урахуванням як наявних ресурсів, так і тих, що з'являються згодом.

Крім того, прогнозування дозволяє заздалегідь підготуватись до вирішення нових проблем, в умовах функціонування установ виконання покарань застерегти суб'єктів запобігання злочинам від ситуації, коли вже не має доцільності та можливості діяти на випередження. Однак, на жаль, кримінологічне прогнозування в нашій країні ще не увійшло в повсякденне життя. У зв'язку з цим, досить поширеною практикою є реакція на наслідки злочинної поведінки засуджених, а не на криміногенні чинники, які сприяли їй.

Література

1. Джужі О. М. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія) : посіб. К.: НАВС, 2013. 620 с.
2. Джужі О. М. Методика кримінологічного аналізу злочинності в Україні. К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. 190 с.
4. Джужі О. М. Кримінологічний довідник; за наук. ред. д-ра юрид. наук, професора, академіка НАПрН України Бандурки О. М. довідкове видання. Харків : Діса плюс, 2013. 412 с.
5. Лунеев В. В. Курс мировой и российской криминологии : учебник для магистров. В 2 т. Т.1. Общая часть. М. : Издательство Юрайт, 2012. 1003 с.

*Шевчик Олександр Сергійович,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного,
господарського і фінансового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ДЛЯ ОСІБ ІЗ ФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ ЗАХИСНИКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ

Право на захист являється основоположним міжнародним та конституційно-правовим правом особи, кримінально процесуальною гарантією та принципом, яке гарантує кожному підозрюваному, обвинуваченому, підсудному, засудженому і виправданому право отримати належну правову допомогу, супровід у кримінальному провадженні.

Зазначене право забезпечується сукупністю гарантій (наприклад, при порушення права на захист під час проведення слідчих дій, докази отримані під час їх проведення визнаються недопустимими та не беруться судом до уваги тощо) та механізмів реалізації (процедура залучення захисника, розроблення системи безоплатної правової допомоги тощо).

Однак, існують певні категорії осіб, які не можуть повною мірою реалізувати зазначене право за допомогою загальних гарантій в силу фізичних чи психічних вад. З огляду на це існує необхідність у встановленні додаткових гарантій для реалізації права на захист такими особами.

Однак, констатування лише необхідності таких гарантій або їх встановлення без належного механізму реалізації нівелює зазначене право для осіб із вадами.

Так, в законодавстві не визначено, які особи вважаються такими, що мають фізичні вади, які документи посвідчують наявність таких вад тощо. З огляду на це, питання обов'язкової участі захисника в кримінальному провадженні щодо осіб, які внаслідок фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) та не здатні повною мірою реалізувати свої права, на даний час залишається вкрай актуальним і потребує подальшого дослідження.

Так, відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 52 КПК України, обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повністю реалізувати свої права, з моменту встановлення цих вад [1].

У п. 13 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві» від 24.10.2003 р. вказується: «Під особами, які через свої фізичні або психічні вади не можуть самі реалізовувати право на захист (п. 2 ч. 1 ст. 45 КПК), необхідно розуміти, зокрема, осіб з істотними дефектами мови, зору, слуху тощо, а також осіб, які хоча і визнані осудними, але мають психічні вади, що перешкоджають самостійно захищатися від обвинувачення» [2].

Однак, як вже було зазначено вище, ні законодавство України, ні судова практика не визначають, які дефекти слід відносити до істотних, а суди у своїх рішеннях вказують лише на наявні фізичні вади у підозрюваного чи обвинуваченого, посилаючись на норму п. 3 ч. 2 ст. 52 КПК України, не зазначаючи у більшості випадків на підставі чого вони роблять висновок про їх істотність.

Якщо звернутися до міжнародного досвіду, то відповідно положень п.2 ч.2 ст. 45 КПК Естонії, захисник призначається в обов'язковому порядку, якщо особа через свої психічні або фізичні вади не здатна саме себе захищати [3]. Положення цієї норми фактично є ідентичним по змісту п. 3 ч. 2 ст. 52 КПК України та так само не деталізує, якими саме психічними або фізичними вадами особа має володіти, аби їй призначили захисника або адвоката у кримінальний процес.

Участь адвоката у кримінальному процесі Литовської Республіки регулюється другим розділом КПК Литовської Республіки. Статтею 51 КПК Литовської Республіки визначено випадки обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні. [4].

Водночас, у КПК Болгарії (п.2 ч.1 ст.94) встановлюється, що захисник або адвокат може бути призначений у кримінальному провадженні лише обвинуваченій особі, яка має фізичні або психічні вади. Як бачимо, болгарський законодавець, так само оминув увагою чіткий перелік фізичних вад, за наявності яких особі має бути обов'язково призначений захисник або адвокат [5].

Відповідно до КПК Чеської республіки обвинуваченому повинні призначити захисника, якщо обвинувачений недієздатний або його дієздатність є обмеженою (ч.1 § 36).

Також обвинувачений повинен мати захисника також у випадку коли суд, а на попередньому слідстві – слідчий або державний представник, вважає за необхідне, у випадку якщо в силу фізичних або психічних вад обвинуваченого виникають сумніви в його здатності в повній мірі захищати себе (ч.2 § 36) [6].

Виходячи з вищенаведеного аналізу та аналізу судової практики ми можемо виділити кілька груп осіб, яким в обов'язковому порядку має забезпечено правову допомогу у кримінальному провадженні:

- особи, які внаслідок фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права (зазначена категорія осіб набула статус особи з інвалідністю);

- інші явно виражені фізичні недоліки, такі як дефекти мови, що утрудняє можливість особи реалізувати наданих законом прав, що також, на нашу думку, служать підставою обов'язкової участі захисника.

Проблематика полягає в тому, що на законодавчому рівні не визначено критеріїв фізичних вад через ступінь ураженості організму (наприклад відсоток ураження зору або слуху) для забезпечення обов'язкової участі захисника у провадженні за участі осіб з такими вадами. Тобто, фактично, не розроблені підстави обов'язкової участі захисника обвинуваченого з фізичними розладами. При відсутності єдиного визначення поняття фізичних вад і критеріїв,

необхідних для оцінки їх значимості, питання про самостійне представлення обвинуваченим своїх інтересів, самостійну участь у кримінально-процесуальній діяльності вирішується на практиці на підставі суб'єктивної думки особи, що веде слідство або судді. Такий суб'єктивний підхід, безперечно, не сприяє зміцненню законності і забезпечення прав таких осіб, порушує головні засади кримінального процесу, призводить до неправильних висновків суду та визнання зібраних доказів недопустимими. Вважаємо, що доцільно з'ясувати у особи, яка піддається кримінальному переслідуванню, її особистого сприйняття наявності чи відсутності у неї обставин, що позбавляють можливості повною мірою реалізувати свої права на захист самостійно.

З огляду на це, пропонуємо наступні науково та практично обґрунтовані зміни до чинного законодавства:

1) встановити мінімальні нормативно визначені ступені ураженості організму людини та/або критерії визначення фізичних вад, наявність яких буде підставою для обов'язкового залучення захисника;

2) встановити вимогу обов'язкової письмової фіксації слідчим та/або прокурором та/або слідчим-суддею та/або судом факту суб'єктивного відношення особи, яка піддається кримінальному переслідуванню, щодо спростування чи підтвердження нею наявності обставин, що позбавляють можливості повною мірою реалізувати свої права на захист самостійно.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/card2#Card>. (дата звернення: 23.09.2021).

2. Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-03#Text>. (дата звернення: 23.09.2021).

3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas 14.03.2002. URL: https://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=319053. (дата звернення: 23.09.2021).

4. Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003 RT I 2003, 27, 166. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/>. (дата звернення: 23.09.2021).

5. Наказателно-процесуален кодекс Българија 14.10.2005. URL: <https://www.loc.gov/law/help/guide/nations/bulgaria.php>. (дата звернення: 23.09.2021).

6. КПК Чеської республіки. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6371/file/Czech%20Republic_CPC_1961_am2012_en.pdf (дата звернення: 23.09.2021).

*Шевчук Віктор Михайлович,
д.ю.н., професор, заслужений юрист України,
професор кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

Криміналістика, як прикладна наука, інтегруючи сучасні досягнення науки і техніки, нині спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів та технологій, застосування яких направлено на вирішення складних практичних завдань, серед яких особливу значимість набувають можливості застосування криміналістичних знань у протидії злочинності в реаліях військового сьогодення та наближення до єдиного криміналістичного європейського простору [1, с. 631-669]. Одним із найважливіших завдань криміналістики є розроблення та застосування техніко-, тактико-, та методико-криміналістичних засобів прийомів і рекомендацій, що дозволяють збирати, досліджувати та використовувати доказову інформацію.

Відомо, що докази та доказування – основа будь-якого процесу, і від того, наскільки якісно та повно під час досудового розслідування буде зібрана доказова база, залежить ефективність розгляду кримінального провадження в суді і швидкість досягнення мети правосуддя. При цьому специфіка формування та застосування криміналістичних знань відображають певні тенденції розвитку сучасного глобалізованого світу, наявні виклики, загрози та засоби їх усунення або нейтралізації [2, с. 897]. В таких умовах гостро постає питання про підвищення ролі криміналістики, як європейської науки, яка знаходиться на передньому краю протидії злочинності, у формуванні доказової інформації умовах війни та глобальних загроз ХХІ століття.

За таких обставин актуальним науково-методичним завданням у юридичних вищих навчальних закладах стає пошук нових ефективних форм і методів вищої правової освіти. В сучасних умовах є необхідність перегляду змісту освітніх програм юридичного профілю. Зміст фахової підготовки юриста ускладнюється і суттєво трансформується під впливом умов війни й таких суспільно-значущих та взаємопов'язаних процесів, як розширення сфер правозастосування і євроінтеграції [3, с. 4-9]. Головний вектор сучасного розвитку вищої юридичної освіти в Україні має визначатися загальним спрямуванням вітчизняної вищої школи на входження в загальноєвропейський і світовий освітній простір, гармонізацію національних і міжнародних стандартів вищої освіти. Така ситуація зумовлює потребу в активізації та максимальному впровадженню в освітній процес новітніх освітніх та інноваційних технологій, позитивного зарубіжного досвіду підготовки фахівців, накопичених здобутків і кращих освітніх традицій у формуванні та розвитку європейської науки, у тому числі й криміналістики.

Інтеграція України у світову та європейську спільноту вимагає від нашої держави адаптування національного законодавства до міжнародних стандартів і зобов'язань. Особливо це стосується криміналістики і кримінального процесу, як у сфері протидії злочинності, так і сфері охорони важливих конституційних прав, свобод та інтересів громадян, з врахуванням сучасних реалій розвитку українського суспільства. Оголосивши рекомендацію надати Україні статус кандидата в ЄС, було підтверджено, що українці чітко показали своє прагнення до європейських цінностей і стандартів, проте в нашій державі треба буде здійснити низку важливих реформ, спрямованих на досягнення євроінтеграційних прагнень України.

Під час воєнного стану органи правопорядку стикнулися з новими викликами, тому законодавцем було внесено відповідні зміни до КПК та КК України [4]. Досить актуальним сьогодні є створення системи військової юстиції, зокрема, це питання формування військової поліції, військової прокуратури та військових судів (спеціалізованих колегій) із врахуванням передового зарубіжного досвіду, європейських та міжнародних стандартів щодо протидії злочинності [6]. Створення органів військової юстиції в реаліях воєнного сьогодення є необхідним кроком задля забезпечення якісного та ефективного запобігати, протидіяти, виявлення, фіксації, розкриття та розслідування воєнних злочинів, що вчиняються російськими військовими на території України. правопорушення. Вирішення цього питання потребує відповідного законодавчого регулювання та розроблення *концепції криміналістичного забезпечення діяльності органів військової юстиції*, що визначає новий науковий напрямок досліджень у криміналістиці, зокрема у формуванні та розвитку воєнної криміналістики.

У сучасних реаліях воєнного стану в Україні важливим є забезпечення дотримання міжнародних принципів і стандартів у протидії корупції, враховуючи досвід європейських і світових практик, беручи до уваги традиції, звичаї і менталітет українських громадян, адже характер корупції в нашій державі відрізняється від корупційних проявів в інших країнах. Україна відіграє ключову роль в процесі міжвідомчої координації міжнародного співробітництва у сфері протидії та запобігання корупції. Водночас, як свідчить практика, необхідно усунення дублювання діяльності, налагодження взаємодії цих органів, яка має бути чітко врегульована чинними нормативно-правовими актами з урахуванням європейських міжнародних принципів і стандартів. Крім цього, на наш погляд, за таких умов постає проблема забезпечення діяльності системи цих органів необхідними ресурсами, засобами й навчання, у тому числі й криміналістичного та кримінально-процесуального спрямування, а у подальшому і впровадження запропонованих розробок у практику.

Європейський Союз та Україна разом працюють над забезпеченням інформаційної безпеки в нашій державі, у тому числі й доступного транскордонного зв'язку з початку повномасштабної війни в Україні. Єврокомісія ухвалила рішення, що уповноважує національний регуляторний орган України, відповідальний за електронні комунікації, брати участь у

регулюючому агентстві телекомунікацій ЄС (BEREC), що є ще одним важливим кроком на шляху до євроінтеграції України. Тому для України, яка визначила курс вступу до ЄС одним із пріоритетних, відповідність законодавства європейським стандартам, у тому числі й у сфері протидії злочинності, здійснення судочинства та формування системи органів військової юстиції. Як слушно зазначає В.Ю. Шепітько, в реаліях сьогодення простежується також зміна вектора криміналістичних досліджень в Україні, наближення його до єдиного європейського простору[7].

З огляду на викладене, виникає необхідність впровадження інноваційних технологій у навчальний процес, що допоможе підготувати висококваліфікованих, конкурентно-спроможних правників європейського рівня. При цьому важливого значення набувають інноваційні підходи юридичної освіти – цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікації цілей або каналів навчання; впровадження нових технологій у систему навчання, у тому числі і розвитку криміналістики як науки, так і навчальної дисципліни, при удосконаленні методів її викладання. Вказані обставини ставлять перед системою юридичної освіти, юридичними дисциплінами й перед криміналістикою, як науково-прикладною юридичною наукою, яка знаходиться на передньому краї боротьби, нові завдання та перспективи. Важливою постає проблема формування та застосування інноваційних підходів у криміналістичній дидактиці та наближення науки криміналістики до єдиного криміналістичного європейського простору.

Література

1. Журавель В. А., Шепітько В.Ю. Розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні: наближення до єдиного європейського простору. *Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку* : монографія. Харків : Право, 2021. С. 631-669.
2. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. *Modern research in world science: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference (August 7-9, 2022)*. Sci-conf.com.ua. Lviv, Ukraine, 2022. Pp. 896-903.
3. Shepitko, V. Criminalistics as a system of scientific knowledge in conditions of global threats and crime transformation. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. 18 issue. Kharkiv «Pravo», 2018. Pp. 4-9.
4. Зміни у кримінальному провадженні від 14 квітня 2022 року <https://pravo.ua/zminy-u-kryminalnomu-provadhenni-vid-14-kvitnia-2022-roku/>
5. Шепітько В. Ю. Цільове призначення криміналістичних знань і прагнення європейських стандартів у протидії злочинності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 17. 2017. С. 4-11.
6. Богуцький П. П. Військова юстиція як правова система: міжнародні стандарти та національні особливості. *Діяльність військової юстиції в умовах збройного конфлікту. Досвід української прокуратури* : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф., м. Харків, 28 жовтня 2021 р. Київ- Одеса : Фенікс, 2021. С. 19-26.

7. Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 25 (3). С. 9-20. С. 11.

*Шимко Артем Романович,
к.ю.н., доцент, асистент кафедри цивільного,
господарського і фінансового права,
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, Україна*

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛАЄНСУ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Включення поняття комплаєнсу до господарських правовідносин зумовлений залученням іноземних інвестицій, обов'язковою умовою яких є відсутність ризиків та стабільність управління підприємством. Саме впровадження корпоративного комплаєнсу є базовим критерієм репутації компанії, що претендує на відповідність міжнародним принципам ведення підприємницької діяльності. І хоча корпоративний комплаєнс виступає одним із критеріїв вдалого корпоративного управління, він не набув чіткого нормативно-правового закріплення в національному господарському законодавстві.

Поняття комплаєнсу є відносно новим в правовому просторі. В кінці 20 сторіччя під ним розуміли низку заходів, що дозволяли компанії відповідати певним критеріям, таким як законодавство, звичаям ділового обороту, міжнародному праву. Така уніфікація не лише дозволила зрівняти суб'єктів господарювання при здійсненні їх зовнішньоекономічної діяльності, а й врегулювала більш глибокі критерії якісного функціонування компаній. Функціонування комплаєнсу покликано захистити права акціонерів та гарантувати рівне ставлення до них, ефективність та відкритість корпоративного управління. Саме досягнення вищеперерахованих критеріїв сприятиме відповідності діяльності компанії принципам, передбачених Організацією економічного співробітництва та розвитку [1].

Сутність комплаєнсу найкраще розкрити через його функції: ефективне управління ризиками, збільшення рівня капіталізації бізнесу, підвищення доходу та вартості акцій, дисциплінування менеджменту, забезпечення взаємовигідних відносин з стейкхолдерами, підвищення конкурентоздатності, створення нових, ефективних норм ділового обороту [2, с. 182-183].

Цікавим є те, що норми національного законодавства містили визначення поняття комплаєнс. В Методичних рекомендаціях щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України № 98 від 28.03.2007 року містилося визначення комплаєнсу в значенні дотримання національного законодавства та внутрішніх процедур [3]. В розумінні цього нормативного акту дотримання правил, норм, стандартів стосувалось банківської діяльності. Цей нормативно-правовий акт втратив чинність, а вже в Методичних рекомендаціях щодо

організації корпоративного управління в банках України № 814-рш від 03.12.2018 року хоч і присутнє поняття комплаєнсу, але нормативного визначення його немає, хоч і зазначається, що невід'ємною частиною комплаєнсу є провадження контролю за дотриманням норм, що є складовою внутрішнього контролю [4].

Оскільки в Україні відсутні законодавчі норми імперативного характеру – впровадження комплаєнсу є сповільненим процесом, що притаманний лише корпораціям, які виходять за межі вітчизняного ринку і борються за конкурентоспроможність на міжнародній арені. З огляду на те, що євроінтеграційні процеси в Україні набирають обертів, важливим є й імплементація міжнародного досвіду формування стандартів створення та ведення бізнесу за допомогою правових інструментів, яким і є комплаєнс [5, с. 250].

Не зважаючи на це, все більшої популярності є акцентування уваги великого бізнесу на дотриманні правил корпоративної етики та комплаєнсу. Саме комплаєнс забезпечує екстериторіальні вимоги до управління бізнесом, стабільність міжнародних економічних зв'язків, стабільний розвиток бізнесу на національному рівні та дотримання принципу *good statement*.

Проте, в Україні поки що набуває популярності лише податковий та антикорупційний комплаєнс.

Варто відзначити, що в Україні деякі елементи корпоративного комплаєнсу відображені в національному законодавстві, наприклад запровадження поняття корпоративного секретаря, відображено антикорупційні норми в акціонерних товариствах, відображено норми протидії недобросовісній конкуренції, проте спеціальний документ з імперативною нормою щодо обов'язковості провадження таких принципів відсутній.

На жаль, у вітчизняному законодавстві комплаєнс тлумачиться лише в локальних актах, таких як Кодекс корпоративної етики. В судовій же практиці це поняття розглядається лише у розрізі фінансової діяльності та такі рішення стосуються в основному притягнення до адміністративної відповідальності.

Судова практика не містить прецедентів звернення щодо порушення норм корпоративного комплаєнсу, оскільки він є необов'язковим до запровадження, хоча на практиці випадків порушення посадовими особами норм корпоративного управління є достатньо поширеним.

На прикладі США прослідковується, що усталення практики корпоративного комплаєнсу зумовлено двома принципами «*corporate liability*» та «*corporate social responsibility*».

Перша зумовлювалась законодавчим закріпленням відповідальності юридичної особи за дії своїх посадових осіб (справи про корупційні порушення), друга ж стосувалась відповідальністю перед споживачами та контрагентами за дії своїх посадових осіб, що суперечать моральним та етичним нормам (справи про неетичні дії співробітників).

Аналогу «*corporate liability*» в Україні немає, оскільки юридична особа не є суб'єктом злочину, натомість «*corporate social responsibility*» частково присутнє

в цивільних правовідносинах (відшкодування шкоди, завданої працівником підприємства) та частково в господарських правовідносинах, коли суб'єктом відповідальності є юридична особа, але без акцентування уваги на недоліках комплаєнс-контролю та вини одного з співробітників.

Отже, орпоративний комплаєнс є новим явищем як для національного законодавства України, так і для практики зарубіжних країн. Проте, на прикладі США розглянуто ефективність його застосування.

В Україні впровадження комплаєнсу поки що зводиться до фінансового та корупційного аспектів, хоча на практиці це поняття не обмежене.

Фактично комплаєнсом називається дотримання норм, правил і стандартів ведення господарської діяльності для управління ризиками компанії, стабільного розвитку, підвищення дохідності бізнесу та відсутності критеріїв ризикового контрагента для участі в міжнародних господарських правовідносинах.

І хоча комплаєнс, включає в себе корупційну складову, він поширюється на відносини з іноземними посадовими особами та як наслідок тягне за собою не лише санкції від контролюючих органів, а й господарські санкції від контрагентів, зниження репутації та фінансової привабливості підприємства.

Відтак, запровадження в національному законодавстві обов'язковості дотримання норм комплаєнс-контролю безсумнівно підвищить привабливість українських підприємств для іноземних інвестицій та зможе нівелювати ризикові фактори місцезнаходження в умовах війни, що значно сприятиме післявоєнному відновленню економічних процесів країни.

Література

1. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). *Міністерство інфраструктури України*. URL: <https://mtu.gov.ua/content/organizaciya-ekonomichnogo-spivrobotnictva-ta-rozvitku-oesr.html> (дата звернення: 07.08.2022).

2. Овсієнко О. Комплаєнс у бізнес-адмініструванні та його роль у створенні ефективних норм господарської поведінки. *Економічний простір*. 2018. № 24. С. 662–667.

3. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного правління в банках України : Постанова правління Національного Банку України № 98 від 28.03.2007 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0098500-07>. (дата звернення: 07.08.2022).

4. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України : Рішення Правління Національного банку України № 814-рш 03.12.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18>. (дата звернення: 07.08.2022).

5. Завертнева-Ярошенко В., Труба В. Розвиток концесійного законодавства України в контексті євроінтеграційних процесів. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 249–257.

*Широкий Богдан Віталійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ МАЛОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ

Під деліктоздатністю у цивільному праві розуміється здатність особи самостійно нести відповідальність за скоєні протиправні дії. В даний час нерідкі випадки, коли як громадянам, і юридичним особам шкода завдається незаконними діями неповнолітніх [1]. Порядок притягнення до відповідальності цієї категорії громадян пов'язаний з безліччю особливостей, оскільки неповнолітні в силу свого віку є недієспроможними і не можуть самостійно нести відповідальність за заподіяну шкоду. Батьки, позбавлені батьківських прав, також можуть бути залучені до обов'язку з відшкодування шкоди, заподіяної неповнолітніми дітьми, протягом трьох років після позбавлення їх батьківських прав, якщо поведінка дитини, що спричинила заподіяння шкоди, стала наслідком неналежного здійснення ними батьківських обов'язків [1]. Відповідальність за шкоду, заподіяну неповнолітніми віком до 14 років за шкоду, заподіяну неповнолітнім віком до 14 років (малолітнім), відповідають його батьки (усиновлювачі) або опікуни, якщо з їхнього боку мало місце безвідповідальне ставлення до його виховання та нездійснення належного нагляду за ним, наприклад потурання чи заохочення бешкетування, хуліганських та інших протиправних дій, відсутність щодо нього уваги тощо [3].

Крім того, обов'язок по відшкодуванню шкоди, заподіяної малолітнім (у тому числі й самому собі), несуть організації чи особи, під наглядом яких малолітній тимчасово перебував, у разі нездійснення належного за ним нагляду в момент заподіяння їм шкоди. До таких організацій або особам відносяться, зокрема (п. 3 ст. 1073 ЦК України) [1]: - освітня організація (наприклад, дитячий садок, загальноосвітня школа, гімназія, ліцей); - медична організація (наприклад, лікарня, санаторій); - організація, яка здійснює у цей період нагляд за малолітнім; - особа, яка здійснювала нагляд за малолітнім на підставі договору [4].

При цьому належний нагляд за дитиною повинен здійснюватися освітніми та іншими організаціями протягом усього періоду її знаходження у відповідній організації, у тому числі і на закріпленій за нею території. Водночас батьки (усиновлювачі), опікуни, відповідальні за дитину організації або особи несуть відповідальність за заподіяну їм шкоду, якщо не доведуть, що вона заподіяна не з їхньої вини. Якщо буде встановлено, що відповідальність за заподіяну малолітнім шкоду повинні нести як його батьки, і відповідальні за дитини організації чи особи, шкода відшкодовується за принципом пайової відповідальності залежно від рівня провини кожного [3].

Обов'язок батьків щодо відшкодування шкоди не припиняється з досягненням малолітнім повноліття або отримання ним майна, достатнього для відшкодування шкоди, оскільки батьки в цьому випадку відповідають за свої дії.

Обов'язок батьків (усиновлювачів) або піклувальника щодо відшкодування шкоди, заподіяної неповнолітнім віком від 14 до 18 років, припиняється в таких випадках: - після досягнення особою, яка завдала шкоди, повноліття; - коли особа, яка завдала шкоди, до досягнення повноліття набула дієздатності [2].

У разі появи у неповнолітнього достатніх для відшкодування шкоди коштів раніше досягнення ним 18 років виконання обов'язків батьками (усиновлювачами), піклувальниками припиняється і може бути відновлено, якщо відповідні доходи припиняться. Необхідно враховувати, що батьки, які проживають окремо від дітей, також несуть відповідальність за шкоду, заподіяну неповнолітніми дітьми. Видається необхідним зробити такий висновок: у відносинах з відшкодування шкоди, заподіяної неповнолітніми, значущою з юридичної точки зору є саме винна поведінка батьків, усиновителів та опікунів, які неналежним чином виконують покладені на них обов'язки з виховання та нагляду, що виражається в потуранні або заохоченні хуліганства, пустощі та інших протиправних дій, т.д.

Література

1. Борисова Ю. Є. Особливості та умови деліктної відповідальності неповнолітніх осіб. *Правова держава*. 2018. № 29. С. 90-94.
2. Грабовська Г. М., Мельничук І. С. Особливості відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою. *Юридичний вісник*. 2021. №2. С.122-127.
3. Грабовська Г., Бойко О. Особливості відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою. *Молодий вчений*. 2021. №4 (92). С. 98-101.
4. Чорна Ж.Л. Окремі питання відповідальності за шкоду, завдану неповнолітніми у цивільному праві України. *Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез*. 2020. 444 с.

*Шурганов Микита Сергійович,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Генадіївна,
викладач кафедри українознавства
та іноземних мов Дніпропетровського
державного
університету внутрішніх справ*

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ: ПОНЯТТЯ ТА РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИВАТНО- ПРАВОВИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Купівля-продаж є найбільш розповсюдженим видом цивільно-правових зобов'язань, які можна охарактеризувати правовими відносинами у сфері товарно-грошового обороту. Переміщення товару від виробника до споживача

відбувається та ґрунтуються на принципах Цивільного законодавства, а також правилах укладання відповідних цивільно-правових договорів. Цивільно-правовий договір купівлі-продажу відноситься до такої категорії, що стосується передачі речей у власність іншій особі, адже метою його виконання є передача права власності на річ від однієї особи до іншої.

Цивільний кодекс УРСР 1963 р. зазначав, що право набувати майно у власність мають не всі учасники цивільно-правових відносин. Це передбачало такі особливості цивільно-правових відносин: державні установи набували майно у державне управління, а державні підприємства – у господарське відання. Сучасний законодавець при формуванні нового Цивільного кодексу України (далі - ЦКУ) визнав дані положення безперспективними та недоречними, в наслідку вони не були включені в кодекс [1].

Щодо аналізу такого цивільно-правового договору як купівля-продаж, можна зазначити наступне: він є оплатним, двостороннім (сіналагматичним) та проявляється як у реальній, так і у консенсуальній формі. Мета укладення даного договору – передача права власності на певне майно, що є товаром від продавця покупцеві. Право власності на дану річ може виникати у покупця безпосередньо після акту нотаріального посвідчення чи набрання законної сили судового рішення щодо визнання дійсності цього договору. Якщо при передачі права власності на певну річ вимагає державної реєстрації, то з моменту здійснення такої реєстрації (ст. 334 ЦКУ). Положення ст.658 ЦКУ стверджують про неможливість передання права власності покупцеві у разі відсутності у продавця прав на дану річ [2].

Обсяг дієздатності фізичних осіб включає можливість укладення договору купівлі-продажу. Але деякі випадки, пов'язані з участю в окремих договорах фізичних осіб, все-таки зобов'язують їх отримати статус підприємця (наприклад, поставка чи контрактація сільськогосподарської продукції). Договір купівлі-продажу вимагає обумовлення предмету даної угоди. У разі, якщо сторони його укладення не дійдуть загальної згоди, то такий договір вважається укладеним [3].

Класифікація договорів купівлі-продажу за підходом О.В.Дзери наступна: 1) угоди купівлі-продажу у сфері оптової та роздрібної торгівлі; 2) договори укладені на біржах і аукціонах; 3) угоди, складені у сферах внутрішнього та зовнішнього економічного обігу; 4) договори купівлі-продажу жилих будинків, валютних цінностей, квартир, земельних ділянок, а також авто; 5) угоди купівлі-продажу об'єктів приватизації; 6) ф'ючерсні та форвардні договори купівлі-продажу [4, с.7].

Існування договору купівлі-продажу також пов'язаний з низкою обов'язків, які стосуються особливості виконання даної угоди. По-перше, така угода не може виникати щодо однієї особи (предмет договору не може встановлювати майнові права продавця по відношенню до самого себе). По-друге, договір купівлі-продажу передбачає лише двосторонній характер, який зумовлює виникнення у обох сторін прав та обов'язків. По-третє, продаж права вимоги грошового характеру, який впливає з угоди про передачу речі,

виконання робіт чи надання послуг, виступає у формі договору щодо відступлення грошової вимоги, а не купівлі-продажу. Зазначаючи факт особистісного характеру не договірних зобов'язань, уступка даних прав зазначеними зобов'язаннями або неможлива зовсім, або потребує обов'язкової згоди боржника [5, с. 11-12].

Отже, на основі досліджених фактів про регламентацію здійснення виконання договору купівлі-продажу, можна зазначити, що дана угода відіграє провідну роль у цивільно-правових відносинах громадян, задовольняє їх потреби та приватні інтереси. Держава за допомогою механізму контролю та регуляції виконання положень даних договорів забезпечує дотримання сторонами цієї угоди прав та обов'язків, передбачених законодавством України. Порушення цих вимог може призвести до притягнення до майнової відповідальності або інших правових наслідків, які можливі в разі недотримання умов зобов'язання.

Література

1. Цивільний кодекс Української РСР: затверджений Законом УРСР від 18.07.1963 № 1540-VI, втратив чинність. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540-06> (дата звернення: 29.10.2021).
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 29.10.2021).
3. Иоффе О.С. Обязательственное право. М.: Юрид. Лит., 1975. 880с.
4. Дзера О.В. Розвиток права власності громадян в Україні. К.: Вентурі, 1996. 272 с.
5. Сергеев А.П. Гражданское право. Учебник. М.: Проспект, 1997. 784с.

*Щербина Дар'я Віталіївна,
здобувач вищої освіти Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
Приловський Володимир Володимирович,
к.ю.н., доцент кафедри криміналістики та
домедичної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ГАБІТОЛОГІЯ В КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Під час здійснення своїх професійних обов'язків правоохоронці, зокрема зі встановлення невідомої особи злочинця, правозахисники користуються сучасними досягненнями в технологічній та науковій діяльності. Криміналістика по праву вважається наукою, яка виконує забезпечувальну функцію у кримінальному провадженні, є «праксеологією кримінального процесу [1, с. 191]. Дійсно, криміналістика надає слідчому, прокурору та іншим учасникам кримінального провадження цілий набір засобів, методів та прийомів, таким чином надаючи досудовому розслідуванню ефективний зміст. Зовнішній вигляд (зовнішність) людини здавна використовують під час упізнання та кримінальної реєстрації злочинців. Така потреба є важливою і сьогодні в діяльність

правоохоронних органів, а саме під час проведення слідчо-розшукових дій, затримання та розшуку підозрюваного, перевірки за обліками безвісти зниклих і невпізнаних трупів. Отже габітологія – це учення про ознаки зовнішності людини, їх матеріальні та ідеальні зображення, методи та засоби їх фіксації і використання для встановлення фактів, які відіграють важливу роль у розслідуванні кримінальних правопорушень. Даний термін у науку криміналістики запровадив 1973 р. В.А. Снетков як утворення з термінів "habitus" та "scopere" - «розглядати» [2].

Питанням криміналістичної габітології та її дослідженням також займалися такі учені: Р. Рейсс, Г. Гросс, М. Овсяннікова, А.І. Вінберг, Р.С. Белкін, В.І. Гончаренко.

Особистість – є найбільш складним предметом ідентифікації, складність полягає в тому, що кожна людина – унікальна та багатостороння. Опис зовнішності в криміналістиці може здійснюватись за двома методиками: довільно – тобто опис здійснюється з показань свідків зі слів та виразів, які використовуються в повсякденному житті. Систематизований опис – це опис за методом словесного портрета. Основи такого опису були закладені в кінці ХІХ століття Альфонсом Бертильоном, а як зазначав у своєму дослідженні Р. Рейсс, німецький і швейцарський криміналіст: «Словесний портрет – це точний опис за допомогою спеціального словника форм зовнішніх органів людського тіла, рис і зовнішності» [3, с. 7]. Тобто, словесний портрет охоплює більшу частину опису ознак зовнішності: анатомічних, функціональних та супутніх. Криміналістична ідентифікація може бути успішно здійснено тоді, коли слідчий в ході розслідування максимально ретельно і наполегливо фіксує ознаки зовнішності з дотриманням вимог криміналістичної ідентифікації. Опис проводять зверху вниз, від загального до конкретного – загальна будова тіла, голова, волосся, кінцівки, шия, плечі, спина. Ознаки характеризують за розміром (великий, малий, середній), формою (кругла, квадратна, трикутна тощо), положенням (виступаюче, скошене, пряме) і кольором (червоний, блідий). Особливі прикмети – відмітні зовнішні ознаки, вроджені або набуті у процесі життя, які вирізняються своїм розміром, розміщенням, кольором (каліцтво, родимі плями, великий рот, ніс тощо). Татування у вигляді малюнків, як правило, мають певний прихований зміст, а саме: можуть вказувати на становище в злочинному середовищі, належність до злочинної діяльності, судимість і терміни покарання, злочинний досвід і ступінь кваліфікації, належність до певної категорії злочинців, спосіб учинення злочину, знаряддя злочину [4]. Наявність у підозрюваної особи татування дозволяє звести кримінально релевантне коло всього до однієї людини. Це можливо лише тоді, коли малюнок виконано за індивідуальним ескізом, він є неповторним, і можливість існування такого малюнка в іншій особі виключена. Проте сучасна молодь часто обирає ескізи для татування з Інтернет - мережі, що ускладнює пошук особи лише за цією ознакою та розширює коло підозрюваних [5, с. 383].

Окрім татування молодь зараз прикрашає своє тіло так званім татуажем - корекція форми брів, губ, очей. За допомогою введення фарби під шкіру люди

коригують своє обличчя. Також важливо згадати про пірсинг – проколювання певної ділянки тіла, та встановлення в місце проколу певної прикраси. Можна сказати, що за допомогою вище вказаних прикмет зовнішності робота правоохоронних органів з приводу ідентифікації правопорушника значно полегшується. Отже, розвиток криміналістичної габітології та подальше вдосконалення методів та прийомів має вагоме значення в діяльності правоохоронних органів. Оскільки завдяки даній науці може бути отримана інформація, яка дає можливість знайти підозрюваного. Відтак доречно зазначити, що вищенаведені прикраси тіла потрібно детально досліджувати та вивчати під час складання портрету злочинця, бо саме ці ознаки: татуювання, пірсинг, татуаж – є досить помітними та добре закарбовуються в пам'яті очевидця кримінального правопорушення.

Література

1. Козьяков І.М., Маляренко В.Т., Серета Г.П. Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням: організаційно-правові та криміналістичні основи: наук. практ. посіб. Київ: Національна академія прокуратури України, 2014. 750 с.
2. Криміналістична габітологія. URL:<https://lawbook.online/osnovyi-kriminalistiki/lektsiya-kriminalistichna-gabitologiya-69645.html>(дата звернення: 11.09.2022).
3. Рейсс Р.А. Словесный портрет: Опознание и отождествление личности по методу Альфонса Бертильона. URL: <https://www.litfund.ru/auction/12/73/>(дата звернення: 11.09.2022).
4. Біленчук П. Д. Криміналістика.: Підруч. для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України. Київ: АТІКА, 1998. 416 с.
5. Яремко О.М. Криміналістичний аспект особливостей дослідження зовнішності людини для ідентифікації злочинця. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 1. С. 381-383.

*Яремчук Вікторія Олегівна,
к.ю.н., старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України
НАПрН України*

ІННОВАЦІЇ У СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗИ ТА КРИМІНАЛІСТИЦІ НА ШЛЯХУ АДАПТАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Загальновідомо, що криміналістика є динамічною наукою. Важливим є отримання новітнього досвіду та впровадження передових знань інших країн у сфері судової експертизи та криміналістичних знань.

Сьогодні є актуальним співробітництво у галузі судової експертизи та криміналістики вчених й практичних працівників з України та країн Європи.

Так, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» нині упроваджує європейський судово-експертний досвід у свою роботу, співпрацює із експертними організаціями таких країн, як, Литва, Латвія, Польща, Грузія, Вірменія, Молдова, Чорногорія, Казахстан, Румунія та ін. [1]

Варто відзначити, що судово-експертні установи України мають членство у Європейських експертних товариствах та організаціях. Зокрема, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз з 2017 р. є членом Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI), до якої увійшли лабораторії судової експертизи 39 країн Європи. Одним з пріоритетів роботи Європейської мережі судово-експертних установ є поширення сучасного досвіду у сфері судово-експертної діяльності, отримання інформації щодо досягнень в експертній галузі країнами-учасницями [2].

В Україні запроваджується європейський досвід в окремих напрямках судово-експертних досліджень. У 2012 р. Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України став першою судово-експертною установою України, яка отримала акредитацію за міжнародним стандартом ISO/IEC 17025 у таких судово-експертних напрямках, як, проведення балістичних, трасологічних досліджень та випробувань; дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; здійснення комп'ютерно-технічних досліджень комп'ютерної техніки та програмних продуктів; здійснення молекулярно-генетичних досліджень [3].

Для подолання викликів війни розовсюдження набуло проведення таких різновидів експертизи зброї, як, дослідження гранатометів та ствольної артилерійської зброї, ракетно-реактивної зброї.

Зокрема, експертиза артилерійської та ракетної зброї досліджує ракетну зброю промислового й кустарного виробництва а сам, ракетних, зенітно-ракетних, протитанкових ракетних комплексів, реактивних систем залпового вогню та ін. [4].

При цьому, необхідно враховувати закордонний досвід щодо дослідження цих видів зброї.

Отже, на шляху адаптації правової системи України до права Європейського Союзу важливим є запровадження іноземного досвіду у проведення окремих видів судових експертиз.

Важливим є співпраця з експертними установами зарубіжних країн, аналіз їхнього досвіду та можливості його імплементації у роботу судових експертів в Україні.

Література

1. Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». URL: <https://www.hniise.gov.ua/14691-suchasnst.html> (дата звернення: 11.09.2022).

2. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. Міжнародна діяльність. URL: <https://kndise.gov.ua/mizhnarodna-diyalnist/>(дата звернення: 11.09.2022).

3. Експера служба МВС. URL: <https://dnдекс.mvs.gov.ua> (дата звернення: 11.09.2022).

4. Експертиза зброї та слідів і обставин її використання. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL:<https://kndise.gov.ua/ekspertyza-zbroyi/>(дата звернення: 11.09.2022).

«АДАПТАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ»

матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 20-тої річниці створення Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

(м. Полтава, 29 вересня 2022 року)

Відповідальні за випуск: д.ю.н., доц. Божко В.М., ас. Нога П.П.

Видається в авторській редакції

Підписано до друку та до поширення через мережу Інтернет 25.11.2022

Видавництво Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.
36011, м. Полтава, проспект Першотравневий, 5
Тел./факс: (0532) 56-01-48
e-mail: poltava_inst@nlu.edu.ua

